

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2020
2

Márton László prózája | Máhr Gábor, Orcsik Roland,
Takács Nándor versei | Horváth Kornélia, Pataky Adrienn
és Veréb Árnika tanulmányai | Cserkuti Dávid képregénye |
Kritikák Nacume Szószeki, Rupi Kaur, Agi Mishol,
Guillaume Métayer, Ivan Wernisch és Pan-dji könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemléző folyóirat

Új folyam, 19. évfolyam

Szerkesztők:

Demus Zsófia (*képregény*), Makkai T. Csilla (*gyakornok*), Pataki Viktor (*tanulmány*),
Vass Norbert (*kritika*), Vincze Ferenc (*főszerkesztő*), Zsávolya Zoltán (*szemle*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, **Csillag István**, Zahari István, Zsolnai György

Olvasószerkesztő:

Szenkovics Enikő

Korrektor:

Kovács Emőke

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.

Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu

www.szepirodalmifigyelo.hu

Szerkesztőségi titkár: Rodics Eszter, Dávid Emma Bernadett

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap végén

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

Agria, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Búvópatak, Confessio,
Credo, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Hévíz, Híd, Hitel, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, Prae, Sikoly,
Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Szőrös Kő, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj,
Új Forrás, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, Zempléni Múza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke
ISSN 1585-3829

TARTALOM

SZEMLE

Oláh András: <i>minden gyanú felett</i> (Vár, 2020/1.)	3
Papp Attila: <i>Hangsáv</i> (www.ambroozia.hu, 2020/1.)	4
Máhr Gábor: <i>ringlispil</i> (Tiszatáj, 2020/2.)	5
Salánki Anikó: <i>Az elmaradt szüret</i> (Irodalmi Jelen, 2020/1.)	7
Orcsik Roland: <i>Szomszéd</i> (Korunk, 2020/1.)	12
Juhász Zsuzsanna: <i>Café de Flore</i> (Kalligram, 2020/2.)	14
Takács Nándor: <i>Örökség</i> (Új Forrás, 2020/1.)	15
Márton László: <i>Rudi</i> (Bárka, 2020/1.)	16

PETRI

Horváth Kornélia: <i>Gondolatok Petri „istenes” verseiről</i>	27
Pataky Adrienn: <i>Elkárhozott nagypapa az unokapokolban</i>	39
Veréb Árnika: <i>A tér metamorfózisa</i>	52
<i>Petri-mozaik</i>	62

■ KÉPREGÉNY

Cserkuti Dávid – Petri György: <i>Hogy elérjek a napsütötte sávig</i>	68
---	----

IDEGEN HORIZONTOK

Szathmári Judit: <i>Ami a mivel és a pontosvessző között van</i>	74
Berki Tímea: <i>Erdélyi Történet Romániában</i>	82

KRITIKA

Buda Attila: <i>A haiku – száz éve és ma</i> (<i>Virágok – 50 haiku kortárs japán költőktől</i>) (Nacume Szószeki: <i>120 haiku</i>)	91
Rékai Anett: <i>Miért fáj Rupí Kaur?</i> (Rupí Kaur: <i>a nap és az ő virágai</i>)	100
Balázs Imre József: <i>Megérkezés egy elágazáshoz</i> (Agi Mishol: <i>Anyanyelv</i>)	106

Demeczky Ádám: <i>Felnyitni szemük</i> (Guillaume Métayer: <i>Türelemüveg</i>)	111
Nagy Hajnal Csilla: <i>Kietlen történetek, avagy úton a relativitásba</i> (Ivan Wernisch: <i>Út Asgábádba</i>)	116
Karafiáth Orsolya: <i>Némaság elleni ígék</i> (Pan-dji: <i>Vörös évek</i>)	121

■ REPERTÓRIUM

2020. január–február (Zahari István)	126
Számunk szerzői	146

Lapszámunk borítója Cserkuti Dávid képének felhasználásával készült.

Lapunk megjelenését támogatták:
Nemzeti Kulturális Alap, Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A Szépirodalmi Figyelő Alapítvány tevékenységet támogatja:
Logobox, Fidel Coffee Kft.,
Green Collect Kft., TSPC Kft.

SZEMLE

Oláh András

MINDEN GYANÚ FELETT

maradhatunk-e minden gyanú felett
és hiheti-e valaki hogy ami volt
már szóra sem érdemes
más nyelven beszél a lélek és a test
s amíg nem tudunk elszámolni
életünk retusált képeivel
újra és újra felszínre törnek
a defektes tegnapok
a múlt sem kizárólag a miénk
s ha nem tudjuk túlélni a gyilkosok
precíz szorgalmát maradunk
sebtében megásott árkok hulladéka
– választható kiúttalanság –
hamar beesteledett s mi elhittük
hogy meg lehet szokni a sötétet is...
menekültünk a hallgatásba
lettünk elfertőződött sebek de most
maréknyi csöndből bizalmat gyúr az idő
hogy kárpótoljon szakadt kabátjáért
annak a gyalázatos nyárnak

Vár, 2020/1.

Papp Attila

HANGSÁV

A végállomáson hallani a tenger morajlását.
Néhány év kilóg belőlünk, arcunkra penderedik.
Percekig a madarak röptét nézzük a peronról.
Egy ideje már nem vagyunk itt egymásnak,
csak magunknak. Szólj rám, ha már nem
emlékeznél, honnan jöttél. A ragaszkodásról
végig tömören hallgatunk. Fölöttünk fák,
talpunk alatt lehullott színek áznak, fönt égbolt,
a tisztaság maradványai. Hangunk már nem nyitja
a viszonyunk, egy kihullott kulcs vagyunk egymás
zárendszeréből. Órákig nyújtózunk a csöndben,
mint két ék az időben, állunk. A váróteremben
üres menetrendtábla.

www.ambroozia.hu, 2020/1.

Máhr Gábor

RINGLISPÍL

Kalotaszentkirály volt az a kő,
hova minden múltunk visszaérkezik,
megfékeztem, mert túlhúztam őt,
őt, e földi angyalodót, a minket már megismerőt,
és engem visz egy fékezhetetlen ringlispíltre,
ahol a csavarok jól olajozottak,
kérem, itt nem lesz karambol,
tessék csak beszállni, ingyen.
Mert ez az életünk, ingyen,
és itt már régen nem a ringlispílről szól,
írjal verseket, mint a mai napi Don Quijote,
de hát én nem is élő boszorkányokkal harcolok,
hanem halottal, ti ott lenn élvezetben vagytok,
és lecsöpög véranjó, és rögtön pipacsot fest,
bele az ellenőrző könyvedbe,
a napban alszom, s ugyanott ébredek,
van mit hazudni, fáj az ujjam is,
úgy érzem, a fejemben várnak,
és elrepülök a tavaszi széllel,
és nem egy nő, legalább hat vár rám,
persze, apám, anyám és testvéreim,
de mit adnék, ha unokahúgom ide belenézne,
ez nem más, mint a kibelezett valóság
Trabanttal és Traubiszódával.
Mi is éltünk, ameddig tudtunk,
olyan, mintha világos reggel
lenne, s nem sütné ránk a delelő nap,
mindig jön a sugár, ami fonál, de végtelen,
talán a mi kis csapatunk is védtelen
úthenger
és csak a lánykámnak volt egy lila kis ruhája,
ami csak a lila ködben volt áhítatos,
de megtaláltam bimbóm, vele eltelőn
fétisirodalmat csináltunk,

ami a mi sorsunkká válik
és nem akar rekettyebokor lenni az a kis mulya vagy pulya,
ez is jó, hogy leíródtunk, más baba már elhalványul,
hadd írjunk egy felségüvöltőt,
hadd írjunk egy feleségüvöltőt,
mert minket a lombok alatt adtak össze.
De legalább fájtiszta voltál,
mint a kakasom, de az kiselypítene innen,
legalább görög felségvizekre kerültünk,
beáramlik tengerünkbe a jacht,
úgy történt, hogy már nem beszélgethetünk,
mert e korosodók ritkán beszélnek,
majd egy hajóútra kerekedtünk,
hol beláttuk, nem kell címet adni a verseknek,
mert az egyik versből kígyózik a másik,
csak új palettát nyit, és a gyámoltalan
olvasó még azt hiszi, hogy bárhol kinyitja,
külön verset talál,
bár vannak verscímek, de átjár rajtuk a guruló úthenger,
beletaposva mind, a virágokat is,
csak a versen nem megy, mert úgy nem volna
élvezhető

Tiszatáj, 2020/2.

Salánki Anikó

AZ ELMARADT SZÜRET

Az öreg orvos ült az asztalfőn, kis ásványvizet töltött a borhoz. A falon, körben régi fényképek lógtak cifrázott arany- vagy vékony, sötétre pácolt fakeretben. Időrendben, mert így volt mindig, kezdve a dédszülők megfakult, ódon képeitől a legújabb vidám színesig, amely a felesége legfiatalabb unokájának diplomaosztóján készült. Ez már csak úgy oda volt tűzve az egyik peremhez. Majd egyszer bekeretezteti, de nehezen mozdul már, vacakol a lába. A lakásra egy festés is ráférne, még ketecskén éltek, amikor utoljára megcsináltatták. Mire mindent leszedtek a falról, meg elcsomagolták a féltett porcelánokat, a mindenféle csetrecsotrát, belefáradtak. A szobafestő elég trehány ember volt, a karjára színes indák voltak tetoválva, egész nap hamisan fütyült valami vidám nótát, s néha órákra eltűnt. Az ital szagából tudták, hogy nem volt megelégedve a kínálással, ők sose tartottak itthon tömény alkoholt. Megborzongott, ahogy eszébe jutott az a tíz nap, amíg folyt a munka. A felesége keresztfia meg a neje önagsága megígérte, hogy jönnek segíteni, de mire a visszapakolásra került volna sor, elmentek nyaralni. Küldtek képeslapot, akkor még az járta.

A szomszéd szánta meg őket, átjött a süketnéma öccsével, és egykettőre helyrerakták a nagyobb bútorokat. Ugyan kicsit csodálkozva megkérdezte, hogy miért nem valami rokona jön segíteni, de amikor ránézett elkomorult arcára, ciccegni kezdett, és szó nélkül tolta arrébb a komódot. Amálka meg egész nap mosogatta, törölgette a dísztárgyakat, némelyik darabot hosszan nézegette, a történetén gondolkozott tán, hogy miként is került hozzájuk. Milyen jókat beszélgettek!

Most meg egyedül van, nem ül az asztalnál senki, csak ő. Ide-oda járnak a gondolatai, néha félhangosan ki is mondja, furán csengenek a szavai, visszaverik a falak.

Nagy a ház, nemzedékről nemzedékre szállt. Persze, amikor gyerek volt, sokan éltek benne, meg hőszámba távoli rokonok is belakták a most üresen álló szobákat. Hozzájuk mindig jöttek vendégek, népes volt a família, rengeteg a barát, a hálás beteg. A nyári kúria mellé még az öregapja telepítette a tíz sor szőlőt, a legszebb volt a környéken. Huszár-szőlőnek nevezte, mindenki így emlegette aztán. Sárfehér – jutott eszébe, és megörült a szónak, mert egyre gyakrabban előfordult, hogy töpren-

genie kellett, főleg a neveken. A puttonyos legények hétrét görnyedtek, mire a sor végére értek, mert a fűrtök nehezek voltak, mint a sár, innen volt az elnevezés. Csak a régi filmekben szüreteltek szemrevaló, ringó szoknyás fehérchselédek meg lajbis, fehér inges, nyalka legények, nevetgélve meg énekelve. Kutya nehéz és piszkos munka volt, a kiskés, amivel vágták a szívós indákat, néha csontig beleszaladt a kézbe. Egyik évben a késő tavasszal jött fagy mindenütt elvitte a még éppen csak kezdődő termést, de ők egész éjjel füstöltek, száraz levelek hamva pörgött az ég felé, és elűzte a hideget. Sosem volt olyan édes és sok gyümölcsük, mint akkor. Ez annál is feltűnőbb volt, mert sehol másutt nem lógtak fűrtök, csak valami kis töppedt-korcs semmiségek. Kérdezték az öregapját, még távoli helyekről is képesek voltak eljönni, hogy miként csinálta, de csak somolygott vékonyka bajusza alatt. Végül a nagy kapacitálásra – meg jó pár pohár borocska után – annyit mondott, hogy ezt a füstöléses trükköt egy Jókai-regényben olvasta, csak úgy blindre próbálta ki, és bevált.

A százkötetes Jókai bordó-arany kötésben ott volt a dolgozószobában, elolvasta mindet. Megkínlódott a nehéz szavakkal, a hosszú leírásokat meg át akarta lapozni, de szentségtörésnek érezte, és minden kisilabizált oldal után elfogta valami kellemes bizsergés, hogy lám, mire képes ő gyerekfejjel.

Aztán mostanra nem maradt, csak négy kötet, a szép, üvegezett barokk-cirádás szekrény is eltűnt. Nem járt utána, ki vette magához, lehet, hogy el is tüzelték. Nem ez volt a legnagyobb baj.

Bozontos szemöldökét összehúzta, és egy kis töprengés után öntött még egy kevés bort.

Persze, ez már nem az ő szőlőjükből van, azt elvették, meg tagosították, valamelyik évben aztán ki is vágták, mert előregedett. Nem szokott arra menni, minek? Megint ősz van, nézett ki a párás ablakon. A kerti útra ráférne egy alapos seprűzés, a diófa leveleit meg el kéne égetni, a tuják közül egy kiszáradt, olyan a többi között, mint egy alvadt vérrel telefröcskölt gyertya. A virágágyás is haldoklik, igaz, az őszirózsát mindig utálta, csak Amálka kedvéért tűrte meg, de mikor egyre másra vitte el a kórság a töveket, átjárta valami megkönnyebbülés. Rálegyintett, mert nem volt már értelme ezeknek a gondolatoknak. Kivitte a demizsont a kamrába, meglötyögtette, gyorsabban fogy újabban, de nem bánta. A szivart már évtizedek óta nem szívta, az a kis enivaló meg, amit megeszik, nem kerül sokba. A fűtést megoldja a konyhában, egy régi heverőn ott is alszik. Vendég úgysem téved erre.

Amikor majd' hatvan éve végleg hazajött, sokáig kérdezték, vizslatták, míg végül – tán azért, mert más ügysem pályázott volna orvosnak erre a vidékre, meg sokan tisztelték apját is – elfoglalta az orvosi rendelőt. Sosem politizált, kedve sem volt, ideje sem rá, egy idő után mégis csak úgy kapkodta a fejét, amikor egyik napról a másikra már az volt az igazság, ami régen a hazugság. Nem akart belemenni a meddő vitákba, hát idővel nem is győzködtek, hogy lépjen be a pártba. Később látta, hogy ráírták vörös ceruzával a személyi anyagára, hogy politikailag megbízhatatlan. Azért, amikor a megyei titkár olyan nagyon beteg lett, őt hívta, nem mást. A jó diagnosztizáláshoz nem a politika kell, hanem a tudás.

Azon a régi őszön cselédkönyves orvos volt fent a fővárosban, annyi tanulnivalója volt, meg temérdek munkája a kórházban, hogy néha csak leült a pihenőben, és már horkolt is. Száján át kapkodta a levegőt, dagadt volt az orrmandulája, de nem volt ideje megműtteni. Nehezen, vagy tán sosem hitték el, hogy fogalma sem volt, mi zajlik a városban. Persze, jutottak be kózsza hírek, öszgyűrt újságlapok, és egyre kevesebb ápolónő jött be, az orvosok is fogyatkoztak, lazább lett a kórházi fegyelem. Piszkosak voltak a folyosók, és amikor ezt szóvá tette, a takarítónő elment mellette, mint aki se nem hall, se nem lát. Az osztályos orvost napok óta nem látta. Hónapok óta nem jutott ki a fővárosból, kapkodva írt néha egy postai lapot, meg tán kétszer beszélt az apjával. Dísztvíratot is menesztett, anyjának volt névnapja. Szegfűset küldött, s már csak az ajtónál jutott eszébe, rózsásat kellett volna, de nem állt újra sorba. Mindenszentek volt, kintről már behallatszott a fegyverropogás, szeretett volna telefonálni. Haza. Megtudni, mi van a családdal, megnyugtatni őket, hogy ő jól van. Volt telefon otthon, valami csoda folytán kapcsolni is tudták a kért számot, hallgatta a bűgást, majd azt, ahogy kicsöng, de nem vette fel senki. A postáskisasszony sürgette, ő meg csak állt, és nem tudta, mit csináljon. Legszívesebben kirohant volna, át a kórházat övező kopár kerten, ahol a juharfákról is lehullottak már a levelek, és gyűrt-piszkos, valaha fehér köpenyében felszállt volna az első vonatra. Forró homlokát odaszorítva nézett volna ki az ablak előtt elsuhanó tájra, és csak akkor nyugodott volna meg, amikor az ismerős vasutas cinkos mosollyal szalutál, és odadörmögi, hogy mennyire fog örülni a doktor úr. Persze, nem ment. Letette a telefont, a nehéz, fekete kagyló koppanva került a helyére. Soha többet nem vette fel. Egy hét múlva ő szedte ki a törmelékek alól, összetörve, és tette az elégett iratok tetejére, onnan kotorták bele a vödörbe.

Apjára gondolt, aki megbecsült körorvos volt. Lovas kocsival, bricskával járta be a távolabbi falvakat, ment ki a tanyára, a kerék néha megbillent egy mélyedésben, messziről porfellegeket kergetett a szél. Télen szán gyűrte le a távolságot, a lovak erősek voltak, nekifeszültek a hószakadásnak. Micsoda telek voltak! Néha úgy kellett az embereknek kiásni a házakat, a gyerekek meg addig játszottak, amíg téglapiros nem lett a kezük. A tavasz meg nagy esőket hozott, a megáradni készülő folyó illatát kilométerekre lehetett érezni. Az évszakok váltakoztak, az élet szépen ment előre, mindennek megvolt a maga helye, ideje, formája. Szépen éltek. Édesanyja tartotta rendben az orvosi kartotékokat, kisebb bajokat maga is meg tudott oldani, estére hazakeveredett férje figyelmesen hallgatta a beszámolóit, és helyeslően bólogatott. Két húga cserfes volt, egymás szavába vágva meséltek, mi történt velük, ő meg, a hallgatag nagyfiú, akinek mindig valami könyv van a kezében.

Fájó volt emlékezni. Néha hétszámra lesütött szemmel bódogott a nagy házban, nem akarta látni a képeket, de nem akarta elpakolni sem. Ha nincsenek a falon, akkor sem menekülhetett volna előlük. Olyan ez, mint az amputált végtag. Fáj akkor is, ha már nincs.

Semmit nem dobott ki a régi holmik közül, már ami megmaradt. Amit meghagytak azok, akik végigpusztították a házat, és vitték, ami a kezükhöz ragadt.

Anyja névnapján kinyitja a szekrényét, végigsimít a ruhákon, óvatosan, mert hiába rakott levendulát a polcokra, a molyok betelepedtek, a hajdani elegáns gyapjúkabáton nagy lyukak éktelenkednek. Apja táskájával járt a rendelőbe és a házakhoz évtizedekig. Nem vitte magával – ez jutott eszébe –, amikor először haza tudott jönni. Sáros lábnyomok éktelenkedtek mindenütt, a fiókok kihúzva, a féltett porcelánkészlet darabokra törve. A táska a fotel alá csúszott, a földig érő, zöld bársonyhzuzat miatt nem vehették észre. Kiabált, szólongatta őket, a húgai nevét már vöröslő arccal üvöltötte. Nem válaszolt senki. Akkor sem. Aztán sem. Sosem.

Holnap is lesz nap – ezt mondta az a sebesült katona, akinek már csak a folyosó végén jutott hely, bénán lógott a karja, és rajta kívül senki nem akadt, aki kezdhetett volna vele valamit. Sietett a gyógyszeres szekrényhez, magában már sorolta is, hogy miket kell kivennie, de egy pillantás elég volt, hogy lássa, elvettek belőle mindent, a kitépett ajtó az íróasztalra bukott, és lába alatt megcsikordult az üveg. Annyira fiatal volt, és nem tudott kihez fordulni. A huzat kisodorta az ablakpárkányra a függönyt, beesett az eső. Óvatosan kilesett az ablakon, a kór-

házzal szemben egy égő tankot látott, és ha valami ösztönnek engedelmeskedve nem kuporodik le, a belőtt sorozat elkaszálja. Mire visszakúszott a folyosóra, a sebesült katona már nem volt a hordágyon.

November 13-án ért haza, előbb nem tudott. Így is keserves volt, állandóan igazoltatták, a vonatok alig jártak, teherautókra könyörögte fel magát.

Soha nem találta meg őket. Senkit a családból, pedig bejárt minden hivatalos meg nem hivatalos utat, keresett, kutakodott, hirdetett, ment minden halvány nyom után. Köddé váltak. Amálkát is ott ismerte meg, a Vöröskeresztnél. Nem szerelem volt. Kötelék, bizalom, egymás mellett becsülettel letöltött élet. Megigazította a csálén függő tükröt, csak egy pillanatra nézett bele. Csupa ránc, borostás arc, csak a szeme volt olyan, mint azon a régi őszön, amikor a hideg, a szél és az eső szüretelt, nem az ember.

Kinézett az ablakon, lassan leszállt a köd.

Irodalmi Jelen, 2020/1.

Orcsik Roland

SZOMSZÉD

Korán reggel arra ocsúdok,
bontják az egyik szomszéd házát.
A tetővel kezdik, a munkások
a ház elé parkolt kamion
platójára hajigálják
a kopott cserepeket.
Kidobandó lommá válik
a fölhalmozott életanyag.
Amikor ideköltöztünk
a családommal, a szomszéd házban
már csak az özvegy Marika lakott.
Nem mindig fogta föl,
mit kérdezek tőle,
ilyenkor megrázta a fejét,
begubózott, hagyják békén,
nem tud ő semmit.
Gyakran ácsorgott a ház előtt,
a kertjét, a járókelőket
vagy a vonuló madarakat figyelte,
mintha közénk tartozna.
Amikor meghalt, a gyerekei eladták
a házát. Az új tulajdonos
a telek miatt vásárolta meg
a beázott, omladozó épületet.
Csörögnek, csattognak a kamion
platójára hajigált cserepek,
megszűnik a tető, a földém, a falak,
ahogy a test leépülésekor
az idegek, az érzékelés, a tudat.
Nyomtalanul eltűnik az építkezés,
a beköltözés, a vasárnapi ebédek,
a csókok, a pofonok, a falakba
ivódott, le nem jegyzett mondatok
évszázadnyi szerkezete.

Fiam a báger munkáját,
én a romokat figyelem.
Fejünk fölött elhúznak a fecskék.
Úgy tudtam, velük is végeztek az orvvadászok.
Mintha közénk tartoznának,
örülök, hogy visszatértek.

Korunk, 2020/1.

Juhász Zsuzsanna

CAFÉ DE FLORE

Sartre-nak

Hát megadtad mégis a fordítva születést,
a homokóra talpraállításának báva
misztériumát, hiszen látom én is (mert
egymásnak lökve a jégtábla-idők), szebb,
ha hallgat, s két tenyerébe altatott
gitártokját körbehordozza a behódolt
délutánban a krisztusszög centime-okért.

Kalligram, 2020/2.

Takács Nándor

ÖRÖKSÉG

Ezeket is mind neked adom, nézd:
az istennő büszke mellei,
egy gondterhelt férfiarc.
Kölyköt szoptat egy anya,
szerelmesek keresgélnek valamit,
nem lelik a nyitott ajtót a homályban.
Láthatatlan mozaik, melyen
Sziszüphosz szenvedése még felismerhető,
akár a vágató kentaur, aki bármelyikünk lehetne.
A város és az ünnepi menet: amiben hittünk,
összedől, a hős elejti fogait,
s már ott fekszünk a porban,
a felismerhetőség kegyetlen köpenye alatt.
Akit farkas itatott, kutyája temeti.
Melléje fekszik, ha szerencséje van,
s az égnek tartja lábait az örködésben.
Szébb volna hinni, hogy mindannyiunkat
anya von ölébe a legvégső küzdelmek után,
de a bajtársak tekintete árva a legdicsőbb ütközetben is,
az önhittség pedig részegen vizez az utadba.
Aki majd eljön, inkább legyint, mintsem ítélkezik.
Bajban lesznek akkor apák és fiúk,
a magyarázatok kígyókként tekerednek karjaikra,
ahogy kezdetünkre a vég.
Ott fekszünk majd valakinek lábai előtt,
magunkat átadva neki, aki nemhogy adni,
talán még ígérni se tud.

Új Forrás, 2020/1.

Márton László

RUDI

Egy fiatal férfi, pályakezdő kiadói szerkesztő, pontosabban szerkesztő-gyakornok leszáll a villamosról a Jászai Mari téri megállóban. Kora tavaszi este van, olyan este, amikor egyik óráról a másikra kipattannak a vadgesztenyefák rügyei. Ezt a szerkesztő-gyakornok még a folyó túlszélén, a Szilágyi Erzsébet fasorban figyelte meg, ahol vadgesztenyefák sorakoznak. Itt, a Jászai Mari téren és mögötte, a Pozsonyi úton másféle fáféleség van sorba ültetve, talán mirigyos bálványfa, talán keskenylevelű kőris, nem vagyok a megmondhatója.

A szerkesztő-gyakornok egy kissé féloldalasan áll, amíg várja, hogy zöldre váltsa a lámpa, mert a táskája lehúzza a jobb karját. A táskában egy súlyos, vaskos kézirat helyezkedik el, négyszáz gépelt oldal, vagy talán ötszáz is megvan az. Ebből máris kiderül, hogy ez egy olyan évtized kora tavaszi estéje, amikor még az írók és a műfordítók betűkaros írógépet használtak, és az állampolgárok is betűkaros írógéppel írták hivatalos leveleiket.

A négy- vagy ötszáz gépelt oldalnyi kézirat sűrűn össze van firkálva, természetesen ceruzával, hogy szükség esetén ki lehessen radírozni a firkát, így tehát a kéziratlapok súlyát nemcsak az írógépszalag festéke, hanem a grafit is számottevően növelheti.

A szerkesztő-gyakornok Ezüst Pétert, a veterán irodalmárt készül felkeresni a lakásán. Egyszer már találkozott Ezüsttel, még hozzá egy másik állami könyvkiadóban, nem az ő munkahelyén. Ezüst éppen egy szellemességet mondott annak a szürke zakós, középkorú férfinak, az állami könyvkiadó egyik szerkesztőjének, akivel a szerkesztő-gyakornok is beszélni szeretett volna, de szándéka meghiúsult, mert a szürke zakós középkorú akkor éppen nem ért rá, még hozzá Ezüst miatt, akinek iménti szellemessége így hangzott: „Félúton állok Vas István és Arany János között.” Mondott mindenféle más is, például azt, hogy Fellini legújabb filmje úgy blöff, ahogy van, de ezek a kijelentések merüljenek feledésbe.

Az állami könyvkiadó, ahová a szerkesztő-gyakornok Ezüst után néhány perccel állított be, a Kossuth Lajos téren volt megtalálható, egy fényűzőnek épült bérpalota legfelső emeletén, ahol a háború előtt arisztokraták, nagyiparosok és bankárok lakhattak. Az egyik ilyen

gyártulajdonos vagy pénzember vagy mágnás lakosztályát alakították át az államosítás után sok-sok szűk cellává, amelyek egyikében kuporgott az asztal mögött a szürke zakós középkorú, vele szemközt, a vendégeknek fenntartott karszéken Ezüst helyezte kényelembe magát, a szerkesztő-gyakornok pedig az ajtóban állt, mert szeretett volna fordítói munkát kapni, de nem kapott. Ha a tényállást nézzük, igazából nem is kért. Szívesen kért volna, de nem jutott szóhoz.

Itt kell elmondanom, hogy a szerkesztő-gyakornok nemcsak szerkesztett, hanem fordított is, főleg tizenhatodik századi német szatírákat, ezenkívül írt egy kötetre való novellát, és megjelent egy regénye, amelyre mértékadó kritikusok is felfigyeltek.

A szürke zakós középkorú elsősorban költőként volt számon tartva, finom hangú, bár vajmi keveset publikáló lírikusként, aki néha – valamiféle titkos lelki átváltozás pillanataiban – malac verseket is létrehozott, szigorú metrikai fegyelemmel egybekovácsolt, meghökkentően trágár rímfaragványokat. Továbbá szerkesztett is, elvégre szerkesztőként ült az asztal mögött, figyelmesen, pontosan, serényen, szerényen. Ezenkívül fordított is, főleg spanyol és portugál szimbolistákat, sőt, néha az avantgárd költészet hadszíntereire is elmerészkedett.

És mit mondjak ezek után a legendásan sokoldalú Ezüstről? Például azt, hogy ő is szerkesztő volt, mégpedig egy harmadik állami könyvkiadóban, amely tehát értelemszerűen nem volt azonos sem a szerkesztő-gyakornok, sem a szürke zakós középkorú szintén állami munkahelyével. Szerkesztett ő mindenfélét, leginkább klasszikus remekíróink bőségesen jegyzetelt összkiadásait, ezek vastag könyvek voltak, valamint kortárs magyar lírát, ezek pedig többnyire vékonyak. Ő szerkesztette a szürke zakós középkorú addig megjelent egyetlen verseskötetét is, de például Viszkonti György addigi két verseskötete is az ő keze alól jutott el a nyomdáig, továbbá a harmadikat is ő szerkesztette volna, ha annak kiadását a Kiadói Főigazgatóság meg nem tiltotta volna.

Ezenkívül természetesen fordított is. Fiatal korában román szoc-reál termelési regényeket ültetett át magyarra. Erdélyben született és nevelkedett, kitűnően tudott románul. Sokszor elbüszkélkedett vele, hogy Mircea Eliadéval nem francia nyelven folytat levélváltást, noha franciául is kitűnően tud, hanem románul, ami sokkal meghittebb hangulatúvá teszi az eszmecserét. Később, érettebb éveiben francia klasszikusok aforizmáit, esszéit és emlékiratait magyarította. Továbbá filmkritikákat is írt. A napokban a Filmvilág főszerkesztője felkérte, hogy írjon Fellini legújabb filmjéről, ő pedig – Ezüst – arra próbálta

rábeszélni a szürke zakós középkorút, hogy inkább ő – a szürke zakós középkorú – írja meg helyette.

Közben mondott egy sztorit Zeltk Zoltánról (szívfacsarót), egy másikat Weöres Sándorról (mulatságosat), egy harmadikat Pándi Pálról (epészet és gonoszát). Elmondta, hogy ő, Ezüst benne van Koblenz Kálmán legújabb regényében, a 413. oldalon ő az egyik jellegzetes mellékszereplő, és már első olvasásra észre lehet venni, hogy ő az. Elmondta, hogy Bálvány Lajos néprajztudós az utolsó éveiben annyira elmagányosodott, hogy észre sem vették, hogy egy ideje nem mutatkozik emberek között, és mire rátörték az ajtót, a holttestét már szétrágták a patkányok.

Bizonyára sok minden mást is mondott még, de azt már a szerkesztő-gyakornok nem hallotta, mert a szétrágott holttest említésekor szó nélkül kifordult az ajtóból. Néhány perccel később eszébe jutott, hogy hiszen mondhatta volna: megírja ő azt a recenziót Fellini legújabb filmjéről szíves-örömet, ha már a szürke zakós középkorúnak nem fűlik a foga hozzá.

Mondhatta volna, de nem mondta. Mire eszébe jutott, hogy mondhatta volna, már a Balassi Bálint utcán haladt a Nagykörút felé, és kőhajításnyira volt a villamosmegállótól.

A kora tavaszi estén, amelyet felidézek, mintha ez a séta folytatódna. Mintha a szerkesztő-gyakornok a Balassi Bálint utca sarkáról átmenne a Szent István körúton a Jászai Mari térre, a késő őszi délutánból, amikor először látta Ezüstöt a szürke zakós középkorúnál, a kora tavaszi estébe, amikor ott áll a Bauhaus-stílusban épült újlipótvárosi ház negyedik emeletén, és Ezüst Péter névtáblája mellett megnyomja a csengő gombját.

A szerkesztő-gyakornok táskájában levő kézirat egy francia aforizma-szerző bölcs mondásainak gyűjteménye, Ezüst fordításában. Ez a szerkesztő-gyakornok első nagyobb önálló munkája. Még jóformán meg sem melegedett a munkahelyén, de annak vezetője máris rábízta ezt a fontos feladatot.

Az imént azt állítottam, hogy a kézirat négy-ötszáz oldalas volt. Most hozzáteszem: a szerkesztő-gyakornok ennyinek érezte, de valójában százharminc oldalra rúgott. Azt is állítottam, hogy sűrűn össze van firkálva, mert a szerkesztő-gyakornok úgy emlékezett, hogy jóformán minden mondatot átfogalmazott a szövegben. Helyesbíték: oldalanként egy, legfeljebb két módosító indítvány volt, de ez még így is száznál vagy százötvennél több szerkesztői beavatkozást jelent.

Ezüst mogorvának mutatkozik. A nappaliban az asztalon majdnem üres vodkáspalack áll, mellette vizespohár. Nemrég halt meg a felesége, és az a hír járja róla, hogy azóta sokat iszik. Bár meglehet, hogy azelőtt sem ivott lényegesen kevesebbet.

A szerkesztő-gyakornok ismert egy híres tudóst, akinek a lánya halt meg, és akiről az ismerősök a részvét és a káröröm furcsa keverékével mondogatták, hogy „elitta az eszét”. Ezüstről ilyesmit nem lehetne mondani. Az ő eszének nem árt az alkohol. Egy ellensége mondta a szerkesztő-gyakornok füle hallatára, hogy: „Ezüstnek ravasz disznóesze van”. Nem éppen hízelgő kijelentés, de még a becsmélés mögött is ott áll a pusztá tény, illetve a kétségtelen tény fanyalgó elismerése, hogy Ezüstnek van esze.

Ezüst szó nélkül kitölti a vizespohárba a maradék ital felét, és kiissza. Aztán a szekrényből elővesz egy másik, tiszta poharat, és abba beletölti az utolsó kortyokat. A szerkesztő-gyakornok már tiltakozna, mondaná, hogy köszöni, ő nem iszik vodkát, de nem kell aggódnia. Mire kinyitná a száját, Ezüst a másik vizespohárnak is a fenekére néz.

A tágas, de gyéren megvilágított terem egyik homályos sarkából nyüszítés hallatszik.

– Rudi, maradj már csendben! – förmed rá Ezüst a hang forrására.

A szerkesztő-gyakornok nem képes elhessegetni azt a gondolatot, hogy Rudi, akárki legyen is, szeretett volna kapni a vodkából, és azért nyafog, mert sérelmezi, hogy nem kapott.

A szerkesztő-gyakornok előveszi a táskájából a kéziratot.

– Igaza van – mondja Ezüst. – Dolgozzunk!

A szerkesztő-gyakornok ezt úgy értelmezi, hogy Ezüst hellyel kínálta, és leül a másik székre, a kiürült palack túloldalán. Ezüst nem utasítja rendre, nem állítja fel. Mintha a fiatalember egy titkos próbatételen megállta volna a helyét. Pedig dehogyan. Ugyan már.

A szerkesztő-gyakornok mutat egy ceruzás mondatot. Hogy ez a változat jobban visszaadja az eredeti szöveg zeneiségét.

– Igaza van – mondja Ezüst kelletlenül. – Akkor hát legyen így!

A szerkesztő-gyakornok mutat egy másik, az előzőnél valamivel hosszabb grafitképződményt. Hogy ezáltal egyértelműbbé válik a két-értelműség.

– Igaza van – mondja Ezüst, miközben összevonja a szemöldökét. (Jellegzetes szemöldökéről vicceket faragnak a rosszmájú ismerősök.)

– Ezt is kénytelen vagyok elfogadni.

A szerkesztő-gyakornok most már végre felfoghatná, hogy a mondatok csengésénél fontosabb az önérzet. Talán tudja is, hogy erről van szó, erre megy ki a játék, és ennek tudatában mutatja Ezüstnek a harmadik autográfot. Hogy ezáltal, ebben a formában sokkal erősebb lesz a poén.

Ezüst most már felcsattan.

- Látja, volna magának stílusérzéke! – kiabálja magából kikelve.
- Nem ez a baj magával!

Tovább is van, de ezt majd máskor mondom el.

.....

Ott tartottunk, hogy Ezüst Péter, a pesti irodalmi közélet meghatározó személyisége önuralmát elveszítve kiabál:

– Nem ez a baj magával!

A szerkesztő-gyakornok megértette, hogy most szelídnek kell lennie. A tőle telhető legfinomabb tapintattal kérdez vissza:

– Hát akkor mi a baj?

A szerkesztő-gyakornok már előzőleg is sejthette bizonyos apró, de egyértelmű jelekből, hogy valami baj van vele. Például abból, hogy Ezüst otthagya a darabját. A szünetben – azaz még csak nem is a szünetben, hanem az első felvonás kellős közepén – kivette kabátját, kalapját a ruhatárból, és távozott.

A föntiekben elfelejtettem szót ejteni róla, hogy a szerkesztő-gyakornok nemcsak egy kötetre való novellát és egy regényt írt, hanem egy tucatnyi színművet is. Ezek egyikét nemrég bemutatták, nem is akárhol, hanem a Szomoró Dezső Színházban. És nem is akárki rendezte, hanem Gögöss-Gúnár Gedeon, a Mikroszkóp Színpad legendás hírű neveltetője, akit színpadi stílusa miatt fanyargárdistának is neveznek.

Gögöss-Gúnár valamikor egy vagy két évvel ezelőtt fejébe vette, hogy nem hagyja magát kabarészínésznek beskatulyázni. Már nem elég az „érted haragszom, nem ellened” jelszóval odamondogatni a népi demokratikus államrendnek. Már nem kelt a közönség soraiban sem érzéki, sem szellemi izgalmat az állampárt első emberének, a nagy ember jellegzetes hanghordozásának utánzása vagy kifigurázása. Gögöss-Gúnár megértette, hogy váltania kell, és elhatározta, hogy rendezni fog, méghozzá kortárs magyar drámákat, jó képességű fiatal szerzők munkáit.

Majd meglátja a közönség és a szakma, hogy ő, Három Gé (így emlegetik az ismerősök) van olyan radikális újító, mint Steinamanger József, és van olyan szuggesztív rendezőegyéniség, mint Sződligeti Gábor!

Az első jó képességű fiatal szerző, akire Gögöss-Gúnár lecsapott, a mi szerkesztő-gyakornokunk volt. *Tetvek a galléron* című, nemrég a *Színház* című folyóiratban megjelent vígjátékát Gögöss-Gúnár a Szomoriban álmodta színpadra. Hónapok óta telt házzal megy a produkció, nem a jó képességű fiatal szerző miatt, hanem elsősorban azért, mert a női főszerepre Gögöss-Gúnár vendégművészt hívott, Poprádi Jucit, akinek bájjait a *Potyognak a fűrjek* című társadalombíráló filmben ország-világ megcsodálhatta. Juci csakugyan jól néz ki a filmvászonon, érdemes másodszer, harmadszer is beülni rá.

Továbbá azért is nehéz jegyet szerezni a *Tetvek...-re*, mert elterjedt a hír, hogy a rendezés „provokatív” és „politikailag pikáns”, meg hogy Gögöss-Gúnár „végre megmondja az őszintét”. Vagy ezért, vagy a rendezés más jellegzetességei miatt pontosítanom kell azt a kijelentést, miszerint telt házzal megy a darab. Igaz ugyan, hogy kezdéskor minden hely foglalt a Szomor nézőterén, de amikor a második rész végén lemege a függöny, akkor már vannak foghíjak.

A szünetben mindig elmennek néhányan. Olykor nem is csak néhányan. Gögöss-Gúnárnak van egy leshelye a ruhatár mögött, ottan figyel, hányan mennek el. Ha sokan mennek el, azt sikerként, a rendezői koncepció igazolásaként értelmezi. Egyszer kilencvenen távoztak a szünetben, Gögöss-Gúnár pedig repesett az örömtől. Meg volt róla győződve, hogy ő a Hevesi Sándorral keresztezett Peter Brook, és a nézők egyharmada, kettőszázhetvenből kilencven, egyszerűen megfutamodik az ő rendezői nagysága és Poprádi Juci szókimondása elől. Gögöss-Gúnár a nézői megfutamodást tekintette a színházi radikalizmus fokmérőjének.

Aztán kiderült, hogy a szökevények túlnyomó többsége sorállományú katona volt, akiknek lejárt a kimenőjük. Nem a darab ellen volt kifogásuk, nem a vakító és rikító világitással volt bajuk, nem a szerző infantilis poénjai zavarták őket, hanem vissza kellett menniük a lakatanyába. De Gögöss-Gúnár diadalmamórát ez sem hűtötte le.

– Elment a szünetben Berettyóújfalusi Feri, a Kossuth-díjas építész! – jelentette ujjongva.

– Most megy el Abrakos Misi, a Magyar Cirkusz- és Varieté vállalat vezérigazgatója! – fordult ki a ruhatár mögötti leshelyről a győztes hadvezér arckifejezésével.

Egyik este, amikor még javában tartott az első felvonás, valaki felállt a helyéről, és a többi néző mellett átnyomakodva, kiment a ruhatarhoz, és dülva-fúlva távozott.

– Most megy el a sánta ördög! – tájékoztatta Gögöss-Gúnár a szerkesztő-gyakornokot.

– Nem lehet mindenki a táncparkett ördöge! – felelte a szerkesztő-gyakornok rosszkedvűen. Nem szerette, ha valakit gúnyolnak a testi gyarlósága miatt. Tény azonban, hogy Ezüst egy gyerekkori betegség miatt csakugyan sántított, és az is tény, hogy még a szünet előtt ott hagyta az előadást. Valami, úgy látszik, nagyon, de nagyon nem tett szert neki.

Közben a munka halad előre a Bauhaus-stílusban épült bérház negyedik emeletén. Már a huszadik kéziratoldalnál tartunk. Vagy felőlem tarthatunk az ötvenediknél is. A szerkesztő-gyakornok időközben átült Ezüst mellé, az asztalon pedig az üres vodkásüveg mellett ott áll egy majdnem teli.

Ezüst eddig a szerkesztő-gyakornok majdnem minden javaslatát elfogadta. Néha vitatkozik, de ezt inkább csak a rend kedvéért teszi. Most váratlanul lerakja a szemüvegét a kéziratra.

– Vegye tudomásul – mondja –, hogy a maga nemzedékéből a Grassalkovichnak és a Naftálinak van létjogosultsága. Ők ketten a könyvespolcomra kerülnek, maguk, többiek nem. A grassalkovich a maga módján progresszív arisztokrata háttérével és a Naftáli a pesti zsidó kispolgári milióvel kialakíthat egy szuverén írói világot, és ennyi bőven elég is. Egy nemzedékből két szuverén írói világ. Többre nincs szükség.

Erre a szerkesztő-gyakornok nem tud mit válaszolni. Semmi sem jut az eszébe. Még az sem, hogy hiszen ő nem tartozik Naftáli és Grassalkovich nemzedékébe, elvégre mindkét kiváló szerző idősebb nála egy évtizeddel. Azaz eszébe fog jutni, de majd csak hazafelé menet, a Margit-híd budai hídfőjénél.

– Igen, a Grassalkovich – mondja Ezüst elgondolkozva. – A Grassalkovich elegánsan eszik, ahogy illik egy grófhhoz. De tud ám csúnyán is enni, ha akar. És nagyon szépen eszik nagyon csúnyán, mert nála még a csúnya is szép. Ebből is látszik, hogy ő egy jelentős író. Egyszer Nyugat-Berlinben, az Einstein kávéházban az ujjairól nyalogatta le a vaníliakrémet. Ott voltam, láttam. Maga nyilván azt gondolja, hogy ez bunkóság, de biztosíthatom magát felőle: volt benne valami gracilis báj. És a Naftáli! A Naftáli egyszerűen csak rondán és gusztustala-

nul eszik. Csámcsog, szürcsöl, cuppog. De milyen hitelesen csámcsog! Milyen mélységesen megszenvedett, tragikus ironia hallatszik a cuppogásában! Benne van a háború után született nemzedék átöröklődő történelmi traumája. Mikor fog maga olyan szívettépően szürcsólni, mint a Naftáli?

A szerkesztő-gyakornoknak erre sem jut eszébe semmilyen használható válasz.

Szerencsére nem is kell válaszolnia, mert a homályos hátsó sarokból ritmikus rázkódás, zötykölődés hallatszik.

– Rudi! – ordítja Ezüst a sarok felé. – Ezt azonnal hagyd abba! Megértetted? Most azonnal!

Magyarázatot is ad.

– Bassza a díványpárnát – közli a szerkesztő-gyakornokkal. – Rászólok, de néhány perc múlva újrakezdi. Egész nap a díványpárnát bassza. Csak akkor nem bassza a díványpárnát, amikor leviszem sétálni.

Ekkor előjön a sarokból Rudi. Rudi egy mogyorószínű tacskozó. Odamegy Ezüsthöz, két hátsó lábára áll, mellső mancsait a francia szerző – talán Vauvenargues, talán Joubert, talán La Rochefoucauld – aforizmáira helyezi. Hűségesen csillogó szemével feltekint a gazdája arcába. A szerkesztő-gyakornok nem tudja nem észrevenni, hogy csakugyan erekciója van.

Ezüst elgondolkodik.

– Ki kellett volna heréltetni hat évvel ezelőtt – szól elmerengve –, de akkor nem vitt rá a lélek. Most meg az állatorvos azt mondja, hogy már késő.

Rudi felfogja, hogy róla van szó. Büszkén csóválja a farkát.

Ezüst visszailleszti a szemüveget az orrára.

– Nem szeretem magamat szemüveg nélkül – jelenti ki némi kacérsággal. Úgy mondja ezt, mintha nem cinikus, elhasználdott agastyán volna, hanem bájos, fiatal nő. Összecsukja a kéziratot, és akkurátusan masnira köti az irományfedél szalagját, jelezvén, hogy vége az audienciának.

A szerkesztő-gyakornok feláll a székéről. Ezüst nem áll fel. Vodkát tölt az egyik vizespohárba, kiissza.

– Ugye maga is azt gondolja rólam, hogy gyáva vagyok? Maguk egy emberként ezt gondolják rólam. Hogy gyáva vagyok. Gyáva és megalkuvó.

Tölt, kiissza.

– Hát vegye tudomásul, hogy a Viszkonti sem lehetne olyan nagyon bátor, ha én nem volnék egy kicsit gyáva. Igaz, hogy nem engedélyezték a kötetét, mégis kapott honoráriumot érte. Én intéztem el. Abból csináltatta meg a barátnője fogait.

Tölt, kiissza.

– És ugye maga azt hiszi, hogy szörnyűségesen utálok a maga darabját? Hogy azért mentem el a Szomoryból az előadás közepén? Hát nem! Maga nem olyan jelentős író, hogy utáljam a darabját. A Naftáli darabját, a *Goszpogyi pomilujt*, azt igen, azt úgy utálok, mint a szart. De maga, vegye tudomásul, a térdéig nem ér fel a Naftálinak, a maga darabján nincs mit utálni. Tudja, mi történt? Amikor azok a szerencsétlen színészek nyögvenyelték és -köpték a maga borzalmas szövegét, egyszerre csak eszembe jutott, hogy ilyenkor szoktam sétáltatni Rudit, és hogy Rudi nekem addig bassza itthon a díványpárnát, amíg le nem viszem az utcára. És akkor felvetődött a kérdés: mi a fontosabb? Az-e, hogy végignézzem a maga darabját, vagy az, hogy Rudit a szokásos időben levigyem? És én úgy döntöttem, hogy Rudi, vagyis a szokásos idő számomra fontosabb a maga darabjánál.

Rudi ismét csóválni kezdi a farkát. Szemlélatomást örül, hogy róla esik szó. Ezüst elérzékenyül.

– Otthon, Vásárhelyen – meséli a szerkesztő-gyakornoknak – volt egy majdnem pontosan ilyen kutyánk. Az volt a neve, hogy Húszlej. Kölyök volt még, amikor hozták a cigányok, és mondták az árát: „Húsz lej!” Esküdöztek, hogy nagyon jó patkányfogó kutya lesz belőle. Kifizettük, és ez lett a neve: Húszlej. És tényleg jó patkányfogó lett. Éjszaka lesben állt az udvaron, reggel pedig büszkén mutatta a sorba rakott patkányhullákat. Volt, hogy húsz tetemet is kiterített egymás mellé. Húsz lej, húsz patkány. Elkapta őket, és eltörte a gerincüket.

Tölt, kiissza.

– Ezt is be lehetne idomítani patkányfogásra. De minek?

Tölt, kiissza. Elgondolkodik.

– Akkor talán békén hagyná nekem a díványpárnát.

Megint elgondolkodik.

– Maga is azt ír, ami jólesik magának. De azt is minek? Esetleg megpróbálhatná utánozni a Naftáli stílusát. Akkor talán még vihetné valamire. Vagy a Béketűró Pali mindig naprakész apróságait, a lakótelepi mítoszokat és a többi szírszart. Vagy írjon olyasmiket, mint Becherovka Iván újlípótvárosi legendái. Még az is több a semminél.

Vagy tudja, mit? Írjon gyerekkönyveket. Maga ugye szereti a gyerekeket? Vagy talán mégsem? Nem szereti őket?

A szerkesztő-gyakornok már a lépcsőházban jár, amikor Ezüst kitámolyog a lakásból. A lépcső korlátjába kapaszkodva rikoltja:

– Ebben a városban már patkányok sincsenek!

Bárka, 2020/1.

Márton László 1959-ben született Budapesten. Verset, prózát és drámát egyaránt ír, műfordítással foglalkozik. József Attila- és Babérkoszorú-díjas.

PETRI

Kétségtelen, hogy Petri György költészete az elmúlt két évtizedben semmit sem veszített erejéből, közlőképességéből, igéző hatásából. Petri lírája kortársai és az őket követő költőnemzedékek számára kultikusnak számít, a *Magyarázatok M. számára* című, pályakezdő kötet nyelve, beszédmódja és poétikája legalább annyira meghatározónak bizonyul, mint a *Sár* vagy az *Amíg lehet* című kötet. Ez pedig nemcsak a folyamatosan, eddig ismeretlen szövegekkel bővülő utóéletnek köszönhető, amelyet legutóbb az *Összegyűjtött versek* rögzített, hanem az olvasás, értelmezés, megidézés töretlen munkájának. Erre vállalkozik ez, a Petri György halálának huszadik évfordulója alkalmából készült tematikus lapszám is, amely Petri költészetének továbbélésére, jellegzetes költői nyelvének jelenlétére, a költő kevésbé ismert verseire, valamint a recepció főbb irányaitól távolabb eső szakralitás megjelenésére kérdez rá.

Horváth Kornélia

GONDOLATOK PETRI „ISTENES” VERSEIRŐL

Margócsy István 1992-es tanulmányában kiemeli az ún. önarckép-versek szerepét és folytonos visszatérését a Petri-életműben. Mint írja, a látszólag állandónak tűnő „költői személyiség csupán egy állandó keresés folyamatát adja – a számtalan önarcképvers épp azért tud újra meg újra megszületni, mert az az arckép, melyre a kiindulásnál számíthatna a költő, nincs kész, talán soha nem is lesz kész, csupán körülírásaiban lelhető fel”.¹ Mindezt egyfelől az első Petri-kötet címéből (*Magyarázatok M. számára*) az egész ouvre-re kiterjeszthető műfaji kérdésként, vagyis a „magyarázat” műfajként értelmezi,² amit talán még szerencsésebb lenne a versekben megszólaló folyamatos (ön)értelmezői, a lírai én-konstrukció mindig újabb megalkotására való igény permanens jelenléteként megfogalmazni.

Mindazonáltal Margócsy szintén találóan ismeri fel az önértelmező versek, a *magyarázat* szükségessége és a Petri-szövegek *iróniája* (amelyet Petrinél a német romantika hagyományából eredeztet) közötti szoros összefüggést.³ Hozzátehetjük: az irónia alighanem mindig az én és a „nem-én” közötti önértéskísélet egyik legerősebb nyelvi megnyilvánulása, mind a hétköznapi beszédben, mind magában a költői nyelvben (az adott költő nyelvében). Ez pedig azt is jelenti, hogy az irónia egyfelől egzisztenciális (l. Kierkegaard), másfelől nyelvi feltételezettségű. Utóbbi tekintetben – ahogy a modern retorika is kezeli – trópusnak tekinthetjük. (Persze ha az irónia egyáltalán trópusnak mondható...)⁴

Kétségtelen, hogy Petri verseinek legtöbbjét alapvetően meghatározza az ironikus beszédmodalitás vagy az irónia mint trópus.⁵ (De

1 MARGÓCSY István, *Petri György. Összegyűjtött versek (1992) = Uő., „Nagyon komoly játékok”. Tanulmányok, kritikák*, Pesti Szalon, Budapest, 1995, 165–166.

2 „[...] alighanem e kettősség együttes vállalása határozza meg a kiválasztott műfajnak, a magyaráznak is a dominanciáját.” *Uő.*, 166.

3 MARGÓCSY István, *Petri és az irónia = Az Örökbétfőtől a Napsütötte sávig. Tanulmányok Petri György költészetéről*, Krónika Nova, Budapest, 2004, 55–72.

4 „Úgy tűnik tehát, hogy lényegi nehézség rejlik a terminus meghatározásában, mivel egyrésről látszólag felöl minden trópus, másrésről pedig nagyon nehéz trópusként meghatározunk. Vajon trópus-e az irónia? Hagyományosan természetesen az, de a kérdés, hogy valóban az-e.” Paul de MAN, *Az irónia fogalma = Uő., Esztétikai ideológia*, ford. KATONA Gábor, Osiris, Budapest, 2000, 177.

5 Erről lásd az *Irónia és nyelvi én-konstrukció* című fejezetet: HORVÁTH Kornélia, *Petri György költői nyelvéről. Poétikai monográfia*, Ráció, Budapest, 2012, 69–108.

vannak kivételek is, főként az első kötetbeli *Zátony* vagy „bel canto” megvalósítására kísérletet tevő *Csak egy személy*). Ez érvényes az általam elemzésre kiválasztott három szövegre is, amelyek a *Horgodra tüztél, uram...* (1971), az *Én* (1981) és *A játék vége* (1985) című darabok.⁶

Mindhárom esetben ún. önarckép-versről beszélhetünk. Joggal vehető fel a kérdés: ha a vizsgálat tárgyát Petri nyíltan, explicit módon önértelmező szövegei képezik, a tanulmány miért nem tér ki a címükben is az *önarckép* szót hordozó költeményekre (*Önarckép* /1981/, illetve *Önarckép* 1990) is. Erre két válasz adódik: egyfelől mert ezek egyikéről jelen dolgozat szerzője már írt,⁷ másfelől, s ez a fontosabb, az itt megjelölt szövegek mindegyike a lírai beszélő identitását Isten/az Úr felől igyekszik meghatározni, ahol Isten az első darabban az „uram”, a másodikban az „Isten”, illetve „az öregúr”, s a harmadikban szintén az „Isten” szóval nyer megjelölést. Ilyen értelemben tehát talán nem jogosulatlan az „istenes verseknek” a régi magyarországi irodalom kutatásában (például Balassi kapcsán), de akár Ady iskolai oktatásának gyakran alkalmazott kategóriáját, ha csak idézőjelben, de Petrinél is feleleveníteni.

Az értelmezésre választott versek közül az első kettőnek a kötetbeli pozíció is megkülönböztetett státuszt ad. A *Horgodra tüztél...* Petri legelső, ám tökéletesen önálló költői hangon megszólaló kötetének záródarabja, mi több, cím nélküli és a szerzői intenció szerint kurzívval szedett szöveg. Az *Én* hasonlóképpen zárja a szerző legradikálisabbnak tartott, 1981-es harmadik, *Örökhétfő* című kötetét (itt azonban már szerepel cím és elmarad a dőlt betűs szedés). Ugyanakkor az 1985-ös kötetben megjelent *A játék vége* című darab nem tűnik ilyen kitüntetett helyzetűnek, hacsak nem tulajdonítunk némi jelentőséget annak, hogy a kötet közepén – ötvenegy versből a huszonegyedikként – helyezkedik el. A kötet címe azonban (*Azt hiszik* – kiem. tőlem, H. K.) közvetve erősítheti a vers központiak vélhető szerepét.

A három vers beszédmodalitása egyszerre mutat hasonló és mégis változó karakterjegyeket. A *Horgodra tüztél...* őriz valamit a prófétai-biblikus beszédmódból (lásd például a kezdetet: „Horgodra tüztél, uram”, „Huszonhat éve”), amit a kiválasztottság-téma (még annak negativitásában is) megerősít („Szép volt / kiválasztottnak lenni”). Ugyanígy hat a rendkívül erőteljes Pilinszky-áthallás (lásd a horog, hal,

6 A verscímek mellett azok kötetbeli megjelenési évét adtam meg. Vö. *Petri György versei*, szerk. Réz Pál, Szépirodalmi, Budapest, 1991.

7 Vö. HORVÁTH KORNÉLIA, *Írónia és énszerkezet Petri két versében* (4. bagatelle, *Önarckép* 1990) = Uő., *Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben*, Gondolat, Budapest, 2017, 177–186.

folyó motívumát: elegendő itt Pilinszky *Halak a hálóban* című versére utalnunk), amelyet a vers zárósora („száritkozni, mászkálni a napon”) az *Apokrif* egyik híres passzusának reminiscenciájával („Látja isten, hogy állok a napon”) még inkább hangsúlyoz. A versbeli megnyilatkozás szintjén a lírai beszélő a „szépnék” tekintett kiválasztott, azaz prófétai szerepről mond le, annak hiábavalósága okán („Nyilvánvaló, / hogy a folyódban nincs hal”). Fontos kiemelni, hogy a lírai én beszédmódja minden szemrehányástól, „pörlekedéstől” vagy alkudozástól mentes: tárgyilagos megszólalásmóddal van dolgunk, amely egy visszafogott én-közlést kíván artikulálni („[...] szeretnék / száritkozni, mászkálni a napon”). Az irónia, amennyiben érzékeljük, itt éppen a patetikusnak induló beállítás és a köznapi-tárgyilagos megszólalásmód között alakul ki. Egyebek mellett – hogy csak egy mozzanatot emeljünk ki – éppen az utolsó versmondatban, ahol a beszélő, szemben a Pilinszky-vers mozdulatlan – és feszülten figyelő – alanyával („állok”), „száritkozni, mászkálni” akar, azaz teljesen hétköznapi és cél nélküli cselekvéseket szeretne „végezni”. A „mászkálás” a céltalanság mellett, pontosabban azzal együtt a lét önfeledtségének vágyát is jelzi, korrelálva a horogról való megszabadulás költői képével.

Kínálkozik ezek után a versszöveg autopoétikus olvasata, amelyre a kiemelt kötetbeli hely, a kurziválás és a címnélküliség önmagában is ösztönözheti a befogadót. Ha a szöveget a prófétai költőszerepről való lemondásként olvassuk (s ez a Pilinszky-vonatkozások okán nem tűnik elképzelhetetlennek), akkor egy újfajta költői ars poetica megformálódásának, illetve kimondásának tényét is konstatálhatjuk. Amennyiben persze a „kimondás”, ami mindösszesen a *száritkozás* és a *mászkálás* igényét jelenti be, megfelelhet egy „ars poetica” kívánalmainak. Azonban miért is ne felelne meg? Hiszen régtől hangoztatott alapelv, hogy a költészet és a vers a „valóságbeli” alkalmazhatóságát tekintve „hasztalan” és „céltalan”. S mindegyre ráerősíthet a szöveg második sorának („Huszonhat éve”) egybehangzása Szabó Lőrinc utolsó, a szakirodalomban számvetéskötetként értékelt verseskönyvével, *A huszonhatodik évvel*.⁸ (Hogy Szabó Lőrinc esetében önértelmező vagy „önarcképszerű” versekről van szó, azt a verskötet három ciklusának egy-egy, szinte találomra kiválasztott költeménye is demonstrálhatja: az *Önvád*, a *Bolond tükör* és a *Ködök* címűekre hivatkoznék.)

8 Ezzel kapcsolatban lásd KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Lírai hang, emlékezés és fikció Szabó Lőrinc két kései versciklusában* = Uő., *Tükörszínhátéka agyadnak. Poétikai problémák Szabó Lőrinc költészetében*, Ráció, Budapest, 2010, 238–269.

Rendkívül érdekes *a lírai én önértelmező metaforája* a versben: a kukac. Mindennapi tapasztalatunkban a kukac a gyümölcsöt az emberi fogyasztás számára megrontó élőlény, s nyilván emiatt „nyerhette el” a ’megvetésre méltó ember’ jelentést is.⁹ Ugyanakkor, ha az almában megbúvó kukacra gondolunk, a biblikus vonatkozásokkal is számolnunk kell: az édenkertből való kiűzetéssel (a tudás almája), amelynek a kukac egyfajta metaforájaként fogható fel. A paradicsomi csábítás gondolatának áthallhatóságát megerősíti a versszöveg *csábosan* szava, s közvetve a kukac mozgásának („kunkorodok, tekergek”) a kígyó mozdulatait idéző leírása. Másfelől a *kukac* szó *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* (a továbbiakban: *TESz*) szerint vagy etimológiai, vagy hangtani alapon kapcsolatban állhat a *kukk* ’kukucskál’, a *kukk* ’egy szót sem értek’ (lásd „egy mukkot / kukkot / sem”), a ’mukkan’, azaz ’megszólal, hangot ad’ jelentésű *kukkant* és a ’kuporog, kucorog, guggol’ jelentésű *kuksol* igével.¹⁰ A versszövegbeli *kuporodik* és *kukac* szó révén ezek a történeti jelentések vagy történeti hangzástmetaforák is megidéződnek: innen nézve tehát a verset a költői megszólalás lehetőségeinek szövegeként is olvashatjuk.

A szótó kapcsán még legalább két további fejtegetésnek is teret engedhetünk. Az egyik a *kukac* litográfiai jelentősége: ismert, hogy az @-ként ismert, nálunk *kukac*nak nevezett nyomdai jel ún. ligatúra, azaz a középkori kéziratokban, kódexmásolatokban gyakorta szereplő betűösszeírási gyakorlat. Ennek ma is élő példáit lehetjük fel több nyelv, így a francia helyesírásában is (talán az *æ* betűkapcsolat lehet a legismerősebb). Tudjuk azt is, hogy a mai internetes levelezés korszakában a @ jel megkerülhetetlen, azonban az is ismert, hogy más nyelveken más-ként nevezik meg ezt a ligatúrát (például csigának, kígyónak, kutyának stb., amelyek között valószínűleg a tekeredés, összekuporodás, kunkorodás jelentésjegye teremt kapcsolatot). Persze nyilvánvaló, hogy a vers születésének idején, 1971-ben még nem volt Magyarországon internet, következésképp ez az e-mailés jel sem szerepelhetett „közvetítőként” Petri versében. A *kukac* versbéli jelentésébe ellenben nagyon is „belejátszhat” a középkori íráshoz, kódexmásoláshoz kapcsolódó értelem, ami egyfelől a versszöveg szakrális-patetikus kötődéseit (lásd prófétai beszédmód) hangsúlyozza a *betűmetaforika* útján, másfelől az írásos alkotás *aktusát* emeli ki közvetve, ilyenként szintén autopoétikus költői megszólalás- és írásmódjelként értelmezhető.

9 Vö. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* (a továbbiakban: *TESz*) II., Akadémiai, Budapest, 1970, 657.

10 *TESz* II., 657–660.

Azonban a *kukac* 'féreg' jelentését sem hagyhatjuk figyelmen kívül: a lírai énre nézve ez az emésztő önleszámolás trópusa lenne. Másfelől a szó gyakran 'földigiliszta' értelemben (volt és ma is) használatos. A giliszta viszont biológiai ismereteink szerint éppen a föld megtermékenyítését, annak porhanyóssá tételét, vagyis a magvak befogadására kész állapotba hozatalát valósítja meg, vagyis ilyen aspektusból a termékenység és az élet letéteményese.

Mit kezdünk hát a kukaccal mint a versbeli lírai én metaforájával? Egyszerre tűnik kártevőnek, a paradicsomi kiüzetés szimbólumának, a megváltás lehetőségét megvonó entitásnak. Másfelől a termékenység, a (modern, azaz nem váteszszemléletű) költői megszólalás, mi több, a középkori szerzetesi írás és kódexmásolás képviselőjének, s e szerint egyfajta új költői-írói megszólalásmód reprezentatúmaként is értelmezhető. Úgy látszik, mindkét jelkép-interpretáció megállhatja a helyét a vers vonatkozásában.

Ísmét a szótörténeti kutatás siethet a segítségünkre. A *TESZ* szerint a *kuka*² szó első, 1795-től datálható jelentése 'különbféle célokra használatos kampó, horog', míg az 1843-ra adatolt *kukázás* szó 'a hajónak vonszolóhorgonnyal való vonása' jelentésében szerepelt egy magyar írásos feljegyzésben (ugyanígy 1845-ben az *Életképek* című pesti divatlap egyik számában). E *kuka*² szónak az eredetét a *TESZ* alkotói a szerb–horvát *kuka* 'kampó, horog, kapocs; csákány' jelentésű szóalakban jelölik meg.¹¹ Bár a *kuka* és a *kukac* között a szótár nem mutat ki etimológiai kapcsolatot, fennáll azonban a hangzásbeli – történeti-etimológiai és/vagy hangzástmetaforizációs – kapcsolat lehetősége.¹² A hangzástmetaforizáció jelentésképző ereje¹³ a versszövegben éppen a *kukac* két meghatározó mássalhangzóját felhangoztató *k* gyakoriságában mutatkozik meg, mely hang a szóhoz közvetlenül és szimbolikusan kapcsolható tevékenységek és létállapotok versbeli szavaiban is rendre felbukkan (*kunkorodok, tekergek, feszült ki, kukacot, kiválasztottnak, szeretnék, szárítkozni, mászkálni*). S ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy a horgony a Bibliában a remény szimbóluma, akkor

11 *TESZ* II., 656–657.

12 A hangzástmetaforika poétikai szerepéről mások mellett Jakobson írt egy igencsak megvilágító tanulmányt Poe *A holló* című verse kapcsán. Vö. Roman JAKOBSON, *A nyelv működésben* = Uő., *A költészet grammatikája*, ford. ALBERT Sándor, Gondolat, Budapest, 1982, 142–161.

13 Valamelyest úgy, ahogyan Lotman ír a rím��avak hangtani és szemantikai kapcsolatáról. Vö. Jurij LOTMAN: *Szöveg, modell, típus*, ford. BÁNLAKI Viktor – GRÁNICZ István – ISTVÁNOVICS Márton – KÖVES Erzsébet – LENGYEL Zsolt, Gondolat, Budapest, 1973, 129–143.

arra az értelmezői következtetésre juthatunk, hogy a *kukac* és a *horog* bizonyos értelemben hasonló jelentéseket is felkínál. Ebből pedig a feltűzött (kukac) és a feltűzés eszköze (horog), az áldozat és a feláldozás eszköze (gyilkos?) közötti megfeleltetést, potenciális analógiát érvényesítő interpretáció is kibontakoztatható...

Az *Ēn* című Petri-vers szintén erőteljes bibliai reminiscenciákat hív életre. A szőlő egyszerre idézi meg a termékeny szőlőskertet, ami részint a Kánaán (lásd Móz 13,24), a béke és a jólét (lásd 2Kir 18,31; Zak 3,10), részint Izrael jelképe (vö. Ézs 5,1; Jer 2,21, Ez 17,6 stb.). Másfelől az Újszövetségben Jézus magára érti a szőlőtő szóképét (Jn 15,5), míg a szőlőfürtök a tanítványait jelképezik. Hasonlóképpen nevezzi magát szőlőtőnek, míg az Atyát szőlősgazdának (Jn 15,1).

A szőlő leve a keresztény vallásban az úrvacsora része, Krisztus vére és megváltásunk lehetővé tevője a kovásztalan kenyérrel, a szent ostyával együtt. A szőlő leve azonban az érlelés folyamán borrá válik, s ilyen minőségben is szerepel a Bibliában, éppen az első szőlőtermelőként számon tartott Noé révén, akit egy ízben a fiai lerészegült állapotban leltek fel a sátrában (Ter 9,20–25). Petri verse kapcsán pedig a zúzmárás szőlőszem a magyar olvasót alighanem a tokaji borra („vinum regnum, rex vinorum”), a szőlőtőkén a fagyban megaszalódott szőlőszemekből készített aszúra emlékezteti (amelyet Jókaitól kezdve Gárdonyin át számos magyar regény méltatott). A „zúzmárás kert” egyszerre idézi fel a paradicsomkertet és az abból való kiűzetést, a kert tönkremenetelét (lásd zúzmara). A „rothadt” jelző hasonlóképpen az elromlást, tönkremenést látszik elsődlegesen jelenteni, de ha a fent jelzett tokaji aszúra gondolunk, amely éppen a rothadt szőlőszemeknek köszönhetően vált a borok királyává, akkor a „rothadt” jelzőnek is legalább kétféle értelmezést kell tulajdonítanunk: a pusztulását és a teljességben való újjászülését. S ne feledjük: a „rothad” mindig régít, „öreget” is jelent (vö. a versszöveggel: „az öregúr magának tartogat”), ami egyfelől az egyén, az „én” túlélését, újraélésének lehetőségét hordozza, másfelől a kultúrtörténeti tradíció „öregségének”, mélységének szemantikai potenciálját is.

A vers címe (*Ēn*) evidens módon identitásképző szándékra utal. Ezt erősíti az „egy szem” kitétel a szöveg első sorában: a lírai beszélő nem szőlőtőként, nem szőlőfürtként, hanem *egyetlen szőlőszem*ként azonosítja magát metaforikusan. Ezen a ponton nem lehet nem gondolni Petőfi *Az apostol* című elbeszélő költeményének híres, a mű szerkezetében is központi helyet elfoglaló (ez a 11. fejezet a 20 fejezetet számláló műből) „szőlőszem-hasonlatára”. E hasonlat egyfelől a szőlőszem lassú meg-

érésének folyamatát állítja párhuzamba egy társadalmi eszme „megérlelésének” folyamatával, másfelől a beszélő identitását a szólót érlelő napfény sugarának én- és társadalomalakító munkájával, végül pedig az egész allegóriát a boldogság és szabadság eszményével.¹⁴ Ez az utalás többféleképpen is értelmezhető: a társadalmi-politikai szerepvállalás iránti elköteleződés jeleként;¹⁵ a megérlelést a rothadásig vivő folyamat végpontját konstatáló olvasat szerint pedig éppen ennek lehetetlenségeként vagy fölöslegességeként. Ugyanakkor az a versbeli tény, hogy e rothadt szólószemet az „öregúr–Isten” (joviális, Mikszáthot idéző megnevezés ez Istenre!) magának tartogatja, mintegy megbecsüléssel figyelni, érlelgeti, gondolzza mint utolsó ingyencsemegét, valamiféle beteljesülésként, megváltásként is elgondolhatóvá válik.

A lírai beszélő identitásképzésének itt is meglelhetjük a hangzásbeli metaforizációját, mégpedig a *t* hangok szokatlanul gyakori előfordulásában (vö. *Isten, rothadt, amit, tartogat, kertben*): ez a típusú hangzásbeli sűrűség nagyon is jellemző Petri költészetére és költői nyelvére. Ugyanígy kiemelhetjük a nazális *m* és *n* mássalhangzók visszatérését e rövid szövegben, különösen, mivel a versbeli rejtett dialógus két felének, a „szólószem”-nek és a „magának” (Istennek) párbeszédés-analógiás kapcsolatát is demonstrálja. Végül hasonlóképpen hangzásmetaforizációs hatást kelt – a magyar nyelvben egyes melléknevek végén előforduló, szóbeljei pozícióban viszont annál ritkább – hosszú *ú* hangok kétszeri megjelenése a mindössze négysoros versben („öregúr”, „zúzmarás”), ahol az *ú* hangok által markírozott két szó könnyen szemantikai kapcsolatba hozható az ’öregség’, ’tél’, átvitt értelemben a ’halál’ jelentése/témája körében.

A harmadik Petri-szöveg, *A játék vége* fokozottan idéz meg magyar és világirodalmi műveket. A verscím az abszurd dráma mestere, Beckett második leghíresebb darabját hívja elő az olvasói emlékezetből. Az eredetileg francia nyelven (*Fin de partie*) született dráma angolul *Endgame* címmel látott napvilágot, amelyet egyaránt fordíthatunk

14 „A szólószem kicsiny gyümölcs, / Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megérjék. / A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs, / S ha a kis szólószemnek egy nyár / Kell, hány nem kell e nagy gyümölcsnek, / Amíg megéri? ez belékerül / Évezredek vagy tán évmilliomokba [...] Mi célja a világnak? / Boldogság! s erre eszköz? a szabadság! [...]» Ily vallomást tett... nem hallotta ember, / De meghallotta odafönn az isten, / Fölvette a szent könyvet, melybe / Jegyezve vannak a mártírok, / S belé írta a Szilveszter nevet.”

15 Ami Petri költészetéről köztudottan nem volt idegen. Azonban itt hangsúlyozott különbséget teszek a szerző mint empirikus-biográfiai személy társadalmi-politikai állásfoglalásai és megnyilvánulásai, valamint a költészetében megnyilvánuló egyik (és csak egyik) tematikus irányultsága között.

'A játék vége'-ként vagy 'A játszma vége'-ként (a magyar fordítás ez utóbbi címmel jelent meg). Beckett ezt a darabját az *Act without words I* (*Acte sans paroles I*), kb. 'Felvonás/Cselekvés szavak nélkül I') rövid színpadi játékaival szinte együtt írta, s volt olyan rendezői gyakorlat, amely e két művet egy estén belül, egymást követően állította színpadra.¹⁶ Mindkét információ fontos lehet a vers értelmezése szempontjából. Maga a drámacím a végkifejletet (lásd Pilinszky), pontosabban a végre, az élet befejeztére való várakozás gondolatkörét jelzi (s azt a „koponyaszerű teret”, amelyben a dráma szereplői várják a halált).¹⁷ Másfelől a csönd alakzatai, a szünet és a megszakítottság kitüntetett szerepe, amely a szereplők s egyben a drámanyelv *jellé válásának*¹⁸ igényét és folyamatát demonstrálják, a legteljesebb mértékben érvényesek lesznek Petri szövegére is: a hiányos szerkezetű, avagy névszói állítmánnyal bíró mondatokra, melyekre egyetlen, de annál hatásosabb kivételként következik az utolsó, verszáró mondat: „Héjaként nehezül / fáradt szemedre Isten”. Ez az utolsó versmondat *A játszma vége* közös imádkozásjelenetét is megidézi, amelyhez a *csönd* (*Silence*) szerzői utasítása kapcsolódik Beckett szövegében.

Különös és különleges intertextusként fogható fel a Petri-vers első két sora, amely a „meleg!” és a „langyos! langyos!” felkiáltásokkal a gyerekkeresőjátékot idézi meg, amely a „hidegtől” (amikor a keresett tárgy még nagyon messze van) a „tűz”-ig (a megtalálás időpillanatáig) ível. A keresés témája és célnélkülisége, a megtalálás lehetetlensége, sőt magának a keresett tárgynak a problematikusága (vajon létezik-e?) világosan artikulálódik az 5–7. sorban: „Ami kerestetett (mi is?) / az ott sem, itt sem, / kívül, se belül.” S hogy ez a keresés alighanem Istenre irányul, illetve istenkeresésként is értelmezhető, azt a következő sor a bibliai Veronika kendőjére tett utalása: „A kendőt lerántod: [...]”, valamint „Isten” explicit megnevezése is megerősíti a vers utolsó sorában.

A keresés hiábavaló, akadályokba ütköző, mi több, kínos és nevetséges mivolta azonban szintén kifejezést nyer a versszövegben, rögtön

16 Vö. D. McMILLAN – M. FEHSENFELD, *Beckett in the Theatre*, John Calder Ltd, London, 1988, 164. Idézi: RÁKÓCZY Anita, *Towards the Creation of Endgame* = „Az ideál mindazonáltal megőrződik”. *Tanulmányok Bécsy Ágnes tiszteletére*, szerk. HORVÁTH Kornélia – OSZTROLUCZKY Sarolta, Gondolat, Budapest, 2013, 247–248.

17 RÁKÓCZY Anita, *Közelítések „A játszma vége”-hez. Samuel Beckett drámája, rendezései és színházi jegyzetei*. <https://www.holmi.otg/2013/05/rakoczy-anita-kozelitesek-„a-jatszma-vegehez”>, 3. (Letöltés ideje: 2020.03.22.) Hozzátehetjük: az élet mint játék trópusa Petri utolsó kötetének záróverse, a *Már reggel van* egy hosszú versszakra kiterjedő önreflexív kártyametaforájában is megjelenik. A versszak így zárul: „Nekem viszont ideje menten / e kártya-metaforából / kikecmeregнем.”

18 *Uo.*

annak harmadik-negyedik sorában: „csak kék foltokat gyűjtető bolyongás / a röhej csengő oszlopai közt”. Hasonló értelmi hatást kelt a kilencedik sor „vakító vihogás” kitétele, különösen, hogy a bibliai reminiscenciájú, a segítség és a megváltás (illetve a „lerántod” szó felől nézve a hirtelen megvilágosodás, a megértés) gondolatát előhívó „kendőt lerántod” sor után szerepel közvetlenül. Mintha egyszerre mozgatná a vers megnyilatkozásait a tagadás (lásd a vers kezdőszavát: „Soha”), az ironia vagy paródia („röhej”, „vakító vihogás”), a keresés és a szakralitás iránti vágy. Ez utóbbi jeleként értelmezem, hogy az „Isten” szó a szöveg zárószavaként, egyfajta „lezáró aktusként” jelenik meg, mintegy részlegesen felülírva a korábbi céltalan keresést-bolyongást. Ezt a különös célképzetességet erősíti az a szintaktikai tény is, hogy csak itt, az utolsó versmondatban szembesülhetünk igei állítmánnyal (még ha az nem is cselekvést, hanem inkább állapotot kifejező állítmány).

A szakralitás jelölői közé sorolhatjuk a már idézett verskezdetet is. A „langyos” a Jel 3,15-öt is megidézi: a langyos az, akit az Úristen „kiköp” a szájából („De mivel langyos vagy, se hideg, se meleg, kivetlek a számból.”). A lírai beszélőnek azonban ez a „langyosság” sem adatik meg, ahogy a „meleg” sem. A „hidegről” vagy hidegségről nincs említés a versszövegben, s talán ez is a keresés igényét és aktusát hangsúlyozza.

Másfelől itt nyerhetnek jelentőséget az irodalmi intertextusok. Az „oszlopai között” Kölcsey *Husztját* evokálja, s bár „a csarnok elontott oszlopi közt” helyett „a röhej csengő oszlopai között” szerepel, a Kölcsey-féle szintaktikai struktúrát tökéletesen megtartja a Petri-vers, a „bolyongás” erősíti a „romvár” feletti „megállás” kölcseyszituációját, s mint veretes, a 19. századi magyar irodalomban (például a *Bánk bán*-ban) gyakorta használt szó, egyfajta patinát is ad a versszövegnek. Hasonló mondható el a vers két zárósoráról (egyben zárómondatáról): a *héja* a magyar olvasó emlékezetéből könnyen előhívhatja Adyt (lásd *Héja-nász az avaron*), másfelől akár Oravecz Imre 1972-es *Héj* című verseskötetét is.¹⁹ Külön érdekesség, hogy a *héj* az eredendően ’üres’ jelentésű *hiú* szóval áll etimológiai kapcsolatban, ezáltal a keresés hiábavalóságának témáját látszik erősíteni. Ám maga a versmondat mint megnyilatkozás épp ennek az ellenkezőjét teszi: Isten „nehezül” a szemedre.

19 A *héj* szó korábban, az 1974-es *Körülírt zuhanás* című kötet *A hagyma szól* versében is meglehetősen poétikai reflexió tárgya lett Petrinél: „Én akkor is csak csupa héj vagyok”, illetve „[...] Lévnem csupa héj. / Héj héja, sőt a héj héjának héja, /sőt... – Csupán hely híján nem folytatom. / Meg nem akarok fennhéjázni. [...]” Erről l. HORVÁTH Kornélia, *Héj és mag.* (Petri György: *A hagyma szól*) = *Uő., Tübingen. Versértelmezések a későmodernség lírája köréből*, Krónika Nova, Budapest, 2000, 154–188, különösen 160–176.

Isten ily módon nem lehet csak „hég”, vagyis semmi, üresség, hiszen „nehezül”. A hit, a hívés nehézségeinek indexeiként is olvashatjuk e két sort, hiszen a nehezülést elviselő szem is fáradt („fáradt szemedre Isten”). Ugyanakkor nem tekinthetünk el attól, hogy a szövegben nem a *hég*, hanem a *hégja* szó szerepel: Ady kapcsán ez nem csak a szerelmi tematikában gyakran exponált küzdelmet, de közvetve Ady istenes verseit, Istennel való vívódását is fölidézheti.

Petri e versében is lelhetünk közvetett autopoétikus utalásokat. Egyfelől bizonyos szavak, illetve hangzók ismétlésére lehetünk figyelmesek („langyos! langyos!”; „az ott **sem**, itt **sem**, / kívül, **se** belül.”; „vakító vihogás” – utóbbi azon túl, hogy originális szinesztéziának minősíthető, s egyben oximoron is, önmagában hordja a Petri-versekre általában jellemző sajátos ironikus ellentétet: a „vakító” egyszerre értelmezhető a 'vakító világosság', azaz megvilágosodás, valamint a megvakulás, a látástól való megfosztás értelmében, míg a „vihogás” egyfelől minden szakrális patetizmust törölni látszik, másfelől azonban (a korábbi szövegbeli „röhej”-re is visszautalva) a bahtyini (elsődlegesen Rabelais, illetve Boccaccio és Cervantes említésével kifejtett) paródiaelméletet is evokálja,²⁰ amely szerint (leegyszerűsítve) bizonyos helyzetekben éppen a profánban nyerhető vissza a szakralitás.

Utolsó összevetésként álljon itt még két elemzői szempont. Az első a lírai megszólaló pozíciójára vonatkozik, s e tekintetben a három vers látszólag teljesen eltér egymástól. Az első, a *Horgodra tüztétl...* egyes szám első személyben szólal meg, és beszél mindvégig, egy kvázi-dialógust imitálva, valójában a költemény végén egy sajátos vallomásnak hangot adva („De most már szeretnék / szárítkozni, mászkálni a napon”). Az *Én* lírai alanya ezzel szemben, a vers egyes szám első személyt jelölő címének bizonyos mértékig ellentmondva, egyes szám harmadik személyben, mintegy kívülről és távolságot tartva, „tárgyilagosan” beszél a helyzetéről. *A játék vége* pedig a Németh G. Béla szerint feltárt és részletes példákkal elemzett önmegszólító verstípust valósítja meg egyes szám második személyű kitételeiben („lerántod”, „szemedre”).

Második, végső értelmezői felvetésünk a versritmust illeti. Mindhárom szöveg „teljesíti” azt a Petrinél szinte bevettnek mondható eljárást, hogy bár prózai (beszélt nyelvi) szöveggként hat a vers, valójában erőteljesen időmértékes, s az esetek nagy részében jambikus ritmusú.

20 Vö. Mihail BAHTYIN, *François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája. Rabelais és Gogol. (A szó művészete és a népi nevetéskultúra). Szatíra*, ford. KÖNCZÖL Csaba – RAINCSÁK Réka, szerk. SZÖKE Katalin, Osiris, Budapest, 2002.

Természetesen mindenütt tapasztalhatunk eltéréseket a jambusi vezérritmustól: ez egy 20. század harmadik harmadában alkotó költőnél szinte „elvárható”. A kérdés nem is ebben áll, hanem abban, hol tapasztalhatók ezek a ritmikai „döccenők”, mekkora a mennyiségük és főként milyen szavakat emelnek ki a versszöveg ritmikai kontinuitásából. A vizsgált három versnél az alábbi megfigyelésekre juthatunk.

Különösképpen a legkorábbi (bár a három verset tekintve a leghosszabb, 13 soros) vers mutatja a legtöbb eltérést a maga által felállított jambikus rendtől: a jambussal jól megférő, lejtésemlegesnek minősülő antik kólonnal, a choriambussal kijelölt *kunkorodik* szó mellett öt trocheusos szó(szerkezet) szerepel a versben, s ezek mind a vers interkulturális szemantikai hálójához, valamint a lírai beszélő önmegnyilatkozásához tartozó elemek. A kiválasztottság és a paradicsombeli csábítás témáját a „tűztél uram” (1. sor) és a „csábosan” (4. sor), a lírai beszélő érzéseit és vágyait a „Ha mégis remélsz” (8. sor), a „már szeretnék” (12. sor) és a „szárítkozni” (utolsó, 13. sor) kifejezések emelik ki ritmikai tekintetben.

A mindössze négysoros *Én* azzal a meghökkentő, részint Pilinszkyt (a *Senkiföldjén* című Pilinszky-versre gondolok elsősorban) idéző ritmikai megoldással operál, hogy az első sorban, amelynek metrikai funkciója éppen a versegész ritmusának kijelölésében állna, két trocheussal kezd („*Isten egy szem*”), amely teljességgel „szembemegy” a további töretlen jambikus versritmussal (egy anapesztus a második sor végén szerepel, de mint szintén emelkedő verzláb, az anapesztus könnyedén megfér a jambussal). A jelentős metrikai ellentmondásnak szemantikai funkciója van: az *Isten* és a *szem* szavakat emeli ki, melyek a fentebbi szövegértelmezésünk vezérfonalát adják.

Végül *A játék vége* című szöveg, amely döntően úgyszintén jambikus ritmusú (három semleges choriambus kólonnal és egy anapesztussal él), összesen pusztán két ellentétes lejtésű trocheust mutat fel. Ezek a szövegben a „*foltokat*” és a „*kendőt lerántod*” szókapcsolatokat jelölik ki ritmikailag, ezáltal is erősítve a Veronika kendőjének nevezhető témát, amikor is Krisztus arca nyomot (foltot) hagyott a Veronika által nyújtott kendőn, másfelől a „*lerántás*”, ha tetszik, a leleplezés vagy éppen a meglátás pillanatát is hangsúlyozza.

Függelék

*Horgodra tűztél, uram.
huszonhat éve
kunkorodok, tekergek
csábosan, mégsem
feszült ki a zsinór.
Nyilvánvaló,
hogy a folyódban nincs hal.
Ha mégis remélsz,
válassz más kukacot.
Szép volt
kiválasztottnak lenni.
De most már szeretnék
száritkozni, mászkálni a napon.*

(1971)

Én

Isten egy szem
rothadt szőlője, amit
az öregúr magának tartogat
a zúzmarás kertben.

(1974)

A játék vége

Soha: „meleg!”
vagy legalább: „langyos! langyos!”
csak kék foltokat gyűjtető bolyongás
a röhej csengő oszlopai közt.
Ami kerestetett (mi is?),
az ott sem, itt sem,
kívül, se belül.
A kendőt lerántod:
vakító vihogás.
Héjaként nehezül
fáradt szemedre Isten.

(1985)

Pataky Adrienn

ELKÁRHOZOTT NAGYPAPA AZ UNOKAPOKOLBAN

Petri hatása a kortárs lírára

„Nem tudok úgy elmenni pince mellett,
hogy ne juss eszembe”

Nádasdy Ádám

Petri György már a rendszerváltás előtt kultikus figura, szamizdat felolvasásai telt házasak, hatással van az olvasóra és a mindenkori kortárs lírára. Munkásságáról ma is születnek esszék, tanulmányok, s az utóbbi évtizedben felélénkült a recepciója.¹ Az évfordulók mindig továbbgondolásra késztetnek (halálának 10. évfordulója: 2010, születésének 70. évfordulója: 2013, születésének 75. évfordulója: 2018), az idei év (Petri György halálának 20. évfordulója) az Alföld folyóirat Petri-blokkjával indult, s valószínűleg jó néhány további lap, műhely fókuszába emeli őt 2020-ban. S nemcsak az évfordulók, hanem egy új korpusz is alkalmat nyújt a friss értelmezéseknek: a versek tetemes része, amely évtizedekig kéziratban lappangott, nemrég publikálásra került. 2018-ban Várady Szabolcs szerkesztésében megjelent a versek többtucatnyi, eddig ismeretlen szöveggel bővített változata, az *Összegyűjtött versek*.² Néhány újabb – abban sem közölt – vers is napvilágot látott azóta,³ s tudomásunk van további kiadatlan szövegek létéről is.⁴ Petri szakmai recepciója (irodalomtörténeti szerepe, kánonbeli helye), illetve nem szakmai utóélete (vélemények olvasói, barátai körében) nem függetleníthető ennek az írásnak a tárgyától (hogyan hatott a kortárs lírára), már csak azért sem, mert a szerepek sokszor összefonódnak (például: a kortárs versek szerzője maga is irodalomtörténész, esztéta vagy személyesen ismerte

1 A nagyobb, összefoglaló munkák: Keresztury Tibor (*Petri György*, 2015) és Horváth Kornélia (*Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben*, 2017) könyvei, mindkettő korábbi munka továbbbontása. Ezeken túl Fodor Géza kismonográfiája (*Petri György költészete*, 1991) és Szabó Gábor könyve [*Vagyok, mit érdekelne*] (*szeljegyzetek Petrihez*), 2013] említhető meg.

2 PETRI György, *Összegyűjtött versek*, szerk. VÁRADY Szabolcs, Magvető, Budapest, 2018.

3 Lásd PATAKY Adrienn, *Szonettek egy posztnyugatos lírából. Petri György hagyatéka* [Narkisszosz, Szonett, „Úzött és hajszott vagyok, mint a vad”], *Irodalomtörténet* 2018/4., 381–401, továbbá PERL [Petri] *György versei: Súlytalan élet; Hódság 1943; Ovidius balála; Hideg ősz* és VÁRADY Szabolcs, *Perl György versei mellé*, *Alföld* 2020/1., 40–48.

4 Például Kiss Ferenc számottevő gyűjteményében.

Petrit, barátja volt, szerkesztette a verseit stb.), s a hatás sem csak egyirányú. Talán Várady Szabolcsnál érnek össze leginkább ezek a szálak. Bárhonnan is közelítünk, igaznak bizonyul a közhely, amit sokan már-már ironikusan emlegetnek, miszerint a kortárs magyar líra Petri köpönyegéből bújt elő, vagy legalábbis a neve „ritkán hiányzik azon lírikusok névsorából, akiknek hatását jó ideje újra és újra felismerni vélik a mindenkori ún. fiatal költők nyelvében”.⁵

Petri halála után az első hét év az összegzésé volt, megjelent a Petri-összes négy kötetben: az első három könyv műfaj szerint csoportosít, ám a negyedik afféle appendixként vegyesen tartalmaz utóbb előkerült szövegeket, fragmentumokat. Károlyi Csaba ez utóbbiról írt kritikájával (*A Petri-mítosz vége*) olyan vitát generált,⁶ amelynek homlokterében az állt: Petri „süllyed-e”, avagy sem. Az első reagálók között költők is voltak, például Kabai Csaba, akinek a konklúziója: Károlyi „provokatív írása megerősítette bennem (és szerintem sokakban még) azt az érzést, hogy Petri költészete megkerülhetetlen, ha a XX. század második felének magyar lírájáról gondolkodunk”.⁷ Ezt bizonyítja a Puskin utca (az ELTE BTK HÖK 2007 és 2009 közötti művészeti folyóirata) 2009-es száma is egy Petri-blokk közreadásával. (A lap szerkesztői Deres Kornélia, Krusovszky Dénes, Szabó Marcell és Urfi Péter voltak.) A lapszám a kortárs versek mellett interjúkat és elemzéseket, esszéket is közölt, az „utóbbi idők legnépszerűbb fejtörője (Tényleg süllyed-e a Petri-líra?) itt is sokszor szóba kerül”.⁸ Ebben szerepel Sopotnik Zoltán *Csaka-petri*, illetve Nemes Z. Márió *Az emberábrázolás nehézségei* című verse.

2010-ben az N&N Galéria Alapítvány létrehozta a Petri György-díjat, amelyet minden év decemberében adnak át egy olyan tehetséges, fiatal szerzőnek, akinek még nincs könyve, a díjjal kötetmegjelenés is jár – így került kiadásra például Kemény Lili, Bognár Péter, Balaskó Ákos vagy Fekete Ádám verseskötete.

2011 végén újabb vita alakult ki, miután megjelent Bán Zoltán András és Radnóti Sándor írása *A magyar politikai költészetről* címmel, amelyben Radnóti kijelentette, hogy „[a]z utolsó nagy magyar politikai költő Petri György volt”.⁹ Ehhez hozzászólt a kortárs költők közül például Térey János vagy Schein Gábor, utóbbi szerint „az elmúlt évtize-

5 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Petri György unokája*, Puskin utca 2009/5–6., 5.

6 KÁROLYI Csaba, *A Petri-mítosz vége*, Élet és Irodalom 2008. január 4., 1. sz., 27.

7 KABAI Csaba, „Szélgjegyzet egy vitához”, Élet és Irodalom 2008. január 18., 3. sz.

8 KRUSOVSZKY Dénes, *A könyvfőnök ajánlata. Szerkesztői előszó*, Puskin utca 2009/5–6., 2.

9 BÁN Zoltán András – RADNÓTI Sándor, *A magyar politikai költészetről. Levélváltás*, Élet és Irodalom 2011. november 18., 46. sz.

dekben Petri György és főleg Orbán Ottó kései költészete fontos kezdeményezéseket tartalmazott arra, hogy politikai líránkban a populizmus modellje mellé, amely unos-untalan aláhanyatlak a verses publicisztikába, odaállíthassunk egy olyan modellt, amely a politikumot egzisztenciális meghatározottságként, a politikai beszédet pedig egzisztenciális felismerésként teszi értelmezhetővé” – írta 2012-ben.¹⁰ Ez a vita – illetve Kemény István *Búcsúlevél* vagy Térey János *Magyar Közöny* című verse tulajdonképpen újabb politikai, közéleti versek megszületésének volt a generátora, s annak az antológiának, amelyet Bárány Tibor szerkesztett (*Édes hazám. Kortárs közéleti versek*, 2012) – és amelyben olvashatók versek Petritől Háy Jánoson át Erdős Viráig.

2013 decemberében Petri-emlékkonferenciát szerveztünk (*Petri 70*), amelynek során a jelen írásban említett kortárs költők közül sokan kifejezték viszonyulásukat Petrihez, és a társművészetek is teret kaptak (fotó, komolyzene, képzőművészet).¹¹ Petriről írt Kántor Péter, Nemes Z. Márió, Háy János és Várady Szabolcs. Versek is születtek – amelyek legtöbbje korántsem csak alkalmiként értékelhető darab lett –, itt hangzott el Kőríz Imre *Fater* című verse, Fehér Renátó *Ká-európai ismerős* című hosszúverse vagy Szálinger Balázs *Mi a történelem?* című szonettje.

Kőríz Imre verse (*Fater*) formájával megidézi Petri leghíresebb költeményét, a *Hogy elérjek a napsütötte sávig* címűt, csillagozott jegyzetet is használ – a lapalji kiegészítés, magyarázat tartalmilag is *petris*: „Az kérted, beszéljek a teidről” – olvasható az első sorban (Petrinél: „Hülyeség. Aquamarin szemed neked van.”). A lépcsőn való felbotorkálás az eredeti versben (Petrinél: „zsebre gyűrtem az ötvenest, megtaláltam a zakóm, / és botorkáltam fel a lépcsőn.”) határpont, onnan válik igazán líraivá, már-már patetikussá az egyébként rendkívül profán és alulstilizált, köznyelvi fordulatokat és némi gúnyt tartalmazó vers. A dallamos, lírai rész, vagyis az utolsó sorok így hangoznak: „Hogy elérjek a napsütötte sávig / hol drapp ruhám, fehér ingem világít, / csorba lépcsőkön föl a tisztaságig, / oda, hol szél zúg, fehér tajték sistereg, / komoran feloldoz, közömbösen fenyeget, / émelység lépései, fogyni nem

10 SCHEIN Gábor, *Welcome to Egypt*, Élet és Irodalom 2012. március 2., 9. sz.

11 Petri a társművészetek révén is „fennmaradt”: fotókat készített róla Szilágyi Lenke vagy Halasi István, rajzokat Forgách András, Lóránt Zsuzsa egy Petrit és Mayát ábrázoló páros szobrot is alkotott. Petri közreműködött filmek készítésében, s készült róla is film (például *Portréfilm Petri Györgyről* Balogh Gábor, Dániel Ferenc rendezésében, 1989 vagy Kamondi Zoltán 2001-es portréfilmje, lásd <http://bbsarchiv.hu/hu/film/portrefilm-petri-gyorgyrol-388>). Verseit megzenésítette mások mellett Kurtág György, Jenei Zoltán vagy Melis László.

akaró mínusz-emeletek, / nyári hajnal, kilencszázhatvanegy.” A Kőríz-parafraízis egy részeg férfi cserbenhagyását írja meg nevetségessé váló (ál)patetikussággal, mintha az hommage egyúttal gúnyolódás, meghaladás is volna: „Ott hagytam eldőlve a földön, kabátban, bár úgy emlékszem, / még meg akart hívni valamire. // De én már botorkáltam fel a lépcsőn, / hogy elérjek a kihalt utcára, a hóesésbe, / ahol az ostorlámpa húslevesárgán gomolygó fénykúpjának csúcán / kinéztem egy-egy pelyhet, / és egészen addig próbáltam szemmel tartani, / amíg ide-oda kavarogva / el nem tűnt a kásás hólében, a többi milliárd között.” A gúny tárgya Petri verszárlata mellett személye: köztudomásúan alkoholista volt, a versben a szülővel egy szintre kerül: „Két emberrel kapcsolatban jut néha eszembe, / hogy mit szólnának bizonyos borokhoz: apám és Petri / [...] tudommal mindketten mennyiségi ivók voltak.” Kőríz Imrénél Petri másutt is felbukkan, például az *Irodalmi atlasz* című versében: „Születi multság lesz Nemesnagyágnesben, / utcai futóverseny Füstmilánban. / A legvirágosabb falu Petrigyörgy.”

Fehér Renátó *Ká-európai ismerős* című szövege – amely később az első verseskötet (*Garázsmentet*, 2014) záródarabja lett – számtalan Petri-parafraízist, utalást tartalmaz, maga a cím is intertextus (*Ká-európai értelmiségi*). Fehér Renátónál egyébként is rendre szerepelnek Petri-allúziók; az újraéledt közéleti-politikai költészetet, illetve a slam kibontakozási lehetőségének megalapozását Fehér (is) Petrihez köti: „A mostanra bizonyosan elkerülhetetlen útelágazáshoz érkezett slam poetry számára is kétségtelenül ő az egyik atyamester forefather, még ha nem is hordott soha kapucnit.”¹²

A *Mi a történelem?* című Szálinger Balázs-sonett a *Megyünk tovább* című Petri-versre utal. Szálinger többször vallott Petriről, s a recepció is több ízben említi őt vele kapcsolatban (nemcsak egy-egy konkrét szöveghely miatt, hanem a közélet és magánélet szétszálazhatatlan egységelve vagy épp alanyisága okán). Például: „Petri György óta senki nem volt olyan hivalkodóan alanyi költő ugyanis, mint Szálinger, nem volt olyan, aki az alanyi költészet hagyományát ennyire elevenné akarta és tudta volna tenni”;¹³ „egyértelműen a »Hogy itt szerettünk nőket: hihetetlen« Petrije mutatkozik a *Köztársaságot* író Szálinger legközelebbi

12 FEHÉR Renátó, *Örökhétfők, sörakciók*, Könyvesblog 2015. július 1., https://konyves.blog.hu/2015/07/16/feher_renato_orokhetfok_sorakciok.

13 VÁRI György, *Egy alanyi költő színpada. Szálinger Balázs: M1/M7*, Magyar Narancs 2009. december 17., 51. sz., https://magyarnarancs.hu/zene2/konyv_-_egy_alanyi_kolto_szinpada_-_szalinger_balazs_m1m7-72849

rokonának”¹⁴ – írja róla épp Fehér. Szálinger nemrég egy prózai szövegben is említi Petrit, a dunaalmási sírja kapcsán, amit benőtt a gaz, pedig „[n]em egy elfeledett alkotóról van szó, sőt. Petrit évente százszor-ezerszer idézik és idézik meg cikkekben, tanulmányokban, beszédekben, szakdolgozatokban, versekben. Elevenen él mint költő és elevenen él mint példa.”¹⁵

2015-ben a Margó fesztiválon „*A vers vagyok*” – *Kedvencek temetője: Petri György* címmel évfordulós estet tartottak, amelynek célja az volt, hogy a kortárs költőket párbeszédbe léptesse Petri verseivel.¹⁶ Kukorelly Endre és Kemény István mellett megszólaltak fiatal költők is: Simon Márton, Závada Péter, Kemény Lili és Györfi Kata.

2017 óta fut egy zenés előadás Petri verseiből a Radnóti Miklós Színházban, Valcz Péter rendezésében, Pál András és Rozs Tamás közreműködésével (*Kezdhetek folytatódni*). Petri verseiből évek óta estet tart Szűcs Lajos is (*Skizofrén monológ* – József Attila és Petri György), Vallai Péter pedig évtizedekig mondta a verseket – már akkor is, amikor a kultúrpolitika cenzúrázta Petrit, amikor nem közölhette verseit, így Vallai tevékenysége éppúgy szamizdat volt, mint a Beszélő folyóirat vagy Petri szamizdat kötetei. „Petri vastagon a Tiltott kategóriába tartozott. Vallai Péter hosszú évekig vállalta, hogy úgy terjeszti Petri György kiadásra nem engedett műveit, hogy ezzel karrierjét és egzisztenciáját kockáztatta”¹⁷ – olvasható a 2018-as verslemez ajánlójában.

2019-ben *Petri György* címmel verset zajlott a Műpában – Tóth Krisztina válogatásában, a Színház- és Filmművészeti Egyetem hallgatóinak közreműködésével. Szintén ez évben a XXI. század című tévéműsor portréfilmet forgatott Petriről. A PIM-ben kerekasztal-beszélgetést tartottak Petriről: Csuha István beszélgetett Deczki Saroltával, Károlyi Csabával és Radnóti Sándorral (*Újraolvasva – Petri*). *Petri 75 – Közelítés* címmel megjelent Petri Lukács Ádám könyve apjáról.

2020-ban, ahogy évek óta minden tanévben, idén is Petri műveiből készítettek versadaptációkat a Budapesti Metropolitan Egyetem animáció szakos hallgatói – „[a]z elsődleges célunk ezzel a feladattal, hogy népszerűsítsük a Petri György-életművet, a verseket az animáció adta

14 FEHÉR Renátó, *Őszülő fiúk háborúja* (Szálinger Balázs: Köztársaság), Prae.hu 2012. július 21., <https://www.prae.hu/article/5255-oszulo-fiuk-haboruja/>.

15 SZÁLINGER Balázs, *Az alkotói válság*, Bárka Online 2020. január 20., <http://www.barkaonline.hu/utoer/6700-szalinger-balazs-tarcai>.

16 https://konyves.blog.hu/2015/07/16/_a_versek_vagyok_kedvencek_temetoje_petri_gyorgy

17 VALLAI-PETRI, *Mondogatnivaló. Vallai Péter Petri György verseit mondja*, Gryllus Kft., 2018.

lehetőségekkel közelebb hozzuk mindenkéhez. Azt gondolom, hogy egy gimnazista, lehet, hogy könnyebben vesz elő Petri György-verseket, ha azokkal először animációs film formában találkozik, egy hozzá korban közel álló alkotó feldolgozásában, például egy irodalomórán” – véli az oktató, Csáki László.¹⁸ Ahogy Forgách András író, Petri barátja fogalmaz: „a Petri-jelenség, azaz a Petri-paradigma belopta magát a legfiatalabbak szívébe, és ez tudományosan bizonyítható, például felvételre viszik a Színművészetire, vagy ha megkérdezi huszonévesektől az ember, hallottak-e már Petriről, ezt a verset [Hogy elérjek a napsütötte sávig] idézik, harsány jókedvvel és leplezetlen csodálattal. Ez a vers kultikus lett. És ez jó. És egyáltalán nem véletlen.”¹⁹

A kultikus, 1989 végén egy bonni klinikán írt vers értelmezhető a „pokolra szállás költeményeként”. Később könyv (*A napsütötte sáv – Petri György emlékezete*) és rövidfilm (*Hogy elérjek a napsütötte sávig*) címadója is lett, majd hamar túlnyúlt Petrin, s mások szövegeiben is felbukkant. Legexplicitebben Petőcz András kötetének címe (*A napsütötte sávban*) utal rá, s egy másik Petőcz-vers, *A labirintus lakója* szintén felidézi a Petri-címet, a szonettciklus közepén egy betoldott sor olvasható: „Nem jutnak el a napsütötte sávig”. Sok más szöveg mellett talán erre is igaz, hogy „Petri jelen van, de kevésbé mint szövegszerű hatás, inkább mint *alak* és *emléma*”.²⁰ Petri sokak számára legendaként, izgalmas figuraként él tovább, azonban immár többnyire az ideológiai-esztétikai háttér mellőzésével, tulajdonképpen (a politikai, a morális vagy az egzisztenciális kontextust tekintve) reflexió nélkül nyúlnak vissza sokan a soraihoz. Ma már nem a demokratikus ellenzék szócsöve, nem bátor szamizdatos költő, nem a szonett vagy épp a szerelmi költészet megújítója, sokkal inkább „csak egy személy”, dohányfüsttel és alkohollal, alulstilizált beszédmóddal. Bartók Imre szerint „Petri megmérgezte a kortárs költészetet”, ami „nem Petri hibája, inkább egy szerencsétlen körülményről van szó [...] úgy tettük magunkévá Petrit, hogy nem problematizáltuk sem költészetének egyes elemeit, sem az egész attitűdöt és poétikát. Így folytatódhat sokszor szinte zavartalanul a »kimegyek-a-gangra-és-elszívok-még-egy-

18 *Nézd meg a METU hallgatóinak legújabb versanimációit és könyvelőzeteseit! Filmek Csáki László és Ulrich Gábor óráiról*, Film.hu, 2020.03.31., <https://magyar.film.hu/filmhu/hir/petri-versanimaciok-es-konyvtrailerek-a-metu-hallgatoitol.html>.

19 FORGÁCH András, „*A megvesztegethetetlen link*”. *Petri György: Összegyűjtött versek*, Élet és Irodalom 2019. február 1.

20 NEMES Z. Mária, *Személy és totem. Megjegyzések a Petri-líra aktualitásához*, Holmi 2010/9., 1162.

utolsó-cigit« líra [...] Petri közvetlensége és nyersessége persze felszabadító élmény, de ez egy bonyolult költői program része, amihez sokan reflektálatlanul nyúlnak vissza”.²¹

Kemény István és Tóth Krisztina annak a nemzedéknek a tagjai, akik még találkozhattak Petrivel. Kemény *Esti kérdés P. Gy.-hez* című, nagyszabású verse, amely Petri halálának 15. évfordulójára jelent meg, és legutóbbi, *Nilus* (2018) című verseskötetében szerepel, fontos kérdéseket feszeget: „(Ő de könnyű Petri-verset írni! Pont olyan, mintha gondolkoznék!) [...] a kérdés leginkább az, hogy mért is nem jó nekünk (vagy / maradjak magamnál?), nekem mért nem jó az, hogy Petri volt már. [...] ha / elindulok bármerre, előbb-utóbb szembejön. [...] Átjár a hála, ha belegondolok, hogy mennyi / szemétséget vállalt magára helyettem. Miközben / annyi igazat mondott ki életében, hogy én például / nyugodtan hazudhatnék akár a síríg is: meg se látszana / a makroigazság globális mérlegén”. Tóth Krisztina szintén revelációval emlékezik Petrire: hálaszonettjében: „J. A. szájából érdes volt az élet, / Petri szájából szép volt a pimasz” (*Hála-változat*). A Petri 60. születésnapjára írt *Árnyékszonett*-ben ezt írja: „Aki hat, van: húzódnánk árnyékába”. Több intertextus is található e lírai korpuszban Petritől, a legismertebb talán az *Az vagy nekem* című és kezdetű darab. Tóth Krisztina *Dosszié* című versét Osztrólczyk Sarolta hasonlítja Petri a *Hogy elérjek a napsütötte sávig* című verséhez, mert abban a „szüzesség elvesztéséhez társuló fényemlék olyan erős”,²² hogy a két vers közt ez alapján párhuzam vonható. *A Minotaurusz álma* című versét Szamkó Eszter vetette össze Petri *Labirintusával*.²³

A Petri utáni generáció, vagyis a mostani „negyven körüliek” sem feledték Petrit. Lanczkor Gábor *Land Art* című verse például Petri-allúzióval zárul: „De én vizes szemek előtt nem látszom.” (Petrinél: „Az én szemem száraz. Nézni akarok vele.”) Peer Krisztián a 42-ben ezt kérdezi: „A szerelmi költészet nehézségeiről? / Petrit ismered? / A negyedik nő vagy, akinek én mutattam meg.” (*Te kezdted*), egy újabb versében pedig a sok Petri-citátumon gúnyolódik, amiközben maga is

21 JÁNOSY Lajos, *Petri megmérgezte a kortárs költészetet. Interjú Bartók Imrével*, Litera.hu 2014. április 17., <https://litera.hu/magazin/interju/bartok-imre-petri-megmergezte-a-kortars-kolteszetet.html>

22 OSZTRÓLCZYK Sarolta, „...emlékidőben, emlék/szem, néz”. *Az emlékezet alakzatai Tóth Krisztina Porhó című kötetében = „...kettős, egymást tükröző világban”. Poétikai transzformációk a késő- és posztmodern magyar lírában*, szerk. BOROS Oszkár – HORVÁTH Kornélia – OSZTRÓLCZYK Sarolta, Gondolat, Budapest, 2015, 198.

23 SZAMKÓ Eszter, *A megértés labirintusai a lírában, Magas-les*, Ropteto.hu, <http://ropteto.hu/magasles/lapszamok/felelos-no-2017/a-megertes-labirintusai-a-liraban.html>

parafrázéál: „Szokványos tavaszi ásásnak indult. / Attila szól, hogy van csemete [...] Beidézek egy Petri-sort, és minden meg van oldva, / rövidre zárva, játékba hozva, termékenyen megkerülve / csak sajnos ültetni kéne egy fát. // Mert az első kifagyott” (*Egyszerű földmunka*). Szabó T. Anna *Zsírpapír* című versét Petrinek ajánlotta; Kabai Lóránt *ha mintha* című versének egyik mottója citátum Petritől; Jónás Tamás így kezdi egy versét: „Petri György voltam. Jámbor és szegény. / Olcsó és rossz borokat ittam én.” (*Para*); Csehy Zoltántól pedig egy egészen friss vers említhető meg, 2020-ból: [*Emlékszem, H. Z. azt mondta, az nem lehet*]. *Hommage à Petri György* – s ezek az életművek a felsorolt példákon kívül több ízben is érintkeznek Petrivel.

A nyolcvanas években vagy azután született szerzők számára már csak történelemként, múltként vált hozzáférhetővé Petri, számukra „szövegeinek olvasása egy történeti-poétikai »távolság« legyőzését követeli meg”,²⁴ nehéz vele kapcsolatot teremteni – erről írt Nemes Z. Márió 2010-ben, később viszont átértékelte Petrit és a hozzá fűződő viszonyát, s a *Petrit olvasni nem kell, féljetelek* című szövege (amely elhangzott a 2013-as Petri-konferencián) konklúziója ez lett: „Azt hittem, nem kell már Petrit olvasnom, de – lassan és eleinte észrevétlenül – elkezdtem félni, mert rájöttem, hogy a történelem már velem is elkezdett csinálni valamit. [...] vissza kell fordulnom Petrihez, hogy minél pontosabban érthessem meg a művészet és a szabadságdeficit régi-új összefüggéseit.”²⁵ A Puskin utca már említett, 2009-es számában jelent meg Nemes Z. *Az emberábrázolás nehézségei* című verse (*A szerelemi költészet nehézségeiről* című verset idézi meg), amely ekképp kezdődik: „Van petrijük, és hordtak szenet is, / de hűtőben laknak, mert ott hideg van. / Ebből a sávból kimaradt a vaj, csak azért, hogy jobban fájjon” – olvasható a nyitóversszakban, a *Bauxit* című, 2012-es kötetében. De tulajdonképpen az első, *Alkalmi magyarázatok a húsról* (2006) kötet címe is visszavezethető Petrihez (*Magyarázatok M. számára*). Némely kritika Petrit előképként említi, Pál Dániel Levente például ekképp írt róla, iróniával: „Petri Gy.-t minden második kritikájában megemlíti egy tisztességes kritikus, súlyozva az ifjú verselőt: köpenyéből-e bújt ki?, vagy megint bebizonyította, hogy van élet (úgy általában) Petri Gy.-n túl. Ezek nagyon fontos kérdések, nehéz elszakadni.”²⁶

24 NEMES Z. Márió, *Személy és totem. Megjegyzések a Petri-líra aktualitásához*, Holmi 2010/9., 1158.

25 NEMES Z. Márió, *Petrit olvasni nem kell, féljetelek* (Petri 70 konferencia).

26 PÁL Dániel Levente, *Húsbá töltött költő* (Nemes Z. Márió: Alkalmi magyarázatok a húsról), Prae.hu 2007. április 13., <https://www.prae.hu/article/582-husba-toltott-kolto/>.

A legnagyobb elismerés egy költő számára mégiscsak az utána következő nemzedéknél, a fiatalok lírájában kimutatható hatás, még akkor is, ha az negatív. „Petri felől alighanem nagyon pontosan látható és felmérhető, hogy mi történt a magyar nyelvvel”²⁷ – véli Schein Gábor. Erdős Virág például arról vallott – a már említett *Kedvencek temetője* rendezvényen 2015-ben –, hogy nem szereti Petri verseit, de vállalva a felkérést, *petri penzum* címmel írt egy rövid verset, tele Petri-intertextusokkal, hozzá kötődő kifejezésekkel (például *napsütötte sáv, fehéring, margarin* stb.). Később egyébként a *Tűz, tűz, avagy én és a kánon* című szövegének – kulcsmondata: „mit bánom, / hogy befogad vagy / kitaszít az a kibaszott kánon” – számos intertextusa közül az egyik Petri-utalás: „jöttem-mentem föl-alá a / napsütötte sávban”, de felüti a fejét néhány Petri-sor másutt is e korpuszban, illetve az Erdős-féle közéleti-politikai líra mint műfaj is visszavezethető Petrihez. Szintén a 2015-ös rendezvényre készült és ott hangozott el Kukorelly Endre *Így ment le* című verse, Kemény István *Esti kérdése*, Závada Péter verse (*Minimum hat*) és Csider István Zoltán *Ismeretlen kelet-európai költő-táncos verse 2015-ből* című szövege – a *napsütötte sáv* és az *örökhétfő* mellett a legnépszerűbb utalás a *keleteurópaiság/ká-európaiság* (*Ismeretlen kelet-európai költő verse 1955-ből*). Néhány évvel korábban arra a kérdésre, hogy melyik az öt legfontosabb vers az életében, Závada elsőként Petri *Hogy elérjek a napsütötte sávig* című versét jelölte meg, „a gyönyörű kiszolgáltatottsága és őszintesége miatt”,²⁸ s inspirálta is Petri (lásd például a *Csak addig* című verset), még az Akkezdet Phiai együttesének *Zenebuddhizmus* című számában is szerepel egy Petri-intertextus, az *Apokrif*ből: „József nem tud elaludni, / keres valami piát”. Csider István Zoltán is írt már korábban Petrire reflektáló verset, a *Darabos séta* mind tartalmával, mind formájával Petrit idézi, alcíme: *Petrialcer*.

A *Kedvencek temetőjére* a legfiatalabbak közül Györfi Katát (*Mielőtt lezártátok* címmel írt) és Kemény Lilit kérték fel (*Petriék temetése* címmel írt), mindkét szerző a túllépésről, a hagyomány tiszteletben tartásáról, de annak temetéséről írt, előbbi líraibb, utóbbi ironikusabb hangnemben: „[...] Kihaltak. A szerzők halottak. Nem kell többet

27 JÁNOSY Lajos, „Túl sok munka nincs elvégzve”. Interjú Schein Gáborral, Litera.hu 2009. június 21., <https://litera.hu/magazin/interju/schein-gabor-tul-sok-munka-nincs-elvezve.html>.

28 VALUSKA László, *Parti Nagy kiegészítette a relét az agyamban*. Interjú Závada Péterrel, Könyvesblog.hu 2012. április 30., https://konyves.blog.hu/2012/04/30/zavada_peter_parti_nagy_kiegette_a_relet_az_agyamban.

kerülgetni őket, és nem lehet többé vakon követni őket [...] Meg kell, hogy történjen a kínos helycsere [...]”²⁹ Simon Márton *De semmi* című szövegével képviseltette magát. Számára Petri fontos előd – első kötetének nyitóverse, az *Előszезon* Petri *Utószезonára* reflektál, a *Fehér ing, drapp ruha* pedig a *Hogy elérjek a napsütötte sávogra* (alcíme: *Petri György emlékének, szeretettel*), s több másik versben is nyomon követhető a Petri-hatás (*Akit én halványkék, Kínai* stb.).

Meg kell említeni, hogy az *Előszезon* egy költői csoport, versblog is volt (huszonéves szerzők publikációs felülete, műhelye, például Pion István, Toroczky András, Szócs Petra, Simon Márton), amely elnevezés valószínűleg szintén a Petri-versre reflektál (s az első vers, amelyet feltöltöttek a blogra, Petrié volt). A már említett Puskin utca Petri-számának szerkesztői közül Deres Kornélia, Krusovszky Dénes és Szabó Marcell további néhány társukkal (Bajtai András, Dunajcsik Mátyás, Ijjas Tamás, Nemes Z. Márió, Pálffy András Gergely, Pollágh Péter, Sirokai Mátyás, Sopotnik Zoltán, s rövid ideig Simon Márton is) a Telep-csoport tagja volt, amely elnevezés szintén felidézheti Petrit („Egyedül a szem mutatja, / miből vagyunk. E félig víznemű / gömbbe ágyazott porózus telep / a test nyilvános anatómiája” – *A szerelmi költészet nehézségeiről*, részlet), bár eredetileg talán nem innen származik a név. Petri mindegyikükre hatott így vagy úgy – Bajtai például sokáig úgy vélte, hogy az idézett vers után nem érdemes a témában új darabokat írni. Az egyszerre blokkoló és hívogató hatásról Bajtai Sirokai Mátyással közös cikkében így ír: „Petri György költészete szűrős, mint a kaktusz, keserű, mint az Unicum és reszelős hangú, akár egy rozsdás fűrész. Hatása nehezen megkerülhető, figurája pedig méltán legendás.”³⁰

A szintén Telepes Sopotnik Zoltán *Csakapetri* című verse *Az őszinteség közepe* kötetben jelent meg, a címadó vers mottója maga is egy Petri-citátum: „De miért ne lehetne más típusú lírát csinálni?”. A *Csakapetri* a kánonelváráson ironizál: „Reflektálni kell [...] ha már mindenáron kell, / akkor legyen a Petri, / úgyis nagyapámnak érzem, mióta elolvastam verseit” – Kulcsár-Szabó Zoltán verselemzésében ennek megfelelően Petri György unokájának nevezi Sopotnikot.³¹

29 KEMÉNY Lili, *Petriék temetése = „A vers vagyok”. Kedvencek temetője: Petri György*, Margó 2015. június 5., <https://www.youtube.com/watch?v=xO-qDHRyGhQ>

30 SIROKAI Mátyás – BAJTAI András, *Öt felejthetetlen Petri-pillanat*, VS.hu 2013. december 22., <https://vs.hu/mind/osszes/ot-felejthetetlen-petri-pillanat-1222#s0>.

31 KULCSÁR-SZABÓ, I. m., 6.

Dunajcsik Mátyás *Imitatio Petri* című verse ironiával és humorral kezeli a leghíresebb Petri-vers tovább élésének lehetőségét: „Szokásos nyári délutánnak indult, / mint már három napja, akkor is a G-pontban / ittunk, ha jól emlékszem, gin-tonik akció volt”. Hasonlóan ironizál, látszólag eltartja magától ezt a hagyományt Pollágh Péter is: „Olyan nő kell, akivel lehet nyalni / sebet és más intim helyet [...] Akivel, ha akarom, / megbukhatok újra, / amennyiben pontot tenni az i-re / már megint nincs ínyemre. / Akivel könyéig lehetek / egy nyomorék konyha / hideg, őszi szoszában” (*Újra új*).

A kétezres évek költőcsoportjai közül szinte mindre hatott Petri: a Telep, az Előszезon, a Körhinta Kör (Fehér Renátó és Kemény Lili ennek volt tagja) néhány szerzőjén túl megemlíthető az Új Hormon is. Az Új Hormonos Nagypál István *P.; Örökhétfő vagy valaki más*, illetve a *P. de soi; metaforák P. számára* című versei megidéznek Petrit, kiemelve egy-egy emlékezetes költői kifejezést (*örökhétfő, tojástükör*). *A szörnyek barlangjának* egyik mottója is Petri („*Idő, a te időd. / A pusztulásé.*”). Szintén az Új Hormon versblog tagja volt Nagy Kata, aki így vallott Petriről: „14 évesen kaptam egy Petri-kötetet, és nagyon csodálkoztam, hogy tulajdonképpen így is lehet verset írni, ilyen szabadon. És akkor én is elkezdtem írni. Felszabadultam”.³²

Az elmúlt öt év inkább abba az irányba mutat, hogy a legfiatalabb líra talán nem kötődik ennyire egyértelműen Petrihez, de azért a Gömbhalmaz (például Borda Réka), s főleg az *R25* több költője felsorolható. Az Áfra János által szerkesztett *R25 lírai antológiában* (alcíme: *A rendszerváltás után született generáció a magyar lírában*) újra felerősödik az alanyiség, a személyesség, az egyik szerző, Baranyai Gergely szerint „a közös pont bennük, hogy Petri Györgyöt a kötetben szereplők többsége szimbolikus alaknak tekinti, és valamennyire az ő alanyi fonalát akarják folytatni”.³³

Számtalan Petri-allúziót, -intertextust, -mottót, -emlékezést vagy épp -megszólítást tartalmazó vers létezik a fentiekén túl is, álljon itt egy rövid lista, néhány eddig nem említett szerzővel: Pallag Zoltán (*Trabantos Petri*), Bózsik Péter (*Szóval powa*), Orbán János Dénes (*Hivatalnok-líra*), Tomaji Attila (*Valaki mondott valamit*), Király Levente (*Jób története*), Gyukics Gábor (*P. Gy-nek*), Gál Ferenc

32 DERES Kornélia, *Fem-X. Interjú Nagy Katával*, Irodalmi Centrifuga 2015. március 9., https://centrifuga.blog.hu/2015/03/09/fem-x_nagy_kata_iii.

33 NAGY Evelin Noémi, *A megLÉKelt ContextUs*, Contextus.hu 2016. február 4., <https://contextus.hu/a-meglelelt-contextus/>.

(*Ráolvasás*), Jassó Judit [„*Árnyak fürdője*” (Petri Gy.)], Korpa Tamás (*P. Gy. mester képe alá*), Vass Tibor (*Indulok Orchideásba*), Dékány Dávid (*Dolgok C-bez*), Csillik Kristóf (*Ami kimarad, Mondogatnivaló*). Meg kell említeni Petrivel kapcsolatban a már nem élő Orbán Ottót (*Petri György halálára*), továbbá az idősebb generációból Rakovszky Zsuzsát (*December*), Kántor Pétert (*Valami beszélgetésképe. P. Gy. költővel, nélkül*), Takács Zsuzsát (*Három vers Petri Györgynek*), Marno Jánost (*Mit köbhögök én itt neked? Változat egy Petri György-dalra*), *Az élet. Petri Györgynek, Kiürülten és kiürítve* – mottója: „*Ich habe genug*” / (PGy), Suhai Pált (*Kakasvágó P. Gy. egy fényképére*), Visky András (*Irgalom*), Balla Zsófiát (*Csöndfoltok*), Turczi Istvánt (*Bátyám, Sigerius. Petri, a posztmodell*), Sajó Lászlót (*P. Gy. beszélgetőfüzetéből*), Gömöri Györgyöt (*Régi glossza Petrihez*) vagy Nádasdy Ádámot (*Petri Györgyhöz*), bár utóbbi például elutasítja, nem érzelkel szellemi rokonságot: „*Kettőnk közt, látod, fényévnyi a táv: / nekem börtön a napsütötte sáv.*”

Néhány esetben a hatás kölcsönös és párbeszédképes volt, például Tandorival: Petri *T. D.-höz* címmel két verset is írt, s még ott van a *T. D.-nek* vagy a nemrég előkerült *Búcsúsorok Dezsőnek*; Tandori pedig Petrihez írta a *Gyagya rázatok Gy. számára* című költeményt. Várady Szabolccsal még közelebbi volt a viszony, évtizedes barátság kötötte össze őket (és Várady mint kritikus, szerkesztő is jelen volt/van a Petri-lírában), ekképp nyilatkozott róla egy interjúban Petri:

[A]ki személyesen és közvetlenül kedvet adott ahhoz, hogy elkezdjek újra verset írni, az Várady Szabolcs volt. Már egyetemisták voltunk, Szabolcs megmutatta néhány versét. Úgyhogy tulajdonképpen Várady Szabolcs-epigonként kezdtem, olyan verseket akartam írni, mint ő. Persze, aztán egészen mást csináltam, az első vers, amit úgy tekintettem, hogy na, most valamit megtaláltam, az érdekes módon egyáltalán nem emlékeztet a Szabolcs verseire. Ez az *Összeomlás* című vers volt.³⁴

Várady Szabolcsnak szól Petri a *V. Sz.-hoz* (azaz Várady Szabolcs-hoz), illetve a *Szabolcs-hoz* című verse. Várady Petrinek *Válasz Petri verses levelére, P. Gy.*, valamint *Petris* címmel írt verseket, s az utólagosan megszólító *Petri sírjánál* is ide értendő („és mi mondható e gödör mellett,

34 PARTI NAGY Lajos, *Szállóigévé lenni, az a legjobb dolog. Interjú Petri Györggyel* = PETRI György, *Összegyűjtött interjúk*, szerk. RÉZ Pál – LAKATOS András – VÁRADY Szabolcs, Magvető, Bp., 2018, 265.

milyen szó mondható, / Látod, az enyém elakad, tőled jön kölcsönbe a szó.”). Legutóbbi, *De mennyire* (2019) című kötetében még mindig jelen van Petri: „Orbán Ottó fél éve nyughat / Petri már hét éve halott. / Ők megengedhetik maguknak. / Én ettől... hol vagyok? // Olyan élesen látszotok ti!” (*Költők, sírok*), „ne volnának / azok a helyek is, az engem szorítók, / ahova úgy ül le, hogy nem ül le, / Géza, aki jött volna májusban, / és Petri, aki jött volna decemberben.” (*Köszöntő helyett magánjelleg*).

Petri tehát a kortárs magyar lírában költőtárs, (tékozló)³⁵ apa, nagypapa: megágyazója a mai közérzeti-politikai költészetnek, újraértelmezője a szerelmi lírának (a szerelem profanítása, antiretorikusság), továbbá kultikus ivó-dohányzó-filozofáló költőfigurája (önpusztítás, pokoljárás) a múlt század végi irodalomnak. A kortársak és az utókor versei is tehát elsősorban e három pólus körül gravitálnak, sőt némely szerző a tematikánál mélyebbre is jut, átvéve, továbbdolgozva a Petri-féle alanyiságot, antiesztétizmust, depoetikusságot, nyelvi radikalizmust, metapoétikusságot és a líra mindenkori egzisztenciális tétjének szem előtt tartását. Ennek a rövid összefoglalónak a névsorolvasását végigkövetve belátható, hogy a *Paradise lost* félelme (Petri utolsó kötetének verse) nem következett be: „Ahogy itt elvesztem bókászom / az unokapokolban, / elkárhozott nagypapa, én, / mintha egy elvárásolt / kastély tükörfolyosóin, [...] kiszáradok majd, / mint egy denevér. // Semmi sem / emlékeztet majd / arra, hogy voltam.”

35 MAJOR Anita, *A tékozló apáról*, Magyar Nemzet 2019. március 8., <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/a-tekozlo-aparol-5043353/>.

Veréb Árnika

A TÉR METAMORFÓZISA

Petri György: Séta egy ház körül

A konyhaablakomból karnyújtásnyi távolságra már legalább egy éve csak munkásokat látni, ahogy egy társasház alapjait, falait, emeleit illesztik egymásra. Az egyre magasodó építmény kitakarja a pilisi hegyeket, hússzínű téglái még távolról sem utalnak arra, hol fognak bennük gyerekek aludni, vagy melyik ablakból lehet majd az eget nézni reggelizés közben. A ház csontváza üres, utalás nélküli és mégis bonyolult rend jellemzi, a körülötte fekvő építési maradék, malter, raklap és kő rendetlenségéből geometriai forma emelkedik elő. Egyszerre gyűlölm és szeretem ezt az építkezést, mert elveszi tőlem a zöld hegyeket, de mindeközben egy metamorfózis közvetlen szemtanúja vagyok. Látom, ahogy a káosz mesterségesen elrendeződik, majd abból élettér, hely lesz, és ezt nem lehet nem csodálni.

A humán és a reál gondolkodás agyféltekényi távolságra helyezte magát az elmúlt századokban, és ez a távolság az egyes diszciplínák fejlődésének, átalakulásának, változásának a javára vált. Azonban néha érdemes, ha az interpretáció átnyúl az ilyen határvonalakon, kifejezetten akkor, ha erre direkt felhívást talál az adott műben. Petri György első kötete, a *Magyarázatok M. számára* (1971) sokat elemzett szövegtörzset, ahogy ez az egész életműről is elmondható. Azonban a második ciklus egyik verse steril geometriájával eltart a többitől. A *Séta egy ház körül* című verset Szabó Gábor széljegyzet-kötete már szoros szövegelemzésben részesítette, ahol a legfőbb szempont a „sehol” állapotából megszólaló én és az itt lévő test távolságának feltérképezése volt – a szubjektum megformálásán keresztül. Ennek a szempontnak az előnye, hogy a Petri-szövegvilágon keresztül válik a vers értelmezetté, viszont hátránya, hogy a szöveg geometrikus nyelvét nem elemzi különösebben. Jelen tanulmányban kísérletet teszek arra, hogy a geometrián keresztül értelmezsem ezt a verset, még ha ez azzal is jár, hogy elengedem a Petri-lírához kötődő, már kimunkált szempontok bizonyos részét, viszont előtérbe helyezem a szöveg szigorú matematikáját, amely mind a nyelvben, mind a képekben dominál. Ez azt is jelenti, hogy a tér és hely fogalmát elsődlegesen az építészet felől közelítem

meg, amely szempont a geometria és a versben központi szerepet játszó épületek miatt is kiemelt fontosságú.

Séta a geometria körül

Ahhoz, hogy a szöveg megközelíthető legyen a geometria felől, először is ennek a tudománynak a történetét és elméletét kell röviden bemutatni, amelyet gyakorta kitakar a középiskolában használt szikár és feladatközpontú geometriakép. Jelen tanulmány nem tér ki a geometria helyére a modern természettudományban, mivel annak feltétele az analitikus geometria, amely már az algebra nyelvét használja, ezért több az egyenlet, mint a szerkesztési munka, és alapvetően más irányt vett a hozzá kapcsolódó gondolkodási struktúra is.¹ Így az alább kirajzolódó geometria antik aspektusú. Ez abból a szempontból is releváns, mivel a görög természettudós sokkal közelebb állt a filozófushoz, de leginkább a költő alakjához, éppen a bizonyítás röghöz kötésének hiánya miatt.

A geometriát mindenekelőtt olyan nyelvként érdemes elgondolni, amellyel a fizika megfigyelései leírhatók. Az antik felfogás szerint olyan nyelvként, amellyel a természet mint harmonikus egység előhívható a fényre. Ez a gondolat abból a kétségből születhetett, hogy a természet figyelő antik ember nem bízott meg tovább a tapasztalataiban, hiszen ha létezik érzéksalódás és a dolgok folyamatos változásban vannak, akkor a szem nem fedheti fel megbízhatóan az igazságot.² A püthagoreusok a számokban hiteles minőséget véltek felfedezni. Náluk a szám mint egység jelent meg, amely az érzékszervek által megközelíthetetlen, de természeténél fogva magában hordja a harmóniát, a rendet. A rend mint áhított egyensúly már abban is megfigyelhető, milyen gyakran áll az antik mitológiák középpontjában a viszály és annak következményei, vagyis egy rendbontás, amit helyre kell állítani. A hangsúly gyakran nem azon van, hogy miért történt a viszály, hanem a rend megbomlásán és a helyreállítási kísérleten. Az ókori görögök a számokat vagy a geometrikus alakzatokat a természet alapvető elemeinek vélték, erre kiválóan rámutat az, hogy a püthagoreusok milyen megfeleltetéseket tettek meg például a négyzettel kapcsolatban. „A négyzet szögeit Rheának, Démétérnek, Hesztiónak, a föld istenségeinek szentelték,

1 Steven WEINBERG, *A világ megismerése. Hogyan alakult ki a modern természettudomány*, Akkord, Budapest, 2016, 57.

2 Gondoljunk Hérakleitosz híres mondására: senki sem léphet kétszer ugyanabba a folyóba.

mivel a négyzet alkotja a kocka lapjait, a kocka viszont a föld alapformája Philolaosz szerint.³ Ennek alapján egy síkbeli alakzat istenekkel azonosítható, míg a föld arkhé, őselem alapformája a kocka. Mindehhez komoly súly és mozgás vizsgálatában megalapozott filozófia társult.⁴ Ettől a kozmikus mindenhatóságtól az irracionális szám felfedezése fosztotta meg a püthagoreusokat, amikor szembesültek azzal, hogy gyök alá kellene helyezniük a kettőt, amely mozzanat az elképzelhetőség határát érintette.⁵ A görög aritmetika az oszthatatlanságban hitt, tehát az egynél nem fogadott el kisebb számot. Talán ezért lehetett olyan nagy az érdeklődés a geometria iránt, hiszen az természeténél fogva nem kerülhetett szembe ilyen problémával, mivel nem ismeri a „legkisebb” fogalmát, és éppen ezért különösen alkalmas a csillagászat számára, amelyet a hellén kortól kezdve nagy érdeklődés övezett.

Az alexandriai matematika egyik legnagyobb teljesítménye nem a felfedezésben rejlett, hanem a geometria nyelvének egységesítésében és az axiómák rögzítésében, amelyek keretoztették a gondolkodást, hivatkozási alapot hoztak létre, és a bizonyítás módszerét is előírták (reductio ad absurdum és szintetikus bizonyítás).⁶ Ezt a munkát Euklidész *Elemkéje* tette meg, amely nemcsak az antik világra, de az azt követő évszázadokra is jelentős hatást gyakorolt, tulajdonképpen az első számú geometriai kézikönyvnek számított a 19. századig.⁷ Szabó Árpád az 1983-as magyar fordítás előszavában felhívja a figyelmet a körrel kapcsolatos tételekre és azok szimbolikus jelentéseire is. A III. könyv 36. tétele például a középarányossággal foglalkozik. Könnyen fel lehet ismerni egy szimbolikus világképet a kör ábráján, amelyet gyakran használtak az asztronómiában, kiváltképp mérésekre.⁸

Az alexandriaiak a hellénnel ellentétben nem a világegység elképzelésére helyezték kutatásaik hangsúlyát, az egészről áttértek a részre, mivel olyan jelenségekkel akartak foglalkozni, amelyekről alkalmazási

3 FRIEDRICH NIETZSCHE, *Platón és elődei*, Gond-Cura Alapítvány, Budapest, 2007, 297.

4 „Négy anyatestet tart ama kezdet nélküli Minden / karja között. Súlyos kettő, sok terhe a mélybe / húzza alá: a nevük föld és víz, lent van e kettő; / kettő meg könnyebb: s mint-hogy súly nem nehezíti, / száll följobb: levegő s tisztább tűz lángja e kettő. / Egymástól távol vannak bár, minden e négyből / támad azért s ezzé válik, tér vissza: a széthullt föld ritkul vízzé [...] S neme egynek sem tartós: újítja örökkön / s váltja a természetet mássá másból az egészet.” OVIDIUS, *Átváltozások, XV. Pythagoras (239–253)*, Magyar Helikon, Budapest, 1975, 434.

5 MARÓTH MIKLÓS, *A görög filozófia története*, PPKÉ BTK, Pilisvörösvár, 2002, 45–51.

6 EUKLIDÉSZ, *Elemek*, Gondolat, Budapest, 1983, 17, 20.

7 DOBÓ ANDOR, *Euklidész hatása a tudomány fejlődésére*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1989, 43.

8 EUKLIDÉSZ, *Elemek*, 29–31.

lehetőségeket vagy lényegi haladást reméltek.⁹ A csillagászat kiváló terep volt az ókori tudós számára, hiszen a csillagok rendjét szabad szemmel is hamar észre lehet venni, a tévedésekre pedig hasonló módon rá lehet ébredni. A csillagászat több szempontból is jelentős volt, segítségükkel számolták ki például a folyók áradását, ami a mezőgazdaságban játszott döntő szerepet. A városállamok a csillagok segítségével igazították egymáshoz saját idejüket, a különböző naptárak a vallásgyakorlás miatt központi szerepet tölthettek be, illetve a hajóutak nagyban függtek attól, kormányosaik mennyire ismerik a csillagokat.¹⁰ De ahhoz, hogy a csillagászat antikvitásban betöltött jelentőségére felhívjam a figyelmet, elég az *Állam Hetedik könyvében* a csillagászatról szóló részt kiemelni: „[Szókratész:] Pedig valójában nem kicsinylendő dolog ám – csak nehezen hiszik el –, hogy ezekben a tanulmányokban [a csillagászatban] mindegyikünk lelkének egy olyan szerve tisztul meg és éled fel, amely a többi foglalkozás hatása alatt lassanként tönkremenne és megvakulna, holott pedig ennek a megmentése tízezer szempár megmentésénél is fontosabb; hiszen csak ezzel láthatjuk meg az igazságot.”¹¹ Ha a geometriát nehezen is hisszük igazságlátáshoz való nyelvnek, a csillagokon keresztül könnyebb ennek jelentőségét megvilágítani. A csillagok rendjének szemlélése és annak romantikája mindig is az ember sajátja volt.

A testmértan egyik gyakorlati ága az építészet, amely térbeli geometriaként is meghatározható. A két diszciplína közti hasonlóság azonban nem merül ki a formában. Az embernél a veleszületett biztonságigény pedig nem korlátozódik a fizikai búvóhelyre, társul mellé egy másik, a szellemi. A(z építészeti) tér keletkezését arra a varázsos tevékenységre lehet visszavezetni, amikor a törzs varázslója a porba kört rajzolt maga köré, ezzel szimbolikusan elhatárolta magát a külsőtől egy másik, belső térbe, ahol szakrális cselekedeteket tehetett meg.¹² Arisztotelész *Metafizikája* és *Esztétikája* meghatározta a szépről való felfogást, amelynek első jellemzője a rend, a szimmetria és a határ, ami az építészeti térben az egyik legalapvetőbb elemre is utal, a falra.¹³ Így az építés maga paradox természetű. Egyszerre a teremtés rokona, mivel

9 WEINBERG, I. m., 49.

10 *Uo.*, 73–80.

11 PLATÓN, *Állam = Platón összes művei II.*, ford. SZABÓ Miklós, Európa, 1984, 487. (527. d–e).

12 LUKOVICH Tamás, *Lenyűgöző labirintus. Az építészetelmélet világa*, TERC, Budapest, 2016, 409.

13 *Uo.*, 120.

a semmiből, a káoszból geometrikus rendet teremt, és engesztelő áldozat. Az építés, amely feldarabolja a világegységet, egyúttal ennek a rendbontásnak a helyreállító eszközévé is válik.¹⁴

Séta egy ház körül

A *Séta egy ház körül* a lakóterek felfedését helyezi a szöveg középpontjába. A megismerés eszköztára a geometria, amely két szempontból jelentős: egyszerre a ház embertől független létezésének, természetének formája és egy olyan matematikai tudományág, amelyhez kapcsolódik metafizikai attribútum, így a formán keresztül megközelített épülethez is.

Az alaphelyzet megegyezik a címmel, amelyet hiányosan, de időben eltolva ismét az egyedül álló első sor. A „még egyszer” feltételez maga előtt legalább egy korábbi körüljárást, amelynek akár a cím is megfeleltethető. A határozatlan névelő egy prototipikus családi házat konnotál, az olvasó ilyen körüljáró sétát lehet, csak ritkán tett meg, hiszen házak előtt inkább elhaladni, mintsem körüljárni szokás, mégis hétköznapi helyzetnek tűnik. Az első sor lassít, a mozgásbeli hangsúlyt áthelyezi a szemlélésre, ezt a versszak törés is indukálja, a szem megakad az üres sorban.

A ház a második séta során más formáját mutatja, mint ami a cím-ben szükségszerűen elgondolható. A fizikai épületről egy tervrajzszerű, geometrikus ábrára redukálódik. A raszter maga egy pontsor; négyzetrács, egyenlő távolság és merőlegesség jellemzi. A hold fénye rajzolja elő a pontsorokat, amelyek geometrikus rendben, akár egy fel-lógatott, fénylő tervrajz megidézik a körüljárható házmodellt. A modell nem pontos kifejezés (de szemléletes), hiszen a ház semmiképp sem válik játékká vagy alakul át mássá, ugyanúgy az a ház, amely a cím-ben körüljárható és ismerős volt, csak egy másik nézőpontból kerül megfigyelésre.

Az építészet lényegi, archetipikus eleme a fal, létrehozza a kint és a bent fogalmát, határol és elzár.¹⁵ A fénylő raszter nem lehet fizikai, csak jelképes határ, ha a szemlélés módja engedi, hogy ne létezzen többé elrejtő tömörség. Ez már önmagában egy felfedés, a ház rejtett rajzolatának, a tovább nem bontható csontváznak a megmutatkozása.

¹⁴ *Uo.*, 26.

¹⁵ *Uo.*, 416.

A címben megjelenő egyszerű ismerősség éppen így szűnik meg, „e holdsütötte geometriát / házfalak ismeretlen raszterét” nézni lehet ugyan, de érteni nem. Érdekes paradoxon, hogy a hold fénye ennek ellenére nem süthet át a lapokon, a harmadik versszak (ha az első sort külön versszakként kezeljük) megszabja a holdfény külső helyét, a belső terekbe a „holdfény már nem ér”.

A külső tér sötét, vak négyzetek sora, ez lapszerű, sík teret idéz meg.¹⁶ Innen világlík elő a hold mentén az öt négyzet, amely a rend miatt nemcsak konstellációvá, de jelentéssé is lesz. Az öt négyzet, ha elrendeződik, a ház térbeli alaprajzává alakul. Ez a forma a kockához hasonló azzal a különbséggel, hogy egy lapja hiányzik (feltehetően az alsó, amelyet a föld alkot). A kocka ókori jelentéseiről fentebb már szó esett. Ha nem is azonosítjuk a püthagoreusokhoz hasonlóan olyan konkrétummal, mint a föld arkhé, akkor is metafizikai emelkedettséget kap, már csak kiemeltsége és megismerhetetlensége okán is.

A megismerhetőség korlátai kettősek, és mindkettő a szemlélőkből adódik. A konstellációt, a tárgyat *forгатják* a kimondhatóságon túliak, változtatják, mintha épp az volna a cél, hogy a tárgy a lehető legjobban megmutathassa magát. Ez a forгатás összevethető az állatövet bejáró nap és hold útjának modelljével és az állócsillagokkal, amelyek egymáshoz viszonyítva kötöttek az égen, de keletről nyugatra körbefordulni látszanak az északi pólus körül.¹⁷ Ám hiába a mozgás, ha „illetéktelen szemekkel figyeljük / de megütközve a jelentés / ilyen erős sugallatától”. A szemlélő, akinek a megfigyelés a fő szerepköre, éppen a szeménél vesztí el a lehetőséget, hogy a megismerhetőség határán belülré lépjen. A jelentés megmutatkozási ereje feszül össze az alkalmatlan szemekkel.

A megszólaló többes szám első személyű, aki a közös tudatból a behatoláskor, a ház belső tereinek elérésekor válik ketté, a megszólalóvá és a megszólítottá. A külső egész szemlélésétől megütközve szigorúan a geometriánál maradvá hatolnak be a ház belső terébe. A holdfény kizárása miatt a belső tömb sötét, tagoltsága rejtett. A szemlélők akkor fedezik fel a ház, a kocka belső rendjét, amikor áthatja őket, az érzékelés a szemről máshova tolódik, benne lenni a rendben a rend totális érzékelését is jelenti. De ez a külsőhöz hasonlóan kimerül egy szerke-

16 A geometria szó eredetileg földmérést jelentett, talán ezért volt annyival fejlettebb a síkmértan Euklidész korában, mint a testmértan. Ez utóbbi a korábbira épülve alakulhatott ki. EUKLIDÉSZ, *Elemek*, 41.

17 WEINBERG, *I. m.*, 74.

zeti képből, a forma mögötti továbbra is csak sejthető. Emeletek épülnek egymásra, amelyeket a födémekek mint szelőhatás választanak el egymástól. A tagoltság „szeszély és szabály keveréke / amely nyugodt mivel / minden utalást kizár magából”.¹⁸ A struktúra, ami kint még a megmutatkozás lehetősége volt, most elrejtővé szelődik. A szintek közötti kapcsolat lehetőség, a köztük lévő távolság pedig köztes megoldásokkal áthidalható. A lépcső „kétértelmű szelleme” stabil, mozdíthatatlan híd fel és le, amelyen csak a szubjektum végezhet mozgást. A lépcső önmagában kizárólag két szint között lehet összekötő, míg a lift merőleges folytonosságával, akár egy szakasz, a zárt egyenesen belül önmozgást végez. Önmagában egyesíti a szinteket, a terek rajta keresztül bejárhatók, de „egyneműségével megsemmisít”, hiába a geometrikus rend, az egyenes perspektívája hasonlóan mutatja az őt körülvevő teret.

A metafizikai olvasat lehetőségét (bármilyen metafizikai azonosítás elképzelhető) erősíti az egyneműség vonzása, amely akár egy keretező ablak, a saját nézőpontjából egy szemlélnélhető képet ígér, de a formájából adódó homogenitás ugyanolyan elrejtő erő, mint az egész belső struktúra. A lift maga nem a belőle látható térről árul el többet, hanem a saját természetéről. Az akna szakaszszerűségét bontva a szöveg „zárt körön” ábrázolja, amelyben a kör nem mint geometriai alakzat jelenik meg, hanem mint hálózat, akár az erek. Ez a körpálya kiemeli azt, hogy a liftakna a lift föl-le járó állandó útját is magában rejt. Ezen a ponton oszlik ketté a megszólaló: „közelítsd óvatosan” a liftaknát. A szemlélnélők közül az egyik csak instruál, akár egy tanító (továbbiakban az instruáló), míg a másik a megismerés, a közelítés lehetőségeit próbálgatja (továbbiakban a közelítő).

A negyedik versszak megbontja a sétát, és a ház helyett „most lakásokban járunk”. Ez a hatalmas ugrás lazítja a szöveg kimért allegóriáját, „ez inkább játék”. A fizikai testtől való távolodás már az „asztrál-mód” bolyongásban elkezdődött, az ettől való távolság a negyedik versszakra szakadéknnyira tágul, amíg eléri a dezantropomorfizációig. A lakások átrendezhetősége a panelszerű szabványépítkezés szerkezetét konnotálja. Amit a ház totalitása lefojtott, azt a lakás esetlegessége megengetheti. A megszólaló felszólítja a megszólítottat, aki korábban egy egységet alkotott vele, hogy próbálja megtestesíteni „a negatív testet /

18 PETRI György, *Séta egy ház körül = Petri György versei*, szerk. RÉZ Pál, Szépirodalmi, Budapest, 1991, 50–52.

melyet a sokféle bútor kimetsz”. Így a két szemlélő nemcsak figyelmének irányával, de testi megjelenésével is eltávolodik egymástól.

Ezen a ponton válik el jelentősen egymástól Szabó Gábor olvasata¹⁹ és a sajátom. Míg ő a házat én-metáforaként értelmezte, amely az alakatlan asztrál-test számára a fizikai test rendezett nyugalmának lehetőségével kecsegtet, addig én határozott különbséget érzek a szemlélők (akik csak asztrál-mód bolyonganak, de nem asztrálestek) és a szemlélt tárgy között. A Szabó-olvasatban a negatív test, amelyet a bútorok kimetszenek, a szubjektum testének körvonalai, akit az őt körülvevő tárgyak határoznak meg. A geometrikus olvasat esetében ez a metszet-kép nem működik, ugyanis egészen más közeg fog megjelenni, mint ami az ember, ha a bútorokat kimetszszük a lakás/szoba légteréből. Szabó Gábor olvasata meggyőző abból a szempontból, hogy más Petri-versekben a bútorok valóban nyerne egyfajta szubjektumképző erőt, de érdemes megfontolni, mekkora különbség van egy sematikus, ember nélküli bútorkép és egy meghatározott, személyes bútorkatalógus között.

Az építészetelmélet megkülönbözteti a teret a helytől. A hely egzisztenciális fogalom, minőségi kritériumokkal, elengedhetetlen feltétele az emlékezet, amely jelentéssel tölti fel. A tér ezzel ellentétben mindaz, ami a helyek között mint köztes közeg létrejön.²⁰ A kettő között átváltozás tapasztalható, valaha minden tér lehetett, amelyet a szubjektum, az ember emlékezete változtatott át helyé.²¹ Így a fentiekben látott házstruktúra a benne lakók híján hiába forma, mégis tér marad. A Petri-vers maga is megkülönböztet helyet és teret, ez utóbbi uralkodik addig, míg a negyedik versszakban meg nem jelennek a lakásokban a benne lakókra utaló nyomok.

Tegyük fel, hogy a lakás tere a teli kocka, jelöljük fehérrel. Ebben a kockában helyezzük el a bútorokat, jelöljük őket feketével. Abban a pillanatban, amint ezt elképzeljük, megtörténik a kimetszés. A lakás terének szempontjából a bútorok elhelyezése nem kitöltés, hanem elvétel, kihasítás. A maradék fehér tér, amely most már nem kocka, hanem egy szabálytalan test, nehezen azonosítható bármiféle szubjektum körvonalaival. Azonban jelképezheti azt a teret, amely a szubjektum helyévé válhat. A közelítő ezzé a helyé, a negatív testté alakul

19 SZABÓ GÁBOR, „Vagyok, mit érdekelne” (széjegyzetek Petrihez), Műút Könyvek, Miskolc, 2013, 22–24.

20 LUKOVICH, I. m., 411.

21 Pierre NORA, *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*, Representation 26. (1989), 18–20.

át. Az instruáló nem áll meg ennyiben, további tereket mutat, rejtett bővítéseket a fiókokban és az ajtók nyitásában. A rejtett bővítés megérzése egy felfedési folyamat, ami (fiktív) mozgásban írható le, a közelítő tevékenységében, aki a tömör bútortestből kitölthető helyet nyit egy fiók kihúzásával, és a félköríves ajtónyitással egymásba nyitja a falakkal (négyzetekkel) elválasztott szobákat. Egneműsít, akár a liftakna. Fontos megjegyezni, hogy nem céllal nyitja ki a fiókot, nem akarja használni, hanem azért teszi, hogy a fiók terét felfedje. A bővítéseket a közelítőnek magában kell éreznie, hasonlóan ahhoz a megérzéshez, amelyet a harmadik versszakban a szemlélők a sötét háztömbben élnék meg, amikor áthatja őket a tagoltság. És „akkor íme te vagy / szabadságuk és lehetőségük is / te vagy a hely”, az a hely, ami egyszerre definiál, leköt, csak bizonyos számú lehetőséget tartalmaz, de szabad mozgást enged vagy akár újrendezést is – így lesz szabadság. A szabadság és a lehetőség birtokos személyjele vonatkozhat a felszabaduló fiókokra és ajtókra, de a „sokféle ténykedésük színtere” utólag felülírja ezt a lakásban lakók személyével. Az átváltozás a ház terében nem történhetett volna meg, nemcsak a lakók hiánya, de a helyzet komolysága miatt sem, azonban a lakásokban már nem a jelentés vagy a forma megismerhetőségén van a hangsúly, hiszen ez csak játék, ahol akár át is lehet változni.

Heidegger *A műalkotás eredetében* a formán az anyag kontúráját érti, az elrendeződést, amely anyagnak így, a formán keresztül megszabott mindenkori természeté, kiválasztása és szolgálata, vagyis eszközléte. Ezt az alkalmasságot lényeginek, nem utólag csatoltnak vagy célelvűnek tekinti. Az eszköz maga használat közben láthatatlan, nem irányul rá figyelem, a használat maga kitakarja. Heidegger ismert példája a parasztasszony szántóföldön viselt cipője, amely abban a pillanatban, hogy Van Gogh festményén feltárulkozik mint lábbeli, többé el nem rejtett, eszközléte magában hordozza a parasztasszonyt, a földet, a munkát, a körülményeket, magát az eszközlétet, amely jóval túlmutat a cél korlátain. Ezt a feltárást a műalkotás meg tudja tenni.²²

A Petri-szöveg íve hasonló Heidegger gondolatához. A szemlélők kevésbé azonosíthatók konkrét emberi szubjektummal, még ha a szöveg elején mutatnak is rokonságot az emberi léttel, a dezantropomorfizáció folyamán a közelítő mindezt levedli magáról. A hely, „amelyről ugyan alig vesznek tudomást”, valóban identitásformáló erővel bír,

ahogy azt Szabó Gábor is megállapította, azonban a szöveg hangsúlya nem a szubjektumon van, nem lehet az emberen, hanem csakis azon a téren, amely körülveszi őt és rajta keresztül válik helyé. A hely maga is kettős természetű, egyszerre határol, nemcsak fizikailag a falakkal, hanem meghatározza az identitás lehetőségeit is, miközben a nyitás, a mozgás, a változtatás, a hely felismerésének mozzanatával metafizikai többletet is tartalmaz, ami sejthető, de meg nem ragadható. A vers állandó mozzanata egy nem emberi megmutatkozásának a vágya, amely összefeszül a szemlélő alkalmatlanságával, amelyet a végén épp a játékos átváltozás szüntet meg. Ha a közelítő helyé tud válni, többé nem alkalmatlan szemű a rend megfigyelésére. Többé nem is lehet szemlélő, hiszen ő maga a rend. Ha a ház idegen modellszerűsége határt is húzott önmaga és az őt néző közé, a lakásban létrejövő alakváltozás átlépi ezt a határt, engedi megmutatkozni a helyet, amely az emberen keresztül jön létre és az ember által válik elrejtetté.

PETRI-MOZAIK

Folyóiratunk a fiatalabb generáció látásmódját és hangját is érvényesíteni kívánja a Petri-tematika szövegeinek összeállításánál. A továbbiakban ezért Petri György *Elmegyünk* című versének megközelítéseit, értelmezéseit olvashatják egyetemi hallgatók tollából.

Halál és hagyomány Petrinél

A cím („Elmegyünk”) és a verskezdő lexéma („Értelmünk”) majdnem tiszta homofóniája mintha megelőlegeznék az *elmenés* (mint jelenvaló-léttől való elfordulás) és az *értelemképzés* kapcsolatának olvashatóságát. Az „Elmegyünk” metaforikus értelme ilyenformán nem csupán a vers vége felől válik olvashatóvá (elmenés mint halál¹), hanem a (költészeti) hagyománytól való elfordulás lírai kísérleteként is érthető. Innen látszik feltehetőnek az a kérdés – ami talán a jelenkor Petri-értését is leginkább foglalkoztatja –, hogy a Petri-féle versnyelv mennyiben mutat túl a korpuszt körülvevő politikai vagy életút felőli referenciákon, és képes maradandó nyelvi-poétikai eljárások felmutatására?

A költészet jelentőségének lefokozását, esetleg annak értelmétől való megfosztottságát érhetjük tetten egyrészt a „sem” és a „mint” sortöréssel elválasztott szavakból kihallható *semmi*, másrészt pedig az állatok (kecskebéka, kecsge, sügér, királyrák) és a magyar irodalmi hagyomány (Ady, Arany) összehasonlításán. Érdeemes külön figyelemben részesítenünk a hasonlat állatait, ugyanis a „sügér” (ami télen az egyik leginkább horgászható halfajta hazai vizeken) erősen utal József Attila következő soraira: „Néma halak, / horgot kapjatok jég alatt / és tátogjatok rá: Nagyon fáj.” Sőt, a kontextualizációs szempontok talán még inkább érvényesnek látszanak akkor, ha Petri „gastro-lírája” felől próbálunk kapcsolódási pontokat találni. A „kecskebéka”, a „kecsge”, a „sügér” és a „királyrák” egyaránt beleillik az olyan ételkülönlegességek sorát felvonultató művek nyelvébe, mint *Az szakácsnak Marseillaise-e* című versben a „lazac”, „kaviár” vagy a „rántott bodzavirág”. Innen olvasva az *Elmegyünk* című vers az állatokkal kapcsolat-

1 Az *Amíg lehet* című kötet, amelynek ez a vers is része, számos kifejezést alkalmaz a meghalásra, például „exitált” vagy épp az „abgangja” (*Nagyapám abgangja*), „vége neki” (*Sírvers*) stb.

ban applikált kettős nyelvi kódra (élőlény vagy étel) próbálna rámutatni, amelynek határát éppen az élet és halál képezi. Mindezt azért volt fontos kifejtenuk, mert nagyon úgy tűnik, hogy az állatok és a költészet összehasonlítása nem csupán egy értelmetlenségre, abszurdításra rájátszó gesztus, hanem éppen erre a kettős nyelvi kódra hívja fel a figyelmet a hasonlított emberi megnevezések kapcsán is. Ugyanis Ady és Arany szimbolikusan már mindig is szövege(i)k helyett vannak jelen a versben, így valamiféle textuális hiányt reprezentálnak, amiből az következik, hogy a költészet(ük)et megszólító lírai hang ezáltal egyszerre artikulálja a hagyomány folytathatatlanságát és rögzíti annak továbbvitelét a helyettesítés (szimbolikus) jelentésképző teljesítménye miatt. Mindezek ismeretében érdemes tárgyalnunk, hogy bár Ady elutasítása válik érvényessé a beszédaktus logikai-szemantikai szintjén, azonban a mű éppen az Adyra jellemző tulajdonnevesítés költői technikáját működteti verszárlatként („Halálomat”), továbbá az Aranytól való tanulást („Tőle tanultam a türelmet”) is szabotálni látszik a szöveg, hiszen bár a sorkezdő daktilusok és a trochaikus kicsengés evokálja az Arany-féle hagyományt, de a kettő közti rövid mora kizökkenti a mértéket, ezért egy rontott kis alkaioszi sort olvashatunk, ami egy olyan antik versesztétika utáni állapotot mutat, ahol az időmérték és a költészet *türelmesen* vár saját hagyományának feledésbe merülésére, halálára(?) – utóbbira később még visszatérünk. A versmondatban („Tőle tanultam a türelmet, / vagyis hogy: a *magam* módján / legyek azzá – ami voltam.”) a múlt és a jövő grammatikai összekapcsolása („legyek azzá – ami voltam”) feltételezné a továbbvitt örökséget, a türelmet, aminek azonban megkérdőjelezhetővé válik performatív megvalósulása, és nemcsak azért, mert a szöveg eddig tárgyalt szekvenciái alapvetően bizonytalanították el a költészeti tradícióhoz való viszonyt, hanem azért is, mert a jelen idő az utolsó versmondatokban válik hangsúlyossá. Az utolsó sorokban éppen a birtokos szerkezet („Halálom”) teszi logikai-grammatikai szinten hozzáférhetővé a *türelmesen* várt pillanatot („Közeledik a nagy / pillanat:”), mintha ezen verssor azt jelenítené meg, hogy a halál az egyetlen valóban saját, így a vers azon heideggeri állítás felől is érthetővé válik, mely szerint „a halál mint a jelenvalólét vége a jelenvalólét legsajátabb, vonatkozás nélküli, bizonyos és mint ilyen, meghatározatlan, meghaladhatatlan lehetősége”.² Mintha a korábban tárgyalt költői hagyományokkal való

2 Martin HEIDEGGER, *Lét és idő*, Osiris, Budapest, 2019, 283.

dekonstruktív viszony, az animalitás által felmutatott korlátozott emberi önmegértés, valamint a verszárlat, ami szükségszerűen az elhallgatás alakzatát implikálja, és amely a halál kimondásával esik egybe, mindez a halál közvetíthetőségét problematizálná. Ugyanis a halál meghatározását, az arról való „értelmes” beszédet éppen a nyelv hagyományként értése lehetetleníti el, hiszen amennyiben a nyelvi hagyomány kollektívan hozzáférhető és működtetett, annyiban sosem lehet képes közvetíthetővé, megoszthatóvá tenni a halált, amely az egyetlen saját. Az *Elmegyünk* című versben, ha a halál nem is, azonban a vers haldoklása³ válik közvetíthetővé.

Pinczési Botond

Az elmegyünk egyes száma

„Elmegyünk” – a cím tömören és lényegbevágóan fedi fel az élet egyetlen bizonyosságát. Ez azonban maga után von egy fontos kérdést is: ez után még lehet-e ennél igazabbat, többet állítani?

A vers különböző állapotok katalógusszerű felsorolásával indít az ember értelmetlenségének illusztrálásaképpen (a szlengben használt *süđer* jelentése itt kifejezetten találó), ugyanakkor az elmúlás és az állati szintet sem elérő emberi értelem témái elsöre széttartónak hatnak. Aztán hirtelen Ady, majd Arany János neve tűnik fel két soron belül. Egyes Petri-versekből lehet némi fogalmunk a két költőelődhez fűződő kapcsolatáról. Ady vonatkozásában talán elég is az *Álljon meg a menet!* című, Ady „királyi pózait” is tematizáló vers egyetlen sorával szemléltetni Petri viszonyát a felnagyított lírai én hitelességéhez: „Bizti?” Így a sokatmondó elnevezésű *királyrák* is érthető módon lesz „fontosabb, mint Ady Endre”.

Arany János persze kivétel. De valódi különbségtétel-e ez? Ha felidézzük Petri egy korábbi versét, az *Irodalomóra hetedikeseknek* címűt, amely az Arany-kultusz közhelyszerűségét mutatja fel, talán kevésbé hihetünk neki. Mindenesetre az *Elmegyünk* állítása szerint tőle tanulta a „türelmet” és a maga módján önmaga lenni (ami szintén egyszerre lehet paradox és ironikus). Ez a sor azonban („legyek azzá – ami voltam”)

3 Ezt az eddig nem tárgyalt sorok is megerősítik, például: „Merthogy: *vanni*, már nemigen vagyok.”

A létige továbbképzéséből fakadó értelmetlenség a lét valamiféle megfoghatkozott állapotáról tanúskodik éppen a szó kibővítése által.

több egy Aranyra való puszta utalásnál. Pozíciójából adódóan (ez a vers középső sora) kiemelt sorról van szó, és tartalmát tekintve is: a kötőjel itt nemcsak a sort vágja ketté, de az egész gondolatmenetnek is más irányt szab. A mondatnak az a váratlan befejezése, amellyel megragadja a figyelmet (a „legyek azzá” után az „ami vagyok” folytatás helyett itt a létige múlt idejű alakja szerepel), hirtelen a „már nem levést”, a megszűnt életet villantja fel. Az állatokról, költőelődökről való beszéd tehát hirtelen átszap az igazán érvényes témába: a halál közeledtének valóságába.

A „vanni már nemigen vagyok” sor jelzi a beszélő állapotát a vers idejében, egy megtört, gyenge ember várja a közeledő pillanatot egy élet és halál közti határmezsgyén. A „már nemigen vagyok” állapota érdekes módon kerül szemléltetésre: a testsúly és magasság csökkenésének tárgyiasító tényei jelzik mindössze, míg például a lélekben történő változás nem szempont. Mintha a magasság, a testsúly határozná meg a lényét, a haldoklás pedig mint konstans redukció, testi zsugorodás nyer értelmet. Ezen folyamat pedig tulajdonképpen egy skála, melynek végpontja a halál – míg azonban az én összemegy, összezsugorodik, addig a (nagybetűs) Halál „a nagy pillanat”-tá növekedik.

Ez a fordított arányosság azonban szintén nem egyértelmű, a halál kitüntetett nagysága a minden vigasztalást, pátoszt, túlvilági távlatot mellőző attitűdben, a haldoklás szimptomáit egyszerű tényekként levezető gondolatmenetben visszásan hat – mintha a halál „nagy” pillanata csak iróniaként lenne olvasható. Érdekes továbbá a zárórész formai megoldása is: a „pillanat” szó külön sorban szerepel, mintha közbevágást, szünetet jelezne – mintha magának a közlésnek, a versnek a folyamatát szakítaná meg a megérkező halál.

Mindemellett a vers átfogóbb tendenciái tovább mélyíthetik az én és a halál kapcsolatának természetét. A kezdeti „lírai mi” („elmegyünk”, „értelmünk”) az E/1-be vezet át („voltam”, „testsúlyom”): a tapasztalat beszűkül, eljutunk a többesből, általánosból a sajátba, a személyesbe. Ez pedig már Heidegger „autentikus lét”, „halálhoz mért lét” fogalmait vonhatja be az értelmezésbe. „Az ember meghal” igazságának általános alanya ugyanis nem elég a saját halálunk tudatosításához, azonban az „én meghalok” tényére való ráeszmélés hiteles életet tesz lehetővé. A vers beszélőjének ez sikerül is, a „Halál” helyett a „Halálom” szó szerepel, és bár már a haldoklás elnyújtott folyamatában végzi el a halál tudatosítását, a szintén haldoklással küzdő Ivan Iljicsnél már láhattuk, hogy ennek belátása sohasem késő.

Van itt még azonban egy feszegető kérdés: miért kezd a beszélő egy haldoklásról szóló verset értelmünk korlátoltságának bemutatásával? Milyen szempontból alacsonyabb rendű az emberi értelem az állaténál? Talán a halálhoz való viszony teszi az állatokat nagygyá (a halál számukra az élet természetes része) az emberrel szemben (tabuizált, túlmisztifikált halálelfogás)? A beszélő itt „értelmünk”-et említ, azonban a vers folyamatában mintha lépcsőről lépésre vonná ki magát a többes számból, a tömegeből (és itt kaphatnak igazán értelmet az Arany Jánostól tanultak), továbbá az irodalmi, kulturális hagyományokból – nem akarja megfejteni a halált, nem keresi az értelmét, mindössze fizikai változások folyamataként fogja fel azt. Így jutunk el a kezdeti, heideggeri értelemben semmitmondó „elmegyünk” állításától a saját halálig, legyen annak akármennyire tárgyiasító, önmaga egyszerűségében szemlélt természete, mégis a *sajátja*. Ezzel pedig még a cím örök jelen időbe írt, általános nagy igazsága sem vetekedhet.

Szemán Krisztina

Élet a halál küszöbén

Élet a halál küszöbén. Röviden talán így jellemezhetnénk Petri György utolsó, *Amíg lehet* című kötetét. A halálra való felkészülés, még pontosabban a halál evidenciájának, a létezés és a létezés elmúlásának mélyen megélt emberi dokumentumai tárulnak az olvasó elé. *Amíg lehet*, a költő szavakká, létté kívánja formálni magát a létvesztést, az elmúlást.

Ezt teszi az *Elmegyünk* című versben is, mely úgy viszi ki az olvasót az időből, hogy közben semmit sem állít – sem életről, sem halálról. Egyszerűen tényeket mond. Azt, hogy időbelinek lenni annyi, mint egyszerre a halálhoz viszonyulni és idővel rendelkezni, a halál ellenében lenni – és ez alól senki sem kivétel. A halálban tetten érhető közösség mindenkire vonatkozik, s a végső pillanatban „Értelmünk annyi sem, / mint egy kecskebékának, kecsagének, sügérnek”. Nemcsak létünk értelme egyenlő elmúlásunk pillanatában, de a halál közeledtével az emberi észszerűség is felülíródik, újra igaz lesz a gondolat: „Értelmünk annyi sem, / mint egy kecskebékának, kecsagének, sügérnek.” A betegség – ami rejtve ugyan, de megjelenik a sorok között –, létünk vesztének okozója, elmúlásunk olyannyira középpontba kerül, hogy közben minden más jelentéktelenné válik, perifériára szorul – „egy királyrág fontosabb, mint Ady Endre”. A halál árnyékában a költészet

hagyományához való odafordulás is feleslegessé válik, „Kivétel: Arany János”, aki a halál közelében nemcsak az élettől, hanem korábbi költői programjától is búcsúzik. Kései, rövid vagy töredékes verseinek nyelvi impulzusai, leginkább a meghökkentő rímek felismerésként sűrítik össze a testi hanyatlás élettapasztalatait – mintaként szolgálva, ugyanakkor előre mutatva „hogy a *magam* módján / legyek azzá – ami voltam” –, hogy önmaga leépülését megverselvén, saját versének leépülését is szántszándékkal idézze elő, hű maradvány ezáltal önmagához, ismét valami formabontót létrehozva.

A lefelé stilizálás, a vulgáris nyelvhasználat, a roncsolt verstest a verstémát illusztrálja. A vers éppen annyira esendő lábakon áll, mint az emberi élet, amely kiszolgáltatottan, a végtelenhez képest csak pillanatokig lebeg a szertefoszló időben. A töredékesség, az egyértelműség felszámolása az iróniával átszőtt bizonytalanság érzetét kelti, olyan bizonytalanságát, ami az utolsó pillanat eljövételének kiszámíthatatlanságát idézi meg. Ez a töredékesség ugyanakkor mégsem eredményezi a szöveg felbomlását, diszharmoniját, inkább csak eltávolít, s ezáltal megtagad, kizár minden befogadói együttérzést, sajnálatot. A halállal való részvétlen, ténymegállapító szembenézés mintha nem hatódna meg a múlt idő közelségétől, sajnálattól, önsajnálattól mentes, mivel „vanni, már nemigen vagyok”. Ezáltal a halál mint nagy pillanat nem miszticizálódik, hanem inkább, mint az élet elkerülhetetlen velejárója, vagyis tényként, a vers nyersanyagává válik.

Tiboldi Boróka

SZOKVÁNYOS NYÁRI ÉJSZAKÁNAK INDULT.
SÉTÁLTAM KOCSMÁRÓL KOCSMÁRA.

TALÁN ÉPPE A NYLONBAN ITTAM, A HÉV-
VÉGÁLLOMÁS MELLETT, A MARGIT HÍDNÁL
(VAGY AZT AKKOR MÁR LEBONTOTTÁK?).

NEM TUDOM,

LEHET, HOGY A
BORÁROS TÉREN.

EZEK A SÉTÁK MINDIG
REGGELIG VAGY ÉPP KÉT
NAPIG TARTOTTAK, ÉS
AKÁRHÓVÁ VEZETTEK.

MINDENESETRE,
VALAHOL ÜLTEM,
ITTAM.

(AKKOR MÉG AKÁRMIT - KÓSTOLÓDÓ IFJÚSÁG.)

MÉG NEM OLVASTAM
A KOCSMÁKBAN,
NEM, NEM, MÉG
NEM TEMETKEZTEM
KÖNYVBÉ-ÚJSÁGBA,
NEM FIXIROZTAM
AZ ASZTAL LAPJÁT.
MÉG NEM IDEGE-
SÍTETT FEL, HA
SZÓLTAK HOZZÁM.

FIZESZ
VALAMIT?

KÉRDEZTE EGY DOHÁNYKARCOS
NŐI HANG A HÁTAM MÖGÜL.
FIATAL HANG VOLT.

HOGY ELÉRJEM A NAPSÜTÖTTE SÁVIG

KÉRJÉL

- MONDTAM
FELE FORDULVA.

ÖTVEN KÖRDLI
NŐ ÁLLT RÉZSÚT
MÖGÖTTEM.

LETAPADT, KOSZMÓS, EGYKOR
VILÁGOSBARNÁ HAJ;

BEROSKADT ÍNY, CSEREPEK
AJKAK, VÉRÁGAS KÓTÓHARTYA,
AQUAMARIN SZEMEK,

HÖLYESÉG.

AQUAMARIN
SZEMED
NEKED VAN.

A NŐNEK?

MIT TUDOM ÉN.

MINT GÁLICOS
KÁDBAN A VÍZ?

CSAK AKAROK VALAMIT
AJÁNDÉKOZNI, ANNAK
A SZERENCSETLEN
PÁRÁNAK, MONDJUK,
A SZEMED SZÍNÉT,
MEG EGY RITKA SZÓT,
HOGY NE LEGYEN OLYAN
UNDORÍTÓAN ELESETT,
MAGAM PEDIG LEGYEK
VALAMIVEL MEGÉRT-
HETŐBB.

MEGSÁRGULT, FEHÉR MŰSZÁLAS
PULÓVER, BARNÁ NADRÁG, SZEMÉT-
BEN TALÁLT FEHÉR STRANDCIPŐ.

KEVERTET KÉRT
ÉS SÖRT, PIKOLÓT.

ÍZLÉSÉT NEM VITATTAM.

ELJÖVÖK EGY
HUSZASÉRT

- MONDTA.

EZEN MEGLEPŐDTEM.

AZ ÁR - ÁRNAK - KÉPTELENDŰ
ALACSONY VOLT (MÁR AKKOR IS).

ISMERTEM A RÁKÓCZI TÉRI
KURZUST. HÚSZ FORINT AZ
NEM ÁR. MÁSRÉSZT A NŐ
NEM ÁLLTA VOLNA MEG A
HELYÉT A RÁKÓCZI TÉREN,
SŐT SEMMILYEN TÉREN.

AZ LETT VOLNA LOGIKUS, HOGY HA AKAR
VALAMIT, Ő FIZET. DE SOKKAL TÖBBET.

MÁRPEDIG AKART.

GYERE,
AKAROM

- MONDTA -

NAGYON
SZERETNÉK.

SOHA NŐT
NŐIESSÉGÉBEN
MEGBÁNTANI
NEM TUDTAM
(HACSAK NEM
KIFEJEZETTEN
EZ VOLT A
CÉLOM). NO
DE HOGY...

MENTEM;
ÚGY ÉREZTEM:
MUSZÁJ.

HISZEN ÚZÓTT VOLTAM ÉS
ZAVAROS, MINT A FÖLKA-
VART ISZAP AKKORIBAN,

ÉS CSAK EZEKBE AZ „ESZPRESSZÓKBAN”, „BÜFÉKBE” ÉREZHETTEM NÉMI
ÁLFÖLÉNYT A NÉLKÜLÖZÉS ÉS HAJLÉKTALANSÁG VALÓDI NYOMORULTJAI KÖZÖTT.

SOKÁIG VONSZOLT,
EGY HOSSZÚ UTCÁN,

HOZZÁM BÚJT.

EGY PINCÉBEN
KÖTÖTTÜNK KI,
NAGYON SOK
LÉPCSŐT MEHET-
TÜNK LEFELÉ VA-
LAMI NEM TUDNI
HONNAN DEREN-
GÉSFÉLÉBEN.

EZ KÍNOS VOLT, DE
SZERVES RÉSE A
TÖRLESZTÉSNEK.

ÁTÖLETEM,

NEM VOLT ELLE-
NEMRE, MAGAM
IS CSAK A LEG-
SZÜKSÉGESEBB
MÉRTÉKBEN,
MEG A ZAKÓMAT
DOBTAM LE -
INKÁBB LEGYEN
KOSZOS, MINT
GYŰRÖTT.

CSÓKOLJ
MEG.

HÁT IGEN, EZ
ELKERÜLHETETLEN.

AVAS SZÁJSZAGA VOLT, AJKA
PIKKELYES, NYELVE, SZAJPADLÁ-
SA SZARAZ, MINTHA EGY ŐRES
SZARDINIÁSDOBOZBAN KOTO-
RÁSZNA A NYELVEM - MINDJÁRT
FÖLVÉRZI AZ ÉLES PEREM.

RETTEGTEM, HOGY MEN-
TEN A SZÁJÁBA HÁNYOK,
ETTŐL VISZONT RÖHÖG-
HETNÉKEM TÁMADT,

ÖMLÖTTEK DURVA BŐRÉRE A KÖNNYEIM, AMIG URA LETTEM A PERISZTALTIKÁNAK.

AZ ÁGY. BEFLICESEDETT
VATELINDARABOKBÓL
ÖSSZEKOTORT ALOM. NEM
VETKÖZÖTT, CSAK MEGOL-
DITTA, LEJEBB TOLTA
MAGARÓL A NADRÁGJÁT.

ÍGY SZOKTAM
MEG, HA BOKOR
ALATT DUGOK

- MONDTA
KÖZVETLENÜL.

A LÁBA KÖZE
SZŰK, SZÁRAZ.

ALIG TÁGUL,
ALIG SE
NEDVESEDIK.

VÁRJÁL

- MONDTA,

ÉS BELEVÁJT
UJJAINAL EGY
MEGKEZDETT
MARGARINBA,

MAGÁBA MASSZÍROZTA,
AZTÁN MÉG EGY ADAGOT.

„ENNI IS FOG
MÉG EBBŐL?”

MÉG TUDOM
MOSNI VALAHOL
MAGAM?

- KÉRDEZTEM
KÉSŐBB.

EGY CSŐCSONKRA
MUTATOTT.

A VÍZ KIÖVELLT, MERŐ LUCSOK
LETT A NADRÁGOM, MINTHA
BEHUGYOZTAM VOLNA.

„EZ IS HOZZÁTARTOZIK”
- MORMOLTAM.

EGY ÖTVENESEM VOLT
MÉG. A FEJÉT RÁZTA:

MONDTAM,
HOGY EGY HUSZAS,
ÉS EZ NEM AZ ÁRA. ÉN
AKARTAM, A HUSZAS
MÉG EGYSZERŰEN
KELL.

AKKOR
ADJ VISSZA

- MONDTAM -

ÉRTSD
MÉG, NINCSEK
HUSZASOM.

HÖLYE
VAGY

- MONDTA -

HA VISSZA TUDNÉK
ADNI ÖTVENBŐL, NEM
KÉNE A HUSZASOD

- MONDTA LOGIKUSAN.

ÉS A KÖVETKEZŐ PILLANATBAN
ELALUDT NYITOTT SZÁJJAL.

VÁLLAT VONTAM
(HA ILYEN BŐSZKE VAGY?),

ZSEBRE GYÜRTEM
AZ ÖTVENEST, MEG-
TALÁLTAM A ZAKOM,

ÉS BOTOR-
KÁLTAM FEL
A LÉPCSŐN.

HOGY ELÉRJEM A
NAPSÜTÖTTE SAVIG,
HOL DRAPP RUHÁM,
FEHÉR INGEM VILÁGÍT,

CSORBA LÉPCSŐKÖN FÖL A TISZTASÁGIG,

ODA, HOL SZÉL ZÚG, FEHÉR TAJTÉK SISTEREG,
KOMORAN FELOLDÓZ, KÖZÖMBŐSEN FENYEGET,

ÉMELYGÉS LÉPCSZEI,
FOGYNI NEM AKARO
MÍNUSZ-EMELETEK,

NYÁRI HAJNAL,
KILENC SZÁZ-
HATVANEGY.

Szathmári Judit

AMI A MIVEL ÉS A PONTOSVESSZŐ KÖZÖTT VAN

Paula Gunn Allen szerint, amikor Amerika őslakosairól esik szó, mindig a férfiakat említik; Vörös Felhő, Sánta Őz, Ülő Bika, Fekete Szarvas neve ismerősen cseng szerte a világon, de női megfelelőjükről nem hallani. A nők kimaradnak a kulturális emlékezetből, így az indián irodalomban sem jut nekik hely, tehát a külső szemlélő számára úgy tűnhet, hogy a törzsi kultúrák múltja és jelene – ezáltal jövője is – kizárólag a férfiak terepe.¹ A női írók egyre gyakrabban fordulnak a női tradíciók felé, ebből erőt merítve reálisabb képet festenek az őslakos kultúrákról, és a megszokott „harcos / vadász / törzsfőnök” mellett a „nagymama / anya / földművelő” alakja is bekerül a köztudatba. A maskulin szimbólumok, úgymint a *wampum*, a tolldísz, a *tomahawk*, az íj és nyíl szerepét átveszi a kukorica, az őrlőkő, a kosárfonás és faze-kasság, így a hagyományosan „harcos” indián képe fokozatosan a békés őslakossá alakul át.² A kortárs indián irodalom az elmúlt alig több mint három évtizedben igazolta Allen jóslatát, sőt jócskán túl is nőtt az Allen által vázolt kétpólusú irodalom keretein. A női hangok nemcsak felülírták az eltűnőben lévő őslakost és kihalófélben lévő kultúráját az újratерemtés, újjászületés lehetőségével, de merőben új irányzatot is teremtetek. Már Allen 1984-es korszakos indián irodalmi tanulmányának kiadása idején érzékelhető volt az a változás, amelynek eredményeként Layli Long Soldier 2017-ben megjelent *Whereas*³ című verseskötete megszületett.

Long Soldier újító verseit olvasva nem csak az Allen által vizionált új irodalommal találkozunk. A *Whereas* magában hordozza az ame-

1 Paula Gunn ALLEN, *The Sacred Hoop: Recovering the Feminine in American Indian Traditions*, Open Road, New York, 1992, 348. [A szövegben szereplő hivatkozások mind egyike saját fordításom.]

2 *Uo.*, 350–51.

3 Layli LONG SOLDIER, *Whereas*, Graywolf Press, Minneapolis, 2017.

rikai irodalmi kánon hagyományait, ugyanakkor radikálisan újraírja azokat. Formailag Long Soldier az amerikai irodalom széles spektrumából merít: az amerikai irodalomban a 19. század közepén megjelent szabadvers Walt Whitmant idézi, a modernizmus experimentalista kéverseiben e. e. cummings-t látjuk viszont, és a többek között Charles Bernstein nevével fémjelzett 1960-as, 70-es évek avantgárd $L=A=N=G=U=A=G=E$ -költők újításai egyaránt beépülnek Long Soldier munkáiba. Emellett mint élő emlékezet idézi föl indián irodalmi felmenőit: Zitkála-Šá, Simon Ortiz vagy James Welch intertextuális szerepet kapnak a kötetben.

A kötet fő motívumai között megtaláljuk magát a költészetet, amely mások mellett Emily Dickinsonnak is központi témája volt. Az anyaság és költészet egymástól elválaszthatatlan teremtő tapasztalatait posztmodern formában olvassuk, de a vershez mint gyermekhez fűződő kapcsolat emlékeztet az első amerikai költőnő, Anne Bradstreet munkáira. A nyelvhez, illetve nyelvekhez – a lakota és az angol más-más szerepet tölt be – való viszonyt tükrözik a szótári bejegyzésekhez hasonlító lakota és angol címek és versek, és az ezekben kifejezett Lakota/indián és/vagy amerikai identitástudat. Mégsem ez az intertextualitás az, amely Long Soldier verseit kiemeli a kortárs indián irodalmi alkotások közül. Ahhoz, hogy az olvasó teljesebb képet kapjon a *Whereas* jelentőségéről, történelmi áttekintés szükséges, mert „sem a tradicionális, sem a kortárs költők és írók nem tudnak kilépni kulturális, történelmi és politikai közegekből”.⁴

Bár nem irodalmi, az intertextualitás legfőbb példája a kötet címével kezdődik. A „whereas” kötőszó jelentése „mivel, minthogy, miután, tekintettel arra”. Szövegkörnyezetéből kiragadva nehéz pontosan lefordítani, de mint később látni fogjuk, a leggyakoribb kontextusa sem egyértelműsíti. A címmel kapcsolatban az angol anyanyelvű olvasó ugyanolyan elveszettnek érezheti magát, mint a magyar, bár az előbbiek, a kötet tartalomjegyzékében megjelenő két nagy egység címe láttán – „These Being the Concerns” és „Whereas” – sejthetik, hogy a laikus számára bonyolult jogi nyelvezet területére tévedtek. A címek megértéséhez az amerikai történelem, azon belül is az Egyesült Államok indiánpolitikájának ismerete szükséges, így ismerhető fel, hogy Long Soldier az amerikai kongresszus által valamely indián közösséggel kötött szerződésekre utal. 1871-ig ezek a kétoldalú, jogilag kötelező érvényű dokumentumok határozták meg egy-egy indián közösség USA-

4 Uo., 353.

hoz való viszonyát, elméletileg alaptörvényként működtek. Több mint 300 ilyen szerződés a mai napig hatályos, azaz nem veszítették érvényüket, bármikor is írták alá 1776, az amerikai Függetlenségi nyilatkozat óta. A versek és a jogi nyelvezet szempontjából fontos tudni, hogy a 300 között egy sem akad, amelyet az Egyesült Államok meg ne sértett volna, a szerződésbe foglalt megegyezést valamilyen módon felrúgva.

Ez vezetett ahhoz, hogy 2009 decemberében az Egyesült Államok elnöke aláírta azt a kongresszusi határozatot, amelyben az amerikai nép nevében bocsánatot kért az amerikai őslakos kisebbségtől. Az érintettek többsége nem hallott e jelentős gesztusról: sem azok, akiknek a bocsánatkérés szólt, sem az amerikai nép, akiknek a nevében történt. A határozat aláírásának időpontja egyrészt szimbolikus, másrészt az indián történelem ismeretében komoly kétségeket ébreszt: 1889 decemberében a Wounded Knee-i mészárlással zárult le az indiánokkal folytatott fegyveres konfliktusok korszaka; a körülbelül 300 áldozatot követelő, a domináns kultúra történetírása által „csataként” aposztrofált vérfürdőben főként idősek, gyermekek és nők veszítették életüket.

Az amerikai és az indián történelemnek egyaránt fontos alapköve az Egyesült Államok Függetlenségi nyilatkozata. Az előbbi alapító dokumentumként tartja nyilván, az utóbbi a mai napig küzd a „kegyetlen Indián Vadember”⁵ sztereotípiájának örökségével. Az európai és amerikai olvasónak egyaránt ismerősen cseng az „ember teremtőtől” származó „Élethez és a Szabadsághoz, valamint ... a Boldogságra való törekvés” joga és a princípium, amely szerint „minden ember egyenlőként teremtett”.⁶ Long Soldier mindössze egy szóval egészíti ki a Függetlenségi nyilatkozatban foglaltakat: minden *őslakos* ember egyenlőnek teremtett (70; kiemelés tőlem). Ennek szellemében a *Whereas* három szótaggal ír át és felül majdnem kétszázötven évnyi történelmet, nem megtagadva, de jócskán újraértelmezve azt.

A kötet címére magyarázatot a 70. oldalon találunk, bár ezt megelőzően is történnek utalások a jogi, kongresszusi „nyelvre”. A fent említett jogok elidegeníthetetlenek, mégsem tarthatok rájuk igényt, ha egy „Mivel” klauzában szerepelnek. Azaz bármi is követi a „Mivel” szót és előzi meg a pontosvevőt egy kongresszusi dokumentumban, nem mi-

5 *Az Amerikai Egyesült Államok népének Függetlenségi Nyilatkozata*, ford. VECSEKLŐY József, <https://mek.oszk.hu/02200/02256/02256.htm>.

6 *Uo.*

nősül jogilag kötelező érvényűnek (70). E hagyományt követve, tartalmilag mégis ellentmondva, a kötet egyharmadát alkotó „Mivel” versek pontosvesszővel zárulnak, így tükrözik az őslakos közösségekkel kötött szerződéseket.

Ugyanebben a szellemben tűnődik el a szöveg a szintén a Függetlenségi nyilatkozatban szereplő Teremtő fogalmáról: az eredetiben *their* Creator, a magyar fordításban az ember teremtője. A vers az angol többes szám harmadik személyű birtokos névmásra reagál, amikor az ő teremtőjük és a *the* Creator, a Teremtő közötti különbségre hívja fel a figyelmet: „nem tudok különbséget tenni egyik vagy másik teremtő között” (70), mondja az a lírai hang, aki „kegyetlen Indián Vadember”-ként és nem egyenlőnek teremtett egyenként él a Függetlenségi nyilatkozatban, így a történelemben és a köztudatban is. A szöveg vissza-visszatér a domináns kultúra nyelvén és nyelvében érvényesített jogokhoz, sok esetben a vizualitást is segítségül hívja. A „Mivel” kijelentéseket követő „Resolutions” (Határozatok) között bukkanunk rá egy bírói kalapácsra, amelynek „olvasása” a szóközök teljes hiánya miatt nehézkes, így kényszerítve az olvasót a szavak jelentésének alapos mérlegelésére. Az első pillanatban érzékelhető kalapács-kép egyértelművé teszi, milyen kontextusban kell az olvasónak értelmeznie a szöveget, amely szerint együtt kell óvnunk a szigetet – azaz a Teknős-szigetet, amely Amerika megnevezése számos őslakos kultúrában.

Bármilyen tragikus történelmi tapasztalatokat fogalmaz is meg, a humor most sem hiányozhat a kortárs indián irodalomból. Szinte szóról szóra ismételve az Obama elnök által aláírt, elvileg véresen komoly bocsánatkérést, a kötet végén szereplő *Disclaimer* [Jogi nyilatkozat] szerint a leírtak semmilyen módon nem jogosítják fel az Egyesült Államokat bárminemű követelésre Layli Long Soldierrel szemben (101). Ehelyett forgassa az olvasó a kötetet és legyen hálás Long Soldiernek az irodalmi konvenciók áthágásáért, a történelmi elhallgatások kinyilatkoztatásáért és a nyelv általi torzítások felülírásáért.

A fentiek alapján úgy tűnhet, hogy Long Soldier *Whereas* című kötete szinte kizárólag történelmi témákról szól a líra nyelvén, és ez részben igaz is. A címadó második egység hangsúlyosabban írja újra a győztesek történelemoktatásából hiányzó vagy abban torz formában megjelenő eseményeket. Az első rész, a *These Being the Concerns* [Tekintettel arra] a 38 című verssel zárul, ezzel vezetve át az olvasót a száraz „tények” világába, ahol semmi sem fekete-fehér.

Az első rész keretes, mivel a nyitóvers, a *Ħe Spa* ugyanabba a Lakota/Dakota⁷ világba vezet, amely a 38-cal együtt majdnem elpusztul. Az t részből álló *Ħe Spa* a trkepeken Black Hillsknt [Fekete-hegyek] megjelenített földrajzi hely si nevével jjjteremti a hegyet és az abból eredo identitást. A (szent) helyek és emberek kapcsolata az indián irodalomban már a szóbeliség idején is fontos szerepet játszott, ezt a hagyományt folytatva és a (poszt)modern experimentalista költészet jjtsival kiegészítve hívja Long Soldier olvasóját/nzjt egy belso utazásra, többek között a *Ħe Spa* harmadik részében (1. bra, 8. oldal). A mindössze 13 szóból álló négy soros, vagyis inkább négy oldal vers a nyugati kultúra „szögletes” világnézetét idézi, szemben a trzi kultúrákra sokkal inkább jellemzo kr alakzattal. Ugyanakkor a szavak alkotta szabályos keret vizuális tapasztalás; olvasásához perspektíva-váltás szükséges – konkrét és átvitt értelemben is –, ezzel együtt változik az n–te, hely–tr viszony. A vizualitást hangslyozo *see* [néz, lt] ige ironikussá teszi a kategorizálás knyszert. n és te, br mind a négy oldalon egymás mellett állunk, ugyanakkor szemben is egymással, mintha annak lehetőségét latolgatnnk, vajon mikor alkothat a Mi/MÁS egységet. A *Ħe Spa* alapján soha, hiszen ott van kzt(n)k a szabályos négyzetet alkoto tr, de folyamatosan szembeslnink kell n-magukkal és a másikkal.

A *These Being the Concerns* keretes szerkezetét a több versben visszakszno négyzet alakzat is erősíti. A legkevésbé lthato, mégis legfájdalmasabb négyzetet az elso részt lezro 38-ban találjuk. A 38 történetét megrkto leghíresebb litográfia szinte csak szabályos négyszögekből áll,⁸ ahogyan a *These Being the Concerns* eddig a pontig fragmentált nyelvazete is ebben a versben lt szabályos alakot. Ez a kötet elso verse, amelyben – szemben az ezt megelőzokkl és az ezt követokkl, ahol a központozást a hagyományostól radikálisan eltroen alkalmazza – Long Soldier a hagyományos mondattani struktúrát követi. „Itt respektlom a mondatot” – jelenti ki a vers elso sorában. Nincsenek res sorok, extra szkzok, elhagyott vagy szóként funkcionlo vesszok: tömör, tárgyilagosa, száraz hangon meséli el a Dakota 38 történetét: azokét a fikt és férfiakét, akiknek kötél általi halálos ítéletét 1862.

7 A sziknt ismert népcsoport három dialektust beszélt, a lakott, dakott és nakott. A modern Ochthi Skwi (Great Sioux Nation, Nagy Szi Nemzet) a Lakota, a keleti és nyugati a Dakota nemzetekből áll.

8 *Execution of the thirty-eight Sioux Indians at Mankato*, Minnesota, December 26, 1862. [A harmincnyolc szi kivégzése, Mankato, Minnesota, december 26., 1862.] <https://www.loc.gov/resource/pga.07671/>.

december 26-án hajtották végre a minnesotai Mankatoban.⁹ „Egy nappal karácsony után” (49) – helyezi el időben a történést, egyúttal mindössze fél mondatba sűrítve a Megváltó születéséhez és a keresztény világ ünnepéhez társított érzéseket, képzeteket. A következő sor még mindig (részben) keresztényi elveket sugall: „Ugyanazon a héten, amikor Lincoln elnök aláírta a Felszabadítási Kiáltványt” (49). Elnökként ugyanez az Abraham Lincoln hagyta jóvá a halálos ítéleteket. A Dakota 38 mégsem az áldozatokra utal, hanem annak az emléktűrának a résztvevőire, akik minden évben ellovagolnak Dél-Dakotából „Mnisota”-ba – Minnesota nevének eredetét is a versből tudjuk meg: „a *mni* azt jelenti, víz, a *sota* azt jelenti, zavaros” (51) – így állítva emléket a szíu felkelésnek. Így ér össze a múlt, a jelen és a jövő, ahogy Long Soldier fogalmaz: nem akartam száz évet visszautazni az időben, mindeknek az élő emlékezetéről kell szólnia.¹⁰ A 38 vegytiszta mondatokkal írja felül és ad új értelmet a domináns politika és történetírás által megfogalmazottaknak. A 38-cal kezdődően egyértelművé válik a katakrézis, azaz hogyan használja a domináns hatalom a politikai diskurzust „elleplezésre, félrevezetésre, manipulációra és agymosásra”.¹¹ Az elhallgatott, mégis átsejtlő valóság kitűnő példája a *Whereas* két egymástól egy harmadikkal elválasztott, mégis egy egységet alkotó verse. A 83. oldalon a bocsánatkérő kongresszusi határozat szövegének részlete olvasható, soronként egy-két kapcsos zárójellel jelölt szót kihagyva, mintha az olvasóra bízna a hiányzó jelentések pótlását. Az így is értelmezhető, nyilvánvalóan jogi szaknyelvet a 85. oldalon található zárójellezett szavak egészítik ki a valós dokumentumban, a *Whereas* valóságában azonban ezek önálló életre kelnek és érzellemmel teli, egyszerre személyes és kollektív történelmet írnak le, amelynek alfája és ómegája: [languages] (a nyelvek).

„Minden az általunk használt nyelvben rejlik” (51); akár Long Soldier ars poeticája is lehetne. A manipulatív politikai diskurzus ellenpontja a költészetről, alkotásról megfogalmazott versek sokasága,

9 Az 1862-es dakota vagy más néven szíu felkelés a korábban említett szerződésben foglalt megszegése miatt robbant ki. A halálraítéltek a fehér telepesek sérelmére elkövetett tetteikért bűnhődtek. A kivégzést korábbi időpontban kellett volna végrehajtani, de elfogyott a bitóhoz szükséges kötél és fa, így került rá sor december 26-án.

10 *The Freedom of Real Apologies* [Krista Tippet beszélgetése Layli Long Soldierrel], Onbeing.org, 2018. 10. 04., <https://onbeing.org/programs/layli-long-soldier-the-freedom-of-real-apologies-oct2018/>.

11 Bővebben lásd BOLLOBÁS Enikő – KÖVECSES Zoltán, *Catachresis as Metaphoric and Metonymic Meaning Extension: The Case of Poetic, Prophetic, and Political Discourse*, *Estetica: Studi e Ricerche* 2017/1., 121–138.

amelyekben szintén megjelenik az intertextualitás. A *Diction* [Stílus, (16)] című vers második részét olvasva bepillantást nyerhetünk a költővé válás folyamatába. Az eredeti szöveg Zitkála-Šától származik.¹² A 19. században született elismert író és aktivista *Impressions of an Indian Childhood* [Indián gyermekkor emlékei] című visszaemlékezésében egy egész fejezetet szentel a gyöngyhímzés elsajátításának, édesanyja mozdulatainak, ahogyan kislánként tanította. „Örömmel leltük abban, ha anyáink szerepét játszhattuk”,¹³ hangzik az eredeti szöveg, és Long Soldier is ezt teszi: mindkét tevékenység, a gyöngyfűzés és az írás is teremtő erejű, fegyelmet és tanulást kíván. A szó szerint átvett idézetet úgy „korrektúrázza”, hogy olvasható maradjon a törölt szövegrész, így egyszerre mondja el a „nagy mama”, azaz irodalmi elődje és a saját történetét. Ahogyan Zitkála-Ša leírásában az őslakoskultúra átveszi és ruhák díszítésére használja az Európából származó gyűszűt, Long Soldier úgy alkalmazza a korai 20. századi életrajzi visszaemlékezést saját íróvá válásának leírására. A 21. század azonban már türelmetlen, nem tűri a lassú történetmesélést, stílusosan, tüpontos, pragmatikus szöveget vár. Zitkála-Ša és Long Soldier is saját kárán tanul meg döntéseket hozni és az Allen által látott erős női hangot hallatni. Azzal, hogy csak részben „szerkeszti ki” a szövegből az eredeti megfogalmazást, kétszólamú éneket hallunk, a modernben felsejlik a tradicionális, a posztmodernben a szóbeliség történetmesélő stílusa. Ez a kettősség jellemző a kötet egészére, az önreflexív, önmaguk születésére reagáló versek hol komolyan, hol ironikusan fogalmazzák meg teremtésük és létezésük apropóját. „Egy vers az írásról, *u-nal-mas*” (28), mégis meg kell születnie, mert a temetésen látott foltos nadrágú férfi képe nem hagyja nyugodni, és a közlés kikíváncozik.

A *Whereas* abból a döbbenetből, dühből és értetlenségből született, amelyet a 2009-es bocsánatkérő határozat váltott ki. A majdhogynem sértő megkövetés ellenpéldáját is tartalmazza a kötet, szintén a *Whereas* részben. Szemben az üres politikai gesztussal, apa-lánya viszonya egy teljesen hétköznapi reggelinél rendeződik: „sajnálom hogy nem voltam ott annyi mindent **sajnállok**” (65). Nem súlyos jogi kifejezések, a hozzájuk vezető sérelmek mégis megbocsátást nyernek: „*rendben van* mondtam *vége*”.

12 *American Indian Stories, legends, and other writings*, szerk. Cathy N. DAVIDSON – Ada NORRIS, Penguin, London, 2003.

13 ZITKÁLA-ŠA, *American Indian stories*, <http://www.gutenberg.org/cache/epub/10376/pg10376-images.html>.

Long Soldier sértett, de nem áldozat, oktat, de nem okít, személyes, mégis univerzális. A megjelenése óta több díjjal is kitüntetett *Whereast* mindenképpen érdemes lenne a magyar olvasóközönség számára is elérhetővé tenni. 2015-ben jelent meg a *Medvefelbő a város felett* című antológia, amelyben 24 kortárs indián költő munkái olvashatók Gyukics Gábor fordításában, azóta indián verseskötetet nem adtak ki magyarul. Layli Long Soldier munkája minden tekintetben megtestesíti azt a változást, amelyet Allen a nyolcvanas évek közepén megjósolt. A kortárs indián női írók négy, egymáshoz szorosan kapcsolódó területen gazdagítják nemcsak az őslakos, kisebbségi, de az amerikai irodalmi kánont általában. Munkáik dekonstruálják azt a női sztereotípiáspektrumot, amelynek egyik végén Pocahontas, a másikon a „squaw”¹⁴ alakja áll. Igyekeznek a nők fontosságát visszaállítani az indián kultúrákban, hozzájárulnak az őslakos kultúrák fennmaradásához és továbbéléséhez, a kultúrákba vetett hitük töretlen és létfontosságú. Írásaikban a szóbeliség irodalmát ötvözik modern elemekkel.¹⁵ Ha N. Scott Momaday, az első Pulitzer-díjas indián író neve összekapcsolódik a *Man Made of Words* (A szavakból teremtett ember) címmel, a rendkívül személyes és kritikus hangú, innovatív, az olvasást radikálisan megújító, a történelmi traumát humorral és iróniával (is) kezelő Long Soldier lehet a *szóért* teremtett ember.

14 A szó sokáig semlegesnek számított és indián asszony jelentésében használták. A 20. század óta azonban pejoratív konnotációi (alsóbbrendű, erkölcstelen, becstelen nő) miatt sértőnek, bántónak minősül.

15 Annette VAN DYKE, *Women writers and Gender Issues = The Cambridge Companion to Native American Literature*, szerk. Joy PORTER – Kenneth M. ROEMER, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, 100.

Berki Tímea

ERDÉLYI TÖRTÉNET ROMÁNIÁBAN

Bánffy Miklós trilógiájának recepciójáról

A 2019-es év kiemelt jelentőséggel bír Bánffy Miklós irodalmi munkásságának román nyelvű recepciójában, és közvetve a magyar–román kulturális kapcsolatokban. Hosszú várakozás, többéves fordítási és a kiadást előkészítő erőfeszítések után ekkor látott napvilágot román nyelven Bánffy Miklós *Erdélyi történet* című trilógiája.¹ A magyar és román szakmai közönség egyaránt hiánypótlóként tekint rá, részben a szerzői életmű „vizontagságos utóélete”² rendezése, részben a kulturális közvetítés reményében.

Bánffy Miklós műveinek 1929 és 1989 közötti román nyelvű fogadtatásáról 2014-ben, a Bánffy-émlékév apropóján Dávid Gyula irodalomtörténész nyújtott alapos áttekintést. Írásában feltárta azt a kevés műfordítást, amely a szerzővel egykorú vagy évtizedekkel később jelent meg, illetve a román kortársi visszajelzéseket, amelyek nem egy-egy kiemelt Bánffy-műre, hanem a szerző két világháború közötti irodalmi-kulturális szerepvállalásaira vonatkoznak és a politikai erőviszonyok által is meghatározottak.³ Innen nézve a Bánffy Miklós írói munkásságának legfontosabbjaként megítélt *Erdélyi történet*⁴ román fordításának jelentősége is összetettevé válik. A továbbiakban erre az összetettségre mutatok rá a trilógiafordítás megjelenését és a román nyelvű recepciót vizsgálva.

Ugyan a román nyelvű olvasóközönség 2019-ben vehette kézbe a Bánffy-trilógiát, az azt megelőző években több ízben is előkerült

- 1 Miklós BÁNFFY, *Trilogia transilvană I–III.*, ford. Marius TABACU, az előszót írta Marta PETREU, bev. és jegyz. Lucian NASTASĂ-KOVÁCS, Institutul Cultural Român, Bukarest, 2019.
- 2 DÁVID Gyula, *Bánffy Miklós műveinek román fogadtatása és utóélete = Bánffy Miklós művészi pályaképe – Viața artistică a lui Miklós Bánffy*, szerk. DÁVID Gyula, Polis, Kolozsvár, 2014, 83.
- 3 Már Bánffy Miklós is szemtanúja lehetett annak, hogy miként használja politikai játékmű eszközeiként irodalmi munkásságát az éppen berendezkedő kommunizmus. Dávid Gyula idézett tanulmányában a recepciótörténet feltárása során hangsúlyozza, hogy Bánffy életműve Romániában az etnikai genocídium áldozata.
- 4 A trilógiaként ismert regényfolyam első kötetei 1934-ben Gróf Bánffy Miklós szerzői név alatt jelentek meg Kolozsváron, az Erdélyi Szépművés Céh kiadásában, az utolsó része pedig 1940-ben látott napvilágot.

e mű fordításának kérdése. Erre kiváló alkalmat biztosítottak a 2014-es Bánffy-émlékév romániai eseményei is,⁵ ezek rendjén pedig az azokat követő kétnyelvű kiadványok.⁶ Szintén a fogadtatás lépéseiként kell értelmeznünk azokat az irodalmi lapokban⁷ megjelent tematikus számokat, interjúkat, értelmező jellegű szövegeket is, amelyek megelőzték a regényfolyam fordításának publikálását. Ezeket követően a megjelenés, a könyvbemutatók és -ismertetések teszik lehetővé a regény találkozását román nyelvű olvasóival.

A Romániai Írószövetség kolozsvári folyóirata, az Apostrof 2014-ben Bánffy-dossziét állított össze,⁸ amelyben Lukács József Bánffy Miklós életrajzi adatainak ismertetését követően a regényt társadalomtörténeti műként értékelte,⁹ kiemelve európai és nemzetközi sikerét, amelyet Bánffy-Jelen Katalin és Patrick Thursfield angol nyelvű fordításának¹⁰ köszönhet. Marius Tabacu fordításában a trilógia bevezető sorait közölték,¹¹ majd Ovidiu Pecican tanulmányát,¹² amely a kolozsvári Bánffy-konferencián hangzott el, és amely a Dávid Gyula által szerkesztett kétnyelvű kötetben is napvilágot látott.

Ovidiu Pecican történész, író a trilógia értelmezési lehetőségeit keresi több írásában. Az imént hivatkozott tanulmányára részletesebben is kitérek, hiszen a román olvasó számára próbálja meg elhelyezni azt a szöveget, amelyet nemsokára fordításban olvashat. Pecican első lehetőségként annak fontosságát hangsúlyozza, hogy az író Bánffy Miklós

- 5 Ezek első mozzanata a kolozsvári Német Kulturális Központ februári rendezvénye, amelyen az *Erdélyi történet* első kötetét a fordítók, Andreas Oplatka német, Marius Tabacu román nyelven olvasták fel. Lásd erről bővebben: <http://www.kulturzentrum-klausenburg.ro/de/kultur/kulturprogramm/news/fokus-details/artikel/miklos-banffy-trilogia-transilvana-1/>.
- 6 Lásd DÁVID, I. m.; *Gróf Bánffy Miklós, egy nyughatatlan ember / A restless man. Bánffy Miklós, Ben Myll, Kisbán Miklós vándorkiállítás katalógusa / Catalogue of the travelling exhibition: Miklós Bánffy, Ben Myll, Miklós Kisbán*; szerk. SZEBENI ZSUSZA; átdolg., bőv. kiad., OSZMI, Budapest, 2016.; *Un om neliniștit: Miklós Bánffy (Ben Myll, Miklós Kisbán) I.*, szerk. SZEBENI ZSUSZA, Muzeul și Institutul Național de Istorie a Teatrului, Kolozsvár, 2014.
- 7 Az irodalmi lapokon kívül említésre méltó a román–magyar kapcsolatokat szorgalmazó és építő Corbiu albi [fehér hollók] internetes portál, amely 2018-ban egy rövid esszéistitikus írással idézi fel Bánffy Miklós munkásságát, az *Erdélyi történet* fontosságát hangsúlyozva. Lásd Mădălina MUNTEAN, *Despre Trilogia Transilvană și Miklós Bánffy = Román-magyar könyvtár*, Corbiu albi, <http://corbiialbi.ro/biblioteca-romano-maghiara-madalina-muntean-despre-trilogia-transilvana-si-miklos-banffy/?hilitte=%27banffy%27>.
- 8 *Dosar Bánffy Miklós*, Revista Apostrof 2014/6., 15–23.
- 9 LUKÁCS JÓZSEF, *Contele-scriitor*, Revista Apostrof 2014/6., 15–17.
- 10 MIKLÓS BÁNFFY, *The Writing on the Wall Trilogy: They Were Counted, They Were Found Wanting, They Were Divided*, Arcadia Books, 1999.
- 11 BÁNFFY MIKLÓS, *Spre casă*, Revista Apostrof 2014/6., 17–22.
- 12 OVIDIU PECICAN, *Bánffy Miklós romancier: Circumscrieri*, Revista Apostrof 2014/6., 22–23.

szemtanúja volt annak a korszaknak, amelyet művében megjelenít, ilyenképpen Abády Bálintot, a trilógia főszereplőjét fikcionalizált alteregóként kezeli. Műfaját tekintve, Abády története a családragényhez illeszkedik, olyan világirodalmi alkotások sorába, mint Thomas Mann, *A Buddenbrock ház*, John Galsworthy, *Forsythe Saga*, Roger Martin du Gard, *Les Thibaults*. Román irodalmi példákat is említ, megkönnyítve a befogadó tájékozódását: a Duiliu Zamfirescu Comăneșteni-ek történetével,¹³ Hortensia Papadat-Bengescu Hallipa-ciklusával¹⁴ rokonítja.

A huszadik század első évtizedeiben született trilógia Pecican szerint az erdélyi és magyarországi elit regénye is egyben, a történeti változások miatt pedig egy olyan irodalmi műként is értelmezhető, amely az akkor kibontakozó transzilvanizmus-projekt szerves része. Történeti munka is abban az értelemben, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia¹⁵ utolsó évtizedeivel foglalkozik, miközben freskószerűen mutatja be annak arisztokrata társadalmát. A két világháború közötti regénytermés részeként pedig emlékezet- és dokumentumregény. E sokrétű befogadói szemlélet és értelmezési nézőpont azért is érdekes, mert az olvasók számára ismerős fogódzókat nyújt és szétszálazza azokat a jelentésrétegeket, amelyek túlmutatnak azon, hogy az *Erdélyi történet* csupán Erdély-történet.

Ezt az értelmező, értékelő tanulmányt idővel egy újabb Bánffy-dossziében megjelenő fordításrészlet követi a teljes fordítás befejezésének hírért is hozva az Apostrof 2019. évi első számában. Ez év januárjától gyorsul fel a fogadtatástörténet is, amelyet alább időrendi sorrendben ismertetek, majd néhány szempontot kiemelve tárgyalom azt.

Marta Petreu, a dosszié szerkesztője a fordításkötethez írott előszavából közöl, felvezetve a trilógiafordítás egy újabb részletét, amelyért köszönetet mond a kiadónak, hogy a lap rendelkezésére bocsátotta.¹⁶ Az Apostrof folyóirat második Bánffy Miklóssal kapcsolatos tömbje után az látszik, hogy a folyóirat egyfelől beharangozza a fordítást, a kiadás előkészítésébe nyújt betekintést, másfelől megismerteti az olvasókkal Bánffy Miklós életrajzát, munkásságát, kontextualizálja az olvasók számára az *Erdélyi történetet*.

13 Duiliu ZAMFIRESCU, *Romanul Comăneștilor: Viața la țară. Tănase Scatiu. În războiu. Îndepărtări*. Anna, București, 1922.

14 A ciklus darabjai: *Fecioarele despletite* (1926), *Concert din muzică de Bach* (1927), *Drumul ascuns* (1932), *Rădăcini* (1938).

15 A román fordításban Kakania, azaz a „kaiserlich und königlich” K.u.k. rövidítéséből származó betűszó.

16 Marta PETREU, *Unde s-a dus frumusețea – fragment*, Revista Apostrof 2019/1., <http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2019/n1/a16/>.

A Marta Petreu által jegyzett előszórészlet erősíti az életrajz felőli olvasás lehetőségét, hiszen így indít: a szerző Abády Bálintban alteregót teremtett önmaga számára.¹⁷ Ezt az állítást a fikcionalizáló eljárás leleplezésével kapcsolja össze, miszerint a főhős legfontosabb birtoka, Dénestornya leírása kétségkívül a bonchidai kastély és park ábrázolása; neve pedig Bánffy Miklós egyik ősére, Dénesre utal. A referencialitást megtartva emeli ki a regényben szövődő szerelmi szálakat narrációs fonalként, amelyek Abády Bálint és Milóth Adrienne, illetve Gyerőffy László és Kollonits Klára kapcsolatát egymás tükrében vázolják. Petreu Bánffy színműíró érdeklődésére és a *Reggeltől estig* című kisregényére is utal a szereplők leírása és lélektani megjelenítése rendjén, és ezzel a román közönség figyelmét más Bánffy-művekre is ráirányítja. Marta Petreu érdemei elévülhetetlenek tehát a Bánffy Miklós Apostrof-beli jelenlétének és a trilógia fordítása megismertetését tekintve. A folyóirat áprilisi számában interjút is közöl a fordítóval, amelyben az 1000 oldalnyi irodalmi mű román nyelvű átültetésének mikéntjére kíváncsi. A válaszokból kiderül, hogy Marius Tabacu számára a regényben létrehozott világok (vadászat, löverseny, bálók, a főszereplő nőhódítási kísérletei stb.) románosítása jelentette a legnagyobb kihívást a szerző természetközelségén és a szöveg zeneiségén kívül. A fordító arra is utal az interjúban, hogy a kiadási folyamat több időt vett igénybe, mint a fordítás elkészülte, ráadásul kényes kompromisszumokat követelt.¹⁸

Az előszóként olvasható teljes szövegre még visszatérek, addig nézzük, milyen részeket mutatnak meg a kiadás megjelenése előtt az Apostrof olvasóinak! Mint már fentebb említettem, a 2014-ben közölt részlet a regény bevezető részét közli: a kora őszi vasárnap Marosvásárhely felé tartó és emlékeibe merülő Abády Bálintot láttatja, majd a maga után porfelleget hagyó Kendyek rövid ismertetőjénél áll meg. Ez a részlet a leírások erejével, Abády bemutatásával, emlékei felvilágosításával és utazása céljának rövid ismertetésével hivatott arra, hogy megszólítsa olvasóit. A második fordításrészlet szintén a trilógia első kötetéből származik, és Dénestornya leírása mellett Abády Bálint szerelmi vívódásába enged betekintést. Két irányba nyitja meg a regényt az olvasók előtt: részint az érzékletes leírás segítségével azonosítható helyszínt, a Bánffyak bonchidai birtokát és kastélyát, részint a narrációban hangsúlyos szerelmi szálát láttatja. A harmadik részlet¹⁹ a tri-

17 „Autorul și-a creat un alter ego în tinărul conte Bálint Abády.” PETREU, I. m.

18 Marius Tabacu, Revista Apostrof 2019/4., 5.

19 Miklós BÁNFFY, *High life-ul clujean*, Revista Apostrof 2019/2., 23.

lógiaiként publikált mű második kötetéből származik, és az egykori Kolozsvár világába kalauzolja olvasóit. A trilógia így a 19. századi Erdély, a főúri társadalom, a főszereplő lelkiállapotát felkavaró szerelem történeteként szerepel az Apostrofban.

Demény Péter író május 24-én, a kulturális sokszínűség, párbeszéd és fejlődés nemzetközi napján adja hírül román nyelven a fordítás megjelenését a *Literomania* független irodalmi portálon. A kiválasztott pillanat a gesztus politikájára irányítja a figyelmet, Demény a trilógiafordítást elsősorban a kultúrák közötti párbeszéd jeleként érzékeli.²⁰

A Café Apostrof rovat is közli a trilógia megjelenésének hírét, az Osztrák–Magyar Monarchia hanyatlásának kolozsvári, bonchidai, illetve Erdély-történeteként vezetve fel a művet: „Roman despre amurgul lumii austro-ungare. Narațiunea, care împletește măiastru multe linii epice, acoperă anii 1904–1914. O mare parte din acțiune se petrece la Cluj, la Bonțida și, în general, în Transilvania.”²¹ [Regény az osztrák–magyar világ alkonyáról. Az összefonódó cselekményszálakból álló narráció 1904–1914 között játszódik. Az események nagy része Kolozsváron, Bonchidán, általánosan Erdélyben zajlik.]

Megjelenésével lezárul a trilógia fogadtatásának előkészítő szakasza. Az első könyvbemutatóra a Bukarestben megrendezett könyvfesztiválon, a Bookfesten kerül sor június 1-jén,²² amelyet több magyar²³ és néhány román nyelvű közönségtalálkozó követ. Ezt a kiadás kontextusa is részben megköveteli, hiszen a magyar és román kultúra nemzetközi kapcsolatait elősegítő intézetek közös erőfeszítéseként jelenhetett meg a kiadvány. A bukaresti könyvbemutatón Marius Tabacu, Marta Petreu, Lucian Nastasă-Kovács, illetve a Balassi Intézet igazgatója, Kósa András László mellett a Román Kulturális Intézet könyvkiadásért felelős igazgatója, Andrei Novac is részt vett.²⁴ A fordítás

20 DEMÉNY Péter, *Romanul marelui conte*, Litero-mania.com 2019. 05. 24., <https://www.litero-mania.com/romanul-marelui-conte/>.

21 *Café Apostrof*, Revista Apostrof 2019/6., 1.

22 Ugyanitt mutatták be Esterházy Péter *Hasnyálmirigynaplóját*, amelyet szintén Marius Tabacu fordított románra.

23 A trilógiafordítás a romániai magyar közösség számára is jelentőséggel bír. 2019 januárjában a Magyar Kultúra Napján Kolozsváron Marius Tabacu Erdélyi Magyar Kortárs Kultúráért-díjat kapott. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) által létrehozott díjat első alkalommal ítélték oda műfordítónak, hagyományteremtő szándékkal – más kérdés, hogy a 2020-as díjazottak között már nem találunk műfordítót. A Tusnádfürdön megrendezett nyári szabadegyetemen, a kolozsvári és marosvásárhelyi ún. „magyar napokon” is bemutatják a trilógiafordítást a kiadásban szerepet vállaló szakmabeliek jelenlétében. A magyar nyelvű sajtó is figyelemmel követi ezeket a rendezvényeket.

24 Lásd erről bővebben: <https://www.icr.ro/pagini/trilogia-transilvana-a-contelui-miklos->

jelentősége kapcsán Marta Petreu egy letűnt kor, az arisztokrácia világnak ábrázolását emelte ki a trilógia érdeként, amely „a mi Erdélyünket” immár nem csupán a román paraszti és kispolgári társadalom által mutatja meg. A bevezető tanulmány írója a mű életrajzi vonatkozásait, a fordító pedig Bánffy Miklós művészetek iránti érdeklődését hangsúlyozta. Marius Tabacu hozzátette, hogy munkája során inkább írta, mint fordította Bánffy szövegét.²⁵

A fogadtatás rendjén hangsúlyoznunk kell, hogy a Bánffy-trilógiát a román irodalommal és műfordítással foglalkozó fesztiválon, a jászvásári FILIT-en is bemutatták román környezetben 2019. október 3-án.²⁶ Az esemény leírásában az erdélyi arisztokrácia dokumentumregényeként értelmezik a művet, és ennek rendjén a szerző kivételes tehetségét is megemlítik, kiemelve a fordító érdemeit a szöveg egyedi nyelvének tolmácsolásakor.²⁷

Az *Observator cultural*-ban kétrészes könyvismertetőt olvashatunk.²⁸ Bogdan Alexandru Stănescu író, kritikus is a mű fontosságának hangsúlyozásával indítja szövegét, miközben elveti annak politikai manifesztum-jellegét.²⁹ Ezt az álláspontját erősíti azokkal az interpretációs szempontokkal, amelyeket egyenként sorra vesz. A kulcsregényként való olvasási lehetőség mellett ugyanolyan tételt bír a trilógia által közvetített életérzés kérdése, amely a múlt és jövő metszéspontjában kibontakozó melankóliában nyer kifejezést, hiszen a lassú ütemű regényfolyam arisztokrata nézőpontjából a világvégeérzés olvasható ki. A kritikus, Ovidiu Pecican már idézett írásához hasonlóan, egyenrangúakként kezeli a különböző értelmezési lehetőségeket, így az er-

banffy-portretul-regasit-al-aristocratiei-maghiare-de-odinioara, illetve <https://www.icr.ro/pagini/editura-icr-la-bookfest-2019-zeci-de-titluri-vandute-si-lansari-cu-public-numeros>.

25 Egy korábbi nyilatkozatában kissé metaforikusan, de hasonlóképp fogalmaz: „Remélem, hogy az ezer oldal válogatott csapdát a román olvasó érdekében sikerült elkerülnöm. Minden becsületes fordítás az eredeti mű más nyelvű átírata. És ebből az ütközetből csak az átíró kerülhet ki pajzsán kiterülve. A kihívás mégis csábító.” Marius TABACU, *Szavak sűrűjében = Bánffy Miklós művészi pályaképe – Viața artistică a lui Miklós Bánffy*, szerk. DÁVID Gyula, Polis, Kolozsvár, 2014, 144.

26 Lásd <http://filit-iasi.ro/program-filit-2019/>.

27 Lásd <https://palatulculturii.ro/expozitii-si-evenimente/lansare-de-carte-mikls-bnffy-trilogia-transilvan-numrai-i.-cumpnii-ii.-rzleii-iii-418>.

28 Ugyanitt, 2015-ben recenzió jelent meg a Dávid Gyula által szerkesztett, Bánffy Miklós művészi pályaképét nyújtó konferenciakötetről. Lásd 2. lábjegyzet és Ovidiu PECICAN, *Avalon. Un scriitor, o epocă*, *Observatorcultural.ro* 2015. 06. 05., <https://www.observatorcultural.ro/articol/avalon-un-scriitor-o-epoca/>.

29 Bogdan Alexandru STĂNESCU, *O lume dispărută I.*, *Observatorcultural.ro* 2019. 08. 02., <https://www.observatorcultural.ro/articol/o-lume-disparuta-i/>; Uő., *O lume dispărută II.*, *Observatorcultural.ro* <https://www.observatorcultural.ro/articol/o-lume-disparuta-ii/>.

délyi arisztokrácia életmódtörténetét, a szerelmi szálakat, a balzaci realizmus nyomait Egon Wikcwitz alakjában, a lélektaniséget, a bécsi modernizmus jegyeit vagy a természeti és emberi táj megjelenítésének kérdését. A kiadvány lapjain, értelmezésében a szerzői életrajz regényszerűsége találkozik egy letűnt korszakból a fordítás által aktuálissá tett történettel, amely egymás (azaz a románok és magyarok) jobb megértését segítheti elő. A kulturális közvetítés ilyen típusú értelmezése a fordítást kiadó Román Kulturális Központ hivatásával találkozunk.³⁰

Növeli a trilógiafordítás értékét az a tény is, hogy a Román Írószövetség 2019-ben az Év Könyve díjra jelölte.³¹ A díjat nem nyerte el ugyan a vállalkozás, a jelölés mégis szélesebb körű nyilvánosságot biztosított számára.

A nyilvánosság további lehetőségeiként tarthatjuk számon az olyan népszerűsítő eseményeket,³² mint például a fordítás bonchidai bemutatója, ahol magyar és román nyelven méltatták a vállalkozást.³³ A bonchidai Bánffy-kastély az író lakhelyeként, az *Erdélyi történet* utolsó kötetének keltezési helyeként, fikcionalizált regényhelyszínként és helyreállítás alatt álló, oktatási-kulturális központként hasznosított műemlékként is kiemelt szereppel bír.³⁴ Marta Petreu elősza-

30 Az alábbi példa által is sajátosan kapcsolódik össze az erdélyi értelmiségi köztudatban Bánffy Miklós műveinek recepciója és a román fordítást kiadó Román Kulturális Intézet küldetése a fordítás megjelenése előtt: 2019 májusában a Primăvara poeziei [Költészet tavasza] nemzetközi fesztiválon került sor egy kerekasztal-beszélgetésre, amely az erdélyi irodalmat, annak exportálhatóságát tárgyalta. A beszélgetés résztvevői Daniel Săuca, Radu Pavel Gheo, Demény Péter, Egyed Emese, Kocsis Francisco voltak, akik közül Egyed Emese vetette fel a kiadó szerepét Bánffy Miklós trilógiája francia fordítása kapcsán, beszélgetőtársai pedig éppen a Román Kulturális Intézet közvetítő szerepét hangsúlyozták az irodalmi export kérdésében. Lásd Daniel HOBLEA, *Incursiuni in Transilvania culturală*, Caiete silvane 2019/iunie, 1–4.

31 Ezt a hírt megtaláltam a Román Kulturális Intézet berlini fiókszervezetének honlapján is: <https://www.icr.ro/berlin/trilogia-transilvana-de-miklos-banffy-aparatur-la-editura-icr-a-fost-nominalizata-la-premiul-cartea-anului/de>.

32 Az online közegeben történő népszerűsítés is kiváló lehetőség napjainkban. Például a Bánffy Miklóshoz köthető emlékhely és emlékezet vizsgálata, amely az értelmezés lehetőségeként a műben megjelenő interetnikus kapcsolatok vizsgálatára is felhívja a figyelmet: lásd Bianca FELSEGHİ, *Contele regăsit. Pe urmele lăstate de Bánffy Miklós in Trilogia Transilvană*, Pressone.ro 2019. 09. 17., <https://pressone.ro/contele-regasit-pe-urmele-lasate-de-banffy-miklos-in-trilogia-transilvana>.

33 A Bánffy Nap nevet viselő kulturális eseményen, kétnyelvű beszélgetés keretében mutatták be a fordításköteteket annak megálmodói és létrehozói (Mile Lajos, Magyarország kolozsvári főkonzulja, Kósa András László, a román nyelvű kiadás gondozója, a Balassi Intézet Bukaresti Kulturális Központjának igazgatója; Krizbai Béla, a Román Kulturális Intézet aligazgatója; Lucian Nastasă-Kovács, a bevezető tanulmány szerzője). A beszélgetést Hegedűs Csilla, a Transylvania Trust Alapítvány elnöke moderálta, a közönség részleteket hallgatott meg a műből Dragoș Pop, a kolozsvári Román Nemzeti Színház művésze tolmácsolásában.

34 Az ott működő kulturális kávézóban a Polis kiadó Bánffy Miklóssal kapcsolatos kötetei és az angol trilógiafordítás mellett immár a román is megvásárolhatja. A fordítás meg-

vában,³⁵ Bogdan Alexandru Stănescu kritikájában³⁶ egyaránt összeköti a regényt a bonchidai kastéllyal. Az Apostrofban ráadásul a lap illusztrációs anyaga is a regény referencialitása melletti érvként szolgál, hiszen két, a bonchidai Bánffy-kastélyt ábrázoló fényképpel kapcsolja össze a közölt fordításrészletet. E referencialitáshoz a szerző is támpontokkal szolgál. Bánffy Miklós narrációs technikájával, mindentudó pozíciójából a regénybeli helyszín leírása közben gyengíti annak fikcionalizáltságát, hiszen lexikoni meghatározásra hivatkozik, amikor valós környezetben, Torda-Aranyos vármegyében, Aranyosszéken helyezi azt el. A dénestornyai kastély leírása is a bonchidai valóságra emlékeztet a ma is létező négy saroktoronnyal és patkó alakú udvarral.

Visszatérve tehát a trilógiára, a megjelenését övező figyelem után a kötet paratextusai által lesz érdekessé befogadói számára. Szerzője neve által a magyar irodalomra emlékeztet annak ellenére, hogy Marius Tabacu a románul való megírását hangsúlyozza. Befogadását az értelmező jellegű kísérszövegek hivatottak elősegíteni: az előszó, a bevezető tanulmány és a magyarázó jegyzetek. Ezek rendjén térek vissza Marta Petreu előszavához.³⁷ A már említetteken kívül Petreu az egyénített női szereplőkre figyel fel, a mitológiai utalásokra és párhuzamokra. Bánffy társadalombírálatát a Ion Luca Caragialeval rokonítja, de írásművészetét, a hanyatlás nagyregényét világirodalmi rangúként kezeli, az átmenetiséget ismerve fel benne. A lassan hömpölygő narráció akarva-akaratlanul mutatja be egy társadalmi osztály erkölcsi szakaszának esztétikaiba való fordulását, ahogy ez Robert Musil *A tulajdonságok nélküli ember*, vagy éppen Tolsztoj *Háború és béke* című regényében történik. A mű főszereplőjének politikai valósága és Bánffy

jelenésével és annak ajánlásával olyan román közönséghez is eljut így Bánffy Miklós műve, amelynek tagjai szabadidős tevékenységeik, utazásaik során találkoznak vele. A külföldi turistákra némiképp a fordított folyamat a jellemző, az angol, német, holland, francia, spanyol vagy olasz fordítást olvasva érkeznek a kastélyba, a fikciós helyszín, Dénestornya felfedezése szándékával.

35 „Am selectat pentru acest »dosar« una dintre descrierile castelului și parcului de la Bonțida (Dienești, în versiunea românească a romanului) – locul unde acum este găzduit vară de vară »Electric Castle«, unul dintre festivalurile de succes ale Clujului.” [A bonchidai (a regényben dénestornyai) kastély és kastélypark egyik leírását választottam ki, mely nyaranként a nagy sikerű Electric Castle zenei fesztiválnak is helyet ad.] PETREU, *I. m.*

36 „[...] al căruia castel a redevenit cunoscut în ultimii ani datorită Festivalului Electric Castle, dar și eforturilor depuse pentru a fi recondiționat” [akinek a kastélyja az elmúlt években az Electric Castle Fesztivál miatt vált ismertté újra, de a kastély helyreállítására érdekében tett erőfeszítések miatt is.] STĂNESCU, *I. m.*

37 Marta PETREU, *Unde a pierit frumusețea* = Miklós BÁNFFY, *Trilogia transilvană*, Bucu-rești, Institutul Cultural Român, 2019, 5–22.

nacionalizmusértelmezése Petreu szövegében is felbukkan, ellenben a bevezető tanulmányt jegyző Lucian Nastasă-Kovács,³⁸ aki szakmai képzettségét tekintve történész, alapos történelmi háttérrel biztosít a regényfolyamnak. Cáfolja, hogy az csupán az „Osztrák–Magyar Monarchia végnapjainak tolsztoji leírása lenne”.³⁹ A trilógia hitelesen mutatja be azt a letűnt kort, amelynek rekonstruálása történészek számára is kihívást jelentene: a Budapest-központú Magyarország ismerhető meg a műből, melyhez képest Erdély mintha történelmen, időn kívüli térként mutatkozna. A balzaci részletességgel leírt parlamenti csatározások és politikusi karakterek mellett – amelyek azonosításában segíthet a Nastasă-Kovács által összeállított magyarázó jegyzékek sora – a Bánffyhunad környéki románok portréi is emlékezetesek. E szereplőkkel folytatott szóváltások alkalmával fogalmazódik meg Bánffy Miklós nacionalizmusértelmezése, amelyet Marta Petreu is említett, és amely később a nemzetiségek tiszteletére épülő transzilvanizmus ideológiájában köszön vissza. A bevezető tanulmány a történelmi és társadalmi valószerűség kapcsán annak „személyességével” is számol, amikor Bánffy Miklós életrajzi adatai felől olvassa a művet, és az Abády Bálint–Milóth Adrienne szerelmi szálát a szerző magánéletének eseményeivel veti össze.

Horváth Gábor az *Erdélyi történet* magyarországi újrakiadásakor egy, a Jelenkorban publikált cikkben a vállalkozás mögötti érveket keresi. Jelen írás szempontjából egy lábjegyzetbe tett megjegyzése érdekes, miszerint „ha tágabb összefüggésben tekintjük, akkor a borító a regény befogadására is hatással lehet”.⁴⁰ A fogadtatástörténet első évének áttekintését zárva az *Erdélyi történet* román fordítására került borítókra figyeljünk. A borító arculatának tervezője a bonchidai Bánffy-kastély archív fotóit használta, és az így létrejött látvány inkább a mű egykorú valóságához csatol vissza: egy letűnt kor világának otthonosságát idézi.

A mű irodalmi és esztétikai értéke a fedőlapon mögött rejlik, és annak felismerése a mindenkori olvasóra hárul. E felismerésig azonban a paratextuális elemek, a borító, a kísérőszövegek, a műfordítás és természetesen azok szerzői, a néhány könyvismertetés, a könyvbemutatók szervezői és szereplői Bánffy Miklós és *Erdélyi története* számára otthonosságot kívánnak teremteni a román kultúrában, és a trilógia kiadója, a Román Kulturális Intézet által a nagyvilágban.

38 Lucian NASTASĂ-KOVÁCS, *Studiu introductiv* = BÁNFFY, I. m., 23–38.

39 *Uo.*, 26.

40 HORVÁTH GÁBOR, *Közelítés Bánffy Miklós Erdélyi Történetéhez*, Jelenkor 2013/11., 1178.

KRITIKA

Virágok – 50 haiku kortárs japán költőktől

Fordította Czifra Adrienn et al.

Balassi Kiadó
Budapest, 2019

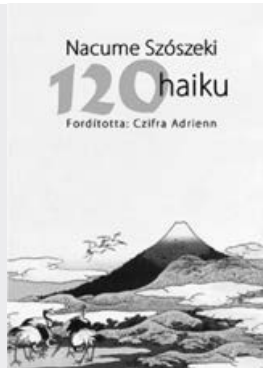

Nacume Szószeiki

120 haiku

Fordította Czifra Adrienn

Napkút Kiadó
Budapest, 2019

Buda Attila

A HAIKU – SZÁZ ÉVE ÉS MA

Ki gondolta volna száz évvel ezelőtt, hogy egy addig Európában alig ismert távol-keleti versforma, egyben műfaj, a haiku olyan nagy karriert fog befutni a nyugati világban? Hiszen bár saját nyelvén, saját irodalmában voltak már előzményei és klasszikusai, mégis csupán az edői modernizáció kultúraértelmezése és nemzeti újraértelmezése során

kanonizálódott, másfelől pedig – eltekintve a nyelvi nehézségektől – minden Japántól távoli nemzeti irodalomban tartalmilag és formailag egyaránt idegen alkotásként jelent meg, és maradhatott volna érdekes zárvány, helyett azonban népszerű önkifejezési formává vált.

Kevesen tudják, hogy Magyarországon a japán verses szépirodalom – igaz, eleinte rímes-magyaros formában és közvetítőnyelvből tolmácsolva – már az 1800-as évek végén megjelent, a japán irodalomra és benne a haikura azonban széles körben Kosztolányi átültetései irányították rá a figyelmet. Aztán a múlt század nyolcvanas éveinek elejétől, amikor a külföldi irodalom erőteljesebben és sokrétűbben lehetett jelen magyar nyelvre fordítva is, elkezdődött a japán irodalom megismerése, rendszeressé, bár nem túl gyakorivá vált régi és új alkotásainak megjelenése. Az utóbbi két-három évtizedben a haiku itthon kifejezetten népszerű lett, megváltozott a forrásnyelv és megjelentek magyar szerzők magyar haikui is – ami azért figyelemre méltó jelenség, mert ehhez hasonlóan egyetlen, sem nyugati, sem keleti versformát nem fogadott be ilyen gyorsasággal a hazai költészet és műfordítás-irodalom, valamint az olvasói érdeklődés. A haiku ugyanis bár elsősorban individuális, szerzőhöz kötött alkotás, emellett közösségi is annyiban, hogy szülőhazájában a potenciális olvasók egyben szerzőkké is válhatnak, a mindennapok érzéseit, benyomásait magánhasználatra és alkalomhoz kötötten is megörökíthetik – ahogyan ezt a magyar nyelvű, fordított vagy önálló haikuirodalom is mutatja.

Miután a Kínától keletre található szigetvilágról, a Japán Császárságról és a japán nyelvről szóló első hírek az 1500-as évek végén jutottak el Európába, azt lehetne gondolni, hogy az azóta eltelt fél évezred teljes egészében, vagy legalábbis nagy részben a két kultúra találkozásának, ismerkedésének időszaka volt. Csakhogy az 1600-as évek elejétől a Tokugava-bakufu fokozatosan önvédelmi belpolitikára rendezkedett be, és az 1850-es évek közepéig, a Meidzsi-időszakig Japán elzárkózott a nyugati világtól, csupán egy kis szigetén és kizárólag a hollandok képviselhették Európát. Az intézkedés kettős hatást váltott ki: a belső béke felvirágoztatta a japán kultúrát és a művészetet; Európában viszont minden japán vonatkozás, szellemi vagy tárgyi tényező a különlegesség nimbuszát kapta, amit az egyes nemzetek a saját hagyományaik segítségével próbáltak megérteni és magyarázni – többnyire félreértésekkel –, hiszen a Távol-Kelet legszélső országa az ismeretlenség ködében létezett csupán, közvetlen nyelvi vagy személyes érintkezésre így nem nyílt mód.

De az elzárkózás nem volt hermetikus. Két nyugati hajós nép – előbb a portugálok, aztán a hollandok – képviselői, akiket a sógunátus beengedett az országba, a japán kulturális és anyagi értékek hírvivői lehettek. Csak az volt a baj, hogy az a közösség, amely a portugál, illetve a holland nyelvet anyanyelvként beszélte, egyfelől nem volt nagy létszámú, másrészt éppen a világ teljes felfedezését, feltérképezését követően egyre inkább veszített korábbi, hatalmi pozíciójából. Ennek következtében anyanyelvüket (az első európai közvetítőnyelveket) a kontinens egészét tekintve második nyelvként kevesen beszélték.

Vagyis a holland és portugál fordításokban Európába került japán szövegek – a szépirodalom is – megértéséhez és elterjedéséhez újabb, második idegen nyelvként használható közvetítőnyelv(ek)re volt szükség. Az 1800-as évek második felétől előbb a francia, az angol, majd a német lettek ezek. A távoli japán világ emiatt hosszú ideig a magyarság számára is kettős fénytörésben mutatkozott meg, két nyugat-európai nyelv közbevetésével. Ami a hűségnek – eleve eltekintve például a magyarul nagyon nehezen visszaadható, pontosan alig megnevezhető nemzeti reáliáktól, az eltérő társadalomtörténettől – elég sokat ártott. Másfelől viszont az átültetések mégiscsak lehetőséget teremtettek a távoli világ megismerésére – persze a közbülső szűrők torzításai-val. A magyar fordítások is, hasonlóan más tolmácsolásokhoz, sokáig az említett három nyelvből készültek. Kelet-Európában a negyvenes évek végétől csatlakozott hozzájuk közvetítőnyelvként az orosz. És bár korábban is voltak, akik értették a japán szövegeket – csak kiragadva Barátosi Balogh Benedek és Pröhle Vilmos említhető –, a közvetlenül japánból történő fordítások száma részben az egyetemi japán tanszékek megjelenése után kezdett növekedni, részben pedig a kilencvenes évek elejének kül- és belpolitikai változásaitól eredeztethető.

Jelenleg a magyar fordításirodalomban egymás mellett létezik a közvetítőnyelvből és anyanyelvből készült tolmácsolás. Utóbbi feladata annak a magyar nyelvrétegnek a megteremtése, amelyre formailag és tartalmilag is lehet régi és modern japán irodalmi alkotásokat fordítani úgy, hogy az átültető munkáját beépítheti a célnyelv hagyományai-ba. A fordítónak ugyanis – egy japánból magyarra fordított, aktuális munka szerkesztésének tapasztalatai alapján – a forrás- és célnyelvet egyaránt kreatívan kell ismernie; ez a régi felismerés érvényes a távolkeleti irodalom más nyelvű alkotásaira is. Mindez azt is jelenti, hogy – nem különbözően a szépirodalom tartalmi és formai változásainak időbeliségétől – a (mű)fordítások nyelve is változékony, egyfelől követi

az önálló alkotásokét, másrészt azokra épülve, egy másik kultúra elemeivel bővülve, sajátos, egy-egy idegen nyelvre, idegen szerzőre érvényes gondolat- és kifejezésrendszert hoz létre.

Vagyis a szépirodalmi alkotások fordításában sincsenek soha túl nem szárnyalható próbálkozások, tulajdonképpen minden generációnak létre kellene hoznia a maga Homéroszát, Shakespeare-ét vagy Dantéját; építve az elődök munkáira, de közelítve a későbbi átülte-
téseket a nyelvi változást megélt olvasókhoz, színházi közönséghez. A haiku magyar hangulatának elérésében pedig talán minden más fordításnál nagyobb szerepe van a fordító magyar nyelvi ismereteinek, amelyek segítségével sikerülhet megmutatni a kontextusok, mögöttes értelmek és hangulatok egy-egy szóhoz kötődő bonyolult hálózatát. Egy haiku fordítása a látszatra rövid szöveget tekintve könnyűnek tűnhet, mégis, az eredeti vers megközelítő visszaadása is nehéz (nyelvi és értelmi, értelmezési) súlyokkal terhelt; a szavakkal együtt a hangulat és az első jelentés mögötti tartalmak éreztetése hosszú tapasztalat és megismerés eredménye lehet csupán.

Nacume Szószeknek, a nyitás utáni japán irodalom egyik jelentős alkotójának, akinek *120 haiku* című kötete a Napkút Kiadó gondozásában látott napvilágot, már jelentek meg korábban is versei magyarul. De nem önálló kötetben, hanem *A kapu* és a *Macska vagyok*¹ című regényekben – igaz, ezek nem haikuk. A tavaly a könyvesboltokba került, csak rövidverseket tartalmazó kötet beleillik a korábbi szerzői gyűjtemények sorába, Macuo Basó, Rjókan Taigu, Kobajasi Issza és mások magyarul megjelent munkái közé.

A 120 haiku igen elegáns, borítóján Kacusika Hokusai képének részlete látható, *A Fudzsi harminchat látképe* című fametszetsorozat egyik darabja. A szent hegy kontúrjai Japánon kívül is ismertek, a darvak, a zöld és kék színek harmóniája, valamint a címben kiemelt szám már az első pillanatban ráhangolják az olvasót a versek világára. Mindezt erősítik Zapcsák Ferenc szép kalligráfiái. A fordítás a fiatal japanológusok közé tartozó Czifra Adrienn munkája, és magától értetődik, hogy nem közvetítő-, hanem forrásnyelvből fordít. A kötet kétnyelvű, a japán szöveg kandzsikkal (és kanákkal), valamint a magyar akadémiai átírással is olvasható, ezt kíséri a magyar változat.

A haiku sajátosságaival az olvasók legnagyobb része már tisztában van. Sőt, sokan biztosan próbát is tettek már vele. Népszerűségére

1 Nacume SZÓSZEKI, *A kapu*, ford. KOLUMBÁN Mózes, Európa, Budapest, 1962, 54, 67; Nacume SZÓSZEKI, *Macska vagyok*, ford. ERDŐS György, Európa, Budapest, 1988, 263, 265–267.

a haikuversenyek, a nyomtatott és elektronikus sajtó japán és már eredetében is magyar versei mutatnak. Formai sajátossága, azaz a három rövid sor kinyitja, de le is zárja a világot. Ebben a terjedelemben nincs hely semmilyen leírásra, ok-okozati gondolatsor bemutatására, legfeljebb a benyomások szintjén. A haiku felidéz és éreztet, elindít egy pillantást, egy meditációt, nem elmeséli a külső-belső látványt, hanem kiragadja azokat a részleteit, amelyek a szerző pillanatnyi érzéseit, aktuális mikrovilágát közvetíthetik, benne őt magát is, vagy csak a természet szűrőjén keresztül; egymáshoz rendelve a külső és belső valóság azon elemeit, amelyek a szemlélődőt hatalmukba kerítették.

A kötetben szereplő versek egy hagyományos rendet, az öt évszak egymásutánját követik; a japán hagyomány ugyanis az év kezdetét különálló időszakként azonosítja. Az évszakok változása azonban csak a keretet adja meg, ezen belül bizonyos szemléleti azonosság is összefűzi a szövegeket. E kapcsolat középpontjában a természet áll, ahogy az az Edo-kor fentebb említett szerzőinek haikuiban is látszik. Szószeki huszadik századba átérő életműve azonban tágítja a műfaji-tematikai határokat, és különféle vonatkozásokban erőteljesebben helyet kap verseiben az emberi személyiség. Elsődleges alapélménye azonban az élő és élettelen természet, amit a maga változatosságában sokfelé megtalál:

Záporra nap jó
tavaszfelhőt fújdogál
déli hegyorom (23)

Apró halacszkák
árnyéka kergetőzik –
tavaszi folyó (28)

Homokos dűnén
japán díszfű tengere
széltől hullámszik (75)

Hósipkás kőhegy
dermesztő téli széltől
megkopaszodik (96)

Ebben az állandóságot képviselő világban azonban jelen van az ember is, még ha először csak nyomait lehet is észrevenni, őt magát nem:

Tompa kongatás
szűnyogsereg iramlik
fadob gyomrából (58)

Szárnyalsz a szélben
túl a pagoda csúcsán:
lehullt falevél (76)

Kézmosó tálba
kamélia szirma hull –
lassan jégbe fagy (93)

Majd szemlélődés közben tűnik fel az ember, eggyé válva a környezetével:

Egy szusszanásra
átröppentél a szobán –
szentjánosbogár (43)

Meditáló pap
körülötte szüntelen
szűnyogzűmmögés (51)

A szerzői passzivitás Szószeki haikuiban a személyiség felmutatásával párosul, ez új vonás e rövidvers történetében. Szószeki nem kerüli ki érzelmeit, és evvel a hagyományos versforma tartalmi megújulását, fel-frissülését éri el. Ez az öntudat, a vers beszélőjének előtérbe kerülése a nyugati irodalmi ismeretek hatása.

Valahol messze
nevemet súgják-búgják
zöldellő hegyek (23)

Tavaszt temetve
hosszú sorban kígyóznak
látogatóim (29)

Feleségemet
álomban viszontláttam –
hosszú tavaszéj (33)

Egy-egy haikuban a nyugati és keleti szemlélet találkozása is megfigyelhető, például a következőben:

Koldus szerzetest
házórzó eb ugatja –
császárfavirág (39)

Sőt, a (nyugati) kultúra elidegenedett embere is megtalálja távoli visszfényét:

Hosszú nap végén
ásításra nyúlik szánk
búcsúzásképpen (27)

Hasonlóan érdekes, azonban ma élő szerzők verseit gyűjti össze a Balassi Kiadó új haikukötete. Ez a kiadvány azonban nem előzmények nélküli, egy kiadói sorozat negyedik tagja, amely egyszerre jelent meg az ötödikkel. Összefűzi őket az elegáns megjelenés: egységes borító, elegáns kötés, hatásos tipográfia, az illusztrátor, valamint részben a keletkezés körülményei is. A fordítók lazábban vagy szorosabban a Magyar–Japán Baráti Társasághoz kapcsolódnak, ebben a kötetben Czifra Adrienn, Domonkos Marcell, Pápai-Vonderviszt Anna, Szennay Ilona és Vonderviszt Ferenc átültetései sorakoznak. Bár e könyvecske csak ötven haikut tartalmaz, ezeket Pápai Éva akvarelljei kísérik, aki minden vershez külön illusztrációt készített, vagyis a *Virágok* a Napkút gyűjteményével majdnem azonos terjedelmű. A tematika viszont e sorozatban nem a hagyományos évszakováltást követi, hanem az egyes köteteken belül változik: *Madarak* (2007), *A tenger világa* (2011), *Emlősök* (2015), *Kutyák* (2019), illetve a jelen írás tárgyát képező *Virágok* (2019). Különleges és egyedi annak az online alkotói csoportnak a létezése és alkotómódszere, amelynek tagjai Nacuisi Banja mellett a kötetekben olvasható haikuknak a szerzői – erről a kötet végén lévő utószó tájékoztat. A *Virágok* ugyancsak többnyelvű, a japán és a magyar változatok mellett a haikuk angolul is olvashatók a kötet lapjain, ami érdekes összehasonlításokra ad alkalmat a három nyelv kifejezési lehetőségeit illetően. Ez a többnyelvűség a kísérőszövegekre is kiterjed. Ennek következménye, hogy a nevek a magyar részekben az akadémiai átírás szerint, az angol passzusokban és az angol fordítás alatt Hepburn-átírásban olvashatók.

Az ötven virág között vannak kimondottan európaiak, magyar vagy mediterrán vonatkozásúak, amelyek ha eredetük máshol is van,

ma már kétségtelenül az európai kultúrkörbe tartozók, és találhatóak itt inkább ázsiai művelődési/kulturális hátterűek is. A magyarság magáénak érzi például a pitypangot, az akác- és fűzfát, a napraforgót, a tulipánt, a rózsát, a szekfűt, az ibolyát, a muskátlit, a nyírt, a vadgesztenyét, hiszen ezek körülveszik a mindennapjait, de tágabb világunkhoz tartozók a zinnia, a nárcisz, a leander is, és számontartjuk a japánliliom, a kínai selyemvirágfa, a lótusz és a hortenzia távoli hazáját is. A forrásnyelv felől nézve fordított a helyzet: a kötetbe került virágok és fák egy része Japánban nem őshonos vagy nincs elterjedve, a versekbe kerülésük tehát kimondottan a (kulturális, turisztikai) kapcsolatok eredménye. Ez a felsorolás is mutatja, hogy a kortárs haiku kilép a hagyományos témák és megörökített tárgyak köréből, nyelvi befogadóként pedig egyben meg is újítja azokat.

Mindez az egymást követő fordításokban is tetten érhető. Mert a magyar alföld számtalan hazai megörökítése – elég csak Petőfire vagy Jókaira gondolni – és az olvasók személyes élményei mellett némi csodálkozással olvasható az akácról szóló haiku:

Akácós úton
szalad a lovaskocsi
patakopogás (20)

(Szennay Ilona fordítása)

Már-már szaktanulmány hangulatát idézi egyik szava miatt a napraforgó három sora:

Geocentrikus
világképről prédikál
egy napraforgó (26)

(Domonkos Marcell fordítása)

Meglepő látni, hogy szinte a teljes modern, városi élet hangulatai benne vannak a vadgesztenyében. Ez a haiku egyben a műfaj földrajzi határokon átnyúló jelenlétét is mutatja:

Gesztenyevirág
suhan el a busz mellett –
egyetemváros (102)

(Pápai-Vonderviszt Anna fordítása)

A magyar fordításokkal párhuzamosan olvasva az angol változatokat másféle élményt kapunk, azt, hogy miként lehet egyazon hangulatot eltérő nyelvi formában kifejezni – példaként idézve a lótuszt:

A lótuszvirág
szirmai kipattannak
szellőcske libben

(Vonderviszt Ferenc fordítása)

Lotus flower invites
a wind
to loosen itself (62)

(Shin'ichi Aizawa fordítása)

Ahogy a Napkút Kiadó kötetét a kalligráfiák, a Balassiét az akvarellek teszik teljessé. Pápai Éva színes, hangulatos képei a virágokat helyezik középpontba, színeik, két háttérük a japán metszetek világát idézik. Mindkét kötet kép és szöveg harmóniájával tűnik ki, ezzel pedig a japán szépségideálhoz és természetszeretethez is hűségesek maradnak. A haikuk keletkezése közben eltelt idő pedig azt tudja megmutatni, hogy ez a rebbenékeny versforma is változik, témái megújulnak, sorai aktuális kifejezéseket, hangulatokat olvasztanak magukba; vagyis életképes rövidvers került a magyar irodalomba, amely gazdagodott a hazai hatásoktól, és a magyar fordítások tovább gazdagították a nemzetközi haikurajongók táborát.

Rupi Kaur

a nap és az ő virágai

Fordította Kamper Gergely

Könyvmolyképző
Szeged, 2019

Rékai Anett

MIÉRT FÁJ RUPI KAUR?

Sokszor érzem úgy, hogy az irodalom az alfabetizmus korszakában, vagyis az elmúlt jó száz év során, de igazából a romantika óta – tulajdonképpen meg van sértődve az írni-olvasni tudó emberekre. Lefitymál mindenféle költészetet, amit egy hétköznapi ember felfoghat és szerethet. Legiccsezi, lelektűrözi, lebiedermeierezi.

Kemény István: *A költészet megkopasztása*

Egyetértek Kemény Istvánnal. A magasirodalom mostanra gondosan elkerítette magát azoktól a témáktól, szerzőktől és műfajoktól, amelyeket és akiket nem tartott magához méltónak. Emellett egyfajta önvédelmi mechanizmus is elterjedt az írók körében – azt állítják, hogy az emberek vagy egyáltalán nem olvasnak már, vagy ha olvasnak is, legfeljebb ponyvát. Vagyis: a szövegminőség fordítottan arányos az eladott példányszámmal. Mert az emberek buták és képtelenek felfogni az igazi művészetet.

A líra mint műfaj pedig kiválóan alkalmas volt ennek az elméletnek az igazolására. Hiszen mi jut egy átlagembernek eszébe, ha azt a szót hallja, vers? Általános iskolai szavalóversenyek, március tizenötödikei és október huszonharmadikai megemlékezések, tanévzárók, tanévnnyitók, meg az a néhány saját, esetlen kis próbálkozása a versírásra, miután az első szerelme szakított vele. De valószínűleg fogalma sincs róla, hogy a költészet nem ért véget József Attila (esetleg Radnóti) halálával. A költészet virágkora mindenesetre véget ért, a versírás és

-olvasás a huszonegyedik századra egy szűk elit kiváltsága lett, állapíthatnánk meg szomorú beletörődéssel. Ha nem volna az a megátalkodott Rupí Kaur és a zsebéből kibújó instaköltők, akik világszerte lezüllesztik a költészetet.

De ki is az a Rupí Kaur? Rupí Kaur 1992-ben India Pandzsáb tartományában született, de négyéves korában szüleivel együtt Kanadába emigrált. Gyerekkora óta ír és fest. 2013-tól Tumblr-re, majd 2014-től Instagramra posztolja illusztrációival ellátott rövid verseit. Az elit folyóiratok és szépirodalmi kiadók azonban eleinte nem voltak vevők a szövegeire, ezért úgy döntött, saját pénzén jelenteti meg az első kötetét. A szerzőről szóló Wikipédia-oldal következő mondata már a soha nem látott példányszámokat eseteli, ügyesen elsikkasztva azt a kulcsmomentumot, ami Rupí Kaurt Rupí Kaurrá tette.

A könyvüket magánkiadónál megjelentető, majd rövid úton a sülyesztőben eltűnő szerzők sorsától a menstruációs vértől átázott pizsamanadrágja és az erről készült képet eltávolító Instagram mentette meg Rupí Kaurt. Ő másodjára is kipoztolta a fotót, az Insta ismét leszedte, Kaur pedig bejelentkezett a Facebook-profiljába, és egy hosszabb kommentben kifakadt, hogy ha a női testet tárgyiasító szexista ábrázolások, mint például a bikinis fotók nem sértők a közösségi média irányelvei szerint, akkor miért vannak úgy kiakadva attól, hogy a nők menstruálnak? A poszt és a kép is saját életre kelt, míg az Instagram végül meghátrált, és visszatették Kaur fotóját.

Az egész ügy persze simán elsikkadhatott volna úgy, hogy Kaurnak nem jut több tizenöt perc hírnévnél, de ő felismerte, mekkora hatalom és mennyi lehetőség rejlik a közösségi médiában, főleg miután a balhénak köszönhetően megsokasodtak a követői. Próbaképp elkezdte kipoztolni első kötete, a *milk and honey*, vagyis a *tej és méz* verseit, amik olyan népszerűek lettek, hogy hamarosan egy professzionális kiadó jelentkezett be a könyv jogaiért. Mostanra több mint 2,5 millió példány fogyott el belőle, egy évnél is hosszabb ideig vezette a New York Times Bestseller-listáját, és eddig 26 nyelvre fordították le. 2017 októberében *the sun and her flowers* (magyarul *a nap és az ő virágai*) címen megjelent második könyvét rögtön egymillió példányban nyomták, de ez sem bizonyult elégnek, mert már az év végére elfogyott a teljes készlet.

a nap és az ő virágai tavaly jelent meg magyarul a Könyvmolyképző gondozásában. A kötet öt ciklusból áll, melyek a *hervadás, elhullás, gyökerezés, növekedés* és *virágzás* címeket viselik. A könyv tehát egy (évelő) virág életén keresztül szemlélteti az újjászületést.

Az első ciklus versei leginkább a fájdalomról, a szakításról, a szerelmi bánatról szólnak, és a szerző már az első oldalakon igyekszik megteremteni a sorsközösség, a bensőségeség érzetét. Rupí Kaur potenciális célközösségébe valószínűleg az ezredforduló körül/után született lányok tartoznak, akik mostanában élték át életük első szerelmi csalódását, tehát kiválóan tudnak azonosulni a kötetben szereplő szövegekkel, és éppen az azonosulás a legbiztosabb módja a figyelmük megragadásának.

Az *elhullás*, azaz a második ciklus ehhez képest meglepően bátor. Ebben olyan versek szerepelnek, mint az *otthon*, ami egy abúzus történetét, annak hosszú távú következményeit, végül a trauma feldolgozását és a továbblépést dolgozza fel. Rupí Kaur egyébként nemcsak illusztrálja, de elő is adja verseit, többek között az *otthont* is. A performanszok olyan hatásosak, hogy felmerül az emberben a gondolat, hogy ezek a szövegek igazából csak a szerző előadásában nyerik el végleges formájukat. A ciklusból még két verset szeretnék kiemelni, a *felöltötté válás művészetét* és az *alagsori esztéta* címűt. Ezek a kiskamasz lányban a teste változásaival (és az erre reagáló férfiak magatartásával) kapcsolatban kialakuló szégyenérzetet tematizálják. A kötet visszatérő témái egyébként az öngyűlölet és a lírai én saját testétől való elidegenedése is.

Engem a harmadik, *gyökerezés* címet viselő ciklus tudott a legjobban megérinteni. Kaur itt nemcsak a családjáról ír, hanem arról a kultúrkörről is, amelybe beleszületett. Néhány vers olyan, mintha az utóbbi öt év híradóinak lenne a rövid összefoglalója: van itt menekülttábor, olvasunk a háborús zónából túlsúfolt hajókon menekülő emberekről, árva gyerekekről, rasszista rendőrökről, akik lelőnek valakit a bőrszíne miatt. A szerintem hatásos helyett inkább hatásvadászra sikerült szövegek között szerencsére felbukkan pár olyan téma is, amivel nem találkoztam az Indexen. Láthatjuk a bevándorló szülők küzdelmeit egy idegen országban, és ezekből a szövegekből egyszerűen süt a hála és a csodálat, amiért az elbeszélő ezeknek az embereknek a gyereke lehet. Ez egyébként már abból is látszik, hogy elsősorban nekik ajánlotta a könyvet. A *mit tanácsoltam volna anyámnak az esküvője napján* című, listásra szerkesztett versen keresztül pedig látni lehet, hogy egy nemzedék (és egy kivándorlás) is elég hozzá, hogy nagy változások menjenek végbe valaki gondolkodásában. Ennek az optimista nézetnek ellentmond a *lánygyerekek/lánymagzatok meggyilkolása* című szöveg, ami talán az egész kötet legmegrázóbb darabja. Hat pár soros versszakból áll, mindegyik előtt évszám. Az első, 1790-re datált szövegben az

újdonsült apa egyszerűen kitekeri a csecsemő nyakát, csak mert lánynak született. Az utolsó versszak már 2012-ben játszódik. Az elbeszélő szerint azokban a torontói kórházakban, ahol magas a dél-ázsiai bevándorlók aránya, nem árulják el a baba nemét egészen a várandósság harmincadik hetéig. Ijesztő, hogy míg vannak olyan szerencsések, mint Rupí Kaur, aki két lánytestvérével együtt is megszülethetett és felnőhetett, addig még mindig többségében elfogadott – nemcsak Indiában, hanem az egész indiai kultúrkörben –, ha a szülők egyszerűen megszabadulnak a lánygyerekektől, akiknek a kiházásítása a család számára túl nagy anyagi költségeket jelentene.

Az utolsó két ciklus jóval pozitívabb ennél. Eddig tulajdonképpen azt láthattuk, hogy kerül valaki a gödör aljára és „dagonyázik az önsajnálatban” (166), mielőtt végiggondolná, milyen szerencsés, mennyi mindene van, amit a nagy szerelmi bánatában elfelejtett. A lírai én csak ezután, a kötet második felében képes kimászni a gödörből. A negyedik ciklus, ha úgy tetszik, az első ellentétpárja – míg ott egy mérgező, bántalmazó kapcsolatból való fájdalmas kiszakadást láttunk, itt a szeretet, a bizalom és egy minden tekintetben egészségesebb szerelem bontakozik ki. Az ötödik részben pedig az elbeszélő végre kezébe veszi a sorsát. Itt olvasható a legtöbb feminista hangvételű szöveg, és visszatérnek az elbeszélő saját testképéről valló részek is (pl: „váltottam újra meg újra / a tökéletesség felé vezető úton / amikor aztán végre elég szépnek éreztem magam / hirtelen megváltoztatták / a szépség definícióját” [222]). Kaur tökéletesen tisztában van saját felelősségével, és törődik az olvasóival, ezért önmaguk szeretetére és elfogadására buzdítja őket, próbál lelket önteni beléjük – a könyv végén még egy „soha ne add fel” jellegű motivációs beszédet is találunk.

Rupí Kauron legtöbbször a szövegek gyenge minőségét kéri számon. Persze szerintem is vannak ebben a kötetben rövid, semmitmondó, szentenciózus, giccses pársorosok szép számmal, amik tényleg a na, mi legyen a mai poszt, legyen mondjuk az, hogy „ott vagy mindenhol / csak pont itt nem / és ez fáj” (41) szinten mozognak. De én még nem olvastam olyan verseskötetet, amiben ne lettek volna töltelékszövegek. A Rupí Kaur költészetéről összességében elmondható nyelvi egyszerűség pedig tudatos költői eszköz. Kaur angol nyelven ír, pandzsábi hatásokkal. A pandzsábi költészet pedig tényleg ennyire egyszerű és egyenes. Ezt azonban azok, akik nem mozognak otthonosan ebben a kultúrkörben, könnyen találhatják banálisnak is. De innen ered például a nagybetűk mellőzése is, és az, hogy a cím nem a szöveg előtt áll,

hanem mögötte. És ami még fontosabb: a pandzsábi költészet gyógyítani akar – ahogy Rupí Kaur is, mindkét könyvében és minden performansza alkalmával. A nyelvi egyszerűség lehet továbbá a lázadás egy módja is a túlbonyolításra hajlamos, elitista szépirodalommal szemben. Ha a tipikus költő fehér bőrű, idősödő férfi, akkor a színes bőrű, fiatal nő figurája már önmagában is a skála másik végpontjára helyezné Rupí Kaurt. De azt is elképzelhetőnek tartom, hogy amikor Kaur 2013-ban elkezdte posztolni a verseit, már tudta, hogy a globalizáció világában elérheti és megszólíthatja a világ másik felén élő olvasót, ha képes úgy megfogalmazni a gondolatait, hogy egy angolul többé-kevésbé tudó tizenéves is értse.

Az instaköltészet gyenge minősége mellett általában azzal érvelnek, hogy nincs egy olyan szűrő, ami kiválogatná a „jó” szövegeket a „rosszak” közül. Ezt ugye a folyóiratok esetében szerkesztőknek hívják, akinek a tevékenysége azonban szerintem egyáltalán nem garantál semmilyen minőséget. Mert a szerkesztőnek is van személyes ízlése, ilyen vagy olyan preferenciája. Bármennyire is igyekszik az ellenkezőjét elhíttetni a szerzőivel, a szerkesztő *nem* képes objektív értékkéítéletet mondani, mert ember és nem gép, így aztán neki is csak véleménye van. És akkor még a protekciós alapon lehozott szerzőkről, meg az „ez most nem egy jó szöveg, de nagy íróé, és legalább a borítóra ráírhatjuk a nevet” jellegű esetekről nem is beszéltünk. Meg arról sem, hogy nem Rupí Kaur az első, akit nem fogad be a szakma és alternatív megoldásokat keres, gondoljunk csak Kassák Lajosra vagy József Attilára, akik kénytelenek voltak folyóiratot alapítani, hogy publikálhassanak.

A keserédes, „minden rosszban van valami jó” hozzáállást képviselőkhöz általában azzal nyugtatják magukat, hogy talán ezek a versek fogják majd a sok millió fiatalat mágnesként a „jobb” költészet felé vonzani. Ebben lehet valami. Én például úgy jöttem rá tizenhét évesen, hogy vannak még költők, hogy egy barátnőm átküldte Dékány Dávid Tumblr-oldalát, és lelkesen mutogatta Simon Márton *Polaroidok* című kötetét. Ha úgy tetszik, kapudrogként működtek, aztán rátaláltam Keményre, Petrre és sok más szerzőre is, és biztos vagyok benne, hogy a fiatal lírikusok nagyja hasonló történetről tudna beszámolni.

Rupí Kaur „igazi bűne”, hogy demokratizálta a költészetet. Berobbant egy olyan műfajba, amit az utóbbi ki tudja, hány évben a szakma felségterületének tartottak. Szövegeit azért nem lehet elintézni annyival, hogy „ilyet bárki tud”, mert pont ez a lényegük. Ahelyett, hogy magára zseniként hivatkozna, és veleszületett tehetsége vagy éppen

áldozatos munkája révén emelkedne piederstálra, Rupí Kaur közösségi élménnyé változtatja az írást és olvasást. Nem tartja különbnnek magát az olvasóinál, partnerként, barátként, bizalmasként tekint rájuk, és alkotásra buzdítja őket. Írjanak, fessenek ők is, fejezzék ki magukat. Szinte száz százalékig biztos vagyok benne, hogy életében legalább egyszer mindenki megpróbált már verset írni, legfeljebb nem tette ki Facebookra.

A magam részéről egyébként úgy látom, hogy Rupí Kaur sikere és az instaköltők pusztá léte már elsősorban nem is a szakmának fáj, hanem azoknak, akik szeretnének a szakmához tartozni. De mivel a szakma valójában nem fogadja be őket, ezt az érzetet csak úgy tudják elérni, ha gúnyos kinyilatkoztatásokat tesznek, és értéktelennek bélyegzik mások munkáját, lehetőleg minél nagyobb közönség előtt. Aztán ha levezették személyes frusztrációjukat a világ másik felén élő szerzőn vagy az instaköltők arctalannak tűnő tömegén, előhúzzák a jól bevált „a minőség és eladhatóság fordítottan arányos” teóriát, és az elitizmusba menekülnek.

Én rettenetesen zavarban vagyok, mert úgy látom, hogy sem a megjelenési platform, sem a szerző vagy a könyv népszerűsége nem garancia a minőségre. Vagyis, hogy pontosabban fogalmazzak: nem garancia arra, hogy *nekem tetszeni fog* az adott szöveg.

Agi Mishol

Anyanyelv

Fordította: Uri Asaf

Balatonfüred Városért Közalapítvány
Balatonfüred, 2019

Balázs Imre József

MEGÉRKEZÉS EGY ELÁGAZÁSHOZ

2019 szeptemberében került fel az internetre a videó, amelyben Agi Mishol évtizedek után először olvasott fel verset magyarul, a PesText fesztiválon. Szimbolikus mozzanat ez kétségtávol, amely összekapcsolódik *Anyanyelv* című kötetének megjelenésével. Ez a könyv mintegy lehetőséget kínál a magyar irodalom számára egy jelentős magyar anyanyelvű, de más nyelven alkotó szerző újrabefogadására, másfelől lehetőség a szerző számára is, hogy saját gyökereiről írott szövegei az eredeti helyszíneken, a Szilágyságban is ismertté váljanak. Ez utóbbi lehetőséget még az sem írja felül, hogy a magyarra fordított kötetben a szülőhely neve nem abban a formában szerepel, ahogyan azt a helybeliek használják („Szilágycsehiben ősz nap ragyogott” [5] – írja a fordító; mai szilágyságiak úgy mondanák: „Szilágycsehbent”). Induljunk ki az ismertetésnek ebben a kezdőmozzanatában abból, hogy milyen szövegekkel lép párbeszédbe egy ilyen „visszafogadás” során a kötet első néhány szövege.

A Szilágyság irodalmi megjelenítésekor nem tekinthetünk el Ady Endre mozdíthatatlan viszonyítási ponttá lett „hepehupás, vén Szilágyságban” szókapcsolatától. Emlékezetes még az, ahogyan Szilágyi István beszél több könyvében (köztük legismertebb, *Kő hull apadó kútba* című regényében) hol fikcionalizáltabb, hogy önéletrajzibb megközelítésben gyermekora helyszíneiről. Ahhoz viszont, amiről Agi Mishol ír, Hervay Gizella erőteljes versei állnak legközelebb, amelyek a szilágy-

sági világ második világháború utáni korszakát jelenítik meg lecsupaszított, tömönadosított változatban. Ízleljük kicsit egymás mellé helyezve a két versnyelvet:

„Engem a szomszédasszony szült,
életre keltett, majd kijelentette:
lány!

Apám zongorista volt,
és egy ócska zongorán
némafilmeket kísért a moziban,
én meg mohón szoptam a melled,
míg te engem fürkésztél szemed behavazott
vetítőkészletén. (...)

Aztán hüvelyknyire zsugorodtál,
én pedig az ujjam helyett a rádiós ceruzát
szopogattam,
mígnem a ceruzát megfordítottam
és verset
írtam,
mely újból anyámmá szült
téged.”

(Agi Mishol: Anyanyelv, [5])

„Menekültek a föld felszaggatott útjain,
egymás fölött és alatt a föld rétegeiben,
az idő rétegeiben.
Legfelül a háború menekültjei,
az utolsó háború menekültjei,
kezükben elképzelt kenyér,
moziban látott mozdulattal
szorítják a szívük fölé,
és kitalált fájdalomtól vonaglik az arcuk,
mert a többiek a valódi fájdalmakba rég belehaltak,
és virágcserepeket menekítenek
horpadt gyerekkocsikban,
mert a gyerekek a háború erkélyeiről kizuhantak,
és csíkos dunyhákat vonszolnak az utakon,

a szerelem dohos emlékeit,
 és mindenféle emléket cipelnek:
 konzervdobozokat, falábakat, muskátlikat,
 kulcsokat, eleven kezeket,
 fiókokban éjszakákat és nappalokat,
 lombfűrészeket és érettségi bizonyítványt
 és soha el nem küldött leveleket”

(*Hervay Gizella: Menekültek*)¹

Hasonló motívikus és nyelvi egyezéseket lehetne találni Mishol *Anyám* című verse és Hervay saját kórházi tapasztalatait, anyaságát, szilágysági öregasszonyokat megjelenítő, groteszk, de a tragikum esztétikai minőségével átítatott szövegei között. Hervay számára is fontos tapasztalat a terektől való elszakítottság és elidegenedés, az a keresés, amely maga is identitássá válik a Szilágyságból különféle okokból menekülők, vagy az oda megérkezők ambivalens tapasztalatai alapján. Agi Mishol holokauszt-túlélő családja számára nyilvánvalóan további tapasztalattípusok árnyalják azt a képet, ami verseiből kirajzolódik. Amikor azt mondja, „Engem a szomszédasszony szült”, mindezeket a tapasztalatokat a testbe írodottként, a legalapvetőbb identitáselemeket is paradoxonként felmutatva teszi reflektálttá, távolítottá egyébként erősen életrajzi vonatkozásokat. Az, ahogyan tájak, tárgyak és emberi testek egymás jelölőivé tudnak válni, ahogy jelentéseik egymásba íródnak, mindkét költő életművében közös. Mishol családja 1950-ben települ át Izraelbe, amikor a leendő költő még csak hároméves volt. Nyilvánvaló, hogy ebben a helyzetben a nyelvhez való viszony is paradoxabbá válik, mint akár Hervaynál. „Anyanyelved nem az anyanyelvem, / ezért szívesebben sétálgatunk” (7) – írja Mishol ápolásra szoruló, idős édesanyjáról az *Anyám* című versben. De a tapasztalatok, amelyek az anyát kísérik, nyugtalanítják, „kiüresítik”, voltaképpen nyelven túli tapasztalatok: „Látom a rozsdálló drótot a szemedben, / esténként kiürül a lelked, / öledben tonhalsaláta, / mellette kétszersült, / szemben a tévé” (7).

A válogatott verseskötetnek ezt a magyar közeg, szilágysági táj felé visszamutató vonulatát elsősorban a két említett, kifejezetten emlékezetes szövege képviseli. A kötet további részében három aspektus válik fontossá, ami összekapcsolja, felismerhetővé teszi a versvilágot. Ameny-

1 HERVAY Gizella, *Tömondatok*, Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1968, 129–130.

nyire megítélhető, ezeknek a teljes életműben való jelenléte akár más-más hangsúlyok kirajzolását is lehetővé tenné. Az egyik a politika: Mishol nem zárkózik el az izraeli élet alulnézetes megjelenítésétől, ami épp a perspektíva és a hangnem miatt tud igazán (mikro)történelmi léptékűvé válni. A másik a humor. Mishol költészetének nemzetközi kontextusban megjelenő értelmezései egy sajátos, humoros megközelítésmódot azonosítanak ebben a versvilágban – és ez természetesen csak részben érinti a politikát, hiszen a leginkább magánéleti és testi dimenziót is átszővi. A harmadik a természethez vagy a kerthez fűződő viszony, ami elsősorban az érzékeny megfigyelőé. Ebben a vonatkozásban is apró történéssorok rögzítődnek. Önfelismerés-játék ez, de a költészet nyelvének egy sajátos, nyugodt minimalizmusát is előhívja.

Vegyük sorra.

A humor Misholnál elsősorban nem komikum, hanem a dolgokat saját rögzítettségéből kibillenteni képes látásmód. Reflexíven is megjelenik a *Kimaradt szívdobbanás* című versben az, ahogyan a nyelvi humor voltaképpen megakasztja a monotóniát, bejáratlan terepekre visz: „bentről dobol / a vérököl, / a héber nyelv humorának / gyengeségein mosolyog, / melyek a fájdalmat és a szívet egybefonják” (43). Mishol humorral átítatott szövegeiben váratlan dolgok kerülnek egymás mellé. Az öregség tabuként való kezelését például a *Bátorság* című versben ezzel a meghökkentő asszociációval oldja és mutatja fel: „Mikor kislányok voltunk, / nevetgélve megálltunk egy kupac kutyaszar / körül / és azon versengtünk, / ki meri megérinteni. // Most ugyanazt ezzel / a szóval csináljuk: / öregség” (63).

Torokszorító, de a kibillentő, alulnézetes perspektívához illeszkedő vers – és a politika felé mutat – a *Nem voltak sérültek* című szöveg. Ebben egy számár jelenik meg, mint az ellenséges felek közötti hadviselés ágensé és áldozata. A dinamitokkal felmálházott állat „elvéti a küldetést”, mert ahelyett, hogy az ellenséges csapatok felé ügetne, félúton megáll, és inkább egy fűcsomóval kezd foglalatoskodni. A számár az emberek közti összecsapások ártatlan áldozataként figyelmeztet a versben, hogy a perspektívák átállíthatók, globálisabbra tágíthatók, így voltaképpen a szimbólumok is megkérdőjelezhetőkké válnak, hiszen materializálhatók: „robbanó Messiássá lépett elő, / és hetvenkét szűz nőstényszámár / nyalogatta sebeit” (22).

Hasonló megoldással beszél a háború értelmetlenségének tapasztalatáról a *Fekete szemek* című vers – itt a becsapódó lövedékek zajától és a riadó feloldásának jelzésétől egyaránt megriadó kutya nézőpontja

válik fontossá. Olyan szintjeit mutatja meg tehát a költő ezeknek a tapasztalatoknak, amelyekre nem szokás figyelni, amelyeket nem szokás relevánsnak tekinteni, pedig a dolgok megélése szempontjából épp ezek jelentik a kulcsot.

A természet (és ebben a saját test) szemlélésével kapcsolatos versek kapcsán ismét felvethető egy markáns magyar költészeti vonulat, Oravecz Imre kései versesköteteinek Misholéval analóg olvasata. Ezek a versek voltaképpen olyan figyelemgyakorlatok Oravecz madárnaplója vagy Mishol „öregségversei” esetében egyaránt, amelyek a rájuk irányuló figyelem által emelik meg, teszik jelentéssé a létezőket. A megszólalót külső és belső perspektívából egyaránt láttatni képes versnyelv kulcsa az, hogy az esetlegességet is felvállalja: azt, hogy az ember emlékeinek, az ember által befogadott látványoknak az együttese a maga minimalizmusában, egyszerűségében jelentéssé az ember számára, voltaképpen az énnel való összekapcsolás teszi mindezeket jelentéssé, és nem is mindig feltétlenül jelentőségteljessé. Ezen viszont a tapasztalatok megosztása, a kommunikációs helyzetekbe való belépés kétségkívül mozdíthat valamennyit. A kint-bent viszonyt a versírás távlatában ragadja meg például a *Hetvenegyedik születésnapomra* című szöveg: „Vajon melyik múzsza választ engem, / elszáll a falu felett / és meglát, ahogy az állatokkal / a lépcsőn ülök / borzas hajjal, szakadt melegítőben / és papucsban?” (40) A beszélői pozíciót kétségkívül lefokozza ez a megközelítés, a versírás impulzusát a klasszikus toposz kibillentésével mintegy a múzsára vetítve ki. Mishol költészetének mérsécsége és izgalmassága viszont épp abban ragadható meg, ahogyan ezt az alaphelyzetet felvállalva képes a vers valami mást is megmutatni abból, ahogyan egy idősödő ember a világra és önmagára gondol.

Ízelítőként, a kíváncsiság felkeltéseként, és nem feltétlenül reprezentatív válogatásként kell olvasnunk az összesen harminckét szöveget (köztük alig pár sorosakat is) tartalmazó verseskötetet. Agi Mishol lírája, tapasztalati világa, nyelvezete, más életművekkel folytatott bűjtött vagy explicitebb dialógusai révén, az irodalomról való gondolkodást tekintve kifejezetten árnyalt, nemzetközi hálózatokban relevánsként megmutatkozó teljesítménnyé vált az utóbbi évtizedek folyamán.

Guillaume Métayer

Türelműveg

Fordította: Imreh András,
Kemény István, Lackfi János,
Tóth Krisztina

Magvető
Budapest, 2018

m

Demeczky Ádám

FELNYITNI SZEMÜK

„Nap és mosoly, sírkő, emlék és rózsza,
Öröm bánattal végleg összeroskva,
Hogy a világot még kevésbé értssem.”

(Guillaume Métayer, Dúdoló, 16)

Guillaume Métayer *Türelműveg* című gyűjteményes kötete két éve jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában. Kabátzsebbe éppen ideális, bár egy számítógép is elkél majd az olvasásához. Előljáróban mindenképpen ajánlom a könyv mellé Fölköli Gábornak a Műút portálján megjelent kritikáját, aki amellet, hogy a szerző szerint is értő olvasója a verseknek (lásd Mosa Diána interjút ugyanott), egyes fordításbeli következtlenésekre rámutatva másoknak is nagy segítséget ad. Ez a segítség pedig el is kél. Bár a fordítók elismert költők (Imreh András, Lackfi János, Kemény István, Tóth Krisztina), még az alapnyelv ismerete nélkül is érezhető, hogy munkájuk néhol döcögőse sikeredett. A másik dolog, ami kissé nehezebben megközelíthetővé – és egyben nagyon érdekessé – teszi a kötetet, az a nagy, a magyar olvasótól többnyire idegen műveltséganyag megmozgatása (az internet használatát már csak emiatt is ajánlom). Bár a fordításokkal kapcsolatos kérdések közt nehéz egyértelműen eldönthetőt találni, a befogadást nagyban megkönnyítette volna – és ez az interkulturális közvetítésben mindig nagyon fontos feladat – egy, az olvasót segítő jegyzetapparátus.

Interkulturális maga a költészet is, a kötetben több helyen tetten érhető a szerzőnek a magyarokhoz való kötődése. Leginkább azonban mégis a középkorúság elérése, illetve a természet, az évszakok mint az idő múlásának, de egyben az állandóságnak és a Földhöz való kötöttségnek a jelzői, illetve a mindezekhez kapcsolódó nosztalgia határozzák meg Métayer versvilágát. Ezek leginkább a kötet nagyobb részét adó szonettekben hangsúlyosak, erre reflektál a *Nosztalgia* című szöveg is, amelyben azonban a felsorakoztatott értékek a vers második felében a beszélő hozzájuk való ambivalens viszonya által sorra megkérdőjeleződnek: „a varjúra, mely szobámba tévedt / és most napra forog / mint egy kalapácsvető [...] a varjú sosem téved a szobába / csak a tévé mutatja a kalapácsvetőket” (30). Felmerül, hogy egy fordításgyűjteményt mennyire lehet kötetként értelmezni, de a ciklusokra tagolás világos és jól megfontolt, a könyv kompozícióként is jól működik, mint arra alább ki fogok térni.

A természethez, a vidékhez tehát a nosztalgia, sőt, a halál is kapcsolódik Métayer költészetében (mindjárt az *Évszakaim* című nyitóversben), de az idő múlásától és a középkorúságtól egyéb kellemetlen tartalmak is elválaszthatatlanok.

„Mi vagyunk a negyvenévesek
Apánk, anyánk eladni képesek
Legjobb tudásunk egy darab kis
Elismerésért áruljuk ár alatt is
...

És le az aljába minden sírnak
Amiről kinéz, hogy kicsit gazdagabb
Kotorászunk szégyen nélkül törve
Ki állkapcsokból aranyfogakat”
(23)

Mint *A negyvenévesek kórusában* is látható, ezek erősen kötődnek a költői önmeghatározás kérdéseire, az ars poetikus vonal egyébként is hangsúlyos a kötetben – nem csak a gerincét adó, az utószó szerint legutóbb keletkezett szonettekben –, így ez a rész egyfajta számvetésként is olvasható. Bár furcsa módon – hiszen a *Türeleműveg* ilyen formában csak magyarul jelent meg – csak számunkra megismerhetően. Az identitás kérdése a *Gyerekkorok* című szövegben is feltűnik, a beszélő itt, bár korábban még bárki lehetett és volt is, már csak maga lehet alávetve

a mindennapok idejének és feladattörmelékeinek. Ha pedig az identitásba helyezkedés írói módszer – mint ahogyan az –, akkor, amennyiben a beszélő magába zárkózik, az komoly alkotói problémát jelent. Ahogyan egzisztenciálisat is, többször előforduló, majdhogynem gyakori verszárlat a kötetben a magányos, tehetetlen éjszaka, de a nap sem tud mindig napfelkeltevel indulni (*Reggel, Föld*).

Az identitás problematizálásának egyik fő eszköze Métaayernél az árnyék motívuma, az *Árnyjáték*ban például az én kettős felfogása mutatkozik meg, a minden mozgásra és táncra is képes árnyék éppen csak megszólalni képtelen, a jelek, az írás nem elég, így meghallgatást sem nyer soha. Az árnyék itt sikertelenként, de értékesként bukkan fel, és ugyanígy pozitív minőséget jelent *A hangya és árnyéka* című szürreális versben is, ugyanakkor ez utóbbiban nyilvánvalóvá válik, hogy az árnyék a másik (a testi, a mindennapi) rész nélkül nem létezhet. *Az ígért* című prózai betét mellbevágó őszinteséggel feszegeti ennek a másik lélekfélnek a kérdését. A beszélő már-már kellemetlen érzést keltve, teljes nyíltsággal meséli el történetét arról a múltbéli lélekfélről, amelyet senki sem értett meg. Fontos, hogy mint a *Gyerekkorok* és a kötetben megidézett számos tragédia is mutatja, a versek, de még az identitás problémái sem főként egyéniék, inkább közösségiék, generációsak, történetiek (még az ezúttal emléksüteményként funkcionáló brownie is egy történelmi korszakot idéz meg a *XIX. század* című szövegben).

Amint a fentebbiekből is látható, a középkorúsághoz egy *Találkozás egy fiatalemberrel* jellegű érzés is kapcsolódik. A *Türelműveg*ben és az *Úrvacsorában* a kihasznált és hasztalan tréfamester panaszát halljuk, mindenképpen kegyetlen („Húsz elmúlt évem, az összes *bon mot*-t, poént, / Amit a szelekbe szórtam, görnyedő faként, / Avagy, ha az ember fogat, s vért kóp, akként / Mert vége – s asztalomra semmi sincs lerakva” [33]), de az utóbbi esetben kifejezetten abszurd – és a korpuszban szokatlan, a harmadik személy által elidegenített – helyzetet fejezve ki: mint Krisztus vérét, isszák belőle a viccet, aztán magára hagyják, kifacsarva. Az előbbi két szonett, de akár a *Pakli* esetében is, amelyben előszámlálatnak és megsemmisítettnek az egyetemi hatalmasságok névjegykártyái, Villonra ismerhetünk. Az étellel és életpályával való humoros, de egyben keserű számvetés pedig, kivált szonettformában, könnyű kapcsolódási pontot jelenthet a magyar nyelvű olvasó számára is – ellentétben a kötetben legalább ennyire fontos zenei tematikával. A *Der treue Hussar* című verset a katonai indulókkal helyezi szembe a lírai én, Kubrick *A discsőség ösvényei* című filmjének

megnézése utáni lelkiállapotát leírva, megelevenítve a második világháború tragédiáját. Az intermedialitás egyébként is jellemző, a Paweł Pawlikowski *Idájára* való reflexió például ugyanazt a tragédiát idézi meg, csak máshonnan és más aspektusból. A *Sambre et Meuse*, amelynek címe egyben egy belga katonai iskolákban máig bevett indulóé is, már általánosabb, nemcsak az első világháború idején meneteltek rá, ez a dallam szólt Dreyfus lefokozása alatt is. A *Rongyok* szintén ezt a tematikát helyezi a középpontba, de még összetettebb utalásrendszerrel. Wagner politikailag rossz emlékezetű zenéje mellett Umm Kulthum, egy ideológiai tartalmakat rejtő szerelmes dalairól híres egyiptomi énekesnő jelenik meg a Vichy-kormány által Buchenwaldba küldött, de azt túlélve vezető politikussá váló Léon Blum alakja körül. A musical műfajával pedig a rongyos verklis alakja kerül szembe, hiszen ha a valóság nem csodás, hanem rongyos, és „foltokban szűrődik valami nyers zene” (17), akkor valamilyen isteni közbeavatkozás még megváltoztathatja. Schubert *Winterreiséjének* mint ars poeticának a kortárs irodalomban sem példa nélküli újraélesztése (elég Elfriede Jelinek azonos című darabjára gondolnunk, de távolabbi példaként az utolsó tétel, *A verklis* határozza meg Martin McDonagh *In Bruges* című filmjének zenéjét is) itt különösen jól működik, hiszen Villon mellett egy másik olyan hagyomány idéződik meg általa, amely az élet fájdalomaira és a művészet nehézségeire, tökéletlenségére, a befogadókkal való problematikus viszonyra érvényes választ tud adni. Ehhez pedig Métayer költészete is remekül kapcsolódhat.

A *Lille-Europe* szintén nagyon érdekes szöveg. A szonett műfaját (és a *Türelműveget*) egyébként is jellemző ellentétek számos szinten jelennek meg benne. A pályaudvaron egy magas srác billentyűzik, talán William Shellert játszik, talán Taylor Swift *Love Storyját*. Sheller zenei munkássága mind klasszikus, mind pedig popzenét magába foglal. Az utóbbinál tematikusan és képileg jelenik meg hasonló feszültség, az iskolai keretbe helyezett – és a lehető legpoposabban megszólaló – történet a főhős énekesnő fantáziájában, Veronában bontakozik ki, össze-mosva a leghíresebb szerelmespár tragédiájával (természetesen ezúttal bár ironikusan, de pozitív végkicsengéssel). Mindezeket felül utalás történik a versben *A skarlát betűre*, ahogy a *Büszkeség és balítélet* BBC-s feldolgozásának ikonikus fehér inges képsorát is felidézi a szöveg.

Bár a zene, az ellentétek és a kulturális utalások vagy az önreflexió módozatainak boncolgatása is megérdemelne még néhány bekezdést, ahogyan az a kérdés is, hogy a labirintus, valamint a tőle nem függet-

len fonál újra és újra megjelenő motívumai jelentenek-e kivezető utat bárhonnán, akad viszont mindezekén túl egy olyan aspektus, amelyre feltétlenül ki kell térnem. Említettem fentebb, hogy a kötet egységes kompozícióvá áll össze. Nagyobb részben olyan versek, főként szonettek alkotják, amelyek a már részletezett kérdések mellett az esetek többségében a természetet jelenítik meg – leszámítva a számos városba helyezett vagy egyenesen azt tematizáló szöveget (több mint ötven versről beszélünk). A *Türelműveg*ből így egy személyes, helyhez kötődő világ bontakozik ki előttünk, ugyancsak személyes, az évszakok rendje által tagolt idővel. Amely világot átjárja a legtöbbször eső formájában megjelenő, hol a hangulatot aláfestő, hol címszereplővé váló víz.¹ Métyayer néhol korunkra is reflektál, például a *FB népében*, a *Kriptában* – amely a *Jónás könyvéhez* készült hommage –, de alapvetően, ha a hangulat íve, a megidézett történelmi esemény vagy az identitás vizsgálatának szöge éppen különböznek is, egységes egészzé állnak össze a versek.

Leszámítva az utolsó prózai szöveget és a kötetet záró három verset. Az *Emberi beavatkozás nélkül* annak a jövőbeli történetét írja le, ahogyan az emberiség tehetetlenül hagyja megtörténni a klímaváltozást. Apokaliptikus vagy legalábbis a világvégének megágyazó mese ez. A beszélő értékítélete nyilvánvaló: „[...] a madarak, akik egykor csivítelve üdvözölték a felcsobogó patakokat, a hegyekben és a kertek alatt, most eltikkadva hulltak le az ágakról, mint apró homokzacskók. A szülők lapáttal szedték össze, és a gyerekeik szeme láttára temették el őket a fasorokban” (75). Az évszakok és az eső elsiratása is megjelenik a szövegben, a zárókép pedig erősen nyugtalanító: „Új fajok rajzoltak ki és sokasodtak. Néhányan félelmetes intelligenciával, és az emberek közül sokan máris nagyon jól megértették egymást velük” (77).

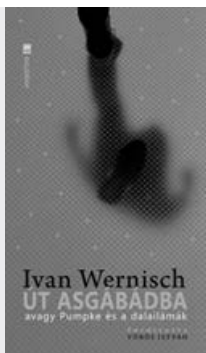
Azonban míg ez a kép „csak” nyugtalanító, a *Részlet egy nukleáris eposz*ból már Hosha Suru² nukleáris apokalipszis utáni életét jeleníti meg. A *Rohamban* pedig valóban a végítélet kezdetét láthatjuk, a szét-eső emberi tagokkal játszó szelet, amely az utolsó vershez, a *Homokhoz* elérkezve felszárítja a mindent átjáró vizet, sőt a talajt is elfűjja. A személyes, periodikus, történelmi idő tehát a könyv végéhez érve előbb

1 Hadd ne mondjam, a magyar értelmező próza kedvelt közhelyével élve: bűvópataként. Nem mehetek el azonban a *Türelműveg* és Kemény István *Nilusának* számos hasonlósága mellett – testvérkötetek –, én viszont most nem használom fel értelmezési segédletként (egy recenzió keretén belül nem vállalhatom a megtisztelő feladatot, hogy összeveessem azokat), de ajánlom a kedves Olvasó figyelmébe.

2 Japán, sugárzót jelent. A verset az utószó szerint egy japán képregény világa ihlette.

földtörténetivé tágul, majd megszűnik. A zárósorok – „El se hittük, hogy tényleg megszabadított / Minket az időtől ez a nagy szél” (83) – nem csak a történelem egyszerű megszűnését jelzik, hiszen az visszamenőlegesen semmisül meg, a holtak feltámadása által.

Ezzel a világot lezáró – és a kötet utalásaihoz híven erősen keleties kötődésű – darabbal ér véget tehát a *Türeleműveg*, amelyet az első megközelítés nehézsége ellenére is bátran ajánlok. Nemcsak a korábban bemutatott témák, formák, hagyományok, allúziók érdekessége miatt, hanem mert Métayer költészete egyszerű helyzetleírásaiban sem válik banálissá, megkapó, szuggesztív és élményt jelent.

Ivan Wernisch

Út Asgábádba

Fordította: Vörös István

Fiatal Írók Szövetsége – Kalligram
Pozsony, 2019

Nagy Hajnal Csilla

KIETLEN TÖRTÉNETEK, AVAGY ÚTON A RELATIVITÁSBA

Gyanútlanul kényelembe helyezkedünk, és elindulunk az úton. Asgábádba, Ivan Wernisch világába. Mindenféle szerszámok, védőöltözet, túraeszközök nélkül megyünk. Először feszengünk a nemtörődömségtől és a pontosságtól, amik egyaránt ennek a nagyszabású világnak az építőelemei. Egy idő után elfelejtünk feszengeni, és bár még mindig tisztában vagyunk azzal – jobban mondva, átjár minket az érzés –, hogy semmit sem hoztunk magunkkal erre az útra, már azt is

tudjuk, hogy legfeljebb olyasmiket hozhattunk volna, mint gumikacsa, karnis, budibot, templomtorony, esernyő, varrógép, boncaszta. És nagyon jól ellettünk volna ezekkel a tárgyakkal, de egyáltalán nem használtuk volna egymást.

Egy tébolyult mindentudó vezet minket végig ezeken a kietlen történeteken – de nem tébolyult-e vajon az összes mindentudó? Vágtatunk Wernisch világain át, lövészárokból szerzetesi cellába, Csardzsujból Asgábádba, a kocsmából haza, minden egyszerre triviális és földöntúli, folyamatosan megindul alattunk egy újabb történet, és mi sodródunk vele, a legnagyobb természetességgel viselve a legradikálisabb váltásokat is. A kötetet indító, különálló vers, a *Neked, aki sakálpofámra* talán minket szólít meg, talán csak azt a kapcsot, amivel hozzánk ér, jobban mondva azt, amivé válunk ebben a világban, és azt ígéri *neked*, legyél bárki, s így változatos kínzások következményeként „egyre szebb leszél” (10). Egyre szebbek leszünk ebben a káoszban, ebben a cinikus világrendben, amelybe a dadaizmus egyik elindítójának, Hugo Ballnak a versrészletével felvértezve lépünk be ezután. Hogy belenyugodhasunk abba: a jelentés innentől fogva úgy használ minket, ahogyan csak akar. Tárt karokkal adjuk át magunkat a jelentésnek, egy sóhajjal (egy titkon izgatott és elégedett sóhajjal) hunyjuk be a szemünket és adjuk Wernisch kezébe a gyeplőt, a lakáskulcsunkat és legfontosabb tárgyainkat. Miközben szembekerülünk a sakálpofával, mi egyre szebbek leszünk. A sakálpofa pedig ettől kezdve percenként újabb és újabb alakot ölt, cinikus kuncogások közepette.

A legelső, felvezető versen (és még egy kakukktójason) kívül az *Út Asgábádba* szövegei négy típusba, négy térbe oszthatók. Az első csoportba tartoznak azok a versek, amelyek valamilyen háború színterén játszódnak, és hogy épp veszélyhelyzetben vagy egy viszonylag békés pillanatban, az változó. Ezek tulajdonképpen csak egymás kiegészítéseként szolgálnak egyébként is, hisz ahogyan azt a *Kenyérleves* című versből megtudjuk: „Ha nem főzünk, harcolunk, / ha nem harcolunk, főzünk” (56). Egy időn és téren átívelő narrátor meséli el a harc, a pusztulás történeteit, hosszan és érzékletesen, városokat, népeket hívva életre. Ebben a tragédiában (amely átjárja valamelyest a kötet egészét) valahogy mégis utat talál magának a könnyedség, ez pedig azért lehet, mert a versekben megírt tragikum mindennapos és magától értetődő. Azzal együtt, hogy rettenetes és fájdalmas is. A *Reggel szerencsét jósolt az eső* című vers eleve némileg komikus módon szláv szavakkal átszótt szöveggel azokkal az ironikus, a versbeszélő saját puskájához szóló sorokkal

zárul, hogy „le kell tenni aludni, / és jó éjszakát kell kívánni neki” (61), ez pedig valamiféle groteszk gondviselés szintjére emeli a katona és fegyvere közötti bajtársiasságot. Ezekben a versekben minden mindennel összeköttetésbe lép. Nem csak holttestekkel megrakott, lángoló templomok, kifosztott falvak vagy épp a folytatódó béke ellentmondásos perspektíváinak történetét hozza el nekünk a szerző, de olyan, bagatellnek tűnő, természetességükben mégis megrázó szentenciákat is, mint például, hogy „a szerelemre gondoltam, hogy ne gondoljak a halálra, / a halálra gondoltam, hogy ne gondoljak a szerelemre” (63).

Mivel a különböző versek szisztematikus és organikus káoszban váltják egymást, egyszerre vagyunk jelen az összes különböző ország, vidék, háború jártá táj lapjain (ezzel egy időben pedig a szerzetesek és a hangulatfestő versek tereiben is), és egyetlen összefüggő halmazza is érik bennünk mindaz, amin az *Út Asgábádba* olvasása közben átesünk. Hiszen mindez egyszerre létezik, és ezt fájdalmasan tisztán érezzük a versek (össze)olvasása közben – olyan világba csöppentünk (és valójában olyan világban élünk), melynek bizonyos pontjain harcok zajlanak, bizonyos pontjain bölcs, de inkább örült szerzetesek vezetik tanítványaikat, bizonyos pontjain a világ művészei dobnak pezsgősüveget medencébe és szolgálólányok koponyájára, bizonyos részei pedig egyszerű, beszédesen kimerevített tájak, életképek.

A szövegek második (persze az, hogy milyen sorrendben sorakoztatjuk őket egymás után, nem annyira lényeges) típusába azok a leginkább rövid versek (időnként haikuk) tartoznak, amelyek mindössze néhány másodperc eseményeit festik le: egy tájat, egy embert, tűzbe csöpögő vért (az ehhez hasonló néhány szöveg átmenetet képez a háborús és a hangulatfestő versek között). Ezek a versek festményként vagy inkább rövid, körbe-körbe futó mozgóképként jelennek meg előttünk – kietlen tájakon, építményekben járunk, hangokat hallunk és szagokat érzünk. A két, egyaránt *Déli forróság* című haikuban például először a helyi sörgyár felől szálló korpaillatot, néhány oldallal később pedig a közcécék közkerteken átlebegő bűzét érezhetjük. A hangulatfestő versekben a hiány és a jelenlét szembenállása is tematizálódik. Egy négysoros zárlatában Wernisch azzal az érzéssel hagy minket magunkra, „mintha bejött volna valaki” (66), a *Kocsi-út az erdőben* című versben megírt láb pedig a már fűvel benőtt, de mégis egyértelmű jelenléttel rendelkező kocsinyomban bicsaklik ki.

A versek harmadik típusa leginkább szintén csupán néhány másodperc kidomborításáról szól, de ezeknek a szövegeknek mind létező

személyek a főszereplői: Paul Klee repülőgépeket szignóz, Gabriele D'Annunzio pezsgősüvegeket hajít ki egykori barátnője villája fölött, Peter Hille pedig egy kőpadról fordul le álmában. Ebben a csoportban csupán ez a három szöveg szerepel, ráadásul egymás után, a kötet közepe táján, de véleményem szerint mégis fontos számukra kategóriát fenntartani. Itt ugyanis Wernisch képtelen figurákat és helyszíneket (még akkor is, ha a jelölések valóságok) vonultat fel. Versbeszélőnk, ez a tébolyult mindentudó azonban ebben a három versben – és éppen a könyv közepén – kinyújtja a történelem felé habókos, veszélyes kezét, és beemel a saját világába három művészt (egy festőt és két író), megengedi nekik, hogy szétnézzenek és néhány másodperc erejéig engedjék el magukat, és tegyék ebben a fikcionalizált világban azt, amit amúgy is tennének. Csak ezúttal következmények nélkül. Hiszen a vers elkezdődik, néhány soron keresztül létezik, aztán tovalebeg. Wernisch csak annyit kér a megidézett művészeketől cserébe, hogy papírral és tollal a kezében figyelhesse, mihez kezdenek a nála töltött néhány kusza másodperc alatt. E három szöveg segít átéreznünk a végtére minden világot mozgó relativitást.

A negyedik típusba tartozó szövegekben tébolyult szerzetesek homályos tanaival ismerkedhetünk meg. Vajon ellensúlyozzák vagy erősítik ezek a textusok a háborús verseket, netán egyszerűen szimbiózisba lépnek velük? Egyik sem, és mindkettő. A szerzetesek is ugyanolyan alkotóelemek elvégre, mint a katonák, senki sem vindikál magának hierarchiát. Mindazonáltal Kadó mestertől és Yün-mentől egy egészen eltérő élet képét kapjuk. Szembekerülünk a tanítványok bizonytalanságával, a mesterek bohózatával, és kellemesen feszengve evezünk mi is velük valahol a térben. Hol keressük a racionalitást? Ne keressük sehol. Egyébként miért keresnénk bárhol is a racionalitást? Mit kellett volna tenniük a tanítványoknak, miután Kadó mester azt kérte, üssék meg őt, és elzavarta azt a növendéket is, aki erre képtelen volt, de azt is, aki megtette, majd közölte, hogy a „szófogadás és az engedetlenség a gyenge lélek megnyilatkozása” (22)? A szerzetesek kiszámíthatatlan vezérek, mindent tudnak, hümmögünk és egyetértünk a tanítványokkal (nekünk sincs más választásunk), tébolyukat sosem találjuk felháborítónak. Bölcs téboly. Van jelentése? Mindennek van jelentése. Miért ne lenne? Minek lenne? Mit minek? Ártalmatlan, avantgárd téboly. Szívünkbe zárjuk, bár tudjuk jól, ártalmatlan gondolatokba is bele szoktak pusztulni. Kadó mester fontos dolgokat tanít nekünk az értelem hajszolásáról, az elengedésről, a fegyelemről, Yün-men pedig az igazság

és hazugság között elterülő, egyetlen bizonyos térre irányítja a figyelmünket. És tulajdonképpen mindkettőjük a relativitásnál köt ki.

Végigérünk a könyvön, egy szobában ülünk a két szerzetessel, az összes hadvezérrel és közlegénnyel, öregemberrel és szürreális kakassal, és még ülni akarunk kicsit, mondjuk egy néhány másodperces, körbe-körbe futó mozgóképben, hogy átjárjon minket ez a megfoghatatlan hangulat. Mindeközben megengedő mosollyal ismétlődnek bennünk a stratégiailag jó érzékkel, a könyv végén elhelyezett *Micsoda* című vers sorai, mondjuk az a négy, hogy „meg micsoda mi ez? / micsoda ez mi meg! / mi ez meg micsoda? / ez meg micsoda mi!” (81) De arról a négyről sem kellene megfélekedni, hogy „ez meg micsoda mi? / meg micsoda mi ez! / micsoda mi ez meg? / mi ez meg micsoda!” (80), ahogy a második versszakról sem, arról, hogy „micsoda meg ez mi? / mi micsoda meg ez! / ez mi micsoda meg? / meg ez mi micsoda!” (79) Ez is méltán megérdemli az odafigyelésünket. Hiszen egyáltalán nem elrugaszkodott felvetések ezek: a világ, és benne törekeny életünk bármikor a feje tetejére állhat. És miközben a tanmesék és szófestmények és hadviselések létjogosultak, azt is be kell látnunk, hogy ugyanúgy érvényes időnként csak állni, tehetetlenül ez előtt az állítólag precízen megalkotott létesítmény előtt, amelyet világnak nevezünk. Mert néha egyszerűen mást nem is tehetünk. És néha egyszerűen nincs fontosabb tulajdonunk a tehetetlenségünknel és a saját relativitásunknál. Ezért is annyira ajánlatos és nem elhanyagolható élmény az *Út Asgá-bádba* elolvasása, Vörös István mesteri fordításában.

Pan-dji

Vörös évek

Fordította: Kovács Veronika

Libri

Budapest, 2019

Karafiáth Orsolya

NÉMASÁG ELLENI IGÉK

„Nem tehetségtől fűtve, / Hanem haragom tüzével, / Nem tollal és tintával, / Hanem véres könyvbe mártott csont hegyével / Vetettem papírra e művet” (7) – olvassuk a *Prológus* című nyitóversben. A költő már a felütésben figyelmeztet, hogy versei szárazak, durvák, sőt akár olyan nyomorultak is lehetnek, mint egy beteg, mégse dobjuk félre őket, hiszen esetleges fejletlenségük (a szerző szava) ellenére is híradások a rabságból, segélykiáltások egy olyan országból, amely nem a költészet földje, ahol a szavak a parancsolásra termettek, és ahol a hallgatás a leghitelesebb nyelv. „Beszélő gépezetként éltem le” (7) ötven évet, vall Pan-dji, akinek költeményei a némasággal szembeni igék, a jelszavak ellenében született belső vallomások.

Egy nem létező ország nem létező emberei üzennek Pan-dji szavain keresztül. A természetesen álnéven író, inkognitóját őrző szerző az életét kockáztatta már az előző, világszerte megjelent könyve, a novellákat tartalmazó *A vádirat* kicsempészése miatt is. A két könyv annyiban rokon, hogy utóbbiban is életképeket kapunk a diktatúra világáról, ahogy a *Vörös évek* erős, szíven ütő verseiben is. „Azt ugye tudod, hogy nem lesznek kint érvényesek az emberi jogaid”, mondta az utazással szembeni utolsó érvét egy barátom. 2014, a kezemben már a vízumom, az induláskor jön a hír az amerikaiáról, akit épp börtönbe suvasztottak vagy kényszermunkatáborba. (Ő az, aki néhány évre rá megnyomorítva

előkerül, aztán nem sokkal később meghal.) Hallottam, igen, de én jól fogok viselkedni, válaszolom neki. Csak nem olyan borzalmas az egész. Az első gyomros teljesen váratlanul ér: az összes iratomat és a SIM kártyáimat elveszik a határon, hivatalosan innentől nem létezem. Mi érdekük lenne engem lecsukni, nézek az útitásamra. Visszakérdez: Mi érdekük lenne kiengedni? És ettől kezdve egyértelmű, hogy a játék nem játék, még ha valóban kétesélyes is. Ám míg nekem borzongató és veszélyes kaland belépni Észak-Koreába, megvan a remény arra, hogy kikerülök. Mert már pár nap után világos: itt nem lehet élni. Mégis 23 millió embert tart fogva ez a hatalmas börtön. Ahogy ez Pan-dji ver-seiből is világossá válik.

A kötet legkeményebb ciklusa a *Vörösgyűlölet*. A költő itt már nem csomagolja természeti képekbe a mondanivalóját, hanem konkrétan, erősen és keményen odamond. A forma itt is a daloké, de eltűnnek az utalások, nagyon konkrét beszéd kezdődik el. A *Vörös nép dala* egyetlen hatalmas – ám tudjuk, bent rekedt – üvöltés. „Nagy Vezér, Nagy Vezér! / Te vagy a kék ég, mi csupán a férgék / Sújts csak le ránk bős villámaiddal, / De kérlek, annyit szólj, annyit mondj, hogy szeretsz minket. Ha csak e csekély óhajunk teljesíted, / Nem támad bennünk fogvicsorító gondolat” (25). Mi ez? Véres irónia? Hiszen tudjuk, ott van már rég a gondolat, csikorgatja a fogakat már alvás közben is, cincálja az elmét, és a sok nélkülözés és szenvedés vagy teljesen megtöri és az ígához igazítja a rab teste után az idegrendszerét és a tudatát is, vagy szinte szétfeszíti a bensőjét, lassan ölvé. E munkadal ritmusú esdeklés a továbbiakban csupa vád. A nép könyörög, hogy rendben, tűri az ütések, de akkor legalább ne kelljen megfagyni, éhen veszni! Már ilyen kevés is beérné. Enni akarnak, ez a legfontosabb. De mi a második életbe vágó dolog? A szólás szabadsága: „szemünk, fülünk, szánk ne kösd le” (25). A sok bent rekedt kiáltás, a sok panasz ugyanúgy öl, mint az éhezés és a hideg. A *Nyoszolyólány-ballada* szinte odacsap. A lányok a hiábavalóság megtestesítői, hiszen olyan frigynél kell segíed-kezniük, amely a pokolban köttetik. A párt vörös eszméit adják össze a gondolataikkal naponta, és ehhez kellene a szövetségek, a tagozatok, a teljesen felesleges örökös csinradratta. Megkapja a magáét a „semmit-tévő Ifjúsági Szövetség” ugyanúgy, ahogy az „erőtlen Foglalkozási Szövetség” (26) is. Akár egy csúfoló népi ének: a szöveg pellengérré állítja a csupán a pártfegyelem megőrzésére, a totális kontroll megtartására jó gittegyeket. „A gerinctelen Gazdaszövetség a kisszobában dínomdánom / A hiábavaló Női Szövetség a konyhában lillallalla” (27),

kántálják, és megy a száalmas körtánc, a központilag diktált ritmusra. E ciklus leginkább megütő szövege a *Békák*. Ahogy olvastam, belém hasított a néhány éve Észak-Koreában látott Patyomkin falu emléke. A téeszlátogatás kötelező program volt. Addig rengeteg lepusztult gazdaságot láttunk az utak mentén, putrikhoz hasonló viskókkal, ez legalább rendezett és tiszta volt, de ugyanolyan lehangoló. Itt is kézzel művelték a rizsföldet, a jéghideg vízben mezítláb álltak az emberek, a hangulatot a békakuruttyolás fokozta. Az ország nyolcvan százaléka hegység, a maradék rossz minőségű termőföld, ebből próbálják kicsikarni az élelmet. Gépek viszont nincsenek, a párt indoklása szerint azért, mert a gépek elromlanak, így kézzel és ökrökkel, faekével művelik a terméketlen, vörös földet. Ha meghal az ökröd, és nem tudod bizonyítani, hogy természetes úton történt, kivégeznek. Egy ember élete tehát egy ökörével egyenértékű Észak-Koreában. Végig nem tudtam megszokni, hogy úgy beszélnek a szerintük jogos kivégzésekről, mintha a világ természetesebb dolgai volnának... És a félelem átható ereje is megszokhatatlan volt nekem. Ők maguk, az észak-koreaiak talán észre sem vették, hogy ott van a szemükben, párolog ki a bőrükből, átsugárzik rajtuk. A téeszben, ahol jártam, éppen attól rettegetek, hogy nem tudják teljesíteni a következő tervet. A vezér ugyanis odalátogatott, és megjegyezte, kevés, hogy egy fa csak nyolcszáz datolyaszilvát terem, öt éven belül ötezerre kell növelni a mennyiséget... Sikerülhet ez vajon nekik? Néztam a legyengült ökröt, a békák diadalmas kórusa egyre hangosabbnak tűnt. „Árvízben ázó vörös hasatok mily divatos / Brekeke, brekeke / Bár a sáros pocsolyában bugyborékol a hátsótok, / Lám, ti élvezitek ezt a világot, ezt az időszakot. / Brekeke, brekeke” (28).

A *Bálvány* iszonyú képet ragad meg: a mindennapi felesleges áldozatoknak állít emléket. Aki nem imádja a Kedves Vezetőt, az halál fia. „Én vagyok az ég, én vagyok a nap – zokogjatok előttem!” (30) Bár a verseskönyv gazdagon lábjegyzetelt, hogy mit szimbolizál a nap maga, a fordító nem magyarázza el, holott ez kulcsfontosságú motívuma mind az észak-koreai életnek, mind pedig az erről szóló verseknek. A Vezető. Megérkezésünk után nyilvánvaló, hogy mindenhol a Szeretett Vezető képe fogad, de már az első pillanattól valahogy furcsának, bizarrnak éreztem a vezérábrázolásokat. Később jöttem rá, mi zavar. Széles szájjal, teli foggal nevet szinte mindegyik szobor, szinte mindegyik festmény. Ijesztő. Félelmetes. Mintha egy beteg szörny nézne rád, és azt mondaná épp, hogy ne félj, ne félj, én jószágos vagyok! („Én vagyok az ég, én vagyok a nap”) De te tudod, hogy ez nem igaz, mert

ez a mosoly – jobb szót nem tudok rá – valahogy hazug. A városokban az első protokollteendő mindig a főtéren található hatalmas szobor előtti tiszteletadás. Villódzik a nap a bronzon, vakít, futkos a fény, mint a kacagás. Ez a naparc, mondja a vezetőnk. Mert a Kedves Vezetők olyanok, mint a nap. Mert a nap mindenkire egyformán mosolyog, egyformán süt. Rásüt, rátűz. Ízlelgetem a szavakat. Később megfogalmazom. Éles sugarak, sebeznek. Jelvényt tűznek rád, a saját fényüket – fénytelenységüket –, amíg élsz. Átvilágítanak. A nap szétharapja a bőrt. Nincs menekvés előle.

A költő folyton átkozza az utolsó ötven évet, a terror és a bezárulás éveit. (1953-ban kötöttek fegyverszünetet a koreai félszigetet felosztó háborúban, 1994-ben pedig, Kim Ir Szen halálakor végképp bezárult az ország, attól kezdve se ki, se be.) Pan-dji pontosan tudja, hogy lassan kihal az a nemzedék, amely valamit is látott abból, hogy miképp lehet emberi módon élni. A nép nagy része már gyerekkorától a jelszavakat üvöltözi, és a zsigereikbe épült, hogy az egész sorsuk egyetlen eszme szolgálatában áll. Hatalmas emlékművek árnyékában nőttek fel, és azzal a biztos tudással, ami minden száját letapaszt: ha hibázol, elhurcolnak és lágerbe zárnak. A mellékné kirendelt kísérők tölem is rendre ravaszakat kérdeznek, ki akarják ugratni a nyulat a bokorból, hogy én mennyire vagyok elragadtatva. Óvatosan beszélek. Ahogy amúgy az első perctől kezdve mindenkivel. Mert ki tudja. És ez is borzalmas érzés, és ez is borzalmasan hamar természetessé válik. A rettegés és a szorongás, a pusztá léted állandó féltése, a félelem, nehogy a te hibádat a családtagjaidon torolják meg, megköti a kezeket és elnémítja a tiltakozókat. A *Vörös mozdony* című vers a sehová tartó, tragikus és céltalan életeket modellezi. Hatalmas és erős szimbólummá hívva szerepelnek benne a mindennapokat ellehetetlenítő momentumok. Menetrend nélküli, ablaktalan üvegű szerelvény, „a halálba robogó vonat / Liheg, piheg, zihál, zakatol a vörös mozdony” (36). De a vörösínű lobogót tépi rajta a szél.

A fülszöveg szerint a költő a szerelemről és a hiányról is beszél. Az utolsó három ciklus, *A vágyom rád kedvesem*, *Az Élethez* és az *Óhaj* címűek azonban szerintem nem a szerelem versei. Szerelmes soroknak bizony elég soványkák lennének. Ha azonban a kedves, a vágyott és visszavágyott lény helyére a szabadságot gondoljuk, egyből megemelkednek a szövegek. Ráadásul itt található az *Ó! K.B.S., Társadalmi Nevelési Műsor* című darab is, amely mintha kulcsot adna az átértelmezéshez. Mivel ezekben az úgynevezett szerelmes versekben is a korábbi

motívumokat használja Pan-dji, véleményem szerint nem lehet a vörösre festett ajkú asszonyban valóban egy rúzsos nőt látni, akinek a kisugárzásától félünk, hanem sokkal inkább azt a félelmet keltő csábítást kell ezalatt értenünk, ami megköörnyékezik ott mindenkit: beállni, együtt kiabálni, bálványimádni látványosan, mert akkor talán egy kis protekcióhoz lehet jutni. „Rád vágyakozni maga is boldogság” (45) – mondja a *Kedvesem úgy vágyom rád* című versben Pan-dji, és szerintem egyértelmű, hogy az emlegetett kedves itt a felszabadulás iránti vágy. A *Várva várt kedvesemben* ki is mondatik: „Az én várva várt kedvesem Dél-Korea hő keble volt” (49). Pan-dji költészete kerüli a túl személyeset, mintha tudná: Az árulások és a bizalmatlanság földjén nincs szerelem, nincs barátság. Egy álommal intimebb a viszony, mint egy valóságos nővel vagy egy olyan baráttal, akit ki tudja, miért kínoznak halálra, mivel zsarolnak, hogy végül összetörve árulóvá váljon. „A Szabadság a te kedvesed” (61) – konkludál a költő.

Lehet-e, érdemes-e versekkel üzenni, kérdezhetjük a kötet kapcsán. Volt-e értelme, hogy a szerző ekkora kockázatot vállalt? A *Vörös évek* versei számomra hitelesen jelenítik meg Észak-Koreát, ezt az elzárt poklot. Aki borzalmas történeteket, éles részleteket vár, csalódnia fog. Ám aki felfedezi a kétségbeesett dalokban a lekötözve, a propagandát belülről túlharsogni próbáló, a csakazértis-megszólalásból kirajzolódó erőt, csodálni fogja a szerzőt és a sorait, melyekkel a megnyomorítottak helyett is beszélni tud.

REPERTÓRIUM

2020. január–február

Repertóriumunk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2020. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent köteteiben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el.

A feldolgozott folyóiratszámok

Agria, 2019. 4.	Irodalmi Jelen, 2020. 1., 2.
Alföld, 2020. 1., 2.	Jelenkor, 2020. 1., 2.
Credo, 2019. 3–4.	Kortárs, 2020. 1., 2.
Élet és Irodalom, 2020. január 3.,
január 10., január 17., január 24.,
január 31., február 7., február 14.,
február 21., február 28.	Látó (Marosvásárhely), 2020. 1., 2.
Életünk, 2019. 11., 12., 2020. 1.	Magyar Napló, 2020. 1., 2.
Forrás, 2020. 1., 2.	Mozgó Világ, 2020. 1., 2.
Helikon (Kolossvár), 2019. december
25., 2020. január 10., január 25.,
február 10., február 25.	Napút, 2019. 10., 2020. 1.
Hitel, 2020. 1., 2.	Székelyföld (Csíkszereda), 2020. 1., 2.
	Tiszatáj, 2020. 1., 2.
	Új Forrás, 2020. 1., 2.
	Vár, 2019. 4.
	Várad (Nagyvárad), 2019. 12.
	Vigilia, 2020. 1., 2.

Vers

1. ÁBRAHÁM Erika: *Plázaversek*. A termék jellegének megfelelő. Sitcom. Idegen. Korpusz. = Székelyföld, 1/47–48. p.
2. ACZÉL Géza: *(színo)líra. torzósztár*. áresés. argó. argumentum. = Alföld, 1/29–30. p.
3. ACZÉL Géza: *(színo)líra. torzósztár*. ármány. ármánykodik. ármentesítés. árnyalat. = Élet és Irodalom, február 14. 17. p.
4. ACZÉL Géza: *(színo)líra. torzósztár*. ártalmas. ártatlan. ártér. = Látó, 1/28–30. p.
5. ACZÉL Géza: *(színo)líra. torzósztár*. árukészlet. árukivitel. árul. = Jelenkor, 1/14–15. p.
6. ÁDÁM Tamás: *Anyám*. = Vár, 2019. 4/3. p.
7. ÁDÁM Tamás: *Halk nyerítés*. = Agria, 2019. 4/153. p.
8. ÁDÁM Tamás: *Kívégzés gyanú alkony*. = Vár, 2019. 4/3. p.
9. ÁDÁM Tamás: *Kökényszemű ősz*. = Vár, 2019. 4/6–7. p.
10. ÁDÁM Tamás: *Só ázik*. = Agria, 2019. 4/153. p.
11. ÁDÁM Tamás: *Szalobangulat*. = Agria, 2019. 4/154. p.
12. ÁDÁM Tamás: *Tokaszalonna üvegasztalon*. = Agria, 2019. 4/154. p.
13. ÁDÁM Tamás: *Virágvasárnap*. = Vár, 2019. 4/6. p.
14. ÁFRA János: *Akt félre*. = Látó, 1/100. p.
15. ÁFRA János: *A partvonal átrendeződése*. = Forrás, 1/17. p.
16. ÁFRA János: *Remény*. = Forrás, 1/17. p.
17. ÁGH István: *Hollóvá lett rokonság*. = Forrás, 2/16. p.
18. ÁGH István: *Kedves nővérek*. = Forrás, 2/17. p.
19. ÁGH István: *Megrendítő*. = Forrás, 2/18. p.
20. ÁGOSTON Tamás: *Papír*. = Élet és Irodalom, február 14. 14. p.
21. ÁGOSTON Tamás: *Testület*. = Élet és Irodalom, február 14. 14. p.
22. AKNAY Tibor: *Álmomban Isten*. = Agria, 2019. 4/40. p.
23. AKNAY Tibor: *Bájló*. = Agria, 2019. 4/39. p.
24. AKNAY Tibor: *Filozófia*. = Agria, 2019. 4/38. p.
25. AKNAY Tibor: *Ha lehetnél...* = Agria, 2019. 4/40. p.
26. AKNAY Tibor: *Ma reggel*. = Agria, 2019. 4/39. p.
27. AKNAY Tibor: *Rekviem*. = Agria, 2019. 4/39. p.
28. AKNAY Tibor: *Szüretre hívnak*. = Agria, 2019. 4/38. p.
29. AKNAY Tibor: *Valami...* = Agria, 2019. 4/38. p.
30. AKNAY Tibor: *Változat magyar népdalra*. = Agria, 2019. 4/38. p.
31. AKNAY Tibor: *Volna-e szavad*. = Agria, 2019. 4/40. p.
32. ANDRÉ András: *Apám megrója a gyülekezetet, egyben tartós némaságot üzen*. = Székelyföld, 1/44. p.
33. ANDRÉ András: *Nem lehet elég*. = Székelyföld, 1/45. p.
34. ANDRÉ András: *Örökkévalóság-forgács egy előszobában*. = Székelyföld, 1/45–46. p.
35. ANDRÉ Ferenc: *A bújóska-verseny győztese*. = Helikon, január 10. 10–11. p.
36. ANGA Mária: *Bölcsőgyamat...* = Agria, 2019. 4/14. p.
37. ANGA Mária: *Az ég alól*. = Agria, 2019. 4/14. p.
38. ANTAL Attila: *Ima a méltóságért*. = Agria, 2019. 4/18. p.
39. ANTAL Attila: *Egy remete naplójából*. (Év végi teendők a völgyben). = Agria, 2019. 4/18. p.
40. ANTAL Attila: *A régi klip*. = Agria, 2019. 4/18. p.
41. BAK Rita: *Mélyből az angyal*. = Irodalmi Jelen, 1/65. p.
42. BAKA Györgyi: *Hazatérő utamon*. = Agria, 2019. 4/19. p.
43. BAKA Györgyi: *Létegyensúly*. = Agria, 2019. 4/19. p.
44. BALAJTHY Ferenc: *Kísérő nélkül*. = Vár, 2019. 4/84–85. p.
45. BALAJTHY Ferenc: *Majd az örök semmiből*. = Agria, 2019. 4/90. p.
46. BALAJTHY Ferenc: *Szomorú szonett*. = Vár, 2019. 4/84. p.
47. BALAJTHY Ferenc: *Egy világ van közte*. = Agria, 2019. 4/90. p.
48. BALÁZS Imre József: *Oldhatatlan*. = Látó, 1/107. p.
49. BALLA Zsófia: *Fekete Ádvent*. = Irodalmi Jelen, 1/26–27. p.
50. BALLA Zsófia: *Képeslap '89 karácsonya előtt*. = Irodalmi Jelen, 1/25–26. p.
51. BARBÓCZ Ildikó, H.: *Késmárki téli nap*. = Agria, 2019. 4/194. p.
52. BARBÓCZ Ildikó, H.: *Összel Prágában*. = Agria, 2019. 4/194. p.
53. BARBÓCZ Ildikó, H.: *Szűzi fehériben*. = Agria, 2019. 4/194. p.
54. BARTAL Klára: *1956*. = Agria, 2019. 4/91. p.
55. BARTHA György: *Eminescu Balázsfalván*. = Székelyföld, 2/41–43. p.
56. BARTHA György: *Szörvány*. = Székelyföld, 2/40–41. p.

57. BÁTHORI Csaba: *Akác vagyok.* = Alföld, 2/36. p.
58. BÁTHORI Csaba: *Búcsúzkodás I.* = Vigilia, 1/40. p.
59. BÁTHORI Csaba: *Búcsúzkodás II.* = Vigilia, 1/41. p.
60. BÁTHORI Csaba: *Honvágy a szenvedélyhez.* = Alföld, 2/35. p.
61. BÁTHORI Csaba: *Málnaszedés.* = Alföld, 2/35. p.
62. BÁTHORI Csaba: *Mint a kezdeteknél.* = Látó, 1/60. p.
63. BÁTHORI Csaba: *Ötezer év peremén.* = Alföld, 2/36. p.
64. BÁTHORI Csaba: *Song.* = Magyar Napló, 2/39. p.
65. BÁTHORI Csaba: *Song II.* = Alföld, 2/37. p.
66. BÁTHORI Csaba: *A szóra bírt angyal.* = Látó, 1/60–61. p.
67. BÁTHORI Csaba: *Vak szívémben.* = Látó, 1/61. p.
68. BÁTHORI Csaba: *Visszakönyörgés.* = Vigilia, 1/40. p.
69. BENCE Lajos: *Milán Vincetici legutolsó ciklusára.* (vagy az a rohadt bicikli). = Vár, 2019. 4/7–8. p.
70. BENCZE Mihály: *A csend fokozza adósságát.* = Agria, 2019. 4/243. p.
71. BERKA Attila: *Jellemzően kétezertizenkilenc ezerkilencszáznolcvankilencre tipikusan.* (vasoszló, 30×30×30). = Várad, 2019. 12./9–10. p.
72. BÍRÓ József: *Isadora Duncan ... -, hogy.* = Életünk, 1/61. p.
73. BÍRÓ József: *Jacques Lipchitz ... -, hogy.* = Életünk, 1/61. p.
74. BÍRÓ József: *Tennessee Williams ... -, hogy.* = Életünk, 1/65. p.
75. BOBORY Zoltán: *Abélard hajnali imája, Héloïse-re gondolva.* = Életünk, 1/6–7. p.
76. BOBORY Zoltán: *Ádám szavai a féltékenykedő Évának.* = Életünk, 1/9. p.
77. BOBORY Zoltán: *Birka-ének.* = Életünk, 1/10. p.
78. BOBORY Zoltán: *A gárda veteránjának panasza.* = Életünk, 1/7–8. p.
79. BODA Edit: *Az egész. A rózsaloncról (2019).* = Helikon, február 10. 16. p.
80. BODA Edit: *Haladék.* = Helikon, február 10. 16. p.
81. BODA Edit: *Januári séta.* = Helikon, február 10. 16. p.
82. BODA Edit: *Lenvirág. Egészen lenn.* = Helikon, február 10. 16. p.
83. BODA Edit: *Pünkösöd, epicentrum a Balassi Bálint utcában.* = Helikon, február 10. 16. p.
84. BODA Edit: *A T0,12-es ólomkatona esete.* = Helikon, február 10. 16. p.
85. BODA Edit: *Téli (n)orrvég.* = Helikon, február 10. 16. p.
86. BODA Edit: *Zoltár.* Ante. Poszt. = Irodalmi Jelen, 1/51. p.
87. BOGDÁN László: *Ott túl, nem messze, már egy másik világ volt.* 46. A tükörlédér. 47. A démon valla fölött még visszazol. 48. A démon elfordul. 49. Hazafelé. 50. Uzonka, nyár, kutyák I. 51. Uzonka, nyár, kutyák II. 52. Totálbrutál. = Forrás, 1/37–42. p.
88. BOGDÁN László: *A piros ruhás lány második jelenése.* = Helikon, január 10. 14. p.
89. BOLDOGH Dezső: *Nulla óra.* = Napút, 2019. 10/96. p.
90. BORSODI L. László: *Gyász.* = Székelyföld, 1/8. p.
91. BORSODI L. László: *Introitus.* = Székelyföld, 1/6. p.
92. BORSODI L. László: *Meddig.* = Székelyföld, 1/8. p.
93. BORSODI L. László: *Nyolcvanbét.* = Székelyföld, 1/6. p.
94. BORSODI L. László: *Sem árnyék, sem meleg.* = Látó, 1/54. p.
95. BORSODI L. László: *Szék út, kilencvenes évek.* = Székelyföld, 1/6–7. p.
96. BORSODI L. László: *Szerzetes.* = Székelyföld, 1/7–8. p.
97. BOTH Balázs: *A Dante-szimfónia kottájára.* = Agria, 2019. 4/152. p.
98. BOTH Balázs: *Őszvég a lapályon.* = Agria, 2019. 4/151. p.
99. BOZÓK Ferenc: *Csiga.* = Agria, 2019. 4/20. p.
100. BOZÓK Ferenc: *Suttogó imádság.* = Agria, 2019. 4/20. p.
101. BOZÓK Ferenc: *Temetőben.* = Agria, 2019. 4/20. p.
102. BOZÓK Ferenc: *Tengerparton.* = Agria, 2019. 4/20. p.
103. BÖDECS László: *Szerda, dióhéj.* = Alföld, 1/23–24. p.
104. BÖDECS László: *Virágvasárnap másnapja, reggel.* = Alföld, 1/24–25. p.
105. BÖLÖNI Domokos: *A szépirodalom dicshalma.* = Agria, 2019. 4/179. p.
106. BÖNDÖR Pál: *Fogadóelőny, mégis.* = Tiszatáj, 2/26–30. p.
107. BÖNDÖR Pál: *Könyv-ellés.* = Kortárs, 2/14–15. p.
108. BÖNDÖR Pál: *Süketpájsz.* = Kortárs, 2/13–14. p.
109. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Karácsony Acapulcóban.* = Irodalmi Jelen, 1/28. p.

110. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Magányom függő-kertjei*. = Irodalmi Jelen, 2/3. p.
111. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Soba véget nem érő szeretkezés.*¹ = Irodalmi Jelen, 2/69–70. p.
112. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Útmutató az örök-kevalósághoz*. = Irodalmi Jelen, 1/3. p.
113. [BRÉDA Ferenc] François Bréda: *Szabás-minta Katisznak.*² = Irodalmi Jelen, 2/65–66. p.
114. BUDA Ferenc: *1956*. = Napút, 1/85–86. p.
115. BUDA Ferenc: *Himnusz baza*. = Napút, 1/85–86. p.
116. CZIGÁNY György: *A zenede hangjai*. = Magyar Napló, 2/4–5. p.
117. CZILLI Aranka: *Édesannaörök*. = Székelyföld, 2/45–46. p.
118. CZILLI Aranka: *Nyomok*. = Székelyföld, 2/44. p.
119. CSÁK Gyöngyi: *Elidegenedés*. = Vár, 2019. 4/93. p.
120. CSÁK Gyöngyi: *Fogantatás*. = Vár, 2019. 4/93. p.
121. CSÁK Gyöngyi: *Halottaim*. = Agria, 2019. 4/134. p.
122. CSÁK Gyöngyi: *Közelednek*. = Agria, 2019. 4/134. p.
123. CSÁK Gyöngyi: *Lázdom*. = Vár, 2019. 4/93. p.
124. CSÁK Gyöngyi: *Mosoly*. = Vár, 2019. 4/93. p.
125. CSÁK Gyöngyi: *Olyan idők*. = Agria, 2019. 4/134. p.
126. CSÁKY Anna: *Édes minden*. = Agria, 2019. 4/26. p.
127. CSÁKY Anna: *Félelem-utak*. = Agria, 2019. 4/26. p.
128. CSÁKY Anna: *Imák poraik felett*. = Vár, 2019. 4/85. p.
129. CSÁKY Anna: *Az ősz gordonkabangja*. = Agria, 2019. 4/25. p.
130. CSANÁDI Imre: *Királyi család*. = Látó, 2/110. p.
131. CSATÁNE BARTHA Irénke: *Boldogság szonett*. = Agria, 2019. 4/135. p.
132. CSATÁNE BARTHA Irénke: *Csöndjeimbe rejtelek*. = Agria, 2019. 4/135. p.
133. CSATÁNE BARTHA Irénke: *Készületlenül*. = Agria, 2019. 4/135. p.
134. CSEH Katalin: *Allomás(ok)*. = Helikon, 2019. december 25. 9. p.
135. CSEH Katalin: *Tényvers*. = Helikon, 2019. december 25. 9. p.
136. CSEHY Zoltán: *[Emlékszem, H. Z. azt mondta, az nem lehet]*. = Alföld, 1/3–4. p.
137. CSELÉNYI Béla: *A dobozban*. = Látó, 2/5. p.
138. CSELÉNYI Béla: *Esetlegesség*. = Látó, 2/8. p.
139. CSELÉNYI Béla: *Hűség*. = Látó, 2/8. p.
140. CSELÉNYI Béla: *Költőnök*. = Látó, 2/5. p.
141. CSELÉNYI Béla: *A lettek nyelve*. = Látó, 2/7. p.
142. CSELÉNYI Béla: *A litvánok nyelve*. = Látó, 2/6. p.
143. CSELÉNYI Béla: *Mennek el az észtek*. = Látó, 2/7–8. p.
144. CSELÉNYI Béla: *A sellő varázsszeme*. = Látó, 2/6. p.
145. CSEPCSÁNYI Éva: *Szentséges Szfv.* = Agria, 2019. 4/29. p.
146. CSEPCSÁNYI Éva: *Ünnepi*. = Agria, 2019. 4/29. p.
147. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Doktor H.* = Alföld, 2/4–5. p.
148. CSOBÁNKA Zsuzsa Emese: *Elbagyott házak*. = Alföld, 2/3. p.
149. CSONTOS Márta: *Decemberi képeslap*. = Helikon, január 25. 16. p.
150. CSONTOS Márta: *Felmentés*. = Helikon, január 25. 16. p.
151. CSONTOS Márta: *Hazatérés*. = Helikon, január 25. 16. p.
152. CSONTOS Márta: *Látványterv*. = Vár, 2019. 4/109. p.
153. CSONTOS Márta: *Szabadulószoza*. = Vár, 2019. 4/109–110. p.
154. CSONTOS Márta: *A szorongás keringője*. = Helikon, január 25. 16. p.
155. CSONTOS Márta: *Törzö*. = Helikon, január 25. 16. p.
156. CSUDAI Csaba: *Triptichon*. I Me too, You too. II. Onnan léssen eljövendő. III. Itt állok jászolod felett. = Élet és Irodalom, január 10. 14. p.
157. DÁNYI Dániel: *Idegen*. = Új Forrás, 1/63. p.
158. DÁNYI Dániel: *Kekiszürke*. = Új Forrás, 1/62. p.
159. DÁNYI Dániel: *Mecta*. = Új Forrás, 1/60. p.
160. DÁNYI Dániel: *Tervezőasztal*. = Új Forrás, 1/61. p.
161. DEBRECZENY György: *Abbahagytam*. = Látó, 2/21–22. p.
162. DEBRECZENY György: *Ama legvégső napon*. = Látó, 2/23. p.
163. DEBRECZENY György: *bamarosan itt a karácsony már megint*. = Várad, 2019. 12/18–20. p.
164. DEMETER József: *Abunn a bun*. 1. Lépni. 2. Búza. 3. Hontalan. = Agria, 2019. 4/74. p.

¹ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

² A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

165. DEMETER József: *Hunszeretet*. 1. Lépmi. 2. Búza. 3. Hontalan. = Agria, 2019. 4/73. p.
166. DIMÉNY H. Árpád: *történet a boldogságról*. = Irodalmi Jelen, 1/50–51. p.
167. DOBOZI Eszter: *Levéltörödékek*. = Székelyföld, 2/47–48. p.
168. DÖBRENTAI Kornél: *Magyar Invalidus*. = Napút, 1/19–20. p.
169. DÖBRENTAI Kornél: *Magyarok kenyere*. = Napút, 1/15–18. p.
170. DROTLEFF Zoltán: *Ars poetica*. = Vár, 2019. 4/110. p.
171. DROTLEFF Zoltán: *Jó tanács*. = Vár, 2019. 4/110. p.
172. DROTLEFF Zoltán: *Mária*. = Vár, 2019. 4/110. p.
173. DROTLEFF Zoltán: *Ne ezt utánozd...* = Agria, 2019. 4/138. p.
174. DROTLEFF Zoltán: *Nevezz...* = Agria, 2019. 4/138. p.
175. DROTLEFF Zoltán: *A semmi*. = Agria, 2019. 4/138. p.
176. DROTLEFF Zoltán: *Tanít a természet*. = Agria, 2019. 4/138. p.
177. DUDÁS Sándor: *Füred*. = Agria, 2019. 4/28. p.
178. DUDÁS Sándor: *Képesíték*. = Agria, 2019. 4/28. p.
179. DUDÁS Sándor: *Tengeröltő*. A Tengerlátó költőinek. = Agria, 2019. 4/27. p.
180. DUKAY Barnabás: *előzmény*. = Tiszatáj, 2/59. p.
181. DUKAY Barnabás: *Külső Belső Szél*. = Új Forrás, 2/29. p.
182. DUKAY Barnabás: *rózsaszín felbök lassúabb vonulása. hová az utad?* = Új Forrás, 2/28. p.
183. DUKAY Barnabás: *tandori*. = Tiszatáj, 2/58. p.
184. EGRESSY Zoltán: *Lámpás*. = Élet és Irodalom, február 7. 14. p.
185. EGRESSY Zoltán: *Leltár*. = Élet és Irodalom, február 7. 14. p.
186. EGYED Emese: *Miféle december*. = Helikon, január 10. 7. p.
187. EGYED Emese: *Relatív*. = Helikon, január 10. 7. p.
188. ÉLŐ Csenge Enikő: *Helyetted neked*. = Élet és Irodalom, január 24. 14. p.
189. ÉLŐ Csenge Enikő: *Karám*. = Élet és Irodalom, január 24. 14. p.
190. ÉLŐ Csenge Enikő: *Szársomlyó*. = Élet és Irodalom, január 24. 14. p.
191. ENDRÓDI Gábor: *Reggelre elműlik*. = Irodalmi Jelen, 2/17–18. p.
192. ERDŐS Kristóf: *Elbamarkodott*. = Új Forrás, 1/64. p.
193. ERDŐS Kristóf: *Pontosan*. = Új Forrás, 1/65. p.
194. ESZTERŐ István: *Térden állva*. = Irodalmi Jelen, 1/29. p.
195. FÁBIÁN László: *balottak napján*. = Életünk, 2019. 12/31. p.
196. FÁBIÁN László: *Izajás*. = Életünk, 2019. 12/30. p.
197. FÁBIÁN László: *közérzet*. = Életünk, 2019. 12/28. p.
198. FÁBIÁN László: *nyári bagatell*. = Életünk, 2019. 12/29–30. p.
199. FARKAS Árpád: *Kőrösi Csoma Sándor*. = Napút, 1/100. p.
200. FARKAS Árpád: *Nagy László, az ő tajték-sörényű ménjével*. = Napút, 1/98. p.
201. FARKAS Árpád: *Véres havak*. = Napút, 1/99. p.
202. FARKAS Nóra: *látbatatlan sarok-lány*. = Mozgó Világ, 2/57. p.
203. FARKAS Nóra: *Pénelopé mosogat*. = Mozgó Világ, 2/56. p.
204. FARKAS WELLMANN Endre: *Műzsa n.³* = Irodalmi Jelen, 2/71. p.
205. FARKAS WELLMANN Éva: *Emléksorsolás '89-ből*. = Irodalmi Jelen, 1/48–50. p.
206. FAZEKAS József: *Egy dénár*. = Agria, 2019. 4/31. p.
207. FAZEKAS József: *A jó időket kell megbecsülni*. = Agria, 2019. 4/31. p.
208. FAZEKAS József: *Tiszta víz*. = Agria, 2019. 4/30. p.
209. FAZEKAS József: *Utak*. = Agria, 2019. 4/30. p.
210. FECSKE Csaba: *Hely*. = Agria, 2019. 4/15. p.
211. FECSKE Csaba: *Összekuszálódik*. = Agria, 2019. 4/15. p.
212. FECSKE Csaba: *Válasz nélkül*. = Agria, 2019. 4/15. p.
213. FECSKE Csaba: *Verset írni*. = Agria, 2019. 4/15. p.
214. FEHÉRVÁRI Judit, M.: *Mikor az anya temeti gyermekét*. = Agria, 2019. 4/81. p.
215. FEKETE István: *Vízgyűjtő*. = Élet és Irodalom, január 17. 17. p.
216. FEKETE Vince: *Letarolt kultúrák*. = Alföld, 1/30–31. p.
217. FEKETE Vince: *Nem van sehol*. = Alföld, 1/30. p.
218. FEKETE Vince: *Újracsatlakozás*. = Helikon, január 10. 14. p.
219. FELLINGER Károly: *Ádvent*. = Helikon, január 25. 6. p.

³ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

220. FELLINGER Károly: *Almát.* = Helikon, január 25. 6. p.
221. FELLINGER Károly: *Barangoló.* Szilason. Naszvad. Lakszakállas. Iza. Ifjúságfalva. Marcelkeszi, Marcelháza. Karva. Nemesócsa. Virt. Nagykeszi. Megyercsen. Martos. Alsócsitár. Alsóbodok. Babindál. = Agria, 2019. 4/52–55. p.
222. FELLINGER Károly: *Bélyeg.* = Látó, 2/53. p.
223. FELLINGER Károly: *Fehér.* = Alföld, 2/28. p.
224. FELLINGER Károly: *Fogolycsere.* = Helikon, január 25. 6. p.
225. FELLINGER Károly: *Idill.* = Látó, 2/54. p.
226. FELLINGER Károly: *Kapuzárási pánik.* = Látó, 2/53. p.
227. FELLINGER Károly: *Kerülő utak.* = Helikon, január 25. 6. p.
228. FELLINGER Károly: *Lakoma.* = Látó, 2/54–55. p.
229. FELLINGER Károly: *A mondanó.* = Látó, 2/55. p.
230. FELLINGER Károly: *Reflex.* = Látó, 2/55. p.
231. FELLINGER Károly: *Stílus.* = Látó, 2/54. p.
232. FELLINGER Károly: *Tiszta.* = Alföld, 2/28. p.
233. FELLINGER Károly: *Vesztő.* = Alföld, 2/29. p.
234. FENYVESI Félix Lajos: *Húsvéti ének.* = Életünk, 2019. 11/17–28. p.
235. FENYVESI Orsolya: *Brokát.* = Tiszatáj, 1/25. p.
236. FENYVESI Orsolya: *Csak lelegezz.* = Tiszatáj, 1/24. p.
237. FENYVESI Orsolya: *Horror Vacui.* = Tiszatáj, 1/22. p.
238. FENYVESI Orsolya: *A kő.* = Tiszatáj, 1/26. p.
239. FENYVESI Orsolya: *Mi Voltunk A Hangyaboly.* = Tiszatáj, 1/23–24. p.
240. FENYVESI Ottó: *Fragmentumok tükröződése.* = Vár, 2019. 4/113–116. p.
241. FENYVESI Ottó: *Hazafelé az óvodából.* = Életünk, 2019. 11/46. p.
242. FENYVESI Ottó: *A kutyalyuk közelében.* = Életünk, 2019. 11/44–46. p.
243. FENYVESI Ottó: *Trash talk.* = Jelenkor, 1/41–43. p.
244. FILIP Tamás: *Abogy szétszórja magát.* = Székelyföld, 1/26–27. p.
245. FILIP Tamás: *Főntről egy drón figyel.* = Székelyföld, 1/28–29. p.
246. FILIP Tamás: *Ha nagyra nőnek.* = Székelyföld, 1/26. p.
247. FILIP Tamás: *Kék korszak.* = Irodalmi Jelen, 2/38. p.
248. FILIP Tamás: *Lobog kétségbeesve.* = Irodalmi Jelen, 2/38. p.
249. FILIP Tamás: *Meditáció.* = Székelyföld, 1/27–28. p.
250. FILIP Tamás: *Soba jobban.* = Irodalmi Jelen, 2/40. p.
251. FILIP Tamás: *Szerda van.* = Irodalmi Jelen, 2/39. p.
252. FINTA Éva: *Időgépen.* = Agria, 2019. 4/32. p.
253. FINTA Éva: *A múltó időknek.* = Agria, 2019. 4/32. p.
254. FINTA Éva: *Szentélyek.* = Agria, 2019. 4/32. p.
255. FINTA Éva: *Tizenhárom.* = Agria, 2019. 4/33. p.
256. FODOR Iza, N.: *Árnyék.* = Agria, 2019. 4/205. p.
257. FODOR Iza, N.: *Óra.* = Agria, 2019. 4/205. p.
258. FODOR Iza, N.: *Táncoló.* = Agria, 2019. 4/206. p.
259. FÜLEKI Gábor: *Béke.* = Agria, 2019. 4/35. p.
260. FÜLEKI Gábor: *Imamalom.* = Agria, 2019. 4/34. p.
261. FÜLEKI Gábor: *Kecske-kő.* = Agria, 2019. 4/35. p.
262. FÜLEKI Gábor: *Kút.* = Agria, 2019. 4/34. p.
263. FÜLEKI Gábor: *Megtisztulás.* = Agria, 2019. 4/35. p.
264. FÜLEKI Gábor: *Ósállapot.* = Agria, 2019. 4/34. p.
265. FÜLÖP Dorottya: *Változatok '89 karácsonyára.* = Irodalmi Jelen, 1/30–38. p.
266. GÁL Csaba Sándor: *Véres úton bazafélé.* = Vár, 2019. 4/127. p.
267. GÉCZI János: *1959 k.* = Magyar Napló, 1/35. p.
268. GÉCZI János: *1969.* = Magyar Napló, 1/35. p.
269. GÉCZI János: *1989.* = Irodalmi Jelen, 1/56. p.
270. GÉCZI János: *Az elmondható.* = Kortárs, 1/12–13. p.
271. GÉCZI János: *Hőség.* = Kortárs, 1/13. p.
272. GÉCZI János: *Kék majmok.* = Kortárs, 1/13. p.
273. GÉCZI János: *A pusztítás.* = Kortárs, 1/12. p.
274. GÉCZI János: *A vízpart.* = Kortárs, 1/12. p.
275. G[ÉHER]. István László: *Sás.* = Credo, 2019. 3–4/54. p.
276. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *Arrébb, tovább.* = Jelenkor, 2/130. p.
277. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *A puszta tél.* = Jelenkor, 2/130. p.

278. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *A tisztaság ígérete*. = Jelenkor, 2/130. p.
279. GERTHEIS Veronika: *havibérlet*. = Vigilia, 2/133. p.
280. GÖMÖRI György: *Levél Cz. M. lengyel költőböz*. = Élet és Irodalom, január 17. 14. p.
281. GÖMÖRI György: *Ó, Caracalla!* = Élet és Irodalom, január 17. 14. p.
282. GÖMÖRI György: *Régi és újabb nevekről*. = Élet és Irodalom, január 17. 14. p.
283. GÓSI Vali: *Ághegyen ringó*. = Agria, 2019. 4/193. p.
284. GÓSI Vali: *Fényben*. = Agria, 2019. 4/193. p.
285. GÓSI Vali: *rekviem*. = Agria, 2019. 4/193. p.
286. GRANCSA Gergely: *Szélmozgás*. = Helikon, 2019. december 25. 10. p.
287. GRANCSA Gergely: *Távolok*. = Helikon, 2019. december 25. 10. p.
288. GRECSÓ Krisztián: *Régi önarckép*. = Alföld, 1/5–6. p.
289. GRECSÓ Krisztián: *Saját nyomok*. = Alföld, 1/4. p.
290. GRECSÓ Krisztián: *Tanulni kell*. = Alföld, 1/5. p.
291. GRECSÓ Krisztián: *Tükör-tripctibon*. 1. Szokni az idegent. 2. Elmennek a tónusok. 3. Philoktétész sebe. = Élet és Irodalom, január 3. 17. p.
292. GYÖRE Balázs: *68 és 1/2*. = Új Forrás, 2/51. p.
293. GYÖRE Balázs: *ébresztő*. = Új Forrás, 2/50. p.
294. GYÖRE Balázs: *It örült és it*. = Tiszatáj, 2/50. p.
295. GYÖRE Balázs: *költők és köldökök*. = Új Forrás, 2/49. p.
296. GYÖRE Balázs: *nyugati*. = Új Forrás, 2/48. p.
297. GYÖRE Balázs: *tandori-fotel*. = Tiszatáj, 2/51. p.
298. GYÖRE Balázs: *tandori-baiku*. = Tiszatáj, 2/51. p.
299. GYÖRE Balázs: *tandori íróasztala*. = Tiszatáj, 2/50. p.
300. GYÖRE Balázs: *tandori trógépe*. = Tiszatáj, 2/50. p.
301. GYÖRE Balázs: *tandori-levelnebezek*. = Tiszatáj, 2/51. p.
302. GYÖRE Balázs: *tandori-oldaltáska*. = Tiszatáj, 2/51. p.
303. GYÖRE Balázs: *tandori-reggeli*. = Új Forrás, 2/47. p.
304. GYÓRI László: *Imadaddin Naszimi kaszídája*. = Forrás, 1/34–36. p.
305. GYÓRI László: *Oszlop és báló*. = Forrás, 1/32. p.
306. GYÓRI László: *Tomiból megy a level*. = Forrás, 1/33–34. p.
307. GYÓRI László: *A vendég*. = Forrás, 1/32–33. p.
308. GYUKICS Gábor: *Csata*. = Látó, 1/62. p.
309. GYUKICS Gábor: *Talált tárgy*. = Látó, 1/63. p.
310. HADABÁS Ildikó, H.: *Hazaérkezés*. = Életünk, 1/40–41. p.
311. HADABÁS Ildikó, H.: *Kibagyások*. = Életünk, 1/39–40. p.
312. HADABÁS Ildikó, H.: *Vagyok, aki vagyok*. = Életünk, 1/39. p.
313. HALMAI Tamás: *Az én cselekedetei*. = Vigilia, 1/42. p.
314. HALMAI Tamás: *Földrajz*. = Vigilia, 1/42–43. p.
315. HALMAI Tamás: *Ítéletidő*. = Vigilia, 1/42. p.
316. HALMAI Tamás: *Kérőima*. = Napút, 2019. 10/117. p.
317. HALMAI Tamás: *Kint lények járnak*. = Vigilia, 1/41. p.
318. HALMAI Tamás: *Mindennapi angyalaink*. = Napút, 2019. 10/117. p.
319. HARTAY Csaba: *Éjtömeg*. = Élet és Irodalom, január 17. 17. p.
320. HÁY János: *Érztékelés*. = Élet és Irodalom, január 31. 17. p.
321. HÁY János: *Miközben*. = Élet és Irodalom, január 31. 17. p.
322. HÁY János: *Nyaraló*. = Élet és Irodalom, január 31. 17. p.
323. HÁY János: *Tőparton*. = Élet és Irodalom, január 31. 17. p.
324. HEGYI BOTOS Attila: *Égsírató*. = Napút, 2019. 10/95. p.
325. HEGYI BOTOS Attila: *A magyarokhoz*. = Napút, 1/95. p.
326. HOLLÓ József: *Karácsonyi dicséret*. = Agria, 2019. 4/122–123. p.
327. HOLLÓ József: *Karácsonyvárás*. = Agria, 2019. 4/122. p.
328. HOLLÓ József: *Ne sirassatok!* = Agria, 2019. 4/128. p.
329. HORVÁTH Benji: *30 to infinity*. = Helikon, január 10. 8. p.
330. HORVÁTH Ferenc: *Karácsonyi képeslapra*. = Napút, 2019. 10/101. p.
331. HORVÁTH Ferenc: *Mindennapi karácsonyunk*. = Napút, 2019. 10/101. p.
332. IANCU Laura: *Bocsánatkérő*. = Irodalmi Jelen, 1/59. p.
333. IANCU Laura: *A kéz bütlensége*. = Vigilia, 2/114. p.

334. IANCU Laura: *A láb útjai*. = Vigilia, 2/114. p.
335. ILYÉS Krisztina: *Vörös Karácsony*. = Irodalmi Jelen, 1/52. p.
336. IRCSIK Vilmos: *Régi esték*. Gyermeekvers felnőtteknek. = Napút, 1/296. p.
337. IZSÓ Zita: *Ürséta*. = Élet és Irodalom, február 21. 17. p.
338. JÁSZ Attila: *Angyal báttal*. = Új Forrás, 2/94. p.
339. JENEI Gyula: *Békebeli*. = Székelyföld, 1/9–10. p.
340. JENEI Gyula: *Függönyök*. = Mozgó Világ, 2/58. p.
341. JENEI Gyula: *A világ összes országába*. = Élet és Irodalom, február 7. 17. p.
342. JÓNÁS Tamás: *Felnőttvers*. = Vigilia, 2/129. p.
343. JÓNÁS Tamás: *Hullócsillag*. = Vigilia, 2/130. p.
344. JÓNÁS Tamás: *Lakatlan és lakattalan*. = Vigilia, 2/130. p.
345. KAISER László: *Engedjétek elrejtőzni*. = Agria, 2019. 4/80. p.
346. KAISER László: *Esti söröm*. = Agria, 2019. 4/79. p.
347. KAISER László: *Kitépned magad*. = Agria, 2019. 4/80. p.
348. KAISER László: *Ne ilyen!* = Agria, 2019. 4/80. p.
349. KÁLIZ SAJTOS József: *Deres októberi dal*. = Agria, 2019. 4/136. p.
350. KÁLIZ SAJTOS József: *Tágul, szükül világunk*. = Agria, 2019. 4/137. p.
351. KÁLIZ SAJTOS József: *Vár a szülőföld*. = Agria, 2019. 4/136. p.
352. KÁLLAY Eszter: *mitartjaössze*. = Élet és Irodalom, február 28. 17. p.
353. KÁNTOR Péter: *Egy nebész napon*. = Mozgó Világ, 1/108. p.
354. KÁNTOR Péter: *Születésnap köszöntő a Látó szerkesztőinek*. = Látó, 1/110. p.
355. KARÁCSONYI Zsolt: *Erdélyi nők dicsérete*.⁴ = Irodalmi Jelen, 2/75–76. p.
356. KARÁCSONYI Zsolt: *Holdárnyék, dzsungel*. = Magyar Napló, 2/19. p.
357. KARÁCSONYI Zsolt: *A tavasz ébredése*. = Magyar Napló, 2/18. p.
358. KARÁCSONYI Zsolt: *A vak lovag és fegyverhordozója*. = Kortárs, 1/5–6. p.
359. KATONA Ágota: *Fénytérképek*. = Új Forrás, 1/85–86. p.
360. KATONA Ágota: *Rendezőelv*. = Új Forrás, 1/84. p.
361. KERÉK Imre: *És forognak mind*. = Agria, 2019. 4/82. p.
362. KERÉK Imre: *Halk kis ballada*. = Agria, 2019. 4/82. p.
363. KERÉK Imre: *Hóhullásban*. = Agria, 2019. 4/82. p.
364. KERÉK Imre: *Kántáló parasztok*. = Napút, 2019. 10/116. p.
365. KERÉK Imre: *Karácsonyi vers*. = Napút, 2019. 10/116. p.
366. KIRÁLY Farkas: *Ballada régi karácsonyról*. = Irodalmi Jelen, 1/40–42. p.
367. KIRÁLY László: *Anyanyelv*. = Napút, 1/88. p.
368. KIS Pál István: *...FA...TUM...* = Agria, 2019. 4/178. p.
369. KIS Pál István: *Madárlétezés*. = Agria, 2019. 4/177. p.
370. KIS Pál István: *Személyes törmelék*. = Agria, 2019. 4/178. p.
371. KISDI Benedek: *Strófák a Cantus Catholici-ból*. (1651). = Napút, 2019. 10/71. p.
372. KISS Anna: *Nyitva a felleg-ajtó*. = Napút, 1/5–9. p.
373. KISS Irén: *A Földanya cipellője*. = Napút, 2019. 10/112. p.
374. KISS László: *A bal szől. kecsge*. compó. = Látó, 2/65–71. p.
375. KISS Tibor Noé: *Ez nem beszéd, ez nem élet*. = Jelenkor, 2/135–139. p.
376. KESZTHELYI György: *Aldatlan ünnepsztlánkok*. = Irodalmi Jelen, 1/52–54. p.
377. KOPRIVA Nikolett: *Átrajzott belyek*. = Magyar Napló, 1/11. p.
378. KOPRIVA Nikolett: *Ki látta?* = Magyar Napló, 1/11. p.
379. KOPRIVA Nikolett: *Szakadás*.⁵ = Irodalmi Jelen, 2/79–80. p.
380. KORPA Tamás: *Balogh Ferenc és Szilágyi Domokos utazása 2019-ben a kolozsvári elkerülön*. = Helikon, február 25. 7. p.
381. KORPA Tamás: *Bréda*. = Helikon, február 25. 7. p.
382. KORPA Tamás: *Hervay*. = Helikon, február 25. 7. p.
383. KORPA Tamás: *Kolozsvári metró*. = Helikon, február 25. 7. p.
384. KORPA Tamás: *Tananyagok a Securitate esti iskolájából*. = Látó, 1/15–20. p.
385. KOVÁCS András Ferenc: *Hét párvers Kántor Péternek*. = Látó, 1/111. p.
386. KOVÁCS András Ferenc: *A Látó – Batsányiboz*. = Látó, 1/112–113. p.

⁴ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

⁵ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

387. Kovács Daniela: *Csakazértis*. = Agria, 2019. 4/75. p.
388. Kovács Daniela: *A Házsongárdi bantok közt*. = Agria, 2019. 4/75. p.
389. Kovács István: *Beolvastás*. = Napút, 1/12. p.
390. Kovács István: *Töprengés egy beszélgetés után*. = Napút, 1/14. p.
391. Kovács István: *Történelem*. = Napút, 1/13. p.
392. Kovács Újszászy Péter: *Az eperfárol egy veréb*. = Irodalmi Jelen, 1/57–58. p.
393. Kovács Újszászy Péter: *Fővárosi érintkezések*. = Székelyföld, 2/19–20. p.
394. Kovács Újszászy Péter: *Hüllőkiállítás*. = Székelyföld, 2/20. p.
395. Kovács Újszászy Péter: *Trapézművész*. = Székelyföld, 2/19. p.
396. Köves József: *Ez van*. Hazafiatlan ének. = Agria, 2019. 4/180. p.
397. Köves József: *Zsobre tett kézzel*. = Agria, 2019. 4/181. p.
398. KRUSOVSKY DÉNES: *Augusztus*. = Jelenkor, 118. p.
399. KRUSOVSKY DÉNES: *Ima*. = Jelenkor, 120. p.
400. KRUSOVSKY DÉNES: *Nem énekesmadár*. = Jelenkor, 118. p.
401. KRUSOVSKY DÉNES: *Ragyogunk*. = Jelenkor, 119. p.
402. KRUSOVSKY DÉNES: *Szüntelen motyogás*. = Jelenkor, 119. p.
403. KUKORELLY Endre: *Jönakar*. = Napút, 2019. 10/114. p.
404. KUSTOS Júlia: *öt kérdés*. = Helikon, január 25. 13. p.
405. KUSTOS Júlia: *rügy alakban a gyáváboz, aki maga is Rómába akar menni*. = Helikon, január 25. 13. p.
406. KUSTOS Júlia: *tales of brave ulysses*. = Helikon, január 25. 13. p.
407. KUSTOS Júlia: *tiltott móló*. = Helikon, január 25. 13. p.
408. KÜRTI László: *gyufát zörget*. = Magyar Napló, 2/32. p.
409. KÜRTI László: *a halhatatlan doxa*. = Magyar Napló, 2/32. p.
410. LACKFI János: *Gyámoltalanok*. = Irodalmi Jelen, 1/45–46. p.
411. LACKFI János: *A halpedikürs zoltára*. = Alföld, 2/16–18. p.
412. LACKFI János: *Neved kimondom*. = Credo, 2019. 3–4/24–25. p.
413. LANCZKOR GÁBOR: *Első világháborús emlékmű*. Hősök útja, Targu Jiu. [1]. = Helikon, 2019. december 25. 5. p.
414. LANCZKOR GÁBOR: *Első világháborús emlékmű*. Hősök útja, Targu Jiu. [2]. = Helikon, 2019. december 25. 5. p.
415. LANCZKOR GÁBOR: *Gyulafehérvári érseki székesegyház*. = Helikon, 2019. december 25. 5. p.
416. LANCZKOR GÁBOR: *Három püspök*. Házsongárd, Kolozsvár. = Helikon, 2019. december 25. 5. p.
417. LANCZKOR GÁBOR: *Kömvés Kelemenné*. Magas Déva vára. [1]. = Helikon, 2019. december 25. 5. p.
418. LANCZKOR GÁBOR: *Kömvés Kelemenné*. Magas Déva vára. [2]. = Helikon, 2019. december 25. 5. p.
419. LÁNG Orsolya: *A tél*. L'Hiver. = Helikon, január 10. 15. p.
420. LÁSZLÓ LÍZA: *Befűzni*. = Forrás, 1/18. p.
421. LÁSZLÓ LÍZA: *Régi ismerős*. = Forrás, 1/18. p.
422. LÁSZLÓ Noémi: *Valami új*. = Helikon, január 25. 1. p.
423. LÁZÁR Balázs: *Csillagalom*. = Irodalmi Jelen, 2/16. p.
424. LENNERT-MÓGER Tímea: *Csigabáz*. = Irodalmi Jelen, 2/13. p.
425. LENNERT-MÓGER Tímea: *Ikerbánat*. = Irodalmi Jelen, 2/12–13. p.
426. LENNERT-MÓGER Tímea: *Marshagyó*. = Irodalmi Jelen, 2/13. p.
427. LIPCSEI Márta: *Elmulik*. = Agria, 2019. 4/36. p.
428. LIPCSEI Márta: *Megújulás*. = Agria, 2019. 4/36. p.
429. LIPCSEI Márta: *Termőretek*. = Agria, 2019. 4/37. p.
430. LIPCSEI Márta: *Változás*. = Agria, 2019. 4/36. p.
431. LŐRINCZ P. Gabriella: *Pecsét*. = Irodalmi Jelen, 1/42–43. p.
432. LŐRINCZ Teréz: *Marcus Aurelius sátra*. = Vigilia, 2/132. p.
433. LŐRINCZ Teréz: *Quo vadis*. = Vigilia, 2/131. p.
434. LŐRINCZ Teréz: *Végtelen mese*. = Vigilia, 2/131. p.
435. LÖVÉTEI Lázár László: *Fehér ló*. Részlet a Feketemunkából. = Jelenkor, 1/46. p.
436. LÖVÉTEI Lázár László: *Hetedik vignetta*. Részlet a Feketemunkából. = Helikon, február 10. 7. p.
437. LÖVÉTEI Lázár László: *Mély kút*. Részlet a Feketemunkából. = Helikon, február 10. 7. p.
438. LÖVÉTEI Lázár László: *Szárnyas anyák*. Részlet a Feketemunkából. = Jelenkor, 1/47–48. p.

439. LÖVÉTEI Lázár László: *Szerelem*. (Részlet a Feketemunkából). = Tiszatáj, 2/31–34. p.
440. LÖVÉTEI Lázár László: *Tizenegyedik vig-netta*. Részlet a Feketemunkából. = Jelenkor, 1/47. p.
441. LÖVÉTEI Lázár László: *Tizenbetedik vignetta*. Részlet a Feketemunkából. = Helikon, február 10. 7. p.
442. LÖVÉTEI Lázár László: *A vörösfenyő köszöntése*. = Látó, 1/45–46. p.
443. MÁHR Gábor: *ringispil*. = Tiszatáj, 2/47–48. p.
444. MAJZIK Ilona: *Égbe emel*. = Agria, 2019. 4/78. p.
445. MAJZIK Ilona: *Köszöntelek, ó, nap*. = Agria, 2019. 4/77. p.
446. MAJZIK Ilona: *Nyárutó*. = Agria, 2019. 4/77. p.
447. MAJZIK Ilona: *Őszi képek*. = Agria, 2019. 4/77. p.
448. MAJZIK Ilona: *Varjúlevél*. = Agria, 2019. 4/78. p.
449. MAJZIK Ilona: *Versimádó*. = Agria, 2019. 4/78. p.
450. MAKKAI Ádám: *Elbagytalak, anyám*. = Napút, 1/11. p.
451. MAKKAI Ádám: *Magyarország nevére*. = Napút, 1/10–11. p.
452. MÁRCUJTIU-RÁCZ Dóra: *112*. = Székelyföld, 2/22–23. p.
453. MÁRCUJTIU-RÁCZ Dóra: *Jutalomfalat*. = Székelyföld, 2/21–22. p.
454. MÁRCUJTIU-RÁCZ Dóra: *túltermelés*. = Helikon, január 10. 8. p. p.
455. MARCZINKA Csaba: *A biányzó vers*. = Credo, 2019. 3–4/26. p.
456. MARCZINKA Csaba: *Poszt-poszt Ady*. = Credo, 2019. 3–4/25. p.
457. MARCZINKA Csaba: *Viva la Frida!* = Élet és Irodalom, január 17. 17. p.
458. MARKÓ Béla: *Álarc*. = Mozgó Világ, 1/105. p.
459. MARKÓ Béla: *Árterület*. = Látó, 1/5–6. p.
460. MARKÓ Béla: *Átúszni a Szent Anna-tavat*. = Székelyföld, 1/5. p.
461. MARKÓ Béla: *Fekete-fehér*. = Alföld, 1/18–19. p.
462. MARKÓ Béla: *Hatalom*. = Alföld, 1/20. p.
463. MARKÓ Béla: *Készülődés*. = Mozgó Világ, 1/107. p.
464. MARKÓ Béla: *Kimentés*. = Kortárs, 2/4–5. p.
465. MARKÓ Béla: *Mikor leszünk forradalmárok?* = Várad, 2019. 12/46–47. p.
466. MARKÓ Béla: *Egy mondat a szabadságról*. = Látó, 1/6–7. p.
467. MARKÓ Béla: *Szánalom*. = Alföld, 1/19. p.
468. MARKÓ Béla: *Szótár*. = Kortárs, 2/3–4. p.
469. MÁRTON Réka Zsófia: *Quasimodo battyúdala*. = Agria, 2019. 4/67. p.
470. MAURITS Ferenc: *Berlini versek*. = Forrás, 2/30–35. p.
471. MÉHES Károly: *Bagatell*. = Jelenkor, 1/45. p.
472. MÉHES Károly: *Estévé fagyott*. = Jelenkor, 1/44–45. p.
473. MÉHES Károly: *Tárolgó, garázs*. = Jelenkor, 1/44. p.
474. MELIORISZ Béla: *Hívásokra*. = Tiszatáj, 2/49. p.
475. MELIORISZ Béla: *Nyári*. = Tiszatáj, 2/49. p.
476. MESTERHÁZI Mónika: *Nem félek*. = Jelenkor, 1/1–6. p.
477. MEZEI Gábor: *a fény állaga*. = Tiszatáj, 1/27. p.
478. MEZEI Gábor: *[öröközvény_gellért rkp.]* = Tiszatáj, 1/28. p.
479. MEZEI Gábor: *[üveglegtér_rákóczi út]*. = Tiszatáj, 1/27–28. p.
480. MEZEI Klára: *A voltak örököje lettem*. = Agria, 2019. 4/218. p.
481. MEZEY Katalin: *Három-négy lépés előre, bátra*. = Magyar Napló, 2/35. p.
482. MEZEY Katalin: *Hű pásztorok*. = Napút, 2019. 10/112. p.
483. MEZEY Katalin: *Karácsony Kékestetőn, 1952*. = Napút, 2019. 10/111. p.
484. MEZEY Katalin: *Magad vedd szemétre*. = Magyar Napló, 2/35. p.
485. MEZEY Katalin: *Vers Ady maszkjában*. = Irodalmi Jelen, 1/24. p.
486. MIHÁLY MOLNÁR László: *„A felnégyelt haza...”* = Agria, 2019. 4/76. p.
487. MISKOLCI CSULYAK István: *Bicskei ének*. = Napút, 2019. 10/73. p.
488. MISKOLCI CSULYAK István: *karácsonyi köszöntője*. = Napút, 2019. 10/72. p.
489. MOHAI V. Lajos: *Fölmutatod az angyaloknak*. = Forrás, 2/57. p.
490. MOHAI V. Lajos: *Kavicsok ölné*. = Forrás, 2/57. p.
491. MOHAI V. Lajos: *A rózsakert*. = Forrás, 2/58. p.
492. MOLNÁR József: *Napleső*. = Agria, 2019. 4/108. p.
493. MOLNÁR József: *Nosztalgia*. = Agria, 2019. 4/108. p.
494. MOLNÁR József: *Nyár*. = Agria, 2019. 4/108. p.
495. MOLNOS Lajos: *Boldogság*. = Helikon, január 10. 14. p.
496. MOLNOS Lajos: *Feljegyzések*. (Miként az Isten...) (Jelentés). (Utóirat egy nemze-

- dékhez). (Mint Jézus...) (Az élet peremén...) = Helikon, február 25. 4. p.
497. MOLNOS Lajos: *Szomorkodás*. = Helikon, január 10. 14. p.
498. MURÁNYI Zita: *földrengés*. = Magyar Napló, 1/51. p.
499. MURÁNYI Zita: *bógolyó*. = Magyar Napló, 1/51. p.
500. MURÁNYI Zita: *megdobban*. = Magyar Napló, 1/51. p.
501. MUSZKA Sándor: *Egy napon*.⁶ = Irodalmi Jelen, 2/72–73. p.
502. NÁDASDY Ádám: *Milyen nyakláncra fűzi*. = Székelyföld, 2/17. p.
503. NÁDASDY Ádám: *Petri Györgybőz*. = Alföld, 1/39. p.
504. NÁDASDY Ádám: *Rugdolja az avar*. = Székelyföld, 2/17. p.
505. NÁDASDY Ádám: *Zenéljen körbe*. = Székelyföld, 2/17. p.
506. NAGY Attila: *Apám és Schubert*. = Helikon, január 25. 5. p.
507. NAGY Attila: *Doina Ioanid sorára*. = Látó, 1/47. p.
508. NAGY Attila: *A két bálma éneke*. = Székelyföld, 2/37–38. p.
509. NAGY Attila: *Fent, az ötödiken*. = Látó, 1/48. p.
510. NAGY Attila: *Találkozás*. = Székelyföld, 2/38–39. p.
511. NAGY Attila: *Tükörben*. = Helikon, január 25. 5. p.
512. NAGY Gábor: *Apróhirdetés*. = Kortárs, 2/12. p.
513. NAGY Gábor: *Dédnagyapám és a macska*. = Kortárs, 2/11. p.
514. NAGY Gábor: *Dunyba*. = Kortárs, 2/11. p.
515. NAGY Gábor: *Madáristen*. = Kortárs, 2/11. p.
516. NAGY Gábor: *Medalion*. = Magyar Napló, 2/45. p.
517. NAGY Gábor: *Szerelem*. = Magyar Napló, 2/45. p.
518. NAGY Gábor: *Szüret*. = Magyar Napló, 2/45. p.
519. NAGY Gáspár: *Nagy Gáspár-apokrif*. = Hittel, 2/210. p.
520. NAGY Kata: *Balti-tenger Halottak napján*. = Helikon, február 25. 112. p.
521. NAGY Kata: *Hiúság*. = Helikon, február 25. 112. p.
522. NAGY Lea: *Az éjszaka csodái*. = Irodalmi Jelen, 2/19–20. p.
523. NAGY Lea: *Fénypont*. = Tiszatáj, 1/29–31. p.
524. NAGY Lea: *Zaj*. = Tiszatáj, 1/29. p.
525. NAGY Zsuka: *akarát*. = Hittel, 1/62. p.
526. NAGY Zsuka: *vetésforgó*. = Hittel, 1/64. p.
527. NAGY Zsuka: *zeusz kerekesszéke*. = Hittel, 1/63. p.
528. NAGYPÁL István: *Stand Up Tragedy*. = Alföld, 1/31–33. p.
529. NOVÁK Béla Dénes: *Közársaság téri fák*. = Hittel, 1/46. p.
530. NOVÁK Valentin: *Ma azt mondták...* minden határon túli dala. = Hittel, 1/23–30. p.
531. NÉMETH András: *Elidőzve inasunk szobájában*. = Életünk, 2019. 12/70. p.
532. NÉMETH András: *Garázs lombirodalmát igazgatva*. = Életünk, 2019. 12/70–71. p.
533. NÉMETH András: *Jövőképek*. = Életünk, 2019. 12/71–72. p.
534. NÉMETH András: *Nővér köszön el a beteg írótól*. = Életünk, 2019. 12/772–73. p.
535. NÉMETH István Péter: *HALHATFLANSAG*. = Agria, 2019. 4/84–85. p.
536. NYERGES Gábor Ádám: *Egy ember eltüntetése*. = Alföld, 2/27. p.
537. NYERGES Gábor Ádám: *Egy világitótorony nappal*. = Alföld, 2/26. p.
538. OLÁH András: *árulásaink*. = Helikon, 2019. december 25. 16. p.
539. OLÁH András: *az elcsúszott idő*. = Életünk, 2019. 12/54. p.
540. OLÁH András: *bol az a másik*. = Életünk, 2019. 12/53. p.
541. OLÁH András: *[jártunk már itt]*. = Életünk, 2019. 12/54. p.
542. OLÁH András: *korlátaink*. = Helikon, 2019. december 25. 16. p.
543. OLÁH András: *örökségeink*. = Helikon, 2019. december 25. 16. p.
544. OLÁH András: *[poros kövekbe]*. = Életünk, 2019. 12/56. p.
545. OLÁH András: *reggeleink*. = Életünk, 2019. 12/55. p.
546. OLÁH András: *szimultán*. = Életünk, 2019. 12/55. p.
547. OLASZ Valéria: *A győri ősz...* = Agria, 2019. 4/70. p.
548. OLASZ Valéria: *Október*. = Agria, 2019. 4/70. p.
549. OLASZ Valéria: *Őszre hangolva*. = Agria, 2019. 4/69. p.
550. OLASZ Valéria: *Szívem húrjain*. = Agria, 2019. 4/69. p.
551. OLASZ Valéria: *Szüzi tél öln*. = Agria, 2019. 4/70. p.
552. OLTY Péter: *Belső kert*. = Alföld, 2/18. p.
553. OLTY Péter: *Északi fény*. = Alföld, 2/19. p.

⁶ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

554. OLTY Péter: *Febérazaj*. = Alföld, 2/19. p.
555. ORCSIK Roland: *Diagnózis*. = Élet és Irodalom, február 21. 14. p.
556. ORCSIK Roland: *Védjegy*. = Élet és Irodalom, február 21. 14. p.
557. ÓSZABÓ István: (*Csonttollú*). = Magyar Napló, 2/51. p.
558. ÓSZABÓ István: (*Jusztin napján*). = Magyar Napló, 2/51. p.
559. ÓSZABÓ István: (*Nem rejtezik már*). = Magyar Napló, 2/51. p.
560. OZSVÁTH Zsuzsa: *40+ nap*. = Látó, 1/49. p.
561. PARTI NAGY Lajos: *Súgár*. (Batsányi-zanza). = Látó, 1/114. p.
562. PATAKI István: *az első évfordulóra*. = Agria, 2019. 4/210. p.
563. PATAKI István: *elővigyázatosság* avagy kegyeleti óvintézkedés. = Agria, 2019. 4/210. p.
564. PATAKI István: *emléktábla (utcafronton)*. = Agria, 2019. 4/210. p.
565. PATAKI István: *szesz búron*. = Agria, 2019. 4/211. p.
566. PATAKI István: *bajnali vigasz*. = Agria, 2019. 4/210. p.
567. PATAKI István: *Istent szőlítő*. = Agria, 2019. 4/211. p.
568. PATAKI István: *karizma nélkül*. = Agria, 2019. 4/211. p.
569. PATAKI István: *megóvlak*. = Agria, 2019. 4/211. p.
570. PATAKI István: *ne siess*. = Agria, 2019. 4/212. p.
571. PATAKI István: *tetovált nő*. = Agria, 2019. 4/212. p.
572. PATAKI István: *tempora mutantur*. = Agria, 2019. 4/212. p.
573. PATAKI István: *válasz egy meghívásra*. = Agria, 2019. 4/212. p.
574. PAYER Imre: *Horác ügy várja a csatlakozást, mint gyermek a karácsonyt*. = Napút, 2019. 10/115. p.
575. PAYER Imre: *Nincs-világ mondat*. = Tiszatáj, 1/20. p.
576. PAYER Imre: *A színhely mása*. = Tiszatáj, 1/20–21. p.
577. PÁZMÁNDY László: *Nevüket vízre írták*. = Agria, 2019. 4/127. p.
578. PÉNTÉK Imre: *Amerika – yes*. = Magyar Napló, 1/27–29. p.
579. PÉNTÉK Imre: *Festmény a trógerekről*. = Agria, 2019. 4/65. p.
580. PÉNTÉK Imre: *Migráns kvóta*. = Agria, 2019. 4/64. p.
581. PÉNTÉK Imre: *Nagy hiba*. = Agria, 2019. 4/66. p.
582. PERL [PETRI] György: *Hideg ősz*. = Alföld, 1/44. p.
583. PERL [PETRI] György: *Hódság 1943*. = Alföld, 1/40–43. p.
584. PERL [PETRI] György: *Ovidius halála*. = Alföld, 1/43. p.
585. PERL [PETRI] György: *Súlytalan élet*. = Alföld, 1/40. p.
586. PÉTER Márta: *azóta is*. = Forrás, 2/19. p.
587. PÉTER Márta: *csendbangok*. = Forrás, 2/19–20. p.
588. PÉTER Márta: *tér*. = Forrás, 2/20–21. p.
589. PÉTER Márta: *ünnep*. = Forrás, 2/21–22. p.
590. PÉTER Márta: *zaj*. = Forrás, 2/22–23. p.
591. PETHŐ Lorand: *fésűkagylók megvadult tavasz*. = Irodalmi Jelen, 1/94. p.
592. PETHŐ Lorand: *bajnali requiem*. = Irodalmi Jelen, 1/89. p.
593. PETHŐ Lorand: *lehetőtlenség*. = Irodalmi Jelen, 1/93. p.
594. PETHŐ Lorand: *monostor, gőzölgő nagykabát*. = Irodalmi Jelen, 1/95. p.
595. PETHŐ Lorand: *narancs*. = Irodalmi Jelen, 1/39–40. p.
596. PETHŐ Lorand: (*nem*) szerelmes vers. = Irodalmi Jelen, 1/92. p.
597. PETHŐ Lorand: *nézzétek, a vízzen járók*. = Irodalmi Jelen, 1/89–91. p.
598. PETHŐ Lorand: *taníts meg újból játszani*. = Irodalmi Jelen, 1/95. p.
599. PETŐCZ András: *Karácsony, '89*. = Irodalmi Jelen, 1/47–48. p.
600. POLLÁGH Péter: *Elcsatolt ősz*. (1918). = Kortárs, 1/7. p.
601. POLLÁGH Péter: *Megszállás felett*. (1918). = Hítel, 1/14. p.
602. POLLÁGH Péter: *Tévedni akar*. (1918). = Hítel, 1/12–13. p.
603. POLLÁGH Péter: *Visszatekert ember*. = Kortárs, 1/8. p.
604. POZSGAI Györgyi: *Allegória*. = Agria, 2019. 4/86. p.
605. POZSGAI Györgyi: *Hó-szerelem*. = Agria, 2019. 4/86. p.
606. POZSGAI Györgyi: *Szenteste*. = Agria, 2019. 4/86. p.
607. POZSGAI Györgyi: *Téli álom*. = Agria, 2019. 4/86. p.
608. POZSGAI Györgyi: *Útra kelünk...* = Agria, 2019. 4/86. p.
609. PUROSZ Leonidasz: *Béka*. = Forrás, 1/52. p.
610. PUROSZ Leonidasz: *R. mondja*. = Forrás, 1/52–53. p.
611. RADNAI István: *Ékírás csorba agyagtábla*. = Agria, 2019. 4/68. p.

612. RADNAI István: *Hajnalcsik vasárnap.* = Vár, 2019. 4/126–127. p.
613. RADNAI István: *Rozsdálló trombiták.* = Agria, 2019. 4/68. p.
614. RADNAI István: *Töredék.* = Agria, 2019. 4/68. p.
615. REGŐS Mátyás: *Patyik Fedon játsszana.* = Vigilia, 2/133–134. p.
616. REGŐS Mátyás: *Szarvas, agancs nélkül.* = Vigilia, 2/134. p.
617. RÓNAI-BALÁZS Zoltán: *Nem vers.* = Irodalmi Jelen, 1/60–61. p.
618. RUSVAY Balázs: *A kóbor kutyák balladája.* = Agria, 2019. 4/107. p.
619. SAITOS Lajos: *Éjszakai fuvallat.* = Agria, 2019. 4/266. p.
620. SAITOS Lajos: *Ezredváltó sűrű ének.* = Agria, 2019. 4/267. p.
621. SAITOS Lajos: *Karácsonyi haikuk.* = Napút, 2019. 10/135. p.
622. SAITOS Lajos: *Sűj még...!* = Agria, 2019. 4/266. p.
623. SAITOS Lajos: *Születni augusztusban.* = Agria, 2019. 4/266. p.
624. SAITOS Lajos: *Újratervezés.* = Agria, 2019. 4/266. p.
625. SAJÓ László: *Ady Endre meghal.* = Credo, 2019. 3–4/38. p.
626. SCHEIN Gábor: *Ó, rinocérozsz.* = Jelenkor, 2/114–117. p.
627. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Ábrabám.* (1Móz 17). = Agria, 2019. 4/16. p.
628. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Izsák.* (1Móz 22). = Agria, 2019. 4/16. p.
629. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Jákob.* (1Móz 32,27–33). = Agria, 2019. 4/17. p.
630. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *József.* (1Móz 37–50). = Agria, 2019. 4/17. p.
631. SELÉNDY Balázs: *Hajnal 4:30, Szülészet.* = Agria, 2019. 4/237. p.
632. SELÉNDY Balázs: *Miután.* = Agria, 2019. 4/236. p.
633. SERFŐZŐ Simon: *Hiányuk vigasztal.* = Agria, 2019. 4/12–13. p.
634. SIMONFY József: *Ikerszonett.* ácsorgom. Mindenem. = Látó, 2/38–39. p.
635. SIMONFY József: *Kinyitóm.* = Látó, 2/39–40. p.
636. SIMONFY József: *Levélbe.* = Látó, 2/39. p.
637. SKOBRÁK Máté: *Álom.* = Új Forrás, 1/58. p.
638. SKOBRÁK Máté: *Evakuáció.* = Új Forrás, 1/59. p.
639. SKOBRÁK Máté: *Fák közél.* = Új Forrás, 1/59. p.
640. SKOBRÁK Máté: *Tektonika.* = Új Forrás, 1/58. p.
641. SOKACZ Anita: *Közélt, leül.* = Tiszatáj, 1/33. p.
642. SOKACZ Anita: *Vetítéfény.* = Tiszatáj, 1/32. p.
643. SÓLYOM Sándor: *Összegzés helyett.* = Agria, 2019. 4/230. p.
644. SOPSITS Árpád: *Lecseng.* = Vigilia, 1/43. p.
645. SOPSITS Árpád: *Nincs más dolgod.* = Vigilia, 1/43–44. p.
646. Soós Amália: *Faustina.* = Székelyföld, 1/30–31. p.
647. Soós Amália: *Old fashioned.* = Székelyföld, 1/33. p.
648. Soós Amália: *Találkozás.* = Székelyföld, 1/31–32. p.
649. STREMECZKY Zsolt Gábor: *kéretlen varázslat.* = Helikon, február 25. 12. p.
650. STREMECZKY Zsolt Gábor: *maszkulinok játéka.* = Helikon, február 25. 12. p.
651. STREMECZKY Zsolt Gábor: *retro szex.* = Helikon, február 25. 12. p.
652. STREMECZKY Zsolt Gábor: *a tabu helye.* = Helikon, február 25. 12. p.
653. STREMECZKY Zsolt Gábor: *újrakezdés.* = Helikon, február 25. 12. p.
654. SUHAI Pál: *Szegények karácsonya.* = Napút, 2019. 10/94. p.
655. SÜTŐ Csaba András: *fordul.* = Magyar Napló, 2/42. p.
656. SÜTŐ Csaba András: *hazafelé.* = Magyar Napló, 2/42. p.
657. SÜTŐ Csaba András: *úsztat.* = Magyar Napló, 2/42. p.
658. SZABÓ Fanni: *533 kártya.* = Irodalmi Jelen, 1/141. p.
659. SZABÓ Fanni: *Budai tuskék.* = Irodalmi Jelen, 1/142. p.
660. SZABÓ Fanni: *Látomásaid.* = Irodalmi Jelen, 1/140. p.
661. SZABÓ Krisztina: *Út a Marsra.* = Új Forrás, 1/88. p.
662. SZABÓ Krisztina: *Vénusz.* = Új Forrás, 1/87. p.
663. SZABÓ PALÓCZ Attila: *hosszú advent.* = Irodalmi Jelen, 1/63–64. p.
664. SZABÓ PALÓCZ Attila: *a kert díszei.* = Irodalmi Jelen, 1/61–62. p.
665. SZÁLINEGR Balázs: *Brassó.* = Helikon, 2019. december 25. 9. p.
666. SZÁLINGER Balázs: *Mint ezren előttünk.*⁷ = Irodalmi Jelen, 2/73–74. p.
667. SZATMÁRI Mirjam: *Leikó monológjai.* (ii.) = Új Forrás, 2/46. p.

⁷ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

668. SZÉKELY-BENCZÉDI Endre: *Ez az áldott szoba*. = Agria, 2019. 4/23. p.
669. SZÉKELY-BENCZÉDI Endre: *Hattyú ősz dala*. = Agria, 2019. 4/23. p.
670. SZÉKELY-BENCZÉDI Endre: *Kerestelek sátrád alatt*. = Agria, 2019. 4/24. p.
671. SZÉKELY-BENCZÉDI Endre: *Nem születnek bennem*. = Agria, 2019. 4/23. p.
672. SZÉKELY-BENCZÉDI Endre: *Az ősz közénk költözött*. = Agria, 2019. 4/24. p.
673. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Madár cím nélkül*. = Magyar Napló, 2/49. p.
674. SZÉKELYHIDI Zsolt: *Nő*. = Magyar Napló, 2/49. p.
675. SZEKERES Mária: *abogy a pillanat...* = Agria, 2019. 4/83. p.
676. SZEKERES Mária: *A porszem tanítása*. = Agria, 2019. 4/83. p.
677. SZENTE B. Levente: *Emlékek töredéke*. = Agria, 2019. 4/240. p.
678. SZENTE B. Levente: *Határeset*. = Székelyföld, 1/50. p.
679. SZENTE B. Levente: *Kísértetek*. = Székelyföld, 1/50–51. p.
680. SZENTE B. Levente: *Egy napon*. = Helikon, december 25. 9. p.
681. SZENTE B. Levente: *Üresedő lelkünk romos oltárán*. = Agria, 2019. 4/240. p.
682. SZENTE B. Levente: *Vallomások a sárgabáz folyosóján*. = Székelyföld, 1/49–50. p.
683. SZENTGYÖRGYI László: *Palackposta*. Kétely. Lehetőségek. Köszönet. Ismétlés a felejtés anyja. Te és én. Elesettség. = Székelyföld, 2/63–64. p.
684. SZIGETI Lajos: *Altatás*. = Hitel, 1/69. p.
685. SZIGETI Lajos: *Földi pályán*. = Hitel, 1/69. p.
686. SZIGETI Lajos: *Üdv*. = Hitel, 1/70. p.
687. SZILÁGYI Ákos: *szelfikék*. = Élet és Irodalom, január 24. 17. p.
688. SZŐCS Géza: *Felvonulnak az állatok*. = Kortárs, 2/26. p.
689. SZŐCS Géza: *Lekicsinyítve*. = Kortárs, 2/26. p.
690. SZŐCS Géza: *A pásztor mondja*. = Kortárs, 2/26. p.
691. SZŐCS Géza: *A pásztorlány mondja*. = Kortárs, 2/26. p.
692. SZŐCS Géza: *Táviratok jönnek-mennek*. = Magyar Napló, 2/12. p.
693. SZŐCS Géza: *Vers a végételen programokról*.⁸ = Irodalmi Jelen, 2/67. p.
694. SZŐCS Margit: *Mélyen*. = Székelyföld, 2/61. p.
695. SZŐCS Margit: *Prométhea*. = Székelyföld, 2/61–62. p.
696. SZŐCS Margit: *Úgy hiszem*. = Székelyföld, 2/60. p.
697. SZÖLLŐSI Mátyás: *Szegénylős álmok*. (21.) (22.) = Tiszatáj, 2/45–46. p.
698. SZTERCEY Szabolcs: *Leviatán*. halak. akvárium. tenger. = Helikon, 2019. december 25. 13. p.
699. SZUROMI Pál: *Sóbajok a hetven kapujában*. = Vár, 2019. 4/9. p.
700. SZŰK Balázs: *1956-os versek*. Biszku Béla büszke népe. Hidegül. Valaki vár. Hab. Megint... Isten fititora. Lom. Bibó István haragszik. = Agria, 2019. 4/105–106. p.
701. TÁBOR Ádám: *Más hely, azonos lényeg*. = Alföld, 2/34. p.
702. TÁBOR Ádám: *Sem azé, aki fut*. = Alföld, 2/34. p.
703. TAKÁCS Nándor: *A hazug angyal*. = Új Forrás, 1/56. p.
704. TAKÁCS Nándor: *A mozgó kikötő*. = Új Forrás, 1/55. p.
705. TAKÁCS Nándor: *Örökség*. = Új Forrás, 1/54. p.
706. TAKÁCS Nándor: *A szentek élete*. = Új Forrás, 1/57. p.
707. TAKÁCS Nándor: *Tükrök*. = Új Forrás, 1/56. p.
708. TAKÁCS Nándor: *Vendégség*. = Új Forrás, 1/55. p.
709. TAMÁS Menyhért: *Csendbiába temet*. = Napút, 1/94. p.
710. TAMÁS Menyhért: *A régiék*. = Napút, 1/93. p.
711. TAMÁS Menyhért: *Sinka, a Föld kiásvott csillaga*. = Napút, 1/94. p.
712. TAMÁS Menyhért: *Székely szonett*. = Napút, 1/93. p.
713. TAMÁSI OROSZ János: *Szimfónia a Hontalan Józsefért*. = Napút, 2019. 10/97–100. p.
714. TANDORI Dezső: *Elég fontos betű-gyakorlások (gyarlasok), alkotások*. = Forrás, 2/7. p.
715. TANDORI Dezső: *Függelék II.* = Forrás, 2/3. p.
716. TANDORI Dezső: *Függelét (fügelét)*. = Forrás, 2/7–8. p.
717. TANDORI Dezső: *„Hamlett”*. = Forrás, 2/3–4. p.
718. TANDORI Dezső: *Kintzengés*. = Forrás, 2/3. p.
719. TANDORI Dezső: *Kiti*. = Forrás, 2/5. p.
720. TANDORI Dezső: *További: „Hamletnek”*. = Forrás, 2/5–6. p.
721. TANDORI Dezső: *Zúgolódások I. (Versek a zöld fűzetből)*. = Tiszatáj, 2/3–16. p.

⁸ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

722. TAR Károly: *Évszakok.* = Helikon, 2019. december 25. 14. p.
723. TAR Károly: *Táncbáz.* = Helikon, 2019. december 25. 14. p.
724. TAR Károly: *Téli történetek.* = Helikon, 2019. december 25. 14. p.
725. TARI István: *Szélek szelében.* = Napút, 1/91–92. p.
726. TARI István: *Világlatban.* = Napút, 1/89–90. p.
727. TATÁR Sándor: *így is lesz...* = Élet és Irodalom, január 31. 14. p.
728. TATÁR Sándor: *Nem Fortepan! Frisek.* = Élet és Irodalom, január 31. 14. p.
729. TELEGDÍ Miklós: *prédikációs könyveiből.* = Napút, 2019. 10/73. p.
730. TOMAJI Attila: *Duna.* = Vigilia, 2/132–133. p.
731. TOMPA Gábor: *Egy évforduló margójára.* = Látó, 1/95. p.
732. TOMPA Gábor: *Stációk. memento '89.* = Várad, 2019. 12/86. p.
733. TOMPA Gábor: *Ürügyek a folytatáshoz.* = Látó, 1/95–96. p.
734. TORNAI József: *Emlékfolyók.* = Magyar Napló, 1/4. p.
735. TÓTH Ágnes: *(H)azám.* = Várad, 2019. 12/87. p.
736. TÓTH Csilla: *(vissza a jövőbe).* = Irodalmi Jelen, 1/64. p.
737. TÓTH Dominika: *egy független nő himnusz.*⁹ = Irodalmi Jelen, 2/81. p.
738. TÓTH Krisztina: *Babzsák.* = Élet és Irodalom, február 28. 14. p.
739. TÓTH László: *Fel-felriad álmaimból.* = Napút, 1/97. p.
740. TÓTH László: *Úgy néznek ránk.* = Napút, 1/96. p.
741. TÖRÖK Nándor: *Haza, a Bodroghözbe.* = Agria, 2019. 4/113. p.
742. TÖNKÖL József: *Szétynesi jéggel.* = Vár, 2019. 4/83. p.
743. TÖNKÖL József: *Szüretkor mondott vers.* = Vár, 2019. 4/83. p.
744. TÖZSÉR Árpád: *Ad altare Dei.* = Élet és Irodalom, február 28. 17. p.
745. TÖZSÉR Árpád: *A végső mérlegen.* = Élet és Irodalom, február 28. 17. p.
746. TURCZI István: *Ermitázs.* = Kortárs, 1/14–15. p.
747. TURCZI István: *Folytatódni.* = Kortárs, 1/15. p.
748. TURCZI István: *A kéregető.* (XXI. századi ballada) = Irodalmi Jelen, 1/9–10. p.
749. TURI Tímea: *#maganelet.* = Jelenkor, 2/128. p.
750. TURI Tímea: *Köztiszteltet és közutalat.* = Jelenkor, 2/128–129. p.
751. TÚRI Zsuzsa, A.: *Broken.* = Agria, 2019. 4/22. p.
752. TÚRI Zsuzsa, A.: *Nárcisz.* = Agria, 2019. 4/22. p.
753. TÚRI Zsuzsa, A.: *Négysoros 2.* = Agria, 2019. 4/22. p.
754. TÚRI Zsuzsa, A.: *Olvad a hólepel.* = Agria, 2019. 4/21. p.
755. TÚRI Zsuzsa, A.: *Ópiumos október.* = Agria, 2019. 4/21. p.
756. UGHY Szabina: *Pilinszky lámpája.* = Vigilia, 2/113. p.
757. VADÁSZ János: *Hazavers.* = Agria, 2019. 4/224. p.
758. VADÁSZ János: *Hétköznapok fárosza.* = Agria, 2019. 4/224. p.
759. VADÁSZ János: *Portré és üzenet.* = Agria, 2019. 4/224. p.
760. VAJNA Ádám: *forgalmi ok.* = Élet és Irodalom, január 3. 14. p.
761. VAJNA Ádám: *kajmán.* = Élet és Irodalom, január 3. 14. p.
762. VALKÓ Péter: *Alkonyom.* = Vár, 2019. 4/73. p.
763. VALKÓ Péter: *Álmok.* = Vár, 2019. 4/73. p.
764. VALKÓ Péter: *Éjszaka az ég.* = Vár, 2019. 4/73. p.
765. VANYÓ Zsuzsanna: *Egyszerű főbász a Mindenhatóhoz.* = Agria, 2019. 4/288. p.
766. VARGA Melinda: *nem öntözik már egy he-*
*te.*¹⁰ = Irodalmi Jelen, 2/78. p.
767. VARGA Melinda: *semmivel határos.* = Helikon, január 25. 16. p.
768. VARGA Melinda: *tégla és lila.* = Helikon, január 25. 16. p.
769. VARGA Melinda: *A tizenkét kagyló. bak.* = Irodalmi Jelen, 1/13. p.
770. VARGA Melinda: *A tizenkét kagyló. víz-öntő.* = Irodalmi Jelen, 2/8. p.
771. VÁRI Fábán László: *Jég és korbács.* = Napút, 1/23. p.
772. VÁRI Fábán László: *Karácsony csillaga.* = Napút, 2019. 10/113. p.
773. VÁRI Fábán László: *Változatok a balotti beszédre.* = Napút, 1/21–22. p.
774. VERÉB Árnika: *a lakó.* = Új Forrás, 1/81–82. p.
775. VERÉB Árnika: *templomfal.* = Új Forrás, 1/83. p.

⁹ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

¹⁰ A vers az eredeti után, Weiss Raoul francia fordításában is olvasható.

776. VERMESSER Levente: *Villanások*. = Látó, 1/33–34. p.
777. VILLÁNYI G. András: *Létsere*. = Új Forrás, 2/30–31. p.
778. VILLÁNYI G. András: *Sután távozó*. = Mozgó Világ, 2/59. p.
779. VILLÁNYI G. András: *Szótlanul*. = Mozgó Világ, 2/59. p.
780. VILLÁNYI László: *Élek*. = Alföld, 2/6. p.
781. VILLÁNYI László: *Ismertelen*. = Kortárs, 2/31. p.
782. VILLÁNYI László: *Szenvedelmes*. = Alföld, 2/5. p.
783. VILLÁNYI László: *Szép*. = Alföld, 2/5. p.
784. VILLÁNYI László: *Vétek*. = Kortárs, 2/31. p.
785. VIOLA Szandra: *Ígéret hava*. = Vigilia, 2/122. p.
786. VIOLA Szandra: *Jónás kora*. = Vigilia, 2/122. p.
787. VISKY András: *Feljegyzések Andreának a kertről*. = Alföld, 1/22–23. p.
788. VISKY András: *Feljegyzések Sárának a tévelygésről*. = Látó, 1/97–99. p.
789. VISKY András: *Körbe*. = Alföld, 1/21. p.
790. VISKY András: *Ugyanaz a kő*. = Alföld, 1/21. p.
791. VISKY András: *Vegyespáros*. = Alföld, 1/21. p.
792. VÖRÖS István: *Jézus tengeri utazása*. Követők, rajongók, titokfalók. Az első áldozás. Mi az, hogy vízen járni? A kísértet. Péter, a köszikla. A csodatévő hétköznapijai. Hajnali farizeusok. = Jelenkor, 1/7–13. p.
793. VÖRÖS István: *Kiszáradt mederben bajtok*. = Credo, 2019. 3–4/44. p.
794. VÖRÖS István: *A negyedik idő*. = Credo, 2019. 3–4/43–44. p.
795. VÖRÖS István: *Vihar*. = Credo, 2019. 3–4/44. p.
796. VÖRÖS István: *Visszaesés*. = Irodalmi Jelen, 1/43–45. p.
797. WEINER SENNYEI Tibor: *Istenes vers*. = Élet és Irodalom, január 10. 17. p.
798. WEISS Raoul: *Dürftige zeit*. = Irodalmi Jelen, 2/61. p.
799. WEISS Raoul: *A független férfi ellenbimnusz*. = Irodalmi Jelen, 2/61. p.
800. WEISS Raoul: *Hygiène du monde*. = Irodalmi Jelen, 2/59. p.
801. WEISS Raoul: *Ifj. Neti Sanyi bajnalai*. = Irodalmi Jelen, 2/60. p.
802. WEISS Raoul: *Kertiparti Sans-souci-n*. = Irodalmi Jelen, 2/63. p.
803. WEISS Raoul: *A rendszer*. = Irodalmi Jelen, 2/64–65. p.
804. WEISS Raoul: *Szonettlevél B. Z.-nek*. = Irodalmi Jelen, 2/62–63. p.
805. WEISS Raoul: *Timeline-elégia*. = Irodalmi Jelen, 2/64. p.
806. WEISS Raoul: *Viva la muerte*. = Irodalmi Jelen, 2/62. p.
807. WEISS Raoul: *Welcome to the Hotel Transylvania*. = Irodalmi Jelen, 2/59–60. p.
808. WERNER Nikolett: *Csinos*. = Tiszatáj, 2/35. p.
809. WERNER Nikolett: *Határvoonal*. = Tiszatáj, 2/35–36. p.
810. WIRTH Imre: *In memoriam Babits Ildikó*. = Látó, 1/80. p.
811. ZALÁN Tibor: *Szelíd karácsonyi ének*. (Csöndesen – boldogtalanul) = Napút, 2019. 10/70. p.
812. ZIRIG Árpád: *Ebben az országban...* = Vár, 2019. 4/15–19. p.
813. ZIRIG Árpád: *Fát ültettem*. = Vár, 2019. 4/15. p.

Rövidpróza

814. ABAFÁY DEÁK Csillag: *Ernö*. = Irodalmi Jelen, 2/14–15. p.
815. ABAFÁY DEÁK Csillag: *Haszonnövény*. = Tiszatáj, 2/37–38. p.
816. ABAFÁY DEÁK Csillag: *K. O.* = Tiszatáj, 2/39–40. p.
817. ABAFÁY DEÁK Csillag: *Károly*. = Kortárs, 2/32–33. p.
818. ABAFÁY DEÁK Csillag: *Látélet*. = Tiszatáj, 2/38–39. p.
819. BAKACSI Ernő: *A begyújtási felelős*. = Agria, 2019. 4/92–99. p.
820. BAKOS Gyöngyi: *Intro/Tokyo*. = Élet és Irodalom, január 31. 16. p.
821. BALÁSSY Fanni: *Filodendron*. = Élet és Irodalom, február 21. 16. p.
822. BALÁZS Attila: *Három szerb történet*. Váratlan fordulat. A költészet erejéről. Az oroszlánt szájba. = Élet és Irodalom, január 24. 15. p.
823. BALÁZS K. Attila: *Pillanat*. = Magyar Napló, 2/36–38. p.
824. BÁN Zsófia: *Elmélkedések a tűz mozgatóerejéről, avagy Sadi Carnot álma*. = Jelenkor, 2/131–134. p.
825. BÁNKI Éva: *Petesejtek*. = Látó, 1/101–106. p.
826. BARTÓK Imre: *A Demeter útja*. (Kivágás a Daily Telegraphból). = Élet és Irodalom, február 7. 16. p.
827. BECK Zoltán: *a nemzedék nélküli ember*. Interjú, lejegyzés, 2. helyszín, dátum = Élet és Irodalom, február 28. 14. p.

828. BECK Zoltán: *ravatal*. = Élet és Irodalom, január 3. 14. p.
829. BECK Zoltán: *A színes inges, ahogy apa mondta*. = Élet és Irodalom, január 31. 14. p.
830. BENCSIK Orsolya: *Modelljeim a szabadban*. = Forrás, 1/27–29. p.
831. BEREZC Ágnes Gabriella: *Kati néni*. = Napút, 2019. 10/105–106. p.
832. BIHARI Csilla Rozália: *Húsvét*. = Székelyföld, 1/34–38. p.
833. BODÓ Márta: *November 1.* = Székelyföld, 1/16–18. p.
834. BOGNÁR Zoltán: *Egy Nápolyban írt vers*. = Helikon, február 25. 8. p.
835. BORCSA Imola: *Átvonulás*. = Helikon, január 10. 11–13. p.
836. BUNA Blanka Boróka: *Gaudeamus! tipológia*. = Székelyföld, 2/67–74. p.
837. CZIGÁNY György: *Költők, papok, lányok*. = Kortárs, 2/6–10. p.
838. CSABAI László: *Förtelmes népség*. = Élet és Irodalom, február 21. 15. p.
839. CSÁK Gyöngyi: *Álomtörédek*. = Vár, 2019. 4/93. p.
840. CSERNA-SZABÓ András: *Kedd*. = Alföld, 1/34–38. p.
841. CSERNA-SZABÓ András: *Rőzsebordó nő*. = Székelyföld, 2/49–56. p.
842. CSIKÓS Attila: *Hobe messe*. = Székelyföld, 1/39–43. p.
843. CSIKÓS Attila: *Visz a vonat...* = Életünk, 1/1–4. p.
844. [DARVASI László] Szív Ernő: *Árvaság*. = Élet és Irodalom, január 24. 14. p.
845. [DARVASI László] Szív Ernő: *Árvaság*. = Élet és Irodalom, február 21. 14. p.
846. [DARVASI László] Szív Ernő: *Kis beszéd a fontosságról*. = Tiszatáj, 1/[117]. p.
847. [DARVASI László] Szív Ernő: *Kisbeszéd a borzongásról*. = Tiszatáj, 1/[116]. p.
848. DARVASI László: *La Strada*. = Élet és Irodalom, február 28. 15. p.
849. DÉNES Gergő: *Discidium*. = Helikon, február 10. 10–13. p.
850. EGRESSY Zoltán: *Ember mindig van*. = Mozgó Világ, 1/91–95. p.
851. EGYED Emese: *Hélène*. = Helikon, február 25. 17–18. p.
852. ÉLŐ Csege Enikő: *Minden este*. = Látó, 2/56–59. p.
853. ERDEI L. Tamás: *Csattog a fülemüle*. = Új Forrás, 2/81–85. p.
854. ERDEI L. Tamás: *Dionysia*. = Székelyföld, 2/9–16. p.
855. FERDINANDY György: *Febér foltok*. = Alföld, 2/13–15. p.
856. FERDINANDY György: *Két szerelem*. = Forrás, 2/11–15. p.
857. GÉCZI János: *Nagyjából hat*. = Élet és Irodalom, január 10. 15. p.
858. GORZÓ János: *„A fiunk ötlete volt!”* = Kortárs, 1/37–50. p.
859. GRECSÓ Krisztián: *Csönd és szabadság*. = Élet és Irodalom, február 14. 14. p.
860. GRECSÓ Krisztián: *Világok határa*. = Élet és Irodalom, január 17. 14. p.
861. GYÓRY Domonkos: *Dr. Gy István vérbíró álmodik*. = Magyar Napló, 2/52. p.
862. HAJNAL Csaba: *Picesori fesztivál*. = Magyar Napló, 1/21–26. p.
863. HAJÓS Eszter: *egymásárnyék*. = Napút, 2019. 10/102–104. p.
864. HÁY János: *Rotációs karácsony*. = Napút, 2019. 10/118–119. p.
865. HEGEDŰS Imre: *Luca széke*. = Életünk, 1/44–46. p.
866. HEGEDŰS Imre: *A tarisznya*. = Életünk, 1/42–44. p.
867. HEGEDŰS Imre: *Az utolsó pártgyűlés*. = Életünk, 1/48–50. p.
868. HEGEDŰS Imre János: *Géza és Edina*. = Irodalmi Jelen, 1/14–22. p.
869. HORVÁTH (EÖ) Tamás: *„Felkapott a sárga szőrű lovára...”* = Magyar Napló, 1/17–20. p.
870. IVÁNOVICS Beatrix: *Kis karácson, nincs karácsony*. = Kortárs, 2/46–53. p.
871. JANKOVIC Dávid: *Jelentés odalentről*. A mi kudarcunk a legeminensebb. = Látó, 2/24–37. p.
872. JÁNOKI-KIS Viktória: *Cukros víz*. = Vigilia, 1/45–53. p.
873. JÁSZ Attila: *Három holló & Co.* = Tiszatáj, 2/52–55. p.
874. JUHÁSZ István: *Záróakkord*. = Forrás, 1/19–26. p.
875. KÁLLAY KOTÁSZ Zoltán: *Az út*. = Magyar Napló, 2/27–31. p.
876. KÁNTOR Zsolt: *Kati*. = Élet és Irodalom, január 10. 16. p.
877. KASSAY Anna: *Első bó idén*. = Székelyföld, 2/75–79. p.
878. KÉGL Ildikó: *Húsleves anyámnak*. = Agria, 2019. 4/129–133. p.
879. KIS Pál István: *Foncsorkép*. = Kortárs, 2/16–25. p.
880. KISS Noémi: *Hamburger*. = Alföld, 1/26–28. p.
881. KISS Tibor Noé: *Én nem kuncogtam*. = Élet és Irodalom, január 10. 14. p.
882. KISS Tibor Noé: *Egy pissenés sem*. = Élet és Irodalom, február 7. 14. p.

883. KOVÁCS Bálint: *Réka*. = Élet és Irodalom, január 24. 16. p.
884. KUTAS József: *Egyetlen szavát sem*. = Élet és Irodalom, január 3. 16. p.
885. LAKNER Judit: *Kadmosz szép*. = Jelenkor, 1/18–22. p.
886. LÁSZLÓ Zsolt: *Fekete ciklámen*. = Vár, 2019. 4/16–17. p.
887. LESI Zoltán: *Petriland helyreállítása*. = Alföld, 1/38–39. p.
888. LESOVICS István: *A szív után*. = Irodalmi Jelen, 2/9–11. p.
889. LÉVAI Júlia Míra: *Páternoszter*. = Élet és Irodalom, január 28. 16. p.
890. LOKODI Imre: *Ararát*. = Irodalmi Jelen, 2/23–30. p.
891. LOKODI Imre: *Fekete ribizli*. (szabadság a szárnynonalon). = Magyar Napló, 1/36–41. p.
892. LOVÁSZ Krisztina: *Az angol kés*. = Helikon, 2019. december 25. 15. p.
893. LOVÁSZ Krisztina: *Családi krokodil*. = Helikon, 2019. december 25. 15. p.
894. LOVÁSZ Krisztina: *Ha megöregszem*. = Helikon, 2019. december 25. 16. p.
895. LOVÁSZ Krisztina: *Halálkifji*. = Helikon, 2019. december 25. 16. p.
896. LOVÁSZ Krisztina: *Nyelvoemlék*. = Helikon, 2019. december 25. 15–16. p.
897. LOVÁSZ Krisztina: *Tejbegríz*. = Helikon, 2019. december 25. 15. p.
898. LUKÁTS János: *A battyfébér bányaló*. (meseromán). = Kortárs, 2/27–30. p.
899. MAGYAR Ágnes: *Szerelem*. = Székelyföld, 1/61–76. p.
900. MAJOR Eszter Anna: *Febérben*. = Élet és Irodalom, február 14. 16. p.
901. MÁRCUŦIU-RÁCZ Dóra: *Nyuszi*. = Helikon, február 25. 13. p.
902. MÁRCUŦIU-RÁCZ Dóra: *Péntek*. = Helikon, február 25. 13. p.
903. MARTON-ADY Edina: *Büdösögör*. = Élet és Irodalom, január 24. 15. p.
904. MÁRTON Evelin: *Levél a távólból*. = Helikon, január 10. 16–17. p.
905. MÁRTON Evelin: *Macska az óceánban*. = Látó, 1/50–53. p.
906. MÁRTON László: *Páros testrészt*. = Látó, 2/9–19. p.
907. MÁTYÁS Gyözö: *Angyali történet*. = Élet és Irodalom, február 14. 16. p.
908. MÉSZÁROS Márton: *Fakulás*. = Székelyföld, 2/31–36. p.
909. MÉSZÁROS Márton: *Marci bácsi*. = Új Forrás, 1/25–37. p.
910. MIKLYA LUZSÁNYI Mónika: *Lendkerék*. = Magyar Napló, 1/30–34. p.
911. MILBACHER Róbert: *Zecbarja illatáldozatot gyűjt az Isten oltárán*. = Élet és Irodalom, január 17. 15. p.
912. MOLNÁR Erzsébet: *Gyönyörű képességünk*. = Élet és Irodalom, február 21. 12. p.
913. MOLNÁR Erzsébet: *Hevederzár*. = Élet és Irodalom, február 7. 12. p.
914. MOLNÁR Erzsébet: *Hideg napok*. = Élet és Irodalom, január 10. 8. p.
915. MOLNÁR Erzsébet: *Hóesésben*. = Élet és Irodalom, január 24. 12. p.
916. MOLNÁR Lajos: *Aszpakaróza*. = Élet és Irodalom, január 31. 16. p.
917. NÉMETH Ákos: *Pacalpörkölt*. = Élet és Irodalom, február 7. 16. p.
918. ORAVECZ Imre: *Feljegyzések naplemente közben*. (Értük, ellenük). (Irigység). (Csínáltatott öltöny). (Temetés). (Anza Borrego). (Lista). (Egy feltételes lelkiállapot megértése). (Vágyott és rettegett). (Vigasz). (Sóhaj). = Forrás, 1/14–16. p.
919. PONGRÁCZ P. Márta: *Profán találkozás*. = Irodalmi Jelen, 2/31–37. p.
920. PUSKÁS Panni: *Nem beszél*. = Élet és Irodalom, január 17. 16. p.
921. RÉKAI Anett: *Sajátos nevelési igényű*. = Élet és Irodalom, január 17. 16. p.
922. ROSS Károly: *Cserejátékosok*. = Új Forrás, 1/20–24. p.
923. ROSS Károly: *Kolosnak mindent*. (fabula). A tanulóhetek. Az első meló. A második. Az utolsó. Tanulság. = Mozgó Világ, 2/60–66. p.
924. RÖHRIG Eszter: *Távol itt, egy más világban*. (Menedék). = Vigilia, 2/123–128. p.
925. RUBIN Eszter: *Ápátlan világban ébredni*. = Élet és Irodalom, január 10. 16. p.
926. SALÁNKI Anikó: *Az elmaradt szüret*. = Irodalmi Jelen, 1/4–8. p.
927. SÁRKÖZI Máttyás: *Mákvirág*. = Kortárs, 1/3–4. p.
928. SEBESTYÉN Mihály: *Nagyapám aranyasztve*. = Látó, 1/55–59. p.
929. SERES Lili Hanna: *Kutyafül*. = Forrás, 1/30–31. p.
930. SÜMEGI Ferenc: *Késtél*. = Kortárs, 2/61–70. p.
931. SZÁRAZ Miklós: *Grúziai kutyák*. = Székelyföld, 2/24–30. p.
932. SZARKA Tamás: *Az éneklő Tokaji*. = Napút, 1/58–59. p.
933. SZATMÁRI Mirjam: *Leikó monológjai*. (i.) = Új Forrás, 2/44–45. p.

934. SZÁVAI Attila: *Nagy égi utca*. = Irodalmi Jelen, 2/21–22. p.
935. SZEKRÉNYES Miklós: *Benzocaine*. = Élet és Irodalom, február 7. 15. p.
936. SZOLLÁTH Dávid: *Úgy csinál, hogy fájjon*. = Élet és Irodalom, január 3. 15. p.
937. SZTÁSKÓ Richárd: *Csendélet*. = Új Forrás, 2/90–92. p.
938. TAMÁS Zsuzsa: *Tövismozsai*. = Élet és Irodalom, február 21. 15. p.
939. TÓTH B. Judit: *Töredékek*. = Élet és Irodalom, január 3. 15. p.
940. TÓTH Gábor Ákos: *Nyaráló az isten háta mögött*. = Élet és Irodalom, február 21. 16. p.
941. VAJDA Attila: *Tündér*. = Irodalmi Jelen, 2/4–7. p.
942. VÁRI Attila: *Emine jóslata*. = Élet és Irodalom, február 14. 15. p.
943. VARSÁNYI Gyula: *Interjú, 2019*. = Élet és Irodalom, január 10. 15. p.
944. VASS Norbert: *Honvéd*. = Forrás, 1/49–51. p.
945. VERÉB Árnika: *A babiloni*. = Kortárs, 1/50–57. p.
946. VIDA Gábor: *Druzsba*. = Székelyföld, 2/5–8. p.
947. VIDA Gábor: *Ütőszeg, nőcsavar*. = Élet és Irodalom, január 31. 15. p.
948. VINCZE Ferenc: *Elvisz*. = Tiszatáj, 2/19–25. p.
949. VINCZE Ferenc: *Invazív fajok*. = Helikon február 10. 8. p.
950. VOLONCS Attila: *Indák*. = Székelyföld, 1/19–25. p.
951. ZSIDÓ Ferenc: *Csótányirtás*. = Székelyföld, 2/57–58. p.
952. ZSIDÓ Ferenc: *Kárász Nelli*. = Agria, 2019. 4/114–121. p.
953. ZSIDÓ Ferenc: *Konform*. = Székelyföld, 2/58–59. p.

Hosszúpróza

954. BENE Zoltán: *Vörösök*. Részlet az Igazak című, készülő regényből. [Vörösök]. [Gyilkosok]. = Helikon, január 25. 14–15. p.
955. BENEDEK Szabolcs: *Ballada egy csapatról*. = Új Forrás, 1/14–19. p.
956. BEREMÉNYI Géza: *Első két versem*. [Regényrészlet]. = Alföld, 1/7–17. p.
957. BEREMÉNYI Géza: *Utolsó tanév a Cukor utcában*. [Regényrészlet]. = Alföld, 2/7–13. p.
958. BOGDÁN László: *Strigói gyónásai*. [Regényrészlet – A katona és a démon]. = Tiszatáj, 1/3–19. p.
959. HARMADIK BALOGH Gyula: *Paprikafesztivál*. = Tiszatáj, 1/36–38. p.
960. HARMADIK BALOGH Gyula: *Tokaji*. = Tiszatáj, 1/34–35. p.
961. HENDI Péter: *A baleset hetedik áldozata*. (részlet). = Kortárs, 1/9–11. p.
962. KIRÁLY Kinga Júlia: *Méhemnek gyümölcse*. Regényrészlet. 4. = Látó, 2/41–52. p.
963. MEDGYESI Emese: *Hazai mezőnyben*. = Helikon, január 25. 17–18. p.
964. MEDGYESI Emese: *Hazai mezőnyben*. = Helikon, február 10. 17–18. p.
965. MILBACHER Róbert: *Rigor mortis*. Részlet a Keserű víz című készülő regényből. = Jelenkor, 2/140–150. p.
966. MURÁNYI Sándor Olivér: *A fácska lánya*. (Regényrészlet). = Új Forrás, 2/86–89. p.
967. PATAK Márta: *Mindig péntek*. (Regényrészlet). = Életünk, 2019. 11/78–83. p.
968. SARUSI Mihály: *Csak a költés!* [Részletek a Könyvek hava című készülő kötetből]. = Vár, 2019. 4/74–82. p.
969. SARUSI Mihály: *Részletek a Könyvek hava című készülő kötetből*. Színhátek. Széptanulmány. Levelek, levelek. Fürdőlevek Berekből. Levelesládánkból. Vallomásaid. Megszólaltatván. = Agria, 2019. 4/164–176. p.
970. SARUSI Mihály: *Sajtóból kifolyólag*. (Pomeriumig, meg vissza). [Regényrészlet – Könyvek hava]. = Életünk, 2019. 12/74–84. p.
971. SZEIFERT Natália: *Közlekedési gyakorlat*. [Regényrészlet – Segédeszközök és protézisek]. = Székelyföld, 1/11–15. p.
972. SZENDI Nóra: *A maguk módján*. (részlet a Majd valami úgyis lesz című regényből). = Helikon, január 25. 10–13. p.
973. SZILÁGYI István: *A lép*. (Részlet egy készülő regényből). = Helikon, január 10. 1–3. p.
974. SZILASI László: *Kései házasság*. 34. A kém, aki bejött a hidegről. 35. Teljes napfogyatkozás. 36. Y2K. 37. A kifik természetete. [Regényrészlet]. = Forrás, 2/24–29. p.
975. SZÖLLŐSI Máttyás: *Illegál*. [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 1/96–103. p.
976. SZÖLLŐSI Máttyás: *Illegál*. [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 2/67–73. p.
977. TALLÉR Edina: *A két ház*. [Regényrészlet]. = Alföld, 2/30–33. p.
978. TÓTH Krisztina: *Füles sapka*. Részlet A majom szeme című készülő regényből. = Jelenkor, 1/15–17. p.
979. TÓTH Krisztina: *A majom szeme*. Bukszus. [Regényrészlet]. = Alföld, 2/20–25. p.

980. URBÁN Péter: *Kiképzés*. 1940. január közepe – február közepe. [Regényrészlet – Varjóröpte]. = Magyar Napló, 2/20–26. p.
981. VARGA Borbála: *túlvilág a konyhaköveken*. munka – hatodik fázis, memoir. = Helikon, 2019. december 25. 12–13. p.
982. VERES Tamás: *Eger járatain*. (Kisregény). Második fejezet: Ulrik, Putyi kocsmája és a kockák. = Agria, 2019. 4/182–192. p.

Közönség előtti előadásra szánt mű

983. CSOÓRI Sándor: *Halálra táncoltatott lány*. Balladajáték. = Hítel, 2/232–261. p.
984. FERENCZ-NAGY Ádám: *A tanuló tragédiája*. = Székelyföld, 2/80–86. p.
985. GION Nándor: *Naponta két hamutartó*. [Rádiójáték]. = Forrás, 2/59–69. p.
986. LACKFI János: *Szerelem és balál*. Kezdet és vég. (Epizód Luther Márton életéből – animációs forgatókönyv). = Credo, 2019. 3–4/76–87. p.
987. ZALÁN Tibor: *Az aranyszörű bárány*. Zenés mesejáték, Szarka Gyula zenéjével. = Életünk, 2019. 12/1–26. p.

Kevert műfajok

988. BALÁZS Imre József: *Új a város*. Dalszöveg. = Helikon, február 25. 15. p.
989. BALÁZS Imre József: *Keringés a lámpa körül*. Dalszöveg. = Helikon, február 25. 15. p.
990. BALÁZS Imre József: *Lakótárs*. Dalszöveg. = Helikon, február 25. 15. p.
991. BÍRÓ József: *Nouveauté*. Próza. = Életünk, 1/62–65. p.
992. JÁNK Károly: *Szemben a felkelő nappal*. Próza. = Látó, 1/31–32. p.
993. KONCZEK József: *Hőféhér bobóc békedala*. a Gaudeámus igitúr diákének dallamára. = Agria, 2019. 4/11. p.

Átmeneti műfajok

994. DEBRECZENY György: *alig leplezhető rózsaszírom*. Kollázs Tandori Dezső Aztán kész c. kötetéből. = Vár, 2019. 4/19. p.
995. DEBRECZENY György: *azt mondta kettőség van itt*. Kollázs Tandori Dezső A Stevenson-biozmagória c. művéből. = Tiszatáj, 2/56. p.
996. DEBRECZENY György: *nem megyek sebova*. Kollázs Tandori Dezső verseiből. = Vár, 2019. 4/20. p.
997. DEBRECZENY György: *ugye maradhatok*. Kollázs Tandori Dezső Szellem és féltálmom c. kötetéből. = Tiszatáj, 2/57. p.
998. DEBRECZENY György: *Valakinek mondom*. Kollázs Tandori Dezső Az evidenciátörténetek című művéből. = Látó, 2/20–21. p.
999. DEBRECZENY György: *van felelet?* Kollázs Tandori Dezső A megnyerhető veszteség c. kötetéből. = Vár, 2019. 4/18. p.

Képregények

1000. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Ázott pók*. = Helikon, február 25. 22. p.
1001. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *El-visz*. = Helikon, február 10. 22. p.
1002. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *A hegyi hódok tündöklése és bukása*. = Helikon, január 25. 22. p.
1003. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Helikon 30*. = Helikon, január 10. 22. p.
1004. VINCZE Ferenc – CSILLAG István: *Úton, útfélen*. = Helikon, 2019. december 25. 22. p.

(Összeállította: ZAHARI ISTVÁN)

SZÁMUNK SZERZŐI

BALÁZS IMRE JÓZSEF (1976) kritikus, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója

BERKI TÍMEA (1977) irodalomtörténész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója

BUDA ATTILA (1953) irodalomtörténész, a Szépirodalmi Figyelő főmunkatársa

CSEKUTI DÁVID (1974) illusztrátor

DEMECZKY ÁDÁM (1995) kritikus, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem mesterszakos hallgatója

KARAFIÁTH ORSOLYA (1976) író, újságíró

HORVÁTH KORNÉLIA (1971) irodalomtörténész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója

NAGY HAJNAL CSILLA (1992) költő, író

PATAKY ADRIENN (1986) irodalomtörténész, szerkesztő

PINCZESI BOTOND (1998) a Károli Református Egyetem alapszakos hallgatója

RÉKAI ANETT (1999) költő, író

SZATHMÁRI JUDIT (1973) irodalomtörténész, a Debreceni Egyetem oktatója

SZEMÁN KRISZTINA (1994) a Debreceni Egyetem tanárszakos hallgatója

TIBOLDI BORÓKA (1995) a Babeş–Bolyai Tudományegyetem mesterszakos hallgatója

VERÉB ÁRNIKA (1995) költő, kritikus

Velence

Az Etyek-Budai borvidék
játékos kincse

rozé cuvée

zöld veltelini

vörös cuvée

rajnai rizling-
chardonnay

cserszegi
fűszeres

ORSZÁGOS RAJZPÁLYÁZAT: VÖRÖSMARTY 220

A Vörösmarty Emlékház a Vörösmarty-emlékév keretében országos rajzpályázatot hirdet „Vörösmarty 220” címmel.

A pályázat témája: 220 éve született Vörösmarty Mihály, a Szózat költője. Tiszteletére 2020 Vörösmarty-emlékév, amelynek keretében felavatják a teljesen megújult Vörösmarty Emlékházat születésének helyén, Kápolnásnyéken. Az országos rajzpályázatra elkészülő pályamű ábrázolhatja magát a költőt, bármely Vörösmarty mű témavilágának feldolgozását, vagy az Emlékházat, de fejezze ki, hogy az alkotó mit lát benne értékesnek, különlegesnek és megmutatásra méltónak.

Pályázni lehet: bármilyen rajz vagy festési, illetve vegyes technikával készült alkotással.

Egy pályázó több alkotást is benyújthat, amelynek mérete nem haladhatja meg az A3-as méretet.

A pályázatot két korosztálynak hirdetjük meg: az iskolák **11-14 éves**, illetve **15-18 éves** korosztálya számára.

A pályamű pontos azonosíthatósága érdekében kérjük a pályamunkák hátoldalán feltüntetni a mű címét, alkotója nevét, lakcímét, születési idejét és elérhetőségét.

Pályázat beküldésének határideje: 2020. október 15.

A pályázatok elbírálása: a pályaműveket rangos zsűri bírálja el. A nyertes munkákból kiállítás nyílik.

Ünnepélyes eredményhirdetés és díjkiosztó: 2020. december 1.

A pályázat benyújtásának módja és helye: a pályázatokat csak postai úton, ajánlott küldeményként lehet benyújtani.

2475 Kápolnásnyék, Pf. 6.

Kérjük, a borítékon / csomagon minden esetben tüntessék fel, „Vörösmarty rajzpályázat”

További információ: info@vorosmaryemlekhaz.hu

EMLEKÉV
2020-220

HOME OFFICE-BA VONULTUNK!

Bár a **Budapesti Operettszínház** kapui zárva, nem hagyjuk Önöket műsor nélkül! Színészeink és munkatársaink továbbra is azon dolgoznak, hogy saját otthonukban egyedi tartalmakat készítsenek, jókedvvel, művészeti értékkel megajándékozva közönségünket a virtuális térben. Érdekes követni **Facebook-oldalunkat**, hiszen változatos „**heti menüt**” kínálunk, rendszeresen jelentkező sorozatokkal, élő közvetítésekkel és meglepetés produkciókkal.

TARTSANAK VELÜNK!

BUDAPESTI

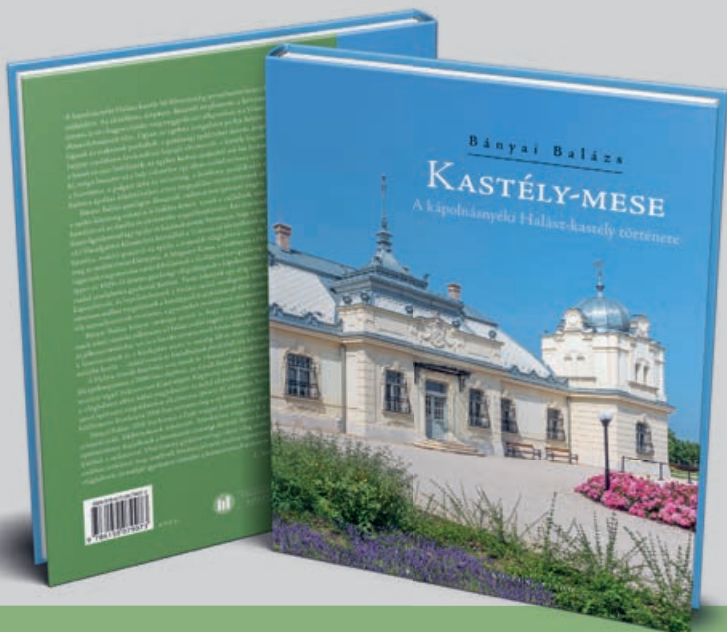
OPERETTSZÍNHÁZ

OPERETTSZÍNHÁZ

WWW.OPERETT.HU

FELELŐS KIADÓ: KISS-B. ATILLA | FŐIGAZGATÓ

2019, 176 oldal, 4700 Ft

„A kápolnásnyéki Halász-kastély bő félévszázadig termelészövetkezeti központként működött. Az elcsúfított, átépített, díszzeitől megfosztott, a kétezres évek elejére üresen, árván hagyott épület még meggyalázott állapotában is a Velencei-tó térsége ékszerdobozának tűnt. Ugyan az egykori hangulatos parkja helyén sokáig kombájnok és traktorok parkoltak, a gazdasági épületeket durván átépítették, a főbejárat csodálatos kovácsoltvas kapuját eltüntették, a kastély kupoláit leszedték, a hátsó teraszt befalazták, az egykor kedves szalomból sok kis lyukat alakítottak ki, mégis látszott: ez a hely valamikor egy olyan család otthona volt, akik számára a harmónia, a polgári ízlés és műveltség, a hatékony gazdálkodás és a nemzeti kultúra ápolása közötti helyes arány megtalálása természetesnek számított.

Bányai Balázs gazdagon illusztrált, tudományos igényvel megírt, ugyanakkor a széles közönség számára is érdekes kötete e családnak, valamint nyéki kastélyuknak életébe és történetébe enged betekintést.”

(Részlet L. Simon László fűlszövegéből)

A kötet 10% kedvezménnyel megrendelhető az info@halaszkastely.hu e-mail címen.

ISSN 1585-3829

9 771585 382195

Ára: 600 Ft

